

BİGA SANCAĞI HAPİSHANELERİ (1911-1918)

**2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH**

Abdulselem KURT

**Tez Danışmanı
Doç.Dr. Hakan TÜRKKAN**

BİGA SANCAĞI HAPİSHANELERİ (1911-1918)

Abduselam KURT

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hakan TÜRKKAN

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Kasım 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
GİRİŞ	15
BİRİNCİ BÖLÜM	19
OSMANLI'DA SUÇ VE CEZA.....	19
1. Osmanlı'da Suç ve Ceza.....	19
1.1. İslam'da Hapsetmek ve Hapishane.....	19
1.2. Osmanlı Devleti'nde Hapsetme ve Hapishane	22
1.3. Osmanlı Ceza Hukukunda Suçlar ve Cezalar	33
1.3.1. Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlar ve cezaları	34
1.3.2. Şahsın haklarına karşı işlenen suçlar ve cezaları (Kıyas).....	35
1.3.3. Ta'zîr suçları ve cezaları.....	35
İKİNCİ BÖLÜM.....	37
BİGA SANCAĞI HAPİSHANELERİ'NDE YÖNETİM.....	37
2. Biga Sancağı Hapishaneleri'nde Yönetim.....	37

2.1. Osmanlı'da İdari Yapı	37
2.2. Osmanlı'da Eyalet Uygulaması	39
2.3. Osmanlı'da Sancak Uygulaması.....	41
2.4. Osmanlı'da Kaza Uygulaması	43
2.5. Biga Sancağı Yönetimi	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	54
BİGA SANCAĞI KAZA HAPİSHANELERİ.....	54
3. Biga Sancağı'na Bağlı Kaza Hapishaneleri'ndeki Genel Vaziyet.....	54
3.1. Kale-i Sultaniye Hapishanesi	54
3.1.1. Kale-i Sultaniye Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı ..	55
3.1.2. Kale-i Sultaniye Hapishanesi Görevlileri	70
3.1.3. Kale-i Sultaniye Hapishanesi Mahkûm Kayıtları	76
3.1.4. Kale-i Sultaniye Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları	90
3.1.5. Kale-i Sultaniye Hapishanesi'nde Firar Olayları.....	94
3.2. Ezine Kazası Hapishanesi	97
3.2.1. Ezine Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı.....	97
3.2.2. Ezine Hapishanesi Görevlileri	100
3.2.3. Ezine Hapishanesi Mahkûm Kayıtları.....	103
3.2.4. Ezine Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları.....	115
3.2.5. Ezine Hapishanesi'nde Firar Olayları	118
3.3. Ayvacık Kazası Hapishanesi	120
3.3.1. Ayvacık Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı.....	120
3.3.2. Ayvacık Hapishanesi Görevlileri.....	123
3.3.3. Ayvacık Hapishanesi Mahkûm Kayıtları.....	125
3.3.4. Ayvacık Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları	134
3.3.5. Ayvacık Hapishanesi'nde Firar Olayları	136
3.4. Bayramiç Kazası Hapishanesi.....	137
3.4.1. Bayramiç Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı	137
3.4.2. Bayramiç Hapishanesi Görevlileri.....	140
3.4.3. Bayramiç Hapishanesi Mahkûm Kayıtları.....	142
3.4.4. Bayramiç Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları	154
3.4.5. Bayramiç Hapishanesi'nde Firar Olayları	155
3.5. Lapseki Kazası Hapishanesi.....	158

3.5.1. Lapseki Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı	158
3.5.2. Lapseki Hapishanesi Görevlileri	164
3.5.3. Lapseki Hapishanesi Mahkûm Kayıtları	166
3.5.4. Lapseki Hapishanesi'nde Sağlık Koşulları	176
3.5.5. Lapseki Hapishanesi'nde Firar Olayları.....	178
3.6. Biga Kazası Hapishanesi	180
3.6.1. Biga Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı.....	180
3.6.2. Biga Hapishanesi Görevlileri	184
3.6.3. Biga Hapishanesi Mahkûm Kayıtları.....	186
3.6.4. Biga Hapishanesinde Sağlık Koşulları.....	199
3.6.5. Biga Hapishanesinde Firar Olayları.....	200
SONUÇ	207
KAYNAKÇA.....	209
TABLolar LİSTESİ	219
ŞEKİLLER LİSTESİ	223
ÖZGEÇMİŞ	224

TEZ ONAY SAYFASI

Abdulselem KURT tarafından hazırlanan “BİGA SANCAĞI HAPİSHANELERİ (1911-1918)” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Hakan TÜRKKAN
Tez Danışmanı, Tarih Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 27. 11. 2023

<u>Unvanı, Adı SOYADI (Kurumu)</u>	<u>İmzası</u>
Başkan : Doç. Dr. Burak KOCAOĞLU (OKÜ)
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Özge TOGRAL (KBÜ)
Üye : Doç. Dr. Hakan TÜRKKAN (KBÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Abdulselam KURT

İmza :

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin önemli sancaklarından olan Biga Sancağındaki Kale-i Sultaniye kazası, Ezine kazası, Ayvacık kazası, Bayramiç kazası, Lapseki kazası ve Biga kazasında bulunan kaza hapishanelerinin fiziki durum, tamir ve tadilatlar, yeni hapishanelerin inşa edilme ihtiyacı, hapishanede yapılması istenen ihtiyaçlar, hapishanedeki kapasite sorunları ve hapishane keşif tabloları, hapishanenin maddi imkan yetersizlikleri, temel gıda ve tıbbi ihtiyaçları, hapishane personelleri ve ilavesi iktiza edenleri, kazalardaki asayişten sorumlu mürettebatlar, hapishane mahkûm ve mevkûflarının kayıtları, mahkûmların aylık yoklama cetvelleri, mahkûmların işledikleri suçlar ve hapis müddetleri, hapishanenin sağlık ve hijyen koşulları, mahkûm nakilleri ve mahkûmların firar olaylarına detaylı bir şekilde değinilmiştir.

Çalışmamızda çok sayıda arşiv belgesinden yararlanılmış ve okunması güç olan belgeler büyük titizlikle okunarak tezimizde kullanılmıştır. Bu zorlu ve uzun yolda büyük çabalar sarf edilerek Biga Sancağı hapishaneleri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Biga Sancağı Hapishanelerine yönelik bilgiler Biga Sancağının etrafındaki Sancak hapishanelere de ışık tutmaktadır.

Tez çalışmamızın hazırlanma sürecinde desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Hakan TÜRKKAN'a ve katkılarından dolayı değerli Dr. Öğretim Üyesi Özge TOGRAL hocam ile Doç. Dr. Burak KOCAOĞLU hocama teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamda kullanmış olduğum arşiv belgelerine erişmem de bana kolaylık sağlayan ve güler yüz gösteren Kağıthane ilçesindeki Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivi çalışanlarına ve ayrıca tezimde faydalandığım kaynakları alabilmemde bana kolaylık sağlayan Fatih Merkez Kütüphanesi çalışanları ile Bağcılar Şehit Mehmet Selim Kiraz Kültür Merkezi Kütüphanesi çalışanlara teşekkür ederim. Son olarak her zaman maddi, manevi desteğiyle yanımda olan aileme ve ayrıca annem Şükriye KURT'a ve ağabeyim Abdulsamet KURT ile yakın arkadaşım, kıymetli dostum Vedat ÖZBEY'e teşekkürlerimi sunarım.

ÖZ

Bu çalışmada hapis, suç ve ceza kavramlarına ve hapisane kurumlarının ortaya çıkışıyla birlikte ilk örneklerinin görüldüğü yerlere değinilmiş ve İslam Hukuku'nun (şer-î şerif) suç ve ceza sisteminin Osmanlı Devleti'ndeki tezahüründen, bedenî cezalar ve mahbeslerden hapisanelere geçilmesine kadar aktarılarak tezin asıl konusu olan Biga Sancağı kazalarında bulunan hapisanelere detaylıca değinilmektedir.

Biga sancağında bulunan Kale-i Sultaniye kazası, Ezine Kazası, Ayvacık Kazası, Bayramiç Kazası, Lapseki Kazası ve Biga Kazası olmak üzere toplam altı kazada bulunan hapisaneler birinci elden kaynaklarla tek tek incelenmiştir. Söz konusu hapisanelerle ilgili arşiv kayıtlarına dayanarak hapisanelerdeki fiziki durum, ihtiyaca mebni tamir ve tadilatlar, hapisanenin kapasite sorunları, yeni hapisanelerin inşa edilme gerekliliği ve keşif tabloları, hijyen ve maddi imkan yetersizlikleri, temel gıda ve tıbbi ihtiyaçları tespit edilmiştir. Ayrıca hapisane görevlileri ve yetersizlikleri, kazalardaki asayişten sorumlu polis mürettebatları, hapisane mahkûm ve mevkuflarının kayıtları, mahkûmların aylık yoklama cetvelleri, mahkûmların işledikleri suçlar ve hapis müddetleri, hapisanenin sağlık koşulları, mahkûm nakilleri ve mahkûmların firar olaylarına detaylıca değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler; Hapisane, Suç ve Ceza, İslam Hukuku, Osmanlı Devleti Biga Sancağı, Mahkûm, Mevkuf

ABSTRACT

In this study, the concepts of prison, crime and punishment and the emergence of prison institutions and the places where the first examples were seen are touched upon. The crime and punishment system of Islamic Law (Şer-î Şerif) is explained from its manifestation in the Ottoman Empire to the transition from corporal punishments and confinements to prisons, and the prisons in the districts of Biga Sanjak, which are the main subject of the thesis, are touched upon in detail.

The prisons in these six districts, namely Kale-i Sultaniye District, Ezine District, Ayvacık District, Bayramiç District, Lapseki District and Biga District, located in the Biga Sanjak, were examined one by one with first-hand sources. By accessing the oldest records in the prisons, the physical condition of the prisons, necessary repairs and renovations, prison capacity problems, the necessity of building new prisons and survey tables, lack of hygiene and financial resources, basic food and medical needs, prison officers and their inadequacies, police crews responsible for public order in accidents. Records of prison inmates and detainees, monthly attendance sheets of inmates, crimes committed by inmates and their imprisonment periods, health conditions of the prison, inmate transfers and escape incidents of inmates are mentioned in detail.

Keywords; Prison, Crime and Punishment, Islamic Law, Ottoman Empire, Sanjak of Biga, Convict, Arrested

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Biga Sancağı Hapishaneleri (1911-1918)
Tezin Yazarı	Abduselam KURT
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Hakan TÜRKKAN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	27/11/2023
Tezin Alanı	Tarih
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	224
Anahtar Kelimeler	Hapishane, Suç ve Ceza, İslam Hukuku, Osmanlı Devleti Biga Sancağı, Mahkûm, Mevkuf

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Prisons of Biga Sanjak (1911-1918)
Author of the Thesis	Abdulselam KURT
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr. Hakan TÜRKKAN
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	27/11/2023
Field of the Thesis	History
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	224
Keywords	Prison, Crime and Punishment, Islamic Law, Ottoman Empire, Sanjak of Biga, Convict, Arrested

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez
A. MKT. UM	: Sadâret Umum Vilayet Evrakı
BEO	: Babıâli Evrak Odası Evrakı
Bkz	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
DH. EUM	: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye
DH. EUM. EMN	: Dâhiliye Emniyet Şubesi
DH. EUM. MEM	: Dâhiliye Emniyeti Umumiye Memurîn
DH. EUM. AYŞ	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi Evrakı
DH.H	: Dâhiliye Nezareti Hukuk Kalemi
DH. MB. HPS	: Dâhiliye Nezareti Mebani-i Emiriye Hapishaneler Müdüriyeti Evrakı
DH. MB. HPS. M	: Dâhiliye Nezareti Mebani-i Emiriye Hapishaneler Müdüriyeti
DH. MKT	: Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi
DH. MUI	: Dâhiliye Nezareti Muhaberât-ı Umumiye Dairesi
DH. ŞFR	: Dâhiliye Şifre Kalemi
DH. TMIK. M	: Dâhiliye Nezareti Tesrî-i Muamelat ve Islahat Komisyonu Muamelet
DH. TMIK. S	: Dâhiliye Nezareti Tesrî-i Muamelat ve Islahat Komisyonu

DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Ed	: Editör
H	: Hicri
Haz	: Hazırlayan
İ. AZN	: İrâde Adliye ve Mezâhib
İ. DH	: İrâde Dahiliye
İ. MVL	: İrâde Meclis-i Vala
İ. ŞD	: İrâde Şûrâ -y1 Devlet
M	: Miladi
Nr	: Numara
R	: Rumi
s	: Sayfa
S	: Sayı
ŞD	: Şûra-y1 Devlet
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Y.A.RES.	: Yıldız Resmi Maruzât

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Hazırlamış olduğumuz araştırmanın konusu Osmanlı Devleti'nin Biga Sancağındaki Kale-i Sultaniye kazası, Ezine kazası, Ayvacık kazası, Bayramiç kazası, Lapseki kazası ve Biga kazası olmak üzere bu altı kazada bulunan hapisanelerin fiziki durumu, tamir ve tadilatları, hapisane görevlileri, hapisanenin mahkûm kayıtları, mahkûmların işledikleri suçlar ve verilen cezalar, hapisanenin sağlık koşulları ve hapisanedeki firar olaylarına değinilmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın temel amacı, Biga Sancağında bulunan hapisanelerin fiziksel koşulları, mahkûm kayıtları ve hapisane görevlileri, hijyen ve sağlık durumlarıyla yaşanan bazı firar olaylarını Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde yer alan belgeler ışığında ortaya koymaktır. Çalışma, Osmanlı Devleti'nin hapisane kurumlarının nasıl işlediği, hapisanedeki yönetim ve personeller, mahkûmların vaziyetleri ve aylık olarak tutulan cetvellerdeki sayıları, mahkûmların işlemiş oldukları suçlarla verilen ceza süreleri, hapisane kurumlarının yetersiz olduğu konular ve yaşanan asayiş olaylarını anlamak açısından önemli bir yere sahip olacaktır.

Çalışmanın başta Biga Sancağı hapisaneleri olmak üzere diğer sancaklarda bulunan hapisanelerin yapısını ve işleyişini anlamakta büyük kolaylık ve önemli kaynaklardan birisi olacağı düşünülerek daha sonraları yapılacak olan yerel sancak hapisaneleri çalışmalarına örnek teşkil edeceği düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tarih alanında yapılması beklenen çalışma ve araştırmalar için başvurulması elzem olan kaynaklar arasından hiç kuşkusuz arşiv kayıtları yer almaktadır. Asıl kaynak olarak ele alınan bu kayıtlar çalışılan dönemin sosyal, ekonomik, kültürel, idari, dini ve coğrafi bilgilerini içermekte olup çalışmanın önemli kaynakları içerisinde yer almaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı bünyesinde bulunan Dâhiliye Nezareti Celile'sine DH. EUM "Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye"; DH.

EUM. EMN “Dâhiliye Emniyet Şubesi”; DH. EUM. MEM “Dâhiliye Emniyeti Umumiye Memurîn”; DH. EUM. AYŞ “Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi Evrakı”; DH.H “Dâhiliye Nezareti Hukuk Kalemi”; DH. MB. HPS “Dâhiliye Nezareti Mebani-i Emiriye Hapishaneler Müdüriyeti Evrakı”; DH. MB. HPS. M “Dâhiliye Nezareti Mebani-i Emiriye Hapishaneler Müdüriyeti”; DH. MKT “Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi”; DH. MUI “Dâhiliye Nezareti Muhaberât-ı Umumiye Dairesi”; DH. ŞFR “Dâhiliye Şifre Kalemi”; DH. TMIK. M “Dâhiliye Nezareti Tesrî-i Muamelat ve Islahat Komisyonu Muamelet”; DH. TMIK. S “Dâhiliye Nezareti Tesrî-i Muamelat ve Islahat Komisyonu”; İ. AZN “İrâde Adliye ve Mezâhib”; İ. DH “İrâde Dahiliye”; İ. MVL “İrâde Meclis-i Vala”; ve İ. ŞD “İrâde Şûrâ -yı Devlet” kodlu arşiv kaynaklarında Biga Sancağında bulunan Kale-i Sultaniye Kaza Hapishanesi, Ezine Kaza Hapishanesi, Ayvacık Kaza Hapishanesi, Bayramiç Kaza Hapishanesi, Lapseki Kaza Hapishanesi ve Biga Kaza Hapishanelerini ayrıntılı bir biçimde incelenerek her hapishanenin fiziki durumu, tamir ve tadilatı, hapishanede bulunan görevliler, hapishane mahkumlarına dair aylık yoklamalar, işlenen suçlar ve verilen ceza bilgileri, hapishanedeki sağlık sistemi ve hijyen, hapishanedeki hastane ve tabipler, hapishanede yaşanan firar olayları ve kazalarda bulunan asayiş konularına etraflıca değinilmiş olup bu çalışmada söz konusu belgelerden yararlanılmıştır.

GİRİŞ

Habs kelimesinin sözlükteki karşılığı “engellemek, alıkoymak” anlamına geldiği gibi örfi kullanımlarında ise “bir canlıyı, bir şahsı ve yahut bir eşyayı bir yere kapatmak kısıtlamak veya bir süre alıkoymak” olarak bilinmektedir. Hukuki literatürde “suçlu veya sanık olanı belli bir mekânda zorla tutmak, alıkoymak şahsî özgürlüğünü kısıtlamak” anlamını taşımaktadır ve özgürlüğü sınırlayan cezaların en başında gelen türdür. Bu ve benzeri cezaların infaz edildiği yerlere “habs, mahbes” hapsedilen kişilere de mahbûs adı verilmiştir.¹

Hapsetme, tarihin ilkel dönemlerine kadar dayanmaktadır. İlk Çağlar’a bakıldığında hapis uygulaması, cezanın infaz edilmesine kadar suçlunun bir yerde tutulmasına verilen isimdi ve bu hapis uygulaması (mahbes) olarak varlığını sürdürmüştür. Ceza infazının geçmişine bakacak olursak XVI. yüzyılda Amsterdam cezaevleri ortaya çıkıncaya kadar, suç işleyen kişiyi cezalandırmak amacıyla zararsız bir konuma getirmek fikri hâkim olmuştur. Bu anlayış diğer milletlerin hukuk anlayışlarında da ortaya çıkmıştır. Örneğin; Germen, Frank ve Roma hukukunda da bu tür uygulamalar görülmektedir.² Fakat önemli bir ayrıntıyı göz ardı etmemek lazım ki mahbes ve hapishane arasında birtakım farklar vardır. Mahbes kavramına kişinin cezası henüz netleşmemiş ve cezalandırılmak amacıyla değil işlenen suçun kanıtlanması ve yargılama süreci bitene kadar tutulan yer diyebiliriz. Kişinin cezası kesinleştiğinde ikinci bir safha olarak suçuna mukabil işkence, karanlığa kapatma, hücre, zincir ve pranga eşliğinde alıkonulma, kısasa kısas, köleleştirme ve benzeri infazlar gerçekleşirdi. Hapishaneyi suçlunun cezası kanıtlanmış ve cezasının infazına geçildiği yer olarak nitelendirebiliriz ki bu daha çok Kuzey Avrupa’da Orta Çağ’ın son demlerine denk gelen modern anlamdaki hapishanelerin başlangıcı olacaktır. Mahbes uygulaması Eski çağlara ait olduğu gibi “Tutukevi” ya da “Tevkifhane” adı verilen kurumla benzerlik gösterir. İlk çağlarda hapsetmenin olduğunu fakat bunun hapishane olarak varlığını sürdürdüğünü söyleyemeyiz. Hapsetme mekanları çağdaş hapishanelerin çok ötesindeydi. Acımasız ve ilkel şartlar barındırıyordu ki bunlar, havasız rutubetli zindanlar ve yer altında karanlık mekanlardı. Devlet görevlilerinin bulunduğu yerlerde çoğunlukla mahbes olarak

¹ Ali Bardakoğlu, “Hapis”, *“Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”* Cilt:16, s.54-64, İstanbul, 1997.

² Ufuk Adak, *“XIX. Yüzyılın Sonları XX. Yüzyılın Başlarında Aydın Vilayetindeki Hapishaneler”* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2006, s.11

kullanılmıştır, kule, tersane, hisar, kale, saray gibi yerler birer hapisane olarak inşa edilmemiştir.³

İslam öncesi Arap toplumunda ve Eski Türklerde hafif ve orta olarak adlandırılacak suçlar için hapsedme cezaları uygulanmıştır. Çağdaş hapisanelerden farklı olarak İslam öncesi Arap toplumlarında “Dâru’n- Nedve” adlı şehir meclislerinde, işlenen suçlara hapis cezası verilirdi. Kuyu türünden yerlerin yanı sıra çatısı ve damı olmayan binalarda mahkumları zincire vurulmuş bir tarzda işkence altında tutan mahbes vardı. Kadim medeniyetlerden Mısır, Babil, Yunan ve Romalılarda hapsedme görülmektedir. Fakat yukarıda izah edildiği gibi hapisane şeklinde değil mahbes tarzındaydı. Örneğin Babil Hukuku’nda borçlu olan kişi alacaklının evinde köle olarak çalıştırılarak mahbes tutulurdu. Hukukî yönden aynı tarzda Asurlularda da geçici bir tutuklulukla kefareti ödenene kadar tutulurdu. Roma’da ise mahkûm suçunun kesinleşmesine kadar zincire vurularak alıkonulurdu.⁴ İbranilerde ise cezanın infaz edildiği mahbesler, karanlık, rutubetli çukurlar ve prangalarla tutukluluk haliydi.⁵

İlk hapisane oluşumunun nerede ortaya çıktığına dair muhtelif görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlarca ilk hapisanenin 1555’te Londra, Bridewel’de, şehir güvenliğini muhafaza etmek amacıyla serseri ve dilencileri hapsedmek için kurulduğu iddia edilmiştir. Fakat XVI. yüzyılda Bridewel’in, Avrupa’nın farklı yerlerinde açılan ıslahhaneler (House Of Correction) ve zorunlu çalışmaya tabi tutulan Çalışma evlerine (Workhouse-Arbeitshaus) karşılık geldiği söylenebilir. Amsterdam Hapisanesi’nin çağdaş konumda ilk cezaevi olarak gösterilmesi 1595’te erkekler için açtıkları dilencilik ve serserilik suçlarına karşı mücadeleden dolayı kurulan hapisaneye dayanmaktadır. Bunu kadınlar için de 1597’de açılan hapisane izlemiştir. Amsterdam cezaevlerini modern anlamda özgürlüğü kısıtlayıcı ilk cezaevi olarak nitelendirmek mümkündür.⁶

Amerika’da eyalet hapisaneleri ve Avrupa’da tanzim edilen hapisaneler hakkında malumat veren Özgür Yıldız’a göre; Avrupa’da hapisanelerin düzenli olarak kullanılmaya başlaması 1780-1865 dolaylarında gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Batıda

³ Gültekin Yıldız, “Osmanlı Devleti’nde Hapisane Islahatı (1838-1908)” *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002 s.8-9

⁴ Kurtuluş Demirkol, II. Meşrutiyet Döneminde Edirne Vilayeti Hapisaneleri, *Sakarya Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi, Sakarya 2012, s.7-12

⁵ Ali Bardakoğlu, s.54

⁶ Ufuk Adak, s.12

dünyasında hapishaneler zamanla ve çeşitli yeniliklerle şekillenmiş ve diğer ülkelerde de yaygınlaşmaya başlamıştır. Amerika’da da eyalet hapishanelerinin XIX. yüzyılın ilk yarısında yaygınlaşmaya başladığı görülür. 1820 yılında Connecticut, 1830’larda Newjersey, Ohio ve Michigan ve 1840’da Wisconsin ve Minnesota gibi eyaletlerde hapishaneler kurulmuştur. Avrupa ve Amerika’da çeşitli dönemlerde hapishanelere yönelik reformların yapıldığı ve bir cezalandırma yöntemi olarak özgürlüğü sınırlandırma modellerinin değişikliğe uğradığı görülür. XIX. yüzyılın sonlarına doğru birçok Batı Avrupa ülkesinde ıslah evleri fabrikalarla ilişkilendirildi. Mahkûmlar, üniforma, ayakkabı ve sepet yapımlarında çalıştırılarak üretime katkı yapmaya başladılar.⁷

İlk kurulan hapishanelerin Kalvinizm ve Merkantilizm’in bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Bu şekilde Avrupa’da sanayi devrimi sonrası çalışan yeni insan modeli ortaya çıkmıştır. Sistem disipline edilmiş çalışanlar yetiştirerek sokaktaki zanlıları suçlu olması halinde de çalışma ve üretme zorunluluğunda bırakacaktı. Böylelikle Kalvinizm, kamusal bakımdan yeni bir düzenleme getirmiş oluyordu. Açılan ıslahhaneler bunun ilk göstergesidir. Bridewel’deki bu ıslahhane Amsterdam’da kurulan ilk hapishanenin ilham kaynağı olmuştur. Kurulan hapishane manastırdan dönüştürülmüştü. 1597 yılında başka bir eski manastırın da eklenmesiyle kadın hapishanesi de açılmıştır. Bunu 1603 yılında açılan ilk çocuk hapishanesi takip etmiştir. Bu sürece kadar mahkûmlar bir arada tutulurken reformize edilerek geceleri ayrı yerlerde gündüzleri ise bir araya gelerek çalışma bölgesinde toplanıyorlardı. Böylece mahkûmlar yeni öğretiler ve inançlarla tanışıyor ve okuma-yazma öğreniyorlardı. Mahkûmları ıslah etmenin en etkili yolu dini eğitim vermek ve çalıştırmaktı. Mahkûmların yanında ebeveynler tarafından meslek edinmek amacıyla çocuklar da gönderiliyordu. Amsterdam Hapishanesi Avrupa ve Kuzey Amerika’da hapishanelere örnek teşkil etmiştir. Fakat Hollanda’daki hapishanelere karşın Avrupa’daki bazı hapishanelerin koşulları çok daha kötü durumdaydı. Örneğin Belçika’da bulunan Gand Hapishanesi (Prison Ghent) mahkûmları ahlaki derecelerine göre sınıflandırır ve çalışmayanlara yiyecek vermezdi. İşgücü kaynağı olarak görülen mahkûmlar asgari geçimin altında tutulmakta ve salgın hastalıklardan dolayı toplu ölümler ortaya çıkmaktaydı.⁸ Batı ülkelerinde hapis cezası

⁷ Özgür Yıldız, “Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karesi Hapishanesi Örneği” *Akademik Bakış*, C.9, S.17, Kış 2005, s.92

⁸ Kurtuluş Demirkol, s. 12-14.

kiliselerin koyduğu cezalardan oluşmaktadır. Bu nedenle ilk hapisaneler kilise tarafından manastırlarda kurulmuştur. Kilise hukukunun dışında hareket eden rahip ve rahibelerde burada çalışma evlerine kapatılırdı.⁹

XVIII. yüzyılda hapis uygulamasının getirilmesiyle, geçmişte uygulanmakta olan bedene yönelik cezalar geri kalmış ve hapis cezası çağdaş ceza sisteminin kökenini oluşturmuştur. Hapis cezasının uygulanmasıyla ilgili beş farklı sistem geliştirilmiştir. Toplu hapis sistemi (Amsterdam sistemi) Mahkûmları gece gündüz bir arada tutma modelidir. Yalnız ağır suçlularla iletişimde olduğundan dış dünyada daha ağır suç işleme meylinde olmalarından dolayı bu sistem eleştirilmiştir. Karma sistemi “Auburn” ile mutlak soyutlama “Pensilvanya sistemi” Amerikan modelinde görülen sistemlerdir ve batı ülkelerinin ceza sisteminin kaynağı durumundadır. Auburn modeli, sessizlik kuralı çatısı altında mahkûmları ortak bir çalışma ile bir arada tutan fakat geceleri şahsi hücrelerine koyan sistemdir. Mutlak soyutlama sistemi, mahkûmu karanlıkta ve sessizlikte bırakıp vicdani bir hesaplaşmaya bırakarak pişmanlık duyacağı inancıyla öngörülen sistemdir. Fakat bu sistem mahkûmların ruhsal ve sosyolojik dengelerini bozduğundan eleştirilere maruz kalmıştır. İrlanda Sistemi dereceli sisteme sahiptir. İlk devresinde mahkûmun ağır koşullarda bulundurulması pişman olması amaçlanır. İkinci devresinde ise hafif infazlarla mahkûmun tekrar topluma kazandırılması amaçlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezaların infazında yeni bir sistem olarak adlandırılan diğer bir hapis cezası yönteminde ise mahkûmların geceleri hücrede, gündüzleri normal sosyal hayat içinde bulundurulması topluma kazandırılmasını hedefleyen sosyolojik bilimselliği ön planda tutan sistemdir. Panoptikon Sistemi, Bentham tarafından ortaya konulmuş olan bu sistem mahkûmların her an gözetim altında tutma ve kontrollü hareket ettirmek adına sürekli izlendiği izlenimi bırakma modelidir. Halka şeklinde tasarlanmış ve ortasında karanlık bir gözetleme kulesi olan tek odalı hücreler şeklindedir. Bentham burada mahkûmların her saniye devlet denetimi ve gözaltında düşünerek gözlemlenen her yanlış davranışın ceza getireceğini bilen kontrollü suçlular oluşturmak için geliştirdiği bir sistemdir. Günümüz hapisanelerinde uygulanan modern ceza sistemi de E tipi, F tipi, Hücre tipi hapisaneler panoptikon temellidir.¹⁰

⁹ Kemal Daşcıoğlu, “Osmanlı Arşivlerine Göre Sinop Hapishanesi’nin Durumu” *XV. Türk Tarih Kongre Bildirisi*, 11-15 Eylül 2006, s.55.

¹⁰ Burcu Görkemli, “İslam Hukukunda ve Modern Hukukta Hapis Cezası ve Hapishaneler” *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.10, Sayı:2, 2015 s.176-177

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI'DA SUÇ VE CEZA

1. Osmanlı'da Suç ve Ceza

Osmanlı Devleti'ndeki suç ve ceza İslam Hukuk'una göre sınırları çizilmiş olduğundan burada öncelikle İslam'da hapsedmek ve hapisane kavramları hakkında bilgi verilerek Osmanlı Devleti'ndeki hapsedmek ve hapisane kavramlarına açıklık getirilerek Osmanlı Devleti'nde suç ve cezaya değinilecektir.

1.1. İslam'da Hapsedmek ve Hapisane

Hapisane, Arapçada “habs”, “mahbes” anlamında kullanıldığı gibi ayrıca hapsedmek anlamına gelen “secn” kökünden “sicc” kelimesi hapisane, “mescûn” ve “secîn” de mahpus olarak kullanılmıştır. İslam'ın ilk zamanlarında ise “esîr” kelimesinin mahpus anlamında kullanıldığı bunun yanı sıra Abbâsî döneminden itibaren savaş tutsaklarına da verilen bir ad olduğunu söyleyebiliriz. Kur'an-ı Kerim'de hukuki ya da ahlakî olarak işlenmiş bir suça yönelik olarak genel bir cezalandırma şekli görülmemiştir. Hırâbe (eşkıyalık) suçu işleyen birisi için İslam Hukuku sürgün cezası vermiştir. Fuhuş suçunu Kur'an ayetlerde (Nisa 4/15) men ettiği gibi infazını evde hayat müddetince suçlunun bulunduğu eve kapatılma (Nur 24/2) olarak belirler. Bazı rivayetler Hz. Peygamberin borçlu, esir ve sanıkları mescid, kapalı yerler ve Mescid-i Nebevi'nin direğine bağlı tuttuğunu aktarmıştır. Ancak o dönemde bu uygulamanın bir hapis usulü değil tutuklama ve gözaltına alma olarak değerlendirilmesi gerektiği borçlunun borcunu ödeme süresince tutulduğunu rivayet eder.¹¹

İslam Hukuku'nda belirlenen temel suçları kapsayan had cezaları içerisinde hapis cezasına yer verilmemiştir. İslam fihhinde hapis cezası temel bir ceza olarak görülmemiştir. İslam Hukuku'nda ikinci dereceden bir ceza sistemi olarak görülen hapis, Kur'an-ı Kerim'de kıssa-ı Yusufiye'de, mahpus hayatını ve fuhuş cezası olarak eve kapatılma olarak anlatmıştır. Ancak bu bir hapisane sistemi olarak sayılamaz. Hz. Peygamber uzun süreli olan cezalarda işkence düzeyinde olacak bir metotla infaz

¹¹ Ali Bardakoğlu, s.56

ettirmemiştir. Bu durumda hapis cezası mahkûmu tutmak, gözaltına almak gibi gayelerle pişmanlık duyması amaçlanmıştır.¹²

Böylece İslamiyet'in ilk dönemlerine bakıldığında hapishanenin görülmediğini bunun yerine mahbeslerin olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Hafif suçlular için eve çekilme cezası verilmiş olup bu yöntem sıklıkla yaşı küçük olanlar için tercih edilmiştir. Böylece hafif ceza alanlar evden salıverilmeme koşuluyla cezalarını evlerinde çekmişlerdir. Hz. Peygamber ve Hulefa-i Raşidin dönemlerinde Hz. Osman dönemine kadar uygulanan bir diğer ceza mevkiî kuyulardır.¹³

İslam tarihinde ilk hapishanenin Hz. Ömer devrinde satın alınarak hapishaneye dönüştürülmüş olan Sâfvan bin Ümeyye'ye ait bir ev oluşu bilinmektedir.¹⁴ Hz. Ali döneminde ilk kez bir yapı olarak inşa edilen hapishane mevcuttur ancak çamurdan inşa edildiğinden ötürü zamanla tahrip olmuştur. Hz. Ali döneminde yaptırılan "Nafi" hapishanesi firar olaylarından dolayı yıktırılarak yerine "Muhayyes" adında bir hapishane inşa edilmiştir.¹⁵

Emevîler döneminde iktidar karşıtlarını önlemek için saraya hapishaneler inşa edilmiştir. Haccac devrindeki hapishanelerde yaklaşık 50.000 bin erkek 30.000 kadın mahkûm bulunduğu bilinmektedir. Bu hapishanelerdeki mahkûmların işkence gördükleri ve ağır koşullarda tutuldukları belgelerde anlatılmıştır. Emevîler dışında Abbâsîlerde de hapishane (tutukevi) olduğunu söyleyebiliriz. Mezopotamya ve İran şehirlerinin etkisinde kalan Abbâsîler hapishanelerini şehir merkezlerinde olan mescitlerde, dar'ül ümeraların yanlarında ve saray yanlarına kurarak mahkûmlara yapılan muameleyi halka göstermek istememiştir.¹⁶

Emevîler döneminde hapishanelerin koşulları ve durumu hakkında yeni düzenlemeler getirilmesi gerektiğini savunan ve iyileştirmeler yapılmasından yana olan Ömer bin Abdulaziz hapsin zorunluluğuna vurgu yaparak adaletin ve sosyal düzenin sağlanabilmesini bu sayede olacağını savunmuştur. Ömer bin Abdulaziz kendisine getirilen bazı davaları hapis cezasıyla sonuçlandırmış ve tutukluluğu devam etmekte

¹² Burcu Görkemli, s.180

¹³ Kübra Saykı, "Osmanlı'nın Son Devri'nde Kayseri Merkez ve Kaza Hapishaneleri" Nevşehir Hacı Bektaşî Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2002, s.7

¹⁴ Ali Bardakoğlu, s.56

¹⁵ Kübra Saykı, s.7

¹⁶ Kübra Saykı, s.8

olan suçluların hapis sürelerini uzatmıştır. Amr bin Hazm, Ömer bin Abdulaziz'e cinayet suçundan tutuklu mahkumların iple bağlandıkları için ibadetlerini yerine getiremediğini ve buna bir çözüm bulabilmesini aktarmıştır buna karşılık Ömer bin Abdulaziz cevaben; "Eğer Allah dilerse onları demir zincirden daha şiddetlisi ile imtihan eder. Onlara nasıl kolay gelirse namazlarını öyle kılsınlar, onlar özürdür." ¹⁷ demiştir. Ömer bin Abdulaziz içki içen bir adama seksen değnek vurdurarak tövbe ettirmiş ve bir daha içmemesi için hapis cezasına çarptırmıştır. Ömer bin Abdulaziz tarafından valilere gönderilmek üzere yazılan mektupta, hapishane koşullarının iyileştirilmesi ve gerek duyulan ıslah hususlarına değinilmiştir. Şöyle ki;

Zindanları araştırın, suçu sabit olanları orada tutun Suçu olmayanları hapsetmeyin; kim içinden çıkılmaz karışık bir durumla karşılaşır o hususta bana yazsın. Mahkumlar hakkında bilgi toplayın. Muhakkak ki hapis onlar için felakettir. Cezalarını artırmayın. Malı mülkü olmayan, yalnız yaşayan insanlarla anlaşma yoluna gidiniz. Borcu nedeni ile hapsedilenlerle, diğer mahkumları bir arada toplamayın. Kadın mahkumlarla erkek mahkumları ayrı koğuşlara yerleştirin. Rüşvet alan kimseleri hapishanelere görevli tayin etmeyin.¹⁸

Ömer bin Abdulaziz diğer mektuplarında da mahkûm durumlarının iyileştirilmesini ve ihtiyaçlarının giderilmesini belirterek yaz ve kış giyilecek libaslar verilmesini ve ilgilenilmesini emretmiştir.¹⁹ Emevî hapishanelerindeki mahkûmlar, Emevî iktidarına muhalif olan güçleri siyasi veya fiili olarak destekleyenlerden oluşuyordu.²⁰ İslam coğrafyasının genişlemesiyle birlikte farklı kültür ve milletler bir arada yaşamaya başlamıştır. Ayrıca bazı dönemlerde dini hassasiyetlerin zayıfladığı suç oranlarında artışlar görüldüğü de olmuştur. Hapis cezaları İslam devletinde bir ceza usulü olarak kullanılmaya başlamıştır. Fakat İslam devletinde bir hapishane sisteminden ziyade bedene uygulanan ve ekonomik cezalar daha çok görülmektedir. Buna bağlı olarak hapis cezasının genelleştirilmediğini ve hapishane sistemine dönüştürülmediğini söylemek mümkündür.²¹

¹⁷ Metin Yılmaz, "İslâm Tarihinin İlk Üç Asrında Hapishanelere ve Mahkumların Durumlarına İnsan Hakları Bağlamında Genel Bir Bakış" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı; 12-13, Nisan 2001 s.555-557

¹⁸ Metin Yılmaz, s.557

¹⁹ Metin Yılmaz, s.557

²⁰ Metin Yılmaz, s.558

²¹ Hakan Türkkân, "XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Hapishaneleri (Ereğli Hapishanesi Örneği)" *Turkish Studies-Historical Analysis*, 15(1), s. 263, <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.41427>

1.2. Osmanlı Devleti'nde Hapsetme ve Hapishane

Osmanlı Devleti'nde işlenen her suçun belirli bir cezası olduğu gibi bu ceza sistemi de İslam Hukuku'na dayanmaktaydı. İslam Hukukunun yanı sıra geleneksel örfi hukukta Osmanlı hukukunun şekillenmesinde önemli bir etkidir. İslam Hukuku'nda hapis cezası ve modern anlamda hapishane sistemi olmadığı gibi Osmanlıda da bundan söz edilemez. Fakat ta'zir suçu örfi hukukla hükümlendirilip padişah veya yetkili kimselerce verilen cezalardır ki bunun içerisinde hapis cezası da bulunmaktaydı. Taz'ir suçu ve kanunlar hapishane sisteminin temelini oluşturmuşlardır.²²

Osmanlı Devleti'nde hapis cezası İslam devletlerinde görüldüğü gibi benzerlik göstermiştir. Zamanla yaygınlık kazanarak sistematize olmuştur. Osmanlı ceza hukukunda hafif ve orta dereceli cezalar tasnif edilmiştir. Bu cezalar, para cezası ve hapis cezası şeklinde infaz ediliyordu.²³ Osmanlı'da cezalandırma aracı anlamında karşımıza ilk olarak zindanlar, tomruk evleri ve mahbesler gibi mekanlar çıkar. Zindanlar genellikle kale burçlarında karanlık, havasız, rutubetli ve dar yerlerde oluyordu. Burada temel ihtiyaçlarını gidermek bile çok zor ve eziyet verici düzeydi. Zindan infazı I. Bayezid döneminde başlamıştır.²⁴ Osmanlıda en sık kullanılan ceza yöntemleri prangabentlik, fidye, dükkan kapatma, mallara el koyma, para ve kısas cezalarıydı. Prangabentlik, mahkûmun prangaya vurularak işlediği suça göre bir sene üç sene on sene ya da ömür boyu hapis edilmesine verilen addır. En ağır ceza idam cezası olarak belirlenmişti. İdam cezası teşhir edilebilecek meydanlarda ders çıkarılması için "ibret-i alem" anlayışıyla yapılırdı. İdam cezasının uygulandığı yerlerden bir tanesi de zindanlardır. Fakat burada cezayı kimlerin aldığı önemli bir rol oynamakta eğer cezayı alan tersane çalışanıysa Tersane zindanına atılırdı. Yeniçerilerden birisiyse Ağa Kapısı Zindanına atılırdı.²⁵

Zindanların en önemlilerinden bir tanesi de şüphesiz Baba Cafer Zindanıydı. Buralar XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında mahbes ve tevkifhane olarak kullanılmıştır. Ağır cezalıların ya da idam cezasına çarptırılmış olan mahkûmların kapatıldıkları

²² Timur Demirbaş, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi" Hapishane Kitabı, Editörler; Emine Gürsoy, Naskali, Hilal Oytun Altun, İstanbul- 2010, s.3-40

²³ Kemal Daşçioğlu, s.56.

²⁴ Sevcan Öztürk, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş", *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2014, s. 57

²⁵ Ömer Şen, "Osmanlı'da Mahkûm Olmak" Kapı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 4-15

zindandır. Tutukevlerinden bir diğeryise kaleler olarak görünüyordu ve buralar sadece mahkûmların kapatıldıkları yerler değil devletin özel evrak ve tapularıyla birlikte tüccarların özel eşyalarının da tutularak korunduğu mekanlardı.²⁶

Tersane Zindanı olarak isimlendirilen Haliç sahili yakınlarında Tersane-i Amire'nin yanında yüksek duvarlarla örülmüştü. Burası üç mahbese bölünmüş durumdaydı. İlk bölüm yabancı esirlerin “masigtranza” dediği bölümdü. Zanaatkar mahkumlara ayrılmış bir bölümdü. İkinci bölüm ise el becerisi olmayan mahkumlara ayrılmıştı. Sezonluk farklı işlerde çalışan mahkumlar ilk baharda forsa olarak çalıştırılmış yaz aylarının sonlarına doğru mermer yontma, taş kırma, yer kazma, inşaatlara araç gereçler taşımak gibi işlerde çalıştırılmışlardır. Üçüncü bölümde birçok ülkeden bulunan mahkumların birlikte kaldığı ve bunun yanında hasta olanlarında kaldığı bölümdür. Buralarda yaşlı mahkûmlardan bir tanesi hasta olanlara yemek yaparak günlük yemeklerinde yardım ediyordu. Hastalara verilen en büyük ayrıcalıklardan bir tanesi cuma günleri dağıtılan fasulye ve az pişmiş mercimekle şaraptı. Tersane zindanında fırın, mutfak, hamam, mescit ve çeşme bulunmaktaydı.²⁷

Tomrukhaneler diğer adıyla tevkifhanelerdi. Tomrukhaneler XIX. yüzyılın sonuna kadar faaliyette kalmıştır. Bu dönemde hükümet girişlerinin arka tarafında yer alan tomrukhaneler yaklaşık beş metre uzunluğunda, kırk-elli santim eninde ağaç kütüğünden oluşmaktaydı. Bir başı açılır-kapanır olan kilitlenebilen küçük büyük yaklaşık on çift ayak yeri bulunan bölüme, suçluların ayakları kitlenir ve mahkumların kaçma ihtimali ortadan kalkardı. Mahkûmun uyuma, beslenme ve tuvalet gibi temel ihtiyaçları burada gerçekleşirdi. Diğer bir tomruk çeşidiyse bütün vücudu içine alan sadece başı dışarı da kalacak şekildedir. Bu tomruğa kilitlenenler suçunu itiraf edinceye kadar kalırlardı. Tomruk o kadar eziyet edici düzeydeydi ki bazıları cansız bedenini bırakırlardı. Tanzimat Fermanı'nda işkencenin yasaklamasıyla bu uygulama işkence kapsamına girmiştir. 1840 Ceza Kanunnamesinin yayımlanmasından sonra tevkifhaneye geçmiştir. Tomrukhaneler Zabtiye Nezaretine bağlanmıştır. Fakat işkencenin yasaklanmasına rağmen ağır suçlular için tomruğa vurma 1862 yılında kaldırılmıştır. Bu tomrukların satılarak tevkifhaneye katkıda bulunmasıyla tomruğa vurma uygulaması

²⁶ Gültekin Yıldız, “*Mapusâne*” Kitabevi Yayınları, İstanbul 2012, s.27-28

²⁷ Gültekin Yıldız, “*Mapusane*” s.30-34

büsbütün kaldırılmış oldu.²⁸ Tanzimat Fermanıyla mahbesten hapishane kurumuna ilk adımı attığımızı söylesek yanlış olmaz.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimattan evvel İstanbul'un hapis mekanları olarak sıraladığımız havasız, rutubetli, karanlık ve insan sağlığına uygun olmayan bu ağır koşullu mekanlar Osmanlıdaki yabancı diplomatlar tarafından çokça eleştirilmiş ve bir sorun telakki edilerek her defasında kapatılmasını bildirmişlerdir. Bu sayede İstanbul zindanları 1831 yılında kaldırılmıştır.²⁹

1831 yılından önce Mehterhane olarak kullanılan Sultanahmet'teki İbrahim Paşa Sarayı'nın bir bölümü "Hapishane-i Umumi" olarak açılmıştır. Fakat bunun aksine İstanbul dışında kalan taşralarda zindanlar faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.³⁰ Hapis cezası ilk kez Tanzimatla kabul edilerek 1840-1851-1858 tarihli ceza kanunlarıyla mahkumlara uygulanan bedenî cezaların kaldırılması ve yerine hapis cezası verilmesi öngörülmüştür. Fakat bu kanunlar içerisinde pranga cezası ile kürek cezası kaldırılmamıştır. Osmanlı'da hapishane sistemi gelişme gösterince ihtiyaç mahallerine de yapılmaya başlanmıştır ki bunun ilk örnekleri; 1849'da Nevşehir, 1852'de Manavgat, 1852'de Suruç, 1863'te Diyarbakır, 1870'te Vezirköprü, 1875'te Kozan, 1886'da Şırnak, 1886'da Kırklareli, 1887'de Sinop, 1888'de Kütahya, 1889'da Kastamonu, 1890'da Alaçam, 1893'te Bafra, 1897'de Ordu, 1899'da Uşak, 1900'da Cide, 1900'da Erzurum, 1905'te Hınıs, 1906'da Bilecik, 1906'da İpsala, 1907 Kınık, 1910'da Manyas, 1916'da Üsküdar Paşa Kapısı, 1919'da Zara, 1921'de Çiçekdağı gibi hapishaneler olmuştur.³¹

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra Türk Ceza Kanunu'nda önemli bir yere sahip olan 1840 tarihli Ceza kanunnamesi yürürlüğe alındı ve on bir yıl kadar sürdürüldü. Bu kanunname bir önsöz, on üç bölüm, kırk bir madde ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Kanunnamede hapis ve kürek cezasının verileceği suçlar sıralanmıştır.³² Kanunname Tanzimat Fermanı'ndaki hususları vurgulamış ve usulsüz her uygulamanın kaldırılması gerektiği belirtilerek eşitlik savunulmuştur. Söz konusu kanunda ayrıca

²⁸ Ömer Şen, s.14

²⁹ Timur Demirbaş, s.30

³⁰ Timur Demirbaş, s.30

³¹ Ayşegül Yaşar, "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Antalya Hapishanesi" *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, 2019 Kütahya, s.34

³² Gültekin Yıldız, "Mapusane" s.70

daha çok asayiş suçları üzerinde durulmuş ve idare arasındaki ilişkilere değinilmiştir.³³ On bir yıl sonra yayınlanacak olan 1851 tarihli Ceza Kanunu ise biraz daha geliştirilmiş haliyle üç kısımdan oluşmaktadır. Kırk üç maddeden oluşan kanunda; ırz ve namusun muhafazası, malın korunmasının yanı sıra can güvenliği gibi hususlara değinilmiştir.³⁴

Yedi yıl sonra 1958 tarihli Ceza Kanunu hazırlanmıştır. Kanunname, üç bölüm, otuz iki fasıl ve iki yüz altmış dört maddeden oluşuyordu. İlk kısımlar genel hükümleri, ceza türleri ve suç ayırımından söz eder. Suç da üçe ayrılmıştır ki bunlar en büyük suçlar cinayet ve daha tahfif olanı cünha ve en hafifi kabahat olarak belirlenmiştir. Kanunun, ilk bölümü kamu suçları, ikinci bölümü kişiler arası suçlar, üçüncü bölümü ise kabahat suçlarından oluşmakta idi. Kanunname, Fransa'nın 1810 tarihli Ceza Kanunuyla yerli yargı hükümlerinin bir karşımı olmuştur. Batı Hukuku'ndan esinlendiği Ahmet Cevdet Paşa tarafından da dillendirilmiştir.³⁵

Tanzimat Fermanıyla birlikte yabancı elçilerin teftişleri hız kazanmıştır.³⁶ Fermanın maddelerinden bir tanesi de hapis ve tevkif konusu olduğu gibi hapishanelerde herhangi bir bedenî ceza, eziyet ve işkence olunmaması gerektiği ve bu karara karşı çıkanların engellenerek cezalandırılacağı kararı kılınmıştır.³⁷ Osmanlı Devleti'ndeki hapishanelerin ıslahını takip eden kişi İngiltere'nin İstanbul'daki büyükelçisi Straford Canning olmuştur. Canning, 30 Kasım 1850 tarihinde Osmanlı topraklarını teftişe başladığı sıralarda Osmanlı topraklarında bulunan konsoloslarına otuz soruluk "Hapishaneler ve Hapishane Disiplini Hakkında İnceleme" başlıklı bir anket göndermiştir. Bu anketle konsolosların bulunduğu mahallelerdeki hapishanelere bu sualleri yanıtlatarak anketi büyükelçiliğe ulaştırma görevi verilmiştir. Osmanlının birçok şehrinde yapılan anketlerle raporlanan Osmanlı'nın hapishaneleri vaat edildiği gibi ceza şekilleri ve infaz esaslarında değişiklik olmadığı Canning tarafından

³³ Emel Demir, "Osmanlı Devleti'nde Hapishane Reformu: Çanakkale Hapishane Örneği" *On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013 Çanakkale, s.30. (Kale-i Sultaniye kazasında bulunan hapishaneye yönelik Emel Demir tarafından hazırlanan bu çalışmadan yararlanılmıştır. Ayrıca belirtilen bu çalışmada yer alan kaynakçada belirtilen temel kaynaklara da ulaşılmış ve sözü edilen kaynaklardan çalışmada yararlanılmıştır. Bkz. Emel Demir, "Osmanlı Devleti'nde Hapishane Reformu: Çanakkale Hapishane Örneği" On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013 Çanakkale.)*

³⁴ Said Nuri Akgündüz, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması" *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010 İstanbul, s.7-8*

³⁵ Ayşegül Yaşar, s.39

³⁶ Hatice Akın "Osmanlı Devleti'nde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi" *History Studies, Volume 3/3, 2011, s.25.*

³⁷ Ömer Şen, s.19

belirtmiştir. Konsolosların verdiği raporlarla Osmanlıda hapisanelerin yokluğu bir kez daha gündeme gelmiştir. 1851’de Canning, “Improvement Of Prisons in Turkey” başlıklı bir rapor hazırlamıştır.³⁸ Raporda mahkûmların tutulduğu yerlerin zindan olduğunu, ağır koşullar da barındırıldığını aktarmıştır. İskenderiye’de ikamet eden ahalinin mahbesler hakkındaki yorumları da dikkat çekicidir. Mahkûmların bulunduğu mekânın bir domuz ahırını andırdığı yüz on günden fazla kalanların öldüğü, idari ve mimari bakımdan çok kötü ve zayıf bir halde olduğu aktarılmıştır. Bu raporlar ışığında Canning Osmanlı mahbeslerindeki bu kötü koşulları ıslah etmek adına sorunları beş maddede toplamıştır. Birincisi, fiziki durum ve iç mimari. İkincisi; aydınlatma, ısıtma, havalandırma ve hijyen. Üçüncüsü, mahpusların korkmadan, kuşkusuz ve çekinmeden tutukluk durumlarının devam etmesi, sıhhat vaziyetleri, adilane muamele edilmesi, ayrı sınıflara alınmaları ve ahlaki iyileştirilmeleri. Dördüncüsü, hapishane içinde veya üzerinde bir bina yaptırılması ve mahkûmların herhangi bir hoşnutsuzluk durumunda yakınında bulunduğu mahkemelere intikal edebilmesi. Beşincisi, farklı din mensuplarının ibadetlerini hür bir şekilde yapabilmeleri.³⁹Canning raporunun birinci ve ikinci maddelerine dayanarak, onun yeni bir hapishane inşasından çok ıslahın başlamasını istediği söylenebilir.⁴⁰

Bir diğer husus ise mahkûmların sayısıdır. Canning, mahkûm sayılarının çokluğunu ve buna bağlı olarak yaşanan hastalıklara değinmiştir. Nitekim hastalara ait bir hasta koğuşunun olmadığı ve doktor bulunmadığını da ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Canning inşa edilecek hapishaneler için kullanılacak malzemelerin iyi olmasını, hapishanenin mevkinin çok büyük önem arz ettiğini ve koğuşlar şeklinde düzenlenmesini, koğuşların personeller tarafından kontrol edilmesini ve teftiş edilmesi gerektiğini aktarmıştır. Mahkûmların ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini ve keyfi uygulamaların önüne geçilmesini önermiştir. Canning, mahkûmların su probleminin giderilmesi için tesisat sorunlarının izale edilmesini söylemiştir. Hapishanede bulunacak müdür, güvenliği ve sorunları giderecektir. Hapishanelerin düzenli teftişi ve mahkûmların tek tip kıyafet giymeleri, hijyenik olmaları için sık sık yıkanmaları ve

³⁸ Gültekin Yıldız, “Mapusane” s.90-91

³⁹ Gültekin Yıldız, “Mapusane” s.111-113.

⁴⁰ Gültekin Yıldız, “Mapusane” s.137.

yatak takımlarının temizliği, yatış kalkış saatlerinde düzen ve tütün tüketilmesinin yasaklanması gerektiğini belirtmiştir.⁴¹

Canning'in Osmanlı mahbesleriyle ilgili bu rapor ve ıslah çalışmaları maalesef hayata geçirilememiştir. Bunun sebebini de Kırım Savaşı gibi yıpratıcı bir savaş olarak görebiliriz. Canning'in raporlarının sonuçsuz kalması diğer batılı devletlerin de Osmanlı'nın hapisane sorunlarına karışmasını ve onların yaptırımlarına maruz kalmasına yol açmıştır. Osmanlı Devleti batılı devletlerin baskılarına karşı bir dizi reformlar geliştirmek zorunda kalmıştır.⁴² Kırım Savaşı'ndan sonra Fransa ve İngiltere, Osmanlı Devleti'nin koruyuculuğunu üstlenmişlerdir. Böylece Canning'in Osmanlı Devleti'ne raporladığı ve ıslah edilmesini istediği hapisanelerle ilgili çalışmalar her ne kadar sonuçsuz kalmışsa da Canning, ıslahat tasarısını Osmanlı Devleti'ne benimsetmenin "En Büyük İş" olduğunu görmekteydi.⁴³

Osmanlı Devlet'inde tevkifhanelerin ve hapisanelerin ıslahı konusuyla ilgili hükümler ilk defa Islahat Fermanında zikredilmiştir. İşkenceler, eziyet ve kötü muameleler yasaklanmıştır.⁴⁴ Islahat Fermanı'nın ilanından sonra 1856 yılı Maliye Hazinesi Bütçesi Masraf Kalemine hapisanelerin düzenlenmesi adıyla 2.500.000 kuruş ödenek tahsis edilmiştir. İstanbul'da ve taşrada mahbeslerin ıslahı ve tanzimini görüşmek için Tanzimat Meclisi'ne bağlı olarak "Meclis-i Mahsus-u Muvakkat" oluşturulmuştur. Bu komisyonun danışmanlığına ise İngiliz Binbaşı Mösyö Gordon getirilmiştir.⁴⁵ Görüşmeler sonucunda mahkûmların suçlarının kategorilerine göre farklı yerlerde tutulmaları ve aynı zamanda tutuklularından mahkumlardan ayrı bir şekilde tutulmaları, İstanbul'da tam teşekküllü tevkifhane ve hapisane kurulması karara bağlanmıştır.⁴⁶

Gordon'un raporlarında da hapisanelerin ıslah ve tanziminin elzem olduğu mahkumların koşullarının iyileştirilmesi gerektiği savunulmuştur. Gordon, hapisanelerin ihmal edilmesi durumunda cehenneme dönüşebileceğini söylemiştir.

⁴¹ Hatice Akın, s.25

⁴² Gültekin Yıldız, "Mapusane" s.163

⁴³ Ömer Şen, s.17-19

⁴⁴ Fatmagül Demirel, "Üsküdar'a Kadar Kastamonu (Kastamonu Hapishanesi)", Editör Lütfü Seymen, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2008 İstanbul, s.299-305.

⁴⁵ Mustafa Eren, "Kapatılmanın Patolojisi, Osmanlı'dan Günümüze Hapishane Tarihi", Kalkedon Yayınları, 2014 İstanbul, s.24.

⁴⁶ Gülnihal Bozkurt, "Batı Hukuku'nun Türkiye'de Benimsenmesi, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci (1839-1939)" TTK Basımevi, 1996 Ankara, s.109

Tersane Zindanları gereğinden fazla mahkûm barındırmış yetmiş kişilik alana üç yüz kişi tutsak edilmiştir.⁴⁷ Gordon'un raporunda tespit edilen hapisane koşullarının çok ağır olduğundan cezası kesinleşmediği halde yıllarca hapiste tutulan mahkemeye çıkmayı bekleyen ya da ceza süresi bitmesine rağmen halen salıverilmeyen mahkumlarla dolu olduğunu aktarmıştır. Hapishanelerin ıslahı için çabalayan Gordon'un raporu 1858 yılı ocak ayından itibaren Sultan Abdülmecid döneminde Meclis-i Vükela ve Meclis-i Âlî-i Tanzimat tarafından kabul görmüştür. Bu dönemde Osmanlı'da ilk kez tutukevleri kapatılan mekanlar "Hapishane" başlığı çatısı altında toplanıyor ve yeni ceza kanunnamesinde zanlılık ve üç dereceli suçluluk sınıflandırmada gruplara ayırıyordu.⁴⁸

Batı hukuku ile benzerlik gösteren 1858 tarihli Ceza Hukuku Kanunnamesi'nde özellikle 1810 Fransa ceza kanunlarından hareketle suçlar üç sınıfta tasnif edilmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi cinayet, cünha ve kabahat olarak tasnif olunmuştur. Cinayet kapsamında değerlendirilen suçların infazı azap çektirme ve rezil etme, cünha ve kabahat suçlarının infazı ıslah etme "ıslah-ı nefis" olarak belirlense de sistem buna tam olarak müsait olmadığından üç dereceli suçlularda aynı koşullarda kalarak aynı infazdan geçiyorlardı. Duvarları kolayca aşılabilen hapishanelerde firar olaylarına karşılık prangaya veya çifteye vurmak zorunda kalılabiliyordu. Gordon'un görüşleri Meclis-i Âlî-i Tanzimat aracılığıyla değerlendirilerek şartları sağlayabilecek bir hapishanenin İstanbul'da yapılmasına karar verilir. Gordon tasarısını tüm hapishaneler için yapmış olsa da büyük bir maliyet gerektirdiğinden Osmanlı Devleti önceliği İstanbul'a vermiştir.⁴⁹

1871 senesinin ocak ayında Sultanahmet Meydanı'nda sadrazam ve devlet büyükleri tarafından törenle ilk Osmanlı Hapishane-i Umumiyesi açılmıştır. Halkın ve yabancı elçilerin hapishaneyi görmeleri için üç gün boyunca ziyarete açılmıştır. Osmanlı bu hapishaneyle iftihar ederek vatandaşlarını koyabileceği bir hapishanesi olduğunu duyurmuş olsa da altı ay sonra hapishanenin kapasitesi üzerinde mahkûm aldığı için sorunlarla karşılaşmış ve kullanılan kalitesiz malzemelerden dolayı dış duvarlarında çatlaklar meydana gelmiştir. Dış duvarın önüne yüksekçe ikinci duvar yapılması konuşulmuş ve mahkumların yemek kaşıklarını tahta kaşıklarla değiştirerek önlemler

⁴⁷ Gültekin Yıldız, "Mapusane" s.173-174.

⁴⁸ Gültekin Yıldız, "Mapusane" s.179-180.

⁴⁹ Gültekin Yıldız, "Mapusane" s.183-184.

alınmıştır.⁵⁰ 1876 yılından sonra hapisane ıslahına hız verilerek yeni programlar uygulanmaya başlanmıştır. Bilhassa mahkumların meslek sahibi olmasına ve okutularak eğitilmesine çalışılmıştır.⁵¹ II. Abdulhamit 93 Rus Harbi (1877-1878) sonrasında toplanmış olan Berlin Kongresi'nin ardından müfettiş görevlendirerek hapisanelerin ıslahı hakkında bir rapor tutulmasını istemiştir. Böylece 1880 tarihli nizamnamenin altyapısı başlamış oluyordu.⁵² Bu şekilde Adliye Nezareti'nce bir nizamname layihası hazırlanarak Sultan'a sunulmuş ve 1880 tarihli "Tevkifhane ve Hapishanelerin İdarelerine Dair Nizamname" oluşturulmuş oluyordu.⁵³

1880 tarihli nizamname Avrupa'da uygulanan kanunlarla benzerlik göstermekte olup Osmanlı Ceza sisteminin oluşumunda büyük bir öneme sahiptir.⁵⁴ 1880 tarihli nizamname altı bölüm ve doksan yedi maddeden oluşmuştur. Birinci bölümü hapisanelerin idaresi, ikinci bölümü görevlileri, üçüncü bölüm mahkumların yaşelerini, dördüncü bölüm mahkumların çalıştırılmasını, beşinci bölüm uyulması gereken kuralları ve koşulları, altıncı bölüm ise mahkumların ibadetleri meselelerini kapsamaktadır.⁵⁵ Kadın mahkumlar hakkında da kararlardan geri durulmayıp kadınlar adına "Tezkire-i Âliye Kanunu" adıyla bir düzenleme yapılmıştır. Düzenleme hamile kadın ve hasta kadınların hastaneye nakledilmeleri hakkındadır. 1880'de çıkarılan düzenleme 1917 yılına kadar benimsenmiş olup küçük değişikliklerle 1930'a kadar yürürlükte kalmıştır.⁵⁶

Mahkûmların çalışmalarına gelince mahkumlar zoraki bir tarzda çalıştırılmazdı kendi rızaları dahilinde çalıştırılırdı. Maddi imkânı iyi olanlar çalışmayabiliyorlardı fakat çalışanlara uğraştığı işin alanına göre para verilirdi yalnız paranın yarısı tahliye edileceği vakte kadar emanet sandığında saklanır tahliyede teslim edilirdi. Mahkumların çalıştırılmasından maksat mahkumlara bir meşguliyet alanı oluşturmaktı ve tüm gününü çalışmakla geçirmesi hasebiyle asayiş ve olumsuz düşüncelerden kendilerini alıkoyabilmektir. Bu sayede hem mahkûm hem devlet kazançlı duruma gelmiş olacaktı.

⁵⁰ Gültekin Yıldız, "Mapusane" s.275-288

⁵¹ Tahir Bilirli, "20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Hapishaneleri: Yozgat Örneği", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2018 Kış, 13/2 s.74. Tahir Bilirli, "Son Dönem Osmanlı Taşra Hapishaneleri: Tokat Hapishanesi Örneği" *History Studies*, 2019 Haziran, 11/3, s.893.

⁵² Hatice Akın, s.26

⁵³ Feridun Ata, "Osmanlı Döneminde Bozkır Hapishanesi", *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, Mayıs 2016 Konya, s.394

⁵⁴ Gültekin Yıldız, "Mapusane" s.191.

⁵⁵ Feridun Ata, s.394.

⁵⁶ Gültekin Yıldız, "Mapusane" s.382.

Bu dönemde Osmanlı Devleti mali açıdan çok zor bir sürecin içerisinde olduğundan mahkumların ihtiyaçlarını karşılayamaz durumdaydı. Mahkumların çalıştırıldığı alanlar daha çok toplumun ihtiyaç duyduğu kunduracılık, terzilik gibi toplumsal hayatta ihtiyaç duyulan alanlardı.⁵⁷

Nizamnameye göre hapishaneler, tevkifhane ve hapishane olarak iki gruba ayrılmıştır. Tevkifhanede tutulacak mahkumların sorgusu ve yargılama süreci henüz bitmemiş kişiler olacağı, hapishane de ise kürek cezasına çarptırılanların kalacağı belirtirmiştir.⁵⁸ Nizamnamede her kaza, liva ve vilayette bir tevkifhane ve hapishane bulundurulması gerektiği savunulmuştur. Hapishanelerin suçlulara, tevkifhanelerin ise zanlılara mahsus olduğu belirtilmiştir. Kabahat ve cünha suçundan üç ay kadar mahkûm olanların cezalarının kaza hapishanelerinde infaz edilmesi gerektiği, üç yıla kadar hapis alanların sancak hapishanelerinde infazı ve üç yıldan fazla olanların vilayet hapishanelerinde tutulacağı üzerinde durulmuştur. Kürek cezası alanların umumi hapishanelere gönderileceği ve hapishanelerde kadınlara özel bir daire bulunması gerektiği savunulmuştur. İhtiyaçlarına göre Adliye Nezareti tarafından bir müdür, bir başkatip ve ihtiyaç dahilinde katipler, bir baş gardiyan ve ihtiyaç dahilinde gardiyanlar, doktor, çamaşırcı, hademe, aşçı ve imam bulunması ve her mahkûm adına ahlak sicil kaydı tutulması gerektiği kararı verilmiş olsa da buna uygun hapishaneler ve donanımlı çalışanlar bulunamamış ve maddi kaynak olmamasında dolayı hayata geçirilememiştir.⁵⁹

1885 yılında, Roma’da Hapishaneler Kongresi düzenlenmiş ve kongrenin beş yıl sonra tekrar 1890’da Petersburg’ta yapılmasına karar verilmiştir, Rusya liderliğinde gerçekleştirilen bu kongreye pek çok Avrupalı devletle birlikte Osmanlı Devleti de katılmıştır. Kongreye Ceza İşleri Müdürü Celal Bey katılmış ve Osmanlı’da hapishanelerin durumunu ve hapishanelere dair yapılan ıslah ve faaliyetleri kapsayan bir rapor sunmuştur. Celal Bey kongreden dönünce konuşulan konular ve alınan kararlar üzerine bir rapor hazırlayarak kararların Osmanlı Devleti’nde de hayata geçirilmesi

⁵⁷ Saadet Tekin- Sevilay Özkes, “Cumhuriyet Öncesi Türkiye’de Hapishane Sorunu”, *ÇTTAD*, C. VII, S.16-17, 2008 Bahar-Güz, s.195.

⁵⁸ Gültekin Yıldız, “Mapusane” s.381-382.

⁵⁹ Mustafa Eren, s.141-142.

gerektiğini savunmuş ve Dahiliye Nezareti'ne kararların uygulanması için komisyon kurulmasının elzem olacağını ifade etmiştir.⁶⁰

İlk kez hücre şeklinde kaloriferli ve tam tesisatlı bir hapisane tasarısı II. Abdulhamit döneminde hazırlanmış ve Yedikule'de inşası kararı alınmıştır. Fakat yaklaşık yüz hücreli bu tasarı mali sıkıntılardan ötürü hayata geçirilememiştir.⁶¹

XX. yüzyıla gelindiğinde ise hapisane ıslahatı konusu hala gündemde olmakla birlikte iktisadi sıkıntılardan dolayı bir sonuca varılamamıştır. Fakat Dahiliye Nezareti'ne bağlı hapisanelerin yapım ve onarım gibi iyileştirilme çalışmalarıyla beraber mahkûmların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir hapisaneler idaresinin kurulması gerektiği kararı alınmıştır. Bu kurum “Mebani-i Emiriye ve Hapisaneler İdaresi” adı altında bir şube müdür ve müdür yardımcısı ile hesaplar, dosya ve yazı işlerinden sorumlu İdare Kalemi ve Fen Kalemlerinden oluşmaktaydı.⁶²

Meşrutiyetin ilanından sonra ilan edilen genel af bir nebze de olsa hapisanelerin yükünü hafifletmiş olsa da 31 Mart Olayından dolayı Divan-ı Harp'te yargılanıp hüküm giyen mahkûmlar olmuştur. Ayrıca Balkan savaşlarından sonra yaşanan göçlerin verdiği otorite boşluğu suç oranlarını artırmış bu sayede hapisaneler olduğundan daha fazla kapasite de mahkûm barındırmıştır. Yaşanan sorun ve şikayetlerin tespit edilerek çözülmesi için “Hapisaneler ve Tevkifhaneler Umumi Müfettişliği” görevlendirilmiştir. Müdüriyete ulaşan raporlar incelenerek değerlendirilmiş ve tüm tutukevleri ile hapisanelere ait aylık yoklama defterleri, mahkûmların nakilleri, vukuat cetvelleri, tahliye işlemleri, onarılacak ve inşa edilecek olan hapisaneler, sağlık koşullarını, kötü muamele yapılmaması için sağlanması gereken disiplin gibi bilgiler ele alınmıştır. Hapisaneler ve Tevkifhaneler Müdüriyetinin bu raporlarıyla birlikte mahkûmların suçlarına dair bilgilerle beraber çalıştırılmalarını da sağlamış ve hapisane giderlerinin karşılanacağı bir keşif pusulası düzenlemiştir. Hasta mahkûmların nakillerini ve kadın hapisanelerinin her vilayette olması doğrultusunda çalışmıştır. Çocuk mahkûmlar için Dar'ül Aceze'de özel yerler planlayarak oralarda tutulmalarını

⁶⁰ Halim Demiryürek, “Osmanlı Hapisaneleri (1913-1914)”, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2019 İstanbul, s.24.

⁶¹ Saadet Tekin-Sevilay Özkes, s.189-190.

⁶² Ömer Şen, s.52-53.

sağlamıştır. Hapishanelerdeki güvenliği sağlamak amacıyla tedbirler alınmış ve görevini kötüye kullananlara dair cezai kararlar çıkarmıştır.⁶³

XX. Yüzyılın başlarında Osmanlı hapishanelerinin fiziki ve sağlık açısından sorunları olduğunu söyleyebiliriz. İttihat ve Terakki Döneminde bu problemlerin giderilmesi için bazı adımlar atılmıştı ve bu adımlardan bir tanesi de 1911’de yukarıda anlattığımız gibi “Hapishaneler İdare-i Umumiyesi”nin kurulmasıdır.⁶⁴

İttihat ve Terakki iktidarı döneminde hapishane ıslahı için önemli adımlar atılmıştır. 1912, 1914, 1916 ve 1917 yıllarında gerçekleştirilen ıslah faaliyetlerinde hapishane ve ıslah evlerinin mimarisinde tek tip model olması, bahçeli hapishanelerin inşası, sağlık koşullarının döneme uygun seviyede tutulması gibi alanlarda çalışmalar yapılmıştır. Fakat devletin içinde bulunduğu buhrandan ötürü ertelenerek Cumhuriyet yıllarına sarkmıştır.⁶⁵

Birinci Dünya Savaşı öncesinde devam eden ıslah projelerine dair arayışlar bu dönemde de devam etmiştir. Cihan harbinin yaşandığı zamanlarda Avrupa’ya hapishaneler müdürü Asım Bey gönderilerek hapishaneleri incelemesi görevi verilmiştir. 1916 yıllarında Düsseldorf-Derendorf hücre tipi hapishanesinin müfettişliğini yapan Doktor Paul Politz Hapishaneler Umumi Müfettişliği görevine getirilir. Doktor Politz, görev süresince çok sayıda hapishane teftiş etmiş ve raporlar hazırlamıştır. Bunun yanı sıra hazırlamış olduğu anketlerle hapishanelerin adlarını, personel isimlerini ve görevlerini, erkek ve kadın mahkûmların sayılarını, 18 yaşından küçük mahkûmların sayılarını, mahkûmların yaşlarına dair teferruatlı bilgileri vermiştir. Doktor Politz teftiş ettiği çok sayıdaki hapishanelerin iç açıcı bir vaziyette olmadığını hapishane binalarının emniyetsiz ve hijyen açısından kötü bir durumda olduklarını aktarmıştır. Böylece 1916 tarihli yeni bir Hapishane Nizamnamesi hazırlanmıştır. Nizamnamenin birinci bölümü mahkûmlar ile hapishanelerin tasnifine yer verilmiştir. İkinci bölüm hapishane çalışanlarının kadrolarıyla ilgilidir. Üçüncü bölümde hapishane çalışanlarının seçilme şekilleri, vasıfları ve terfilerine değinilmiştir. Dördüncü bölüm hapishane çalışanlarının görevleriyle ilgilidir. Beşinci bölüm hapishane içerisinde

⁶³ Ömer Şen, s.52-54.

⁶⁴ Recep Arslan, “20. Yüzyılın Başlarında Devrek Hapishanesi”, Turkish Studies Historical Analysis Research Article, Volume 14, Issue 4, 2019 Ankara, s.739.

⁶⁵ Mehmet Temel, “20. Yüzyıl Başlarında Mentеше Sancağı Hapishaneleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, 2009, s.113.

işleyiş, düzen ve mahkumların gündelik durumu hakkındadır. Nizamname uygulanmak üzere bütün hapisanelere gönderilmiştir. Fakat yaşanan iktisadi sıkıntı, hapisanelerin fiziki elverişsizliği ve savaş koşulları nedeniyle Nizamname büyük engellerle karşılaşmıştır.⁶⁶

1.3. Osmanlı Ceza Hukukunda Suçlar ve Cezalar

Osmanlı Devleti'nin hukuk yapısına baktığımızda suç ve cezanın İslam hukuku çerçevesinde değerlendirildiğini ve Osmanlı ceza hukukundaki suç ve cezaların Kur'an ve Sünnet nassları çatısı altında olduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı ceza hukukunun bazı temel suç çeşitlerinde İslam hukukunun ayetlerle açık bir şekilde belirlediği açıklama ve uygulanmasının hadisler ışığında olduğu ve aynı zamanda içtihadı kapalı olduğu noktalar had suçları ve cezalarıdır. Bazı suçların oluşum şartlarında İslam fıkıhçıları tarafından ihtilaf olsa da had suçları ve cezalarının neler olduğu noktasında ittifak etmişlerdir. Had suçları ve cezaları ile birlikte kısas gerektiren suçların da kaynağı nasslar dediğimiz Kur'an ve Sünnete dayanmaktadır. Had ve kısas suçlarının dışında kalan kısımlara ta'zîr suçları denilmiştir.⁶⁷

Osmanlı Hukuk'undaki suç ve cezalar genel olarak Had, Kısas ve Ta'zîr şeklinde tasnif edilmiştir. Bu tasnif içerisinde Hadler; Allah tarafından belirlenmiş ve cezasının icrası Allah'ın hakkı olarak görülen suçlardır. Kısas ise yine nasslara dayanan katl, yaralama ve kazaen katl suçları olarak görülen ve şahsın haklarına karşı işlenen suçlar ve cezalar olarak tasnif edilmiştir.⁶⁸ Ta'zîr suçları ise had ve kısas suçları dışında kalan hükümleri açık bir surette nasslarda görülmeyen ve cezanın türünün ve miktarının devlet otoritesinin takdirine bırakılan suç ve cezalarıdır.⁶⁹ Osmanlı Ceza Hukuku'nun suçları ve cezalarını şahsın haklarına karşı işlenen suçlar ve cezaları, Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlar ve cezaları, Ta'zir suçları ve cezaları olarak üç ana başlıkta tasnif ederek kısaca değineceğiz.

⁶⁶ Mustafa Eren, s.154-158.

⁶⁷ Said Nuri Akgündüz, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması" Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Hukuk Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2010, s.34-35-36

⁶⁸ Said Nuri Akgündüz, s.34-37

⁶⁹ Yılmaz Yurtseven, "Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zîr Suç ve Cezaları" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Türk Hukuk Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001, s.30-40

1.3.1. Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlar ve cezaları

İslam hukukunda değişmeyen ve Kur'an-ı Kerim'de sarıh bir şekilde ifade edilmiş cezalara "hadd" denilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de açık bir surette belirtilmiş had suçları; İrtidat "İslamiyeti terk etmek", Sirkat "hırsızlık", Zina, Kazif, "birbirine zina isnat etmek", Hamr "içki içmek", Kat'ül-tarik "yol kesmek" suçlarıdır.⁷⁰

Zina, İslam dininde kebaire yani büyük günahlar arasında sayılmıştır. Aile ve toplum yapısının korunması ve gelecek nesillerin varlığını sürdürebilmesi açısından zinanın önlenmesine büyük önem verilerek zani olanlara karşı büyük ve ağır cezalar verilmiştir. İslam hukukunda zina eden bekar kadın ve erkeğe 100 sopa vurulması cezası verilmiştir. Osmanlı Devlet'inde bu suça genellikle ta'zir cezası veya kürek cezası verildiği de görülmüştür.⁷¹

Sirkat, fıkıh kitaplarında ve şer-i şerifte belirlenen esaslara göre hırsızlık yapan failerin "el kesme" cezasının yanı sıra zindanda hapsedildiklerine rastlanılmıştır. Sirkat suçunun Osmanlı Devlet'inde cezasının farklı suretlerde verildiği ve el kesmenin hiç uygulanmadığından bahsedilir. Bu suça Osmanlı padişahlarının kanunnamelerinde çeşitli cezalar verildiği anlaşılmaktadır. Süleyman Kanunnamesi'nde birkaç defa sirkat suçu işleyenlerin asılması gerektiğine dair maddelere rastlanmıştır. Ayrıca sirkat suçuna para cezaları verildiği de anlaşılmaktadır.⁷²

Bağy, devlete karşı isyan suçu Osmanlı hukukunda had suçu kapsamında zikredilmiştir. Kur'an-ı Kerimde bağy suçundan "Kasas 28/76, Şûrâ 42/27, En'âm 6/164, Hucurât 49/9 ayetlerinde bahsedilmiş olup suçu sabit olan isyancılarla savaşmak ve bu sırada onları öldürmek helal olarak kabul edilmiştir. Devlet düzenini yıkmayı veya sarsmayı esas alan bu suça karşı Osmanlı padişahları mahkemedен çıkan idam cezalarının infazına onay vermişlerdir. Bağy suçlarından idama mahkûm olanların cezalarının bazı durumlarda müebbet kürek cezalarına çevrildiği de görülmüştür.⁷³

⁷⁰ Mustafa Avcı, "Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezaları" Gökkuşbu Yayinevi, İstanbul, 2004, s.112.

⁷¹ Mustafa Avcı, s.175.

⁷² Mustafa Avcı, s.265.

⁷³ Mustafa Avcı, s.240.

1.3.2. Şahsın haklarına karşı işlenen suçlar ve cezaları (Kıyas)

Osmanlı hukukunda işlenen bu suçlar; katl “insan öldürme, hataen öldürme, yaralama sonucu ölüm, kasten öldürme”, Kasten yaralama, taksirle öldürme, ıskat-ı cenin “çocuk düşürme” gibi suçlardır. Bu tür suçların Osmanlı ceza hukukunda cezası diyet ve kıyastır. İşlenen suçun aynı ile karşılık vermek olan kıyas, öldürme, yaralama, bir uzvun kesilmesi şeklinde işlenen suçların faillerine şartlar elverdiği takdirde uygulanmıştır.⁷⁴

Katl ve yaralama gibi suçlarla sonuçlanmış durumlarda mağdur kişi kıyası istemediğinde veyahut buna imkanlar elverişli değil ise yerine bir tür para cezası olan “diyet” verilmekteydi. Kıyasta işlenen suçun aynıyla cezalandırması konusunda mağdur kişi veya yakınları faili affetmeleri veya faillerin af dilemeleri halinde diyet ve kıyas türü cezalardan vazgeçilmesi mümkündür. Bu durumda mahkeme ta’ziren ceza verebilir. Bu hukuki zeminde intikam yasaktır ve failden başkası kesinlikle öldürülemez cinayet sayılır.⁷⁵

1.3.3. Ta’zîr suçları ve cezaları

Ta’zîr, sözlükte karşılığı ıslah, tekdîr etme ve terbiye anlamında kullanılan ve İslam ceza hukukunun asli kaynaklarında cezanın net bir surette tespiti bulunmayan ve dolayısıyla İslam ceza hukuku hakkında had ve kefarete çeşidinden cezası bulunmadığından ceza türünün tayini ve miktarı devlet otoritesine bırakılmış cezalardır.⁷⁶ Böylece İslam hukukunda hakkında belirli bir cezası olmayan suçlardan dolayı devlet reisi tarafından ya da vekili vasıtasıyla verilen cezalar olarak söylenebilir.

Ta’zîr cezaları, suç işleyen kişileri ıslah etme ve uslandırma amacı taşımakla birlikte işlenen suçtan dolayı hakkına tecavüz edilen veya zulmedilen mağdur kişiye de yardım ve destek amacı da güdülmektedir. Osmanlı ceza hukuku uygulamasında asli kaynaklar sınırlarıyla belirlenmiş çeşitli ta’zîr cezaları uygulanmıştır. Uygulanan ve en çok bilinen taz’îr cezalarının çeşitleri; Ölüm cezası (siyaseten katl), kısa süreli hapis (muvakkat hapis), ömür boyu hapis (müebbet hapis), sürgün veya uzaklaştırma, sopa

⁷⁴ İlhan Akbulut, “Osmanlı Devleti’nde Adalet Düzeni” *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜEHFD)*, C.IV, S. 1-2, Ankara 2000, s.222.

⁷⁵ İlhan Akbulut, s.171.

⁷⁶ Yılmaz Yurtseven, s.36-52.

cezası (celd), kınama cezası, terk cezası (ayrılık), (tevbih), tehdit, teşhir, öğütte bulunma, evini yıkmak, velayetten veya görevden alma, kamu haklarından mahrumiyet, müsadere, imha, nakdi ceza, kürek cezası, pranga-bentlik cezası ve kal'a-bentlik şeklinde sıralanabilir.⁷⁷ Fakat hangi suçun hangi cezaya karşılık geldiği ve ne şekilde uygulanacağı hâkimin takdirine bırakılmıştır. Fakat bazı suçlara verilecek cezaların belirlendiği ve örfi hukuk haline geldiği görülür. Bunlara Osmanlı padişahlarının yayınladığı çeşitli ceza kanunnamelerinde rastlamak mümkündür.⁷⁸

⁷⁷ Yılmaz Yurtseven, s.36-52.

⁷⁸ Mustafa Avcı, s.266

İKİNCİ BÖLÜM

BİGA SANCAĞI HAPİSHANELERİ'NDE YÖNETİM

2. Biga Sancağı Hapishaneleri'nde Yönetim

Osmanlı Devleti'ndeki idari yapılanma hakkında bilgi verilerek idari yapıyı anlamamıza ve Osmanlı Devlet'indeki eyalet sistemi, sancak sistemi ve kaza sistemine değinilerek Biga Sancağı hapishanelerindeki yönetim hakkında detaylı bilgi verilecektir.

2.1. Osmanlı'da İdari Yapı

Osmanlılar, Oğuzların hükümdar çıkardığı boylardan biri olan kayı boyuna mensuptular. Saltanatta başlangıçtan itibaren eski Türk töresi ve aneleri tatbik edilmekteydi.⁷⁹ İlk devlet teşkilatını tanzim ederken örneklerini İlhanlılardan ve Selçuklulardan almışlardı.⁸⁰ Osmanlıdaki bu devlet teşkilatlanması ve felsefesi İslam devleti (İslam Hukuku) ve Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan Türk töresine göre şekillenmiştir. Merkez teşkilatlanması ise I. Murat ile birlikte oluşturulmaya başlanmıştır.⁸¹

Yönetimde hükümdardan sonra en etkili ve yardımcı kişi vezir-i azam (sadrazam) ve vezirlerdi. II.Mehmet'e kadar belirli bir ölçüde yürütülen örfe dayalı kanunlar çoğunlukla II.Mehmet dönemi ve sonrasında yazılı kanunlar haline getirilmiştir. Devletin umumi kanunları dışında her sancak ve kaza için durumlarına göre özel kanunlar vardı. Elbette bu kanunlar Müslim-gayrimüslimler için ayrı ayrı hükümlere sahipti. Kanunlar şer-i şerife göre olmakla birlikte yine şer-i şerife aykırı olmamak olmak kaydıyla kimi zaman örfî kanunlar da oluşturulmuştur. Devlet idaresinde bütün yetki padişahın ve onu temsil eden Divan-ı Hümayun'un elinde bulunur ve meseleler divan meclisinde tahlil edilir ve hükme bağlanarak sultanın onayına havale edilirdi. Böylece merkezi otoriteyi mutlaklaştırmış ve bütün tayin ve azil işleri merkezin

⁷⁹ Yusuf Halaçoğlu, "XIV-XVII.Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı" *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Seri- S.127*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s.1.

⁸⁰ Yaşar Yüceli, Ali Sevim, "Türkiye Tarihi C.II." *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara 1990, s.306

⁸¹ Abdullah Saydam, "Osmanlı Medeniyeti Tarihi" Kemal Matbaacılık, Trabzon 1995, s.40

bilgisi dahilinde yapılmış olunuyordu. Bazı ekonomik ve idari işler ise sadrazam ve kazasker divanlarına bırakılmıştır.⁸²

Osmanlı Devleti'nde divan meclisi Sultan Orhan dönemine kadar uzandığı görülür. Divan toplantıları I. Murat'tan II. Murat'a kadar devam etmiştir. Sultan I. Bayezid halkın sorunlarını dinlemek için yüksek bir yere çıkar ve oradan dinlediği şikayetleri ve davaları hükme bağlardı. Divan Sultan Orhan'dan II.Mehmet dönemine kadar neredeyse her gün toplanırdı. Zamanla bu toplantıların daha seyrek yapılır olmuştur. Hatta III. Ahmed zamanında haftada bire inmiş ve daha sonraları kısa müddet kaldırılmış olsa da ilerleyen süreçte altı haftada bir toplanması kararı alınmıştır.⁸³

Divan Meclisi, hükümdar nerede bulunursa orada toplanılarak hükümdar başkanlığında sürdürülmüştür. Bu durum II. Mehmet'e kadar süre gelmiş ardından Divana vezir-i azam mühr-ü hümayunla başkanlık etmiştir. Divan-ı Hümayun toplantıları ilk dönemlerde birinci ve ikinci derece devlet işleriyle ilgilenirdi halka açık yapıldı. Divandaki bazı işler şu şekildeydi;

- İdari ve örfi işler Vezir-i Âzam
- Arazi işleri Nişancı'da
- Şerî ve Hukukî işler Kadıasker
- Malî işler Defterdar'da

Divan-ı Hümayunda alınan kararlar ve çeşitli işler Ahkam, Mühimme, Tahvil, Ruûs, Nâme ve Ahîdnâme gibi defterlere kaydedilerek Defterhanede muhafaza edilirdi.⁸⁴

Osmanlı Devlet idaresinde köken itibariyle iki sınıf vardır ki bunların ilki medreselerde talim görmüş İlmiye sınıfını yani ulemayı kapsar; Kadılık, Müftülük, Müderrislik, Kazaskerlik, Defterdalık ve Şeyhülislamlık gibi makamlarda görev yapanlar bu sınıfa dahildir. İkinci sınıf ise kul sistemi içerisinde yetişmiş Seyfiye sınıfı olup bunlar da Umerayı teşkil eder. Bunlar Enderunda ya da farklı bir yerde eğitim görmüş kapıkulu ve tımar mensupları, ağalık, subaşılık, sancakbeyliği, beylerbeyliği ve vezirlik gibi makamlarda olan kişilerdir.⁸⁵

⁸² Yusuf Halaçoğlu, s.7.

⁸³ Yusuf Halaçoğlu s.7.

⁸⁴ Yusuf Halaçoğlu s. 9.

⁸⁵ Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı Müesseseleri Tarihi" Fakülte Kitabevi, Isparta, Ekim 2015, s.81

Osmanlı Devleti kapsamlı ve güçlü bir merkezi otoritesi olduğu görülse de zaman içerisinde merkezi güç kaybı yaşayarak adem-i merkeziyetçi bir devre geçtiği görülmüştür. II. Mahmud'un ayanları saf dışı etmesiyle birlikte adem-i merkeziyetçilik anlayışı zayıflayarak devlet merkezi otoritesini güçlendirmiştir.⁸⁶ Bunun yanı sıra taşra teşkilatlanmasının çekirdeğinde fethedilen topraklarda hukuki yapıyı sürdürülebilmesi açısından kadı ve asayişten sorumlu bey, subaşı görevlendirilmiştir.⁸⁷ Taşradaki bu teşkilatlanmayı merkez tarafından denetleyenler olmasına rağmen zaman zaman karmaşık hale gelmiş ve merkeziyetçi devlet teşkilatlanması benimsenmiştir. Taşraya atanan idareciler merkez tarafından Sadaret Kethüdasının oluşturduğu tayin listesi Sadrazam onayıyla atamalar gerçekleştirilmiştir.⁸⁸

2.2. Osmanlı'da Eyalet Uygulaması

Eyalet, Arapçadaki idare etme, icra anlamına gelen "iyale" kökünden gelmektedir. III. Murad devrinde Osmanlı Devleti'nin eyalet tanımlamasıyla idari birimlere ayrıldığı düşünülür ancak eyalet sisteminin bu dönemde tam olarak uygulandığına dair kesin delillerin olduğu söylenemez. Eyalet yerine "Beylerbeyi ve Vilayet" sözcükleri kullanıldığı söylenebilir.⁸⁹ Osmanlı idari teşkilatlanması tepeden aşağı doğru sıralayacak olursak Saraydan hemen sonra Eyalet, Sancak, Kaza ve Köylerden oluşmaktaydı.⁹⁰

Eyaletin başında idari yürütme işlerinde yetkili kişi olan beylerbeyin yanında bir de hukuki ve yasadan mükellef kadı atanırdı. Bu iki yetkili isim birbirlerinin onayları ile eyalet teşkilatında bulunurlardı.⁹¹ Eyalet sistemi genel olarak Türk-İslam devletlerinden

⁸⁶ Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı Devlet'inde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı" *Osmanlı Dergisi (Teşkilat)*, Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı Cilt.6., Editör; Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.111

⁸⁷ Abdullah Saydam, 88-89.

⁸⁸ Muzaffer Doğan "Divan-ı Hümayundan Bab-ı âliye Geçiş" *Osmanlı Dergisi (Teşkilat)*, Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı Cilt.6., Editör; Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999. s.201

⁸⁹ Halil İnalcık, "Eyalet" *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 11.Cilt, Ankara, 1995, s. 548.

⁹⁰ İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, "Büyük Osmanlı Tarihi" Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.1, Ankara, 1988, s.502

⁹¹ Halil İnalcık, "Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), Çeviri; Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s.108

kalma bir uygulama olarak kabul edilmekte olup Sâsâniler döneminde İran bölgesinde ardından Memlûkler ve Selçuklular tarafından uygulandığı görülür.⁹²

Anadolu ve Rumeli’de genişleyen bölgelerin sorumluluğu ve giderek büyüyen sıkıntılarla bu toprakları Osmanlı Devleti Rumeli ve Anadolu olarak iki farklı beylerbeyliğine bölerek merkeze bağlamış ve böylece Rumeli Beylerbeyliği de divan toplantılarında bulunarak vezirlerle bir arada oturmuşlardır.⁹³

Rumeli Beylerbeyliğinin kurulmasıyla birlikte eyalet sisteminin bu tarihten itibaren uygulanmaya başlandığı kabul edilmektedir.⁹⁴ Anadolu Beylerbeyliğinin kurulmasıyla da zaman zaman idari gereksinimleri karşılanamamış ve idari teşkilatlanma içerisinde eyalet sayıları artırılmıştır. Bu sayı 17. yüzyılda kırka kadar ulaşmıştır.⁹⁵ Bu eyaletlerin başına beylerbeyi atanmaktaydı ve sancakların birisinde paşa sancağı olarak oturmaktaydı. Sancaklar da kazalara ayrılmaktaydı. Eyalet-sancak-kaza şeklinde düşünülen idari ve askeri yapılanma içinde kaza bu teşkilat yapısının en altında bulunmaktadır. Bununla birlikte kazalar kadıların idaresinde doğrudan Divan-ı Hümayun’a bağlı bir yapı arz eder. Sancaklara bağlı bütün köyler idari ve askerî açıdan sancakbeyine kazaî bakımdan ise kadiya bağlanmıştır.⁹⁶

Tımarlı sipahilerin kontrolüne verilen köyler ise kazaların altında yer alıyordu. Tımar sistemi her sancak ve eyalette uygulanmadığı için bazı eyaletlerde saliyane denilen yıllık vergi sistemine tabi tutulurlardı. Beylerbeyinin yönetimi feodal yapılanma gibi özgür ve kudretli görünse de merkezi hükümet onların güçlerini çok sınırlandırmıştır. Eyalet defterdarı ve kadısı merkezi güç tarafından atanırdı ve beylerbeyinin izin ve onayına bakılmazdı. Aynı şekilde sancakbeylerinin atamaları beylerbeyi değil merkezi hükümet tarafından gerçekleştirilirdi. Beylerbeyi sadece olağanüstü durumlarda sancak beylerinin görevlerinden uzaklaştırma yetkisine sahipti.⁹⁷

⁹² Nejat Göyünç, “Yurtluk Ocaklık Deyimleri Hakkında (Bekir Kütükoğlu’na Armağan)” İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1991, s.78.

⁹³ Halil İnalçık, “Eyalet” s.549.

⁹⁴ İlber Ortaylı, “Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi” Cedit Neşriyat Yayınevi, Ankara, 2008. s.105

⁹⁵ Şerafettin Turan, “XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İdari Taksimatı” *Atatürk Üniversitesi 1961 Yıllığı*, Ankara, 1963, s.201-232.

⁹⁶ Mustafa İlhan, “19.Yüzyıl Osmanlı İdari Yapısında Batı Etkisi” *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Karaman, 2013, s.19.

⁹⁷ Mustafa İlhan, s.20.

Beylerbeyi önemli olan sorunları yetkisi altındaki görevliler ve yüksek devlet memurlarıyla divanından görüşmek zorundaydı. Eyaletin yönetim sorunları bu divanda çok az gündeme gelirdi bunun sebebi ise eyaletin en küçük yapısının işleyişinden en ince ayrıntısına kadar merkezi hükümetin emirleriyle yönetiliyor olmasıydı. Öyle ki en ufak bir imar durumunda dahi merkez hükümetten izin alınırdı. Aynı durum bir memurun maaşı içinde geçerliydi. Beylerbeyi defterdara böyle bir yönerge veremediği gibi defterdar da denetlemeyi görmezden gelerek veya keyfi olarak hareket edemezdi.⁹⁸

Osmanlı Devleti'nin yüzlerce sancağının ve eyaletlerinin başında olanlar ümera sınıfından seçilmekteydi ki bunlar Osmanlı Sultanının sarayında yetişmiş ve ekseriyetle esirlikten alınarak Müslümanlaştırılmış ve Türkleştirilmiş kimselerdi. Osmanlının uzun yıllar bekasını ve yönetimini ayakta tutmasının sebeplerinden bir tanesi de bu kölelikten alınma beylerin görevlere getirilmesiyleydi ki bunlar büyük aile ve nüfuzlu kimseler olmadığından ve aynı zamanda zaman zaman görev yerleri değiştirildiğinden dolayı merkeze karşı gelebilecek bir güce sahip olamamışlardır.⁹⁹

2.3. Osmanlı'da Sancak Uygulaması

Türkçede “sançmak” fiilinden geldiği belirtilen sancak kelimesi toprağa dikilen tuğ veya bayrak anlamına geldiği ve Osmanlı Devleti'nde bölge adı olarak kullanılan ve gelir getiren gibi anlamlara gelmektedir. Sancak sıklıkla temsil edilen askeri, idari bölge ve bayrak anlamında kullanılmıştır.¹⁰⁰ Sancaklar, Osmanlı devlet idaresinde eyaletlerden sonra gelen en temel idari teşkilat olarak bilindiği gibi başındaki kişilere de sancakbeyi denilmiştir. İdari, askeri ve mali bakımdan sancaklar önemli bir yere sahiptir. Şehzadelerin devlet yönetim esaslarını öğrenmesi için sancaklara gönderilmeleri, tımar dirliklerinin ayrımının sancak bazında yapılması, divan kararlarının sancaklara hitaben verilmesi, harp zamanında sancak askerlerinin eyalet başındaki beylerbeyinin komutasında orduda olması açısından sancaklar önemli bir yere sahiptiler. Bunun yanı sıra sancaklar belirlenirken coğrafi ve kültürel özellikleri de göz önünde

⁹⁸ Mustafa İlhan, s.20.

⁹⁹ Mustafa İlhan, s.20

¹⁰⁰ İlhan Şahin, “Sancak” Diyanet İslam Ansiklopedisi TDVY Cilt. 36, Ankara, 2009, s.97.

bulundurulmuştur. Fethedilen toprak sınırları genelde sancak statüsünde kalmış böylece halkın etnik kökeni ve iç asayışı korunmuştur.¹⁰¹

Sancak kelimesi XV. yüzyılda yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bilhassa XVI. yüzyılda yönetim birimi olarak Osmanlı kanunnamelerinde yer almaktadır. Sancakbeyleri sancakların en yetkili isimleri olmaları hasebiyle yetki ve sorumluluklara sahiptirler. Sancakbeylerinin, savaş durumunda sancaktaki orduyu beylerbeyi komutasına hazırlamak, sancaktaki asayışı sağlamak, dışarıdan gelen yetkili kişilere kolaylık sağlamak, sancak bünyesindeki piyasayı kalpazanlardan korumak, sınır boyundaki sancakbeylerinin yabancı devletlerle olan ilişkilerinde antlaşmaya mutabık davranmak ve sancaktaki suçluları cezalandırmak gibi önemli sorumlulukları vardı.¹⁰²

Sancakbeyleri protokolde yöredeki bütün ağaların üzerinde bir mevkiye sahip olmuşlar ve dereceleri sahip oldukları has gelirlerine göre belirlenmiştir. Kanunnamelere göre sancakbeylerine dört yüz bin akçaya kadar has verilebilmekteydi. Bunun ardı sıra oğullarına otuz bin akçalık zemet bağlanırdı. Sancakbeyleri görevinden ayrılır veyahut emekli olurlarsa altmış bin akçe maaş verilirdi.¹⁰³

Sancakbeyleri merkezi yönetim tarafından atanarak göreve gelmekteydiler. Bazı sancaklar için Çelebi Sultan Sancakları denilmiştir. Bunlar Osmanlı Devleti'nin klasik dönemlerinde şehzadelerin tecrübe ve yönetim becerisi kazanması için gönderildikleri sancaklardı. Saraydan sancağa atanma durumuna sancağa çıkma denilmekteydi.¹⁰⁴

Osmanlı'da sancaklar özellikleri bakımından üç farklı şekildeydiler; Klasik sancaklar, Hükümet statüsünde sancaklar ve Yurtluk-Ocaklık statüsünde sancaklardı.

Klasik Sancaklar;

- Merkezi yönetime doğrudan bağlı sancaklardır.
- Her eyalette muhakkak bulundurulması istenebilen sancaklardır.
- Beylerbeyi ve Şehzadelerin kaldığı sancaklardır.

¹⁰¹ Feridun M. Emecen, "Beylikten Sancağa. Batı Anadolu'da İlk Osmanlı Sancaklarının Kuruluşuna Dair Mülâhazalar" *Belleten Dergi*, C.60, S.227, Ankara, 1996, s.90

¹⁰² Yusuf Halaçoğlu, s.74.

¹⁰³ Yusuf Halaçoğlu, s.75.

¹⁰⁴ Nejat Göyünç, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı" *Osmanlı Dergisi (Teşkilat)*, *Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı Cilt.6.*, Editör; Güler Eren, *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara, 1999.s.77.

Bu özellik ve farklılıkları havi olan klasik sancaklar Osmanlı devlet teşkilatında ehemmiyetli bir yere sahiptir.¹⁰⁵

Hükümet statüsündeki sancaklar;

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kurulmuş sancaklardır.
- Ulaşımı zor dağlık alanlardadır.
- Tarım ve hayvancılığın yoğun olduğu sancaklardır.
- Ulaşım hasebiyle kesin bir denetim kurulamayan sancaklardır.
- Arazi tahriri yapılmayan tımar ve zeamet olmadığı sancaklardır.
- Gelir arazinin verildiği sahibe ait olduğu ve sancakbeyi yılda belirli bir miktarını hazineye sevk edebildiği sancaklardır.

Yurtluk-Ocaklık statüsündeki sancaklar;

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kurulmuş sancaklardır.
- Has, Zeamet ve Tımar düzeni bulunduran sancaklardır.
- Sancakbeyleri ölümüne kadar (Sancakbeyinin ölümü durumunda tekrar aynı aileden sancakbeyi seçilir) ya da görevi suistimal etme durumuna dek görev değişikliği yapılmayan sancaklardır.¹⁰⁶

Bu üç farklı ve özel sancak savaş zamanında asker çıkarma ve askerini orduda hazır hale getirme konusunda sorumlu olmuşlardır.¹⁰⁷

2.4. Osmanlı'da Kaza Uygulaması

Kaza, lügattaki karşılığı “Kadı'nın idaresi altında bulunan yerdir. Davaları görme işi, Hüküm verme, Kadılık vazifesi” anlamlarına da gelmektedir.¹⁰⁸ Kazalar, büyük bir kasaba veya şehir etrafında ona tabî olan birçok köyden oluşmaktadır.¹⁰⁹ Osmanlı Devleti'nde kazalar ticari ve kültürel açıdan etrafındaki köylerin merkezi haline gelmiştir. Osmanlı Devleti bu kazaların yöneticiliğini kadınlara bırakmıştır. Kadıların

¹⁰⁵ Mehmet Ali Ünal, “Osmanlı Müesseseleri Tarihi” s.219.

¹⁰⁶ Nejat Göyünç, “Yurtluk-Ocaklık Deyimleri Hakkında” İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1991, s.272

¹⁰⁷ Nejat Göyünç, s.272.

¹⁰⁸ Ferit Develioğlu, “Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat” Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 2013, s.573

¹⁰⁹ Mustafa Akdağ, “Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* S.13, Ankara 1955, s.48

merkezi yönetim tarafından kazalara atamaları veya tayinleri yapılırdı.¹¹⁰ Osmanlı Devleti'ndeki bu taşra idari yapılanması olan kazaların coğrafi bütünlüğe sahip idari bölge haline gelmesi XVII. yüzyıllardan itibaren görülmüştür. XV. yüzyılda giderek genişleyen Osmanlı Devleti idari birim olan sancakların artmasına neden olmuştur. Böylece sancağa ait kazaların idaresinden sorumlu kadıların yetersiz kalmasıyla birlikte işler aksamış ve kadı sayılarıyla beraber kazalarda çoğalmıştır.¹¹¹

Kadılar, ilmiye sınıfına mensup olduğundan mutlaka medrese eğitimi görmüş olması gerekirdi ki XV. yüzyıldan itibaren bu durum Sahn-ı Semân medreselerinden yüksek dereceyle icazet alıp “danişmend” ünvanını almak ve yapılan sınavlarda başarılı olmak şartı getirilmiştir.¹¹²

Kadıların, kazanın idari yönetimde en etkili kişi olmalarından dolayı görev yaptıkları yerdeki kazanın ahalisiyle içli dışlı olmayı engellemek için kaza merkezlerindeki görev süreleri iki yılı geçmezdi. Böylece süreleri dolduğunda merkeze çekilerek yeniden atamalarını beklerlerdi.¹¹³ Ayrıca kadılar işleri yoğun olduğunda veya uzak beldelere tayinleri çıktığında yerlerine naip adında kadı özelliklerine sahip vekiller bırakılabilirdi.¹¹⁴ Kadılar, kaza merkezlerinde idari, hukuki ve mali alanlarda önemli yetkilere sahiplerdi.¹¹⁵ Kadı hukuki açıdan her türlü anlaşmazlık, suç ve cezanın görüşüldüğü, çözümlendiği ve hükme bağlandığı yer olan şer'i mahkemenin (meclis-i şer) reisi sayılırdı. Kadı'nın hükmü olmadan hiçbir yetkili cezaî işlem başlatamazdı. Kadı'nın denetimi altında ehl-i örf olduğu gibi ilmiye sınıfı mensuplarından müderris, mütevellî ve vakıf görevlilerinin azillerinde kadı hükmü gerekliydi. Mahkemeler, Kadı'nın evinde, camiî veya yol üzerinde dahi kurulabilirdi.¹¹⁶ Kadı'nın hüküm verdiği sırada tarafsız ve objektif hareket ettiğini denetleyen yedi kişilik Şühûd'ül-hâl grubu bulunurdu ve bu grubun karara bir etkisi bulunmazdı. Bunlar yalnızca denetleme yetisine sahiplerdi. Bunun yanında mahkemelere Şühûd'ul-Müslim denilen olayın şahitleri de katılabilirdi.¹¹⁷

¹¹⁰ Mustafa Akdağ, “Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi” Cilt II., Yelken Matbaası, İstanbul, 1974, s.83.

¹¹¹ Tuncer Baykara, “Kaza”, Diyanet İslam Ansiklopedisi TDVY, İstanbul, 1998, s.119.

¹¹² İlber Ortaylı, “Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı” Kronik Kitap Yayınevi 3.basım, İstanbul, 2017, s.119.

¹¹³ Mehmet Ali Ünal, “Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilat” s.119.

¹¹⁴ Mustafa Akdağ, s.99

¹¹⁵ İlber Ortaylı, s.40.

¹¹⁶ İlber Ortaylı, s.41.

¹¹⁷ İlber Ortaylı, s.44.

Kadılar, kaza bölgelerinde asli görevler olarak medeni ve cezaî davalara bakmakla birlikte kazada noterlik hizmeti verilmesi, lonca düzenin gözetimi, şehirlerin altyapı tesislerinin denetimi, sanatkar ve esnafın kontrolü, fiyat tespiti ve kontrolü, imar nizamının korunması, şehirde düzeni ve temizliği muhafaza, vakıf yöneticilerini denetleme, ordunun ihtiyaçlarını giderme, vergi toplanmasında denetim ve kazanın emniyetini sağlama gibi çok önemli görevlere sahiplerdi.¹¹⁸ Kadıların bu görevleri yerine getirirken yalnız olmadıkları ve çeşitli yardımcılarının olduğu görülmektedir. Yargı işlerinde yardımcılarını naip, katipler, muhızırbaşı ve muhızırlardır. Emniyetin sağlanmasında subaşılardan, asesler ve bekçiler, mali ve iktisadi nizamın oluşmasında muhtesipler, belediye hizmetlerinden sorumlu mimarbaşılardan, pazarbaşılardan kadıya yardımcı olmaktadır. Bunların dışında müftüler, imamlar, esnaf şeyhleri ve şehir kethüdaları da kadılara yardımcı olurlardı.¹¹⁹

Kadı'nın kazadaki görevlerine bakıldığında sadece hukuki olaylarda mahkeme başkanlığı yaptığını söylemek doğru olmaz. Kadı'nın kaza üzerinde her konuda otoritesi ve yetkisi olduğunu görmek mümkündür. Kazalarda görev yapmakta olan kadılar bürokratik bir silsileye tabi olmaksızın Divan-ı Hümayuna doğrudan bağlıdır. Böylece kadılar emirlerini divandan alarak merkezle doğrudan iletişim kuruyorlardı.¹²⁰ Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminden önce kazaların başındaki kadıların görev ve sorumluluklarının geniş bir yelpazede olduğu ve böylece Osmanlı merkezi yönetiminin taşrayı büsbütün kendisine bağlamakta olup kanunlarını ve emirlerini kadılar eliyle uygulamaktaydı.¹²¹

Osmanlı devlet teşkilatındaki eyalet-sancak-kaza ayrımının askeri bir niteliğe sahip olduğu, kaza idaresinin doğrudan merkeze bağlandığı ve hükümetin taşradaki tek sivil idaresi olarak halkla merkez arasında bir tür iletişim oluştuğu görülmektedir. XIX. yüzyıla gelindiğinde taşra teşkilatında bazı değişimler yapılmıştır. 1826 yılında İhtisap Nazırlığının kurulmasıyla kadıların esnafı teftiş etmesi, vergi toplaması ve güvenlik gibi görevleri ellerinden alınarak kadılara sadece yargı yetkileri, noterlik işleri ve vakıf denetimi gibi görevler bırakılmıştır. Kadılar aynı yıllarda asayiş işlerinden de Yeniçeri

¹¹⁸ Musa Çadircı, "Tanzimatın İlanı Sıralarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadılık Kurumu ve 1838 Tarihli Tarık-ı İlmiyye'ye Dair Ceza Kanunnamesi" *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi Cilt 14 S.25*, Ankara, 1982, s.139

¹¹⁹ İlber Ortaylı, s.44-58.

¹²⁰ İlber Ortaylı, s.39.

¹²¹ Mustafa Akdağ, s.88.

ocağının kaldırılması ve yerine başka bir teşkilatın kurulamamasıyla uzaklaştırılmışlardır. Bunun yanı sıra 1836 yılından itibaren Evkaf Nezareti'nin kurulmasıyla kadılar, vakıflar üzerindeki güç ve hakimiyetlerini kaybederek sadece yargı işlerine bakmaya başlamışlardır. Ancak ilerleyen zamanlarda bu alanda da kısıtlamalar görülecektir.¹²²

2.5. Biga Sancağı Yönetimi

Biga, Marmara Denizi'ne dökülen Kocabaş Çayı'nın üzerinde olup Ballıkaya tepesi eteklerinde denizden 18km düz hatla iskelesi olan Karabiga'dan 24km uzaklıkta bulunan bölgede yer alır.¹²³ Biga, coğrafi konum olarak günümüz Biga Yarımadası'na denk gelmektedir. Biga üç tarafından bir yarımada olarak kuzeyinden Marmara Denizi, güneyinden Edremit Körfezi, batısından Ege Denizi'nin kuzey kesimi ve Çanakkale Boğazı ile çevrilidir.¹²⁴

Biga isminin, Ortaçağ Bizans ve Haçlı kaynaklarında “Pegai”, “Pegae” veya “Spiga” şeklinde geçmekte olup Bizans prensesi ve tarihçisi olan Anna Komnen tarafından “Pigas” şeklinde de ifade edilmiştir.¹²⁵ Bu isimlerin tam anlamıyla Biga'ya denk gelip gelmediği açığa kavuşturulmasa da günümüzde iki farklı Biga'dan birisi olan Karabiga buranın mevcut iskelesi ile ehemmiyetli bir konumunda yer alan “Priapos”un Karabiga olduğu düşünülmektedir.¹²⁶

Biga şehrinin kimler tarafından inşa edildiği ve ne zaman kurulduğu hakkındaki bilgiler henüz net bir biçimde açığa kavuşturulmamıştır. Fakat Strabon bunlardan Priapos olarak bilinen ve deniz kenarında bulunan Karabiga'nın bir deniz liman kenti olduğu ve buranın Prokonnessos ve Abydos'u da kolonize eden Miletoslular veya Kyzikoslular tarafından kurulduğunu söylemektedir.¹²⁷

¹²² Abdullah İslamoğlu, “Osmanlı Devleti'nde Modern Belediye'nin Hukuksal Açından Kurumsallaşması” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2012, s.127-135.

¹²³ Feridun Emecen, “Biga” Diyanet İslam Ansiklopedisi TDVY Cilt.6., İstanbul, 1992, s.136.

¹²⁴ Fatih Yılmaz, “Biga Kazasının İdari ve Sosyal Yapısı (1876-1908)” Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2022, s.1.

¹²⁵ Feridun Emecen, s.136.

¹²⁶ Feridun Emecen, s.136.

¹²⁷ Fatih Yılmaz. s.2.

Biga, bulunduğu coğrafi konumundan dolayı stratejik bir öneme sahiptir. Gelibolu'ya geçişi kontrol edebilmekte ve Anadolu'ya açılan kapıların başında yer almaktadır. Bu sebeptendir ki Bizanslılar, Latinler, Katalanlar ve Osmanlı Devleti bu bölgeyi Anadolu'ya ve Rumeli'ye yapılacak olan seferlerin karargâhı olarak kullanmışlardır.¹²⁸

Biga, Milattan önce XII.-XI yüzyıllarda Balkan ve Anadolu'dan gelen göçlerle Friglerin ve ardından Misyalıların hükümdarlığı altındaki topraklarda bulunmuştur. Milattan önce VI. yüzyılının ortasında Lidya Krallığının hakimiyeti altına girmiş olan Biga, Perslerin Lidyalıları yenmesiyle de M.Ö. VI.- IV. yüzyıllar arasında Pers hakimiyetine girmiştir. IV. Yüzyılın ardından Makedonya Kralı Büyük İskender'in bölgeyi ele geçirmesiyle Biga Makedonya Krallığı hakimiyetine girmiştir.¹²⁹

Biga ve çevresinin deniz kenarında olması, ticareti canlandıran pazar alanlarına sahip olması ve üretim alanlarına elverişli bir konumda olması hasebiyle dikkat çeken bir bölge olmuş ve zamanla şehir halini almıştır.¹³⁰ XIII. yüzyılda Kostantinopolis için önemli bir gıda tedarik alanına dönüşmüştür. Bununla birlikte doğası, deniz ulaşımına uygun olması ve Kostantinopolis'e yakın olması nedeniyle imparatorların istirahat bölgesi haline gelmiştir.¹³¹

XIII. yüzyılda Bizans'ın Anadolu'yu idare etmekte zorlanmasıyla birlikte Anadolu Selçuklu Devleti'nin de çöküş dönemine girmesiyle Batı Anadolu bölgesi Türk nüfuzu altına girmeye başlamıştır. Bizans'ın Anadolu'da hakimiyetini kaybetmesi ve bağımsız Anadolu beyliklerinin ortaya çıkmasıyla bir devrin kapısı açılmıştır. Batı Anadolu'daki önemli yerler başta olmak üzere Biga bölgesi yakınlarına Karesi Beyliği kurulmuş durumdaydı.¹³²

Anadolu'nun Batısındaki Türk iskanından son derece rahatsız olan II. Andronikos'un yardım alma çağrısıyla Alanlardan medet umarak onlara yerleşim yeri verilmesi karşılıyla veliaht IX. Mikhail liderliğinde bölgede hakimiyet sağlamak için Batı Anadolu'ya gönderilmiştir. Fakat yetersiz destek ve harp sahasındaki

¹²⁸ Hüsnü Demircan, "Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2000, s.8-10.

¹²⁹ Engin Gürsu, "Biga (Pegai)" Biga Doğu Yayıncılık, 2001, s.32

¹³⁰ Hüsnü Demircan, s.6

¹³¹ Hüsnü Demircan, s.8

¹³² Zerrin Günal Öden, "Karasi Beyliği" TTK Yayınevi, Ankara, 1999, s.18

deneyimsizlikten ötürü hakimiyet güçleşmiştir.¹³³ Bizans İmparatorluğu Alanların bu başarısız durumundan rahatsız olmuş ve yaşanan başarısızlık Katalan kuvvetlerinin kulağına gitmiştir. Katalan kuvvetlerini komuta eden Roger de Flor, Bizans'a yardım teklif etmiş ve kabul edilerek birlikleriyle Kostantinopolis'e gelmişlerdir. Katalanlar Türklere karşı başarı elde etmiş ve Biga üzerinden Lapseki'ye gelerek 1304-1305 Kış dönemini Gelibolu'da ikamet ederek geçirmişlerdir.¹³⁴

Katalanların Türkler üzerindeki başarılarına rağmen Bizans İmparatorluğu Katalanlara anlaşmaları gereğince bekledikleri ödemeyi yapmamıştır. Böylece Katalanlar bölgedeki ahaliden cebren para toplamaya başlamıştır. Bu durum Bizans-Katalan ilişkisini ciddi düzeyde bozmuştur. İki taraf arasında yaşanan çekişmelerle kayıplar yaşanmış ve bu durumu fırsata çeviren Anadolu beylikleri özellikle Karesi Beyliği bölgede hakimiyetini daha da güçlendirmiştir. Bunun yanında Katalanlar Karesi beyliğinden yardım istemiş ve olumlu yanıt alarak Gelibolu'ya Türk birlikleri yardım ulaştırmıştır.¹³⁵

Katalan-Türk ittifakını bozmaya çalışan II. Andronikos 1307 yılında Hristiyan olarak eğitilmiş olan Selçuklu Melik Konstantin ile Prenses olan yeğenini Biga'ya yollayarak Melik İshak ile evliliklerini bu bölgede gerçekleştirmiştir. Bunun yanında Melik İshak'a Biga imparatorluk valiliği makamını vererek ittifakı bozmaya çalışmıştır.¹³⁶ Biga bölgesinin önemli bir jeopolitik konuma sahip olması Karesi Beyliğinin dikkatini çekerek bölgeye hâkim olma çabaları Bizans tarafından fark edilmiştir.¹³⁷ Anadolu hakimiyetinin sağlanması açısından Biga ve çevresi ehemmiyetli bir bölge olarak görülmüş ve Osmanlı Devleti de Biga'ya hâkim olma çabası içinde olmuştur.¹³⁸

Osmanlı Devleti, Osman Gazi döneminden itibaren Biga bölgesine akınlar düzenlemeye başlamış ve Süleyman Paşa tarafından 1353 yılında bölge hakimiyet altına alınmıştır. Fakat Süleyman Paşa'nın vefatının ardından bölge bir süreliğine Osmanlı'nın idaresinden çıkarak Melik Nasır'ın eline geçmiştir. I. Murad tarafından sahil

¹³³ Zerrin Günal Öden, s.21

¹³⁴ Zerrin Günal Öden, s.23

¹³⁵ Zerrin Günal Öden, s.26

¹³⁶ Zerrin Günal Öden, s.27

¹³⁷ Hüsnü Demircan, s.10

¹³⁸ Hüsnü Demircan, s.11

kesimindeki Biga bölgesi 1365 yılında zaptedilmiş lakin tahribata uğramasıyla Karabiga, Biga'nın bir iskelesi durumuna gelmiştir.¹³⁹

Biga Sancağı 1393 yılında kurulmuş olan Anadolu Eyaleti içerisinde yer almaya başlayarak önemli bir bölge haline gelmiştir. Daha sonraları sayıları artan idari birimler 1430'larda Osmanlı Devleti'nde on altı idari birime ayrılarak sayısı yükselmiştir. Biga Sancağının yanı sıra Karesi, Menteşe, Aydın, Saruhan, Bursa, Kütahya, Bergama gibi eski beylik adları ve merkezleri Osmanlı Devleti'nde birer sancak olarak geçmeye başlamıştır.¹⁴⁰

Biga Sancağı 1533 yılında kurulmuş olan Cezayir-i Bahr-i Sefid (Kaptanpaşa) Eyaleti'ne bağlanmıştır.¹⁴¹ 1534 yılında Cezayir-i Bahr-i Sefid başına beylerbeyi olarak Barbaros Hayrettin Paşa getirilmiştir. 1568-1574 tarihli listelerde ise Cezayir-i Bahr-i Sefid diğer adıyla Kaptanpaşa Eyaleti yedi idari birime ayrılmıştır. Yedi idari birim Gelibolu, Sakız, Midilli, Rodos, İnebahtı, Karlı-ili, Eğriboz ve Biga sancaklarıdır.¹⁴² Biga Sancağı içerisindeki kazalar; Biga merkez kazası olmak üzere, Çan, Balya, Çatal-Bergos, Ezine ve Lapseki gibi altı kaza merkezinden oluşmuş durumdaydı. Zamanla kaza sayıları yükselerek bunlara Kale-i Sultaniye, Güvercinlik ve Avlonya kazaları da eklenerek Biga sancağı sayısı 1574'lerde dokuza yükselmiştir.¹⁴³

Osmanlı Devleti'nde 1861 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'ne bağlı olan Biga Sancağı otoritesinde on beş yer sayılmıştır. Biga'ya bağlı olan bu kaza ve köyler içerisinde, Lapseki, Kale-i Sultaniye, Biga, Kumkale, Güvercinlik, Ezine, Balya, Bayramiç, Avlonya, Çan ile Marmara, İmroz, Paşalimanı, Bozcaada ve İmralı adaları yer almaktadır.¹⁴⁴

Biga Sancağı 1841 yılından itibaren Hüdâvendigâr Eyâleti bünyesinde yer almaya başlamış olsa da sonraları Adalar vilayeti kapsamına alınmıştır. Bununla birlikte Biga sancağının merkezi Kal'a-i Sultaniye'de belirlenerek Cezayir-i Bahri- Sefid

¹³⁹ Feridun Emecen, s.136

¹⁴⁰ Feridun Emecen, "İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu'da Beylikler Dünyası" Kitapevi Yayınları, İstanbul, 2005, s.63

¹⁴¹ Halil İnalçık, "Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)" Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.110.

¹⁴² Sabri Can Sannav, "Tanzimat'ın İlanından Sonra Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin Yeniden Yapılandırılması Süreci ve Limni Adası'nın Statüsü", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt;6, Sayı;1, Haziran, 2005, s.175-186

¹⁴³ Hüsnü Demircan, s.52

¹⁴⁴ Kemal Haşim Karpata, "Osmanlı Nüfusu (1830-1914)", Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.241-242

Vilayetin yeni merkezinde konumlanmıştır.¹⁴⁵ 1876'lı yıllarda Biga sancağına dahil olan nahiye ve kazalar, Bozbaba Nahiyesi, Limni Kazası, İmroz Nahiyesi, Semadirek Nahiyesi, Bozcaada Kazası, Ayvacık Kazası, Kumkale Nahiyesi, Bayramiç Nahiyesi, Ezine Kazası, Çan Nahiyesi, Dimetoka Nahiyesi, Biga Kazası ve Lapseki Kazası bölgeleridir.¹⁴⁶

Tablo 1 : 1876 tarihli salnâmeğe göre Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti içerisinde yer alan nahiyelerin kazalara ve bu kazaların merkez vilayete olan uzaklıkları¹⁴⁷

Merkez Vilayete olan uzaklık		Merkez kazaya olan uzaklık		Yerleşim Yerinin Adı
Saat	Mil	Saat	Mil	
18				Biga Kazası
12				Ayvacık Kazası
6	36			Lapseki Kazası
8				Ezine Kazası
	25			Bozcaada Kazası
			6	Çan Nahiyesi
	2			Eceabad Nahiyesi
			5	Bayramiç Nahiyesi
			6	Kum Kal'a Nahiyesi
			20	Bozbaba Nahiyesi
			130	Dimetoka Nahiyesi
			25	İmroz Nahiyesi
			50	Semâdirek Nahiyesi
	80			Limni Kazası
3				Erenköy Nahiyesi

¹⁴⁵ Zeynel Özlü, "1870-1876 yılları arasında Biga Sancağı Yönetimi" Çanakkale Tarihi II. Cilt.2, Editör; Mustafa Demir, Değişim Yayınları, Ankara, 2008, s.1216

¹⁴⁶ Zeynel Özlü, s.1218

¹⁴⁷ Zeynel Özlü, s.1218

Biga Sancağının tasarrufunu elinde tutan 1870’li yıllarda mir-i mirandan bir paşa olduğu görülür. Sancak idaresine baktığımızda ise beş yetkili kişiden oluştuğunu ve bunların, Mutasarrıf, Naib, Müftü, Muhasebe ve Tahrirat müdüründen oluştuğu görülmektedir. Biga Sancağı’nda Sancak İdare Meclisi olup maliye, bayındırlık, eğitim, tarım ve ticarete ait işlerle uğraşmaktadır. Bunun yanı sıra Mutasarrıfın başkanlığında iki seçmen iki aza ve bir kâtip olduğu seçmen ve azalardan birer tanesinin gayrimüslim olduğu görülmektedir. Biga Sancağında Muhasebe Kaleminde hacedandan bir yardımcı muhasebeci olup ve bünyesinde dört görevli ve kayıt tutan bir kişi yer almaktadır. Burada dikkat çekilen nokta Muhasebe kaleminde gayrimüslimlerin az olduğu görülür. Zeynel Özlü bu husus hakkında; “Muhasebe kaleminde dikkati çeken husus görevlileri “İslam” orjinli olmalarıdır. Anlaşılan idare meclisinde gayrimüslimlere görev verilirken maliye gibi önemli bir kurumda İslam orijinli görevlilere ağırlık verilmiştir.”¹⁴⁸ demektedir. Osmanlı Devleti’nde Tanzimat’tan sonra yeni kararlar alınarak yeni mahkemeler kurulmuştur. Divan-ı Ahkam-ı Adliye (Temyiz Mahkemesi) çatısı altında 1859-1868 yılları arasında nizamiye ve ticaret mahkemeleri kurulmuştur. Biga Sancağında Temyiz Meclisi yedi kişiden oluşmaktaydı. Bunlar, üç müslim ve üç gayrimüslim üye ve kayıt tutan “mukayyid” isimli bir görevliden oluşmaktaydı. Yine burada dikkati çeken önemli hususlardan bir tanesi Müslüman olanlardan bir, gayrimüslimlerden iki kişi “Hacı ağa” ünvanıyla mecliste bulunmuştur. 1876 yılında Biga Sancağı’ndaki mahkemelerde görülen davaların 151’i cinayet davası 372’si hukuk davasıdır. Bunlar arasında salnâmeye merkez vilayet olarak en fazla yansıyanı Kale-i sultaniye, hukuk davalarının hiç yansımadığı ise Biga kazası olmuştur.¹⁴⁹

Tablo 2 : 1876 tarihli salnameye göre Biga Sancağı mahkemelerinde görülen davalar¹⁵⁰

Kaza'nın Adı	Hukuk Davası	Cinayet Davası
Merkez Vilayet	146	52
Biga Kazası		33
Ezine Kazası	62	11
Lapseki Kazası	77	36

¹⁴⁸ Zeynel Özlü, s.1219

¹⁴⁹ Zeynel Özlü, s.1219

¹⁵⁰ Zeynel Özlü, s.1219

Ayvacak Kazası	87	19
Bozcada Kazası		
Limni Kazası		
Toplam	372	151

Biga Sancağı'ndaki Tahrirat Kalemi biri gayrimüslim olmak üzere dört kişiden oluşmaktaydı. Biga yönetimi çoğunlukla Müslüman memurlardan meydana gelmiştir. Bunlar Mahkeme-i Şer'iyye kâtibi, yol işlerinden sorumlu memurlar, nüfus nazırı ve vilayet mühendisliği gibi yönetimin önemli yerlerinde bulunmuşlardır. Bu yönetim 1845 tarihli Tanzimat yönetiminin Tensikat-ı Mülkiye çatısı altında merkezden taşralara uygulamaya aldığı bir yöntemdir.¹⁵¹ Biga Sancağı yönetimi bu görevlilerin ve makamların iş birliği ile yönetilmiştir.

Tablo 3 : 1870 tarihli salnameye göre Biga Sancağı mülki idaresi¹⁵²

Biga Sancağı			
Yönetici (Mutasarrıf)		Mir-i Mirandan Asım Paşa	
Temsilci (Naibi)		Kuzattan Abdullah Hilmi Efendi	
Müftü		Süleyman Faik Efendi	
Muhasebe-i Saliseden		Naim Efendi	
Tahrirat Müdür-i Rabiadan		Halil Vehbi Efendi	
Muhasebe Kalemi		İdare Meclisi	
Muhasebeci Yardımcısı	Münib Efendi (Hacegan)	Seçmeni (müntehibesi)	Mustafa Bey
Muavini (Refiki)	Hacı Eyyüp Efendi	Müntehibe	Zeharya Ağa
Görevli	Tekfur Efendi	Aza	Ohannes Ağa
Görevli	İbrahim Zihni Efendi	Aza	Mahmud Ağa
Görevli	Mehmed Efendi	Katip	Esad Efendi
Kayıt Tutanı	Nuri Efendi	Tahrirat Kalemi	
Meclis-i Temyiz-i Liva		Refiki	Hasan Rüştü Efendi

¹⁵¹ Zeynel Özlü, s.1220

¹⁵² Zeynel Özlü, s.1220

Mümeyyizat	Mustafa Bey	Diğeri	Mehmed Hilmi Efendi
Mümeyyizat	Süleyman Ağa	Mebiz	Vesil Efendi
	Hacı Ohannes Ağa	Kayıt tutanı (Mukayyid)	Mehmed Efendi
	Hacı Salomon Ağa	Mezkur Livadan Çalışan Bazı Görevliler	
	Mustafa Bey	Nüfuz Nazırı Mir-i Alay	Şakir Efendi
	Anoğnosti Ağa	Mütekaidlerinden	
Katib-i Evvel (birinci katip)	Emin Efendi	Mahkeme-i Şer'iyeye Katibi	Nuri Efendi
Katib-i Sani (ikinci katip)	İbrahim Efendi	Tarik-i Memur-i Saniyeden	Ahmed Bey
Mukayyid (kayıt tutan)	Ahmed Efendi		
		Vilayet Mühendisi	İzzet Efendi

Biga Sancağındaki yerel yöneticilerin zaman zaman vergi kaçırarak zimmetlerine para geçirdikleri, usulsüz bir şekilde halktan ağır vergiler aldıkları ve bu sebeple halkın bu durumdan oldukça muzdarip oldukları görülür. Biga yöneticilerinin gayrimüslimlerden, belirlenen miktardan fazla cizye aldıkları ve yolsuzluk yaptıkları da aktarılmaktadır. Ayrıca Biga Sancağı'nın asayiş sorunlarına sebep olan bu gibi yöneticilerin halk üzerinde uygunsuz davranışları ve görevlerini kötüye kullanmaları halk tarafından tepkiye neden olmuştur. Merkezi otoritenin usulsüzlükte bulunan yöneticileri azletmesi geçici bir çözüm olarak görüldüğünden dolayı etkili olamamıştır. Bunun yanı sıra Biga Sancağında iskân edilen muhacirlerin de yerel halkla anlaşmazlık yaşadığını ve kimi zaman ölümlere varan sorunlara sebebiyet verdiklerinden Biga asayişini için tehdit oluşturmuşlardır. Biga Sancağı asayişinde yerel yöneticilerin yolsuzlukları, iskân edilen muhacirlerin yerel halkla anlaşmazlıkları ve adapte olamamalarıyla birlikte Biga Sancağında yaşanan eşkıyalık, çete olayları ve kaçakçılık Biga Sancağı'nın asayişine çok ciddi anlamda zarar vermiştir.¹⁵³

¹⁵³ İbrahim Öztürk, "Biga Sancağı'nda XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Asayiş Bozukluğu" 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, Cilt;5, Sayı;14, Yaz 2016, s.209-220

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİGA SANCAĞI KAZA HAPİSHANELERİ

Biga Sancağı kazalarının coğrafyası hakkında ikinci bölümde detaylı bilgi vermiştik. Öncelikle önemli bir hususu burada belirtmek isteriz ki Biga Sancağı ile Bingazi Sancağı kelimelerinin Osmanlı Türkçesiyle yazılışı birbirine benzediği için postada karşılıklığa sebep olduğu vurgulanmış ve bundan dolayı Biga Sancağının eski ismi olan Kale-i Sultaniye şeklinde yazılması istenmiştir.¹⁵⁴ Bu nedenle Biga Sancağı için arşiv belgelerinde eski ismi olan Kale-i Sultaniye Sancağı da kullanılmaktadır. Bu bölümde Biga Sancağında bulunan Kale-i Sultaniye kaza hapishanesi, Ezine kaza hapishanesi, Ayvacık kaza hapishanesi, Bayramiç kaza hapishanesi, Lapseki kaza hapishanesi ve Biga kaza hapishanelerinin fiziki durum ve tadilatları, hapishane görevlileri, mahkûm kayıtları, sağlık koşulları ve firar olaylarına detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

3. Biga Sancağı'na Bağlı Kaza Hapishaneleri'ndeki Genel Vaziyet

Biga Sancağı hapishanelerine yönelik yaptığımız bu çalışmada hapishanelerin fiziki durumlarının kötü bir durumda olduğunu, tamir ve tadilatlarının sıklıkla yapılmadığını, hapishane görevlilerinde eksik ve yetersizliklerin bulunduğunu, hapishanelerin ciddi boyutlarda mahkûm kapasitesinin üzerinde mahkûm barındırdığını, sağlık ve hijyen noktasında hastalıkların bulunduğu, Biga sancağı asayişinin yetersiz olduğu ve çok sayıda firar olaylarının yaşandığı görülmektedir.

3.1. Kale-i Sultaniye Hapishanesi

Biga Sancağı hapishaneleri içerisinde en eski, en kapsamlı ve merkezî hapishane olarak bilinen hapishanedir. Diğer hapishanelere göre çok sayıda mahkûm ve hapishane görevlilerine sahip olmaktadır. Hapishane'nin fiziki durumu, tamir ve tadilatı, hapishane görevlileri, mahkûm kayıtları, sağlık koşulları ve firar olaylarına ayrıntılı bir şekilde değinilecektir.

¹⁵⁴ BOA, İ., DH, Dosya; 1306, Gömlek; 46, H-04-01-1311

3.1.1. Kale-i Sultaniye Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı

Kale-i Sultaniye kazasında bulunan hapishanenin çok eski olduğu görülür. Buraya dair ulaştığımız en eski arşiv vesikası 24 Mart 1849 yılına ait olup hapishanenin yeniden inşasına dair olduğuna yöneliktir. Ulaştığımız bu kaynakta Kale-i Sultaniye hapishanesinin tamir ve tadilata elzemiyeti itibariyle yan tarafında bulunan mutasarrıf konağı yanındaki arsaya yeni bir hapishane inşa edilmesi ve masrafının hazineden karşılanması talebidir.¹⁵⁵ Buradan da anlaşılacağı üzere kale-i sultaniye hapishanesinin çok eski tarihli bir hapishane olduğu bakım ve onarıma ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Kale-i Sultaniye'de 8 Ocak 1859 yılına gelindiğinde ise bir yangın çıkmış ve çıkan yangında hükümet konağı karşısında bulunan hapishane de büyük bir zarara uğramıştır.¹⁵⁶ Yaşanılan bu imarî kaybın incelenmelerle yerine yenisinin yapılması ve bunun için beş bin iki yüz seksen sekiz kuruşun tahsis edilmesi istenmiştir.¹⁵⁷ 3 Ekim 1860 yılına geldiğimizde ise karşımıza çıkan bir başka kaynakta hapishanenin onarımı gecikmiş ve kısmî anlamda tahsisler yapıldığından kale-i sultaniye hapishanesinin tamir ve tadilatı için tekrar nakdî tahsis istenmiş yani para talep edilmiştir. Ayrıca harap bir şekilde olduğu, keşif ve incelenmesi gerektiğinden dolayı ayrıca hırsız, katil ve yol kesici suçuyla hükümlü mevkûflar için iki adet ahşap odadan ibaret bir meclisinde müceddeden inşa edilmesi talebiyle on bin yedi yüz kuruş masrafla hazineden tahsis edilmesine lüzum görülmüştür.¹⁵⁸ 11 Temmuz 1862 yılına geldiğimizde Meclis-i Vâla'ya Kale-i Sultaniye hapishanesinin tadilat geçirmesine rağmen odaların mevcut mahpuslara kâfi gelmediği ve nöbetçi memurların odalarının bile olmadığı zikredilmiştir. Mevcudu karşılaması ve ihtiyaca mebni olarak dokuz odanın daha yapılması gerektiği ve bunun merkum kalfa masrafiyle yirmi bin kuruşa mâl olacağı belirtilmiş ve 28 Temmuz 1862 tadilatın belirtildiği surette yapılması kararı verilmiştir.¹⁵⁹ Kale-i Sultaniye hapishanesi yapılan tadilatlara rağmen çoğu zaman yetersiz kalmış ve kapasitesinin üzerinde mahkûma sahip olmasıyla yerinin

¹⁵⁵ BOA, DH, MB, HPS., Dosya;3, Gömlek:184, H-29-04-1265

¹⁵⁶ BOA, DH, MB, HPS., Dosya;409, Gömlek;17807, Lef 2, H-03-06-1275

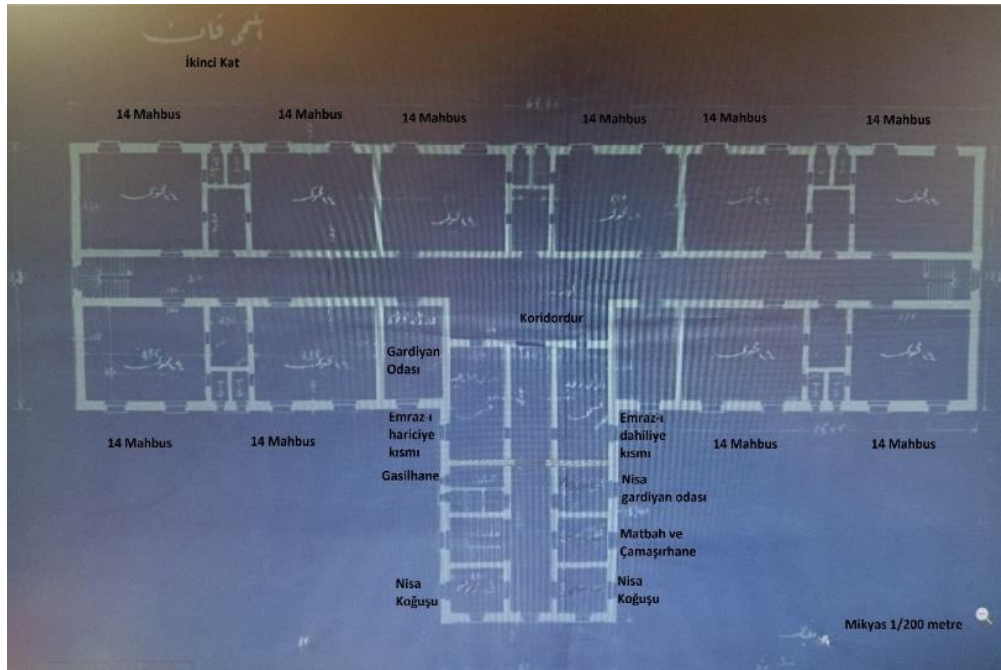
¹⁵⁷ BOA, DH, MB, HPS., Dosya;409, Gömlek;17807, Lef 1, H-20-06-1275

¹⁵⁸ BOA, İ, MVL, Dosya;438 Gömlek;19420 Lef; 1-3 H-14-04-1277

¹⁵⁹ BOA, İ, MVL, Dosya;470 Gömlek; 21300 Lef;1-2 H-30-01-1279

değiştirilmesi konuşularak bulunduğu mevkinin dışına taşınması gündeme gelmiştir. Bu yüzden şehrin dışına yeni bir hapishane yapılması Kale-i Sultaniye Mutasarrıfı tarafından 9 Eylül 1911 tarihinde Dahiliye Nezaretine iletilen telgrafta görülmektedir. Telgrafta kasaba dışındaki Numune Bahçe adı verilen parçalanmış araziye yeni bir hapishane yapılması talebi yer alır. Yeni hapishanenin bahçeye sahip, yedi dönüm arazi üzerinde havadar bir yer içerisinde olacağı ve tevkifhane bulunacağı erkek ve kadın hapishanesinin aynı binada yalnız farklı bölümlerde olacağı planlanmıştır. İnşa edilecek olan bu hapishane için beş yüz kırk bir bin üç yüz seksen altı kuruş masraf edileceği ve eski hapishanenin bina ve arsasının satılarak bedelinin bu yeni hapishanenin yapımı için harcanması, geri kalanın Maliye Nezareti tarafından karşılanması talep edilmiştir.¹⁶⁰

3 Ekim 1911'de Nafia Ser-mühendisi Mehmet Bey keşif defterini hazırlamış ve odaların genişliği, masrafları gibi hususları dahil ederek defteri Dahiliye Nezaretine göndermiştir.¹⁶¹ Hapishanenin inşa masrafları için yedi yüz on sekiz bin iki yüz kırk dokuz kuruş tahsis edilerek 17 Nisan 1912'de yeni hapishanenin yapılması uygun görülmüştür.¹⁶²

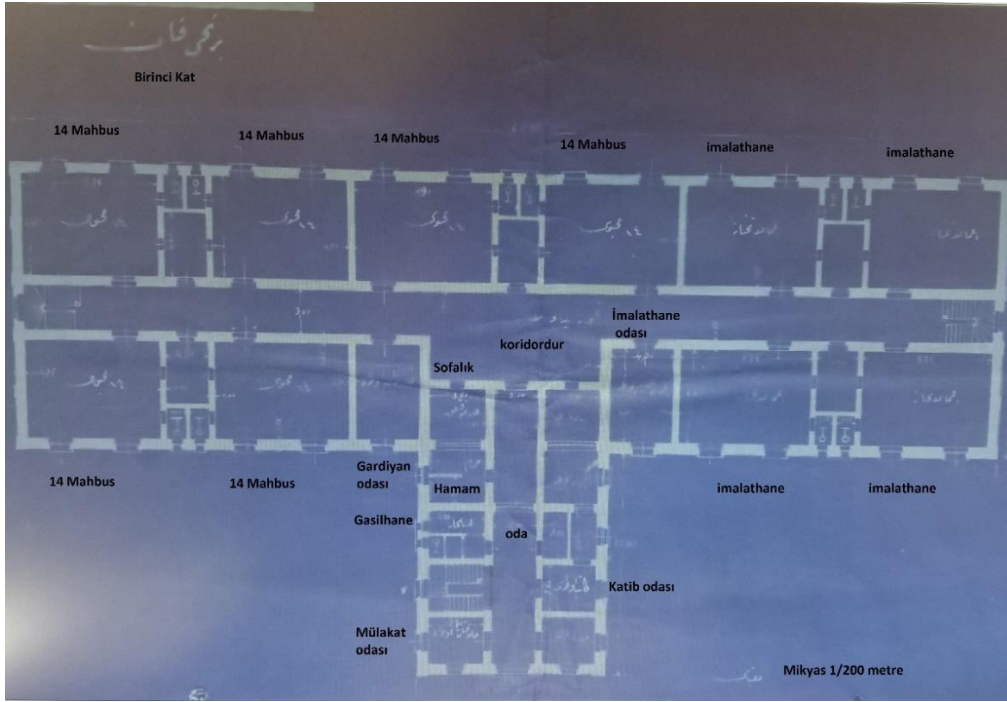

Şekil 1 : Kale-i Sultaniye'de yeniden inşa edilecek hapishanenin mahallinden gönderilen resim ve evrakin takdimi

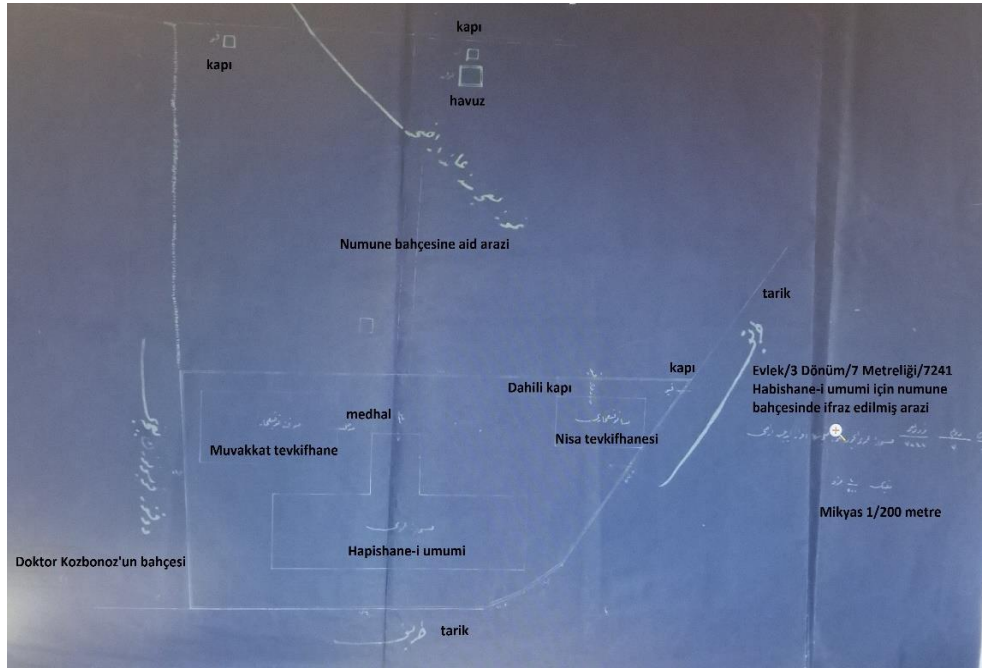
¹⁶⁰ BOA, DH, MB, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef ;4 H-10-04-1329

¹⁶¹ BOA, DH, MB, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 3 H-20-09-1329

¹⁶² BOA, DH, MB, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 1 H-25-04-1330

Şekil 2 : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin mahallinden gönderilen resim ve evrakın takdimi

Şekil 3: Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin mahallinden gönderilen resim ve evrakın takdimi ¹⁶³

¹⁶³ BOA, DH, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 2-3-4 H-29-04-1330

Tablo 4 : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin keşif varakası ¹⁶⁴

İmalatın beyanı		Aksâm-ı müteşâbihe	e b a d			Mekâb yahut miktar	Fiyat Kuruş	Kuruş
			Tul	Arz	İrtiza veya tahsin			
Dört etrafının icabı üzere ve bölme duvarlarının sağlam refine değin hazırla çıkan turabın tefanı	Beden duvarı		197,5	0,90	1,50	010,281		
	Bölme duvarı		142,00	0,75	1,50	750,159		
	Bölme duvarı		79,5	0,60	1,50	71,280		
	Bölme duvarı		104,70	0,50	1060	525,78		
						565,590		
Yemen’de çıkınlı olarak erae edilen memleket hafreti			14,65	11,50	1,50	84,237		
Toplam hafriyat						674,802	5,00	337401
Ber muceb-i resm sağlam zemine değin hazır esası üzerine maydos taşlarından kum ve halis kireçli harçlar bâ-umum beden ve buta duvarları tahammüllerinin inşası						590,565	60,00	3543390
Ber muceb-i resm-i mezkûr tuğla üzerine saydos taşlı kum ve kireçli harçla iki metrede bir ola da tuğladan hatlı ve sahlı kum ve kireçli harçla sıvalı ve kısm-ı harcı kum ve çimentolu harçla sıvalı ve pencere kapıların	Temelinden su basman küzinesine değin beden duvarı	197,20	1,85	1,50	251,430			
	Temelinden su basman küzinesine değin bölme duvarı	142,00	0,65	1,50	138,450			

¹⁶⁴ BOA, DH, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 6 H-29-04-1330

güzelleştirilmesi olarak bir il umum beden ve kesme bulunma kat duvarlarının inşası	Temelinden su basman küzinesine değin bölme duvarı	79,20	1,60	1,50	28,525		
	Temelinden su basman küzinesine değin bölme duvarı						
		104,70	0,50	1,50	78,525		
					539,685		
Su basman küzineinden birinci kat küzinesine değin beden			97,20	0,75	4,00	512,720	
Su basman küzineinden birinci kat küzinesine değin oda			142,10	0,65	4,00	369,200	
Kat küzinesinden esas küzineye değin beden			197,20	0,65	4,00	512,400	
Kat küzinesinden esas küzineye değin bölme			142,00	0,55	4,00	312,400	
						2325,605	
Korniş ve tuğla hatlar						213,532	
						21112,073	
Kapı ve pencereler						149,843	35,00
						1962,230	12754495
Ber müceb-i resm-i perli pişkin kireç tuğlasından kum ve kireçli harçla tuğla hatıl ve bölme duvarlarının tarafını kum ve	Kuzine	3	197,20	0,70	0,030	123,236	
	Hatlar beden	2	197,20	0,70	0,020	55,216	
	Hatlar oda						

kireçli harçla sıvalı ve badanalı olarak inşa	Birinci ve ikinci kat bölmeleri		142,00					
	Birinci ve ikinci kat bölmeleri	2	79,202	0,60	0,20	34,080	213,532	
	Kapılar	2		0,50	4,00	316,800		
		2	1104,80	0,40	4,00	315,040	865,372	
						786,972	95,00	7476224
								24111520

Tablo 5 : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapisanenin keşif varakası ¹⁶⁵

İmalatın beyanı	Aksâm-ı müteşabihine	Ebad			Mekab yahut miktar	Fiyat-ı kuruş	Kuruş
		Tul	Arz	İrtiza veya tahsin			
Zikredilen bina katları arası ber-muceb-i resm fasılalı ve 14 santimetre ittiasında düvel ne şekilde demir kirişli pişkin kiriş tuğlu ve kum ve kireçli harçla mahruç tunuzlu üzeri üç santimetre tahtında ve çimentolu dondurma harç ile tesviyeli ve tarhındaki kata tavan olmak üzere kum ve çimentolu harçla sıvalı döşeme inşası							2311105,20
Zemin katı döşemesi	İmalathane ve localar kısmı						

¹⁶⁵ BOA, DH, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 6 H-29-04-1330

	Helâlar							
	Loca							
	Depo ve gardiyan odası							
	Koridor							
	Koridor							
	Koridor							
	Tarik odaları							
Birinci kat döşemesi	Localar							
	Localar							
	Helâlar							
	Gardiyan odaları							
	Koridor							
	Koridor							
	Koridor							
	Tarik odalar							
Sekkaftahtında musadif tavan								
Devinle şeklinde on dört santimetre irtifanda ve beher kuruşu (18) kilo şifatinde demir kirişin iki kat yağlı boyalı olarak vaziyeti								
Üç kat bozuk kiriş tonuz ve tahtının sudesiyle kat döşemesi						4200	80	336000
Enbiyeyi mezkûre dâhilinde bırakılan hamam ve soğukluk döşemesinin merbii çeşme döşemesi			8,00	3,80				

Yekpare mermerden kurna ve piriñ musluk inşası	2					250,00	577615,20
--	---	--	--	--	--	--------	-----------

Tablo 6 : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin keşif varakası ¹⁶⁶

İmalatın beyanı		Aksâm-ı müteşid	Ebad			Mekab yahut miktar	Fiyat-ı kuruş	Kuruş
			Tul	Arz	İrtiza veya tahsin			
Ebniye-i mezkûrede bırakılan mahallere demir raht ve piriñ dökme takımlı ve ayine camlı ve iki yüzü bağı boyalı çıralı çamdan doğrama ceykâri mea kasa çerçeveli ve	Tek toplam							577610,20
	Beden ve bölmeye musadıf pencereler	59		1,40	1,20	99,12		
	Helâ pencereleri	24		0,65	1,20	18,72		

¹⁶⁶ BOA, DH, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 6 H-29-04-1330

iki santimetre kartında demir çubuktan sık kafesli parmaklı çerçeve inşası	Cepheye musadif pencereleere	9		1,40	2,6	32,76,5		
						150,60	Metreliği 100,00	15060
Pencereyi kalasdan iki yüzü boyalı doğrama çıkârı meatakarriat kapu inşası		28 15		1,00 1,20	2,00 2,40	56,00 43,200 99,20	Metreliği 45,00	4464,00
Pirinçli kalasdan ve bir yüzü kalın saç kaplı ve üç mahalden emir kuşakla rabtlı ve yağlı boyalı kapu inşası		20		1,20	2,40	57,60	78,00	2764,80
Vehhi kabartma orantılı doğrama cikârı 0,07 metresantim meşeden mahsus çifte kanaldı iki yüzü iki kat yağlı boyalı pirinç toplu ve alat-ı ahaniyyesi saklı sokak kapusu							Beheri 500,00	500
Yedi kıyyelik lamine demirinin etrafı çerçevesi ve üç mahalden aynı demirden kuşaklı ve iki santimetre ve katarında çubuk demirden sık kafesli demir parmaklıklılı kapı inşası		10 1		1,20 2,60	2,40 2,40	28,80 6,24 35,04	Metreliği 42,00	147168

Ebniye-yi mezkûrun beden duvarları balasına muzahi ve mihyarları kılınır penceresinde mertekleri beş turluk odadan kaplamaso çam tahtasından kaplu ve arslan markalı Marsilya kiremidi puşideli dere ve boruları sekiz numaralı çimentodan olduğu sakf inşası		65,90	18,80		1238,92 200,20 1439,12	Metreliği 40,00	57564,80
Enbiye-yi mezkûre dâhilinde boş bırakılan mahaller helâsından kuvve ve 3,5 santimetre tahtında fabrika tahtından basmak ve iki santimetre tahtında zincirli köşebend ve parmaklıki merbut inşası	3	3,6	3,00		32,40	Metreliği 70,00	961708,48

Tablo 7 : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapisanenin keşif varakası ¹⁶⁷

İmalatın beyanı		Aksâm-ı müteşabihe	Ebad			Mekab yahut miktar	Fiyat-ı kuruş	Kuruş
			Tul	Arz	İrtiza veya tahsin			
Ber-muceb-i resm-i mevcut helâlar içerisinde mermer eteklik ve basamak taşları ve zaibesi	Basamak	20	1,00	1,00	0,15		300	4400
	Eteklik	22	1,00	0,50	0,14		100	2200

¹⁶⁷ BOA, DH, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 6 H-29-04-1330

Harcında inşa olunacak kör kuyuya münthehi olmak üzere kıymeti 0,35 metre arzdan kum ve kireçli harçla mahruç lağım inşası		100	1,50	1,50		20	2000
Mevcut helâların mecrası için 1,20 santimetre kartında derunu maced ve sarfi dikildikleriyle akzacası sıkollu mea gûnun bord inşası		30				20	600
Zikredilen binanın önünde yeni taş kum ve kireçli harçla tahallı ve üzeri perli sıvasından ışıklar ve ele mahalleri demir parmaklıklı harcı merdiven inşası		1,00 23	4,00	½	2,00	60	120
Dört mezid arzında ve on beş metre tulunda ve dört metre derununda cedid taş 0,50 siva firuhtuna mermer duvarlı kur kapı inşası		15	4,00	4,00	1200	35	4200
Kerpiç tuğladan hali harcı 0,25 kuruşunda kur kapı üzerinin tonozla şeri		15	22,5	0,16	19,8	90	1782
Muhafaza duvarı ebniye-yi mezkûre için tahsis olunan arazının muhafazası için ber muceb-i resm sağlam zemin değin hazır esasıyla cedid taş ve kum ve kireçten hali harçla mahruç tahal ve tarikini arnavut derzli ve aynı habis malzemedden iki metrede bir ili sıra tuğla hatla muhafaza duvarı inşası							

Tahl-1 kaziriyesi		348,50	0,70	0,70	170,765	5,00	85382
Tahl-1 inşası		348,50	0,70	0,70	170,765	60,00	10245,90
Tahinden yukarı kısımları		348,50	0,50	6,00	1045,500		
Tuğla hatlarından	3	368,50	0,50	1,20	104,550		
					940,950	62,00	58338,90
Perli tuğlası kum ve kireçli harçla tuğla hatıl inşası	3	348,50	0,50	0,20	104,550	90	9409,50
Akçe farkı							569880,30 28494,01 541386,29
Botoz ustalarının iki yüz kırk kuruş kırk sekiz teslim							756042,60 37802,13 718240,47
Mecidiye on dokuz kuruş hesabıyla beş yüz kırk bir bin üç yüz seksen altı kuruş yirmi dokuz santimdir.							

Yukarıda yeni hapishanenin inşaatında kullanılacak malzemelerin miktarı, boyutu, masrafı, hapishanenin bölümleri, uzunlukları, döşemeleri, taşları, genişlikleri ve bölmeleri ile ilgili verilen bu geniş çaplı imar beyan varakası bize yeni yapılacak hapishanenin ayrıntılarını sunmaktadır. Fakat daha sonraki hapishane arşivlerinde tam anlamıyla inşa edilip edilmediği hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır. Kanaatimizce yeni hapishanenin masrafının karşılanmadığı bu nedenle de eski hapishane kullanılmaya devam edilmesinden dolayı proje rafa kaldırılmış olmalıdır.

16 Mayıs 1916 tarihinde Kale-i Sultaniye hapishanesinin yeterli bir kapasiteye sahip olmadığı ve buna birçok kez öneri ve çözümler getirilmesi gerektiği söylenilmiş ise de başarılı olunamamış ve mevcut hapishane kullanılmaya devam edilmiştir.¹⁶⁸ 13 Kasım 1920 tarihine geldiğimizde ise Kale-i Sultaniye hapishanesinin yine tamir ve tadilatının aksatıldığı görülür. Kale-i Sultaniye mutasarrıflığı ile Hapishane Müdüriyeti ve Mebani-i Emiriye Müdüriyeti arasında hapishanenin tamir edilmesi ve gerekli

¹⁶⁸ BOA, DH, MB, HPS., Dosya; 24, Gömlek; 17, H-03-05-1332

tahsisatın gönderilmesi talebi pek çok yazışmada yer almasına rağmen tahsisat yani ödenek gönderilemediği anlaşılmaktadır.¹⁶⁹

10 Ocak 1921’de Kale-i Sultaniye hapishanesine ihtiyaç doğrultusundaki tahsislerin yapılmadığını ve buna yönelik hapishanenin tamirine dair Nafia Ser-mühendisi / Baş mühendisi Ali Bey tarafından bir rapor kaleme alınmış ve bu raporda; Heyet-i Umumiye ve Haziresi olarak kullanılan sonradan mevcut hapishaneye dönüştürülmüş olan binanın tavan ve çatısının çürüdüğünü hatta çürüyen tavandan mahkumların ağaç darbesiyle çatıyı kırarak firar etme girişiminde bulunduğunu, iki katlı hastanenin kullanıma elverişli olmadığı belirtilir. Hapishanenin güney cephesine bakan koğuşların pencerelerinin yüksekte olması hasebiyle güneş görmediği ve havasız olduğu aktarılarak bu durumların önünün alınmasını tamir ve tadilat için altı bin kuruşa ihtiyaç olduğunu ve hatta hapishanenin mahalle ve pazar yerinin içerisinde olması nedeniyle iyi bir fiyata satılabileceğini yerine daha güvenli ve sağlık koşulları daha iyi olan bir mevkide inşa edilmesinin isabetli olacağı belirtilmiştir.¹⁷⁰ Fakat bir diğer kaynakta bu durumun uygulamaya konulmadığı, 29 Mayıs 1921’de Kale-i Sultaniye hapishanesinde koğuşlarla ilgili sorunların devam ettiği, bu durumun hal ve çaresi için tamiratın elzem olduğunu lazım olan meblağın gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁷¹ Söz konusu talebin tekrar yerine getirilemediği hemen ardından hazırlanan 20 Ekim 1921 tarihli belgede yer alan; Kale-i Sultaniye liva erkek ve kadın hapishanelerinin harap vaziyette olduğu ve tamir edilebilmesi için gerekli havalenamenin gönderilmesi adına yazılan keşif varakasından anlaşılmaktadır.¹⁷²

Tablo 8 : Mesarifini Mübeyyin Tanzim Kılınan Muzarradat Keşfi Evvel Defter Ettikleri¹⁷³

Yekün umumi	Esması	Fiyatı	Mekadiri	Kıymeti	Aksâm-ı müteşabihesi	Kayden	Arzen	Tulen	Nev-i inşaat
Santim- kuruş	Santim- kuruş	Santim- kuruş	Santim- kuruş			Santim- metre	Santim- metre	Santim- metre	

¹⁶⁹ BOA, DH, MB, HPS., Dosya; 17, Gömlek; 70, Lef; 6 R-13-09-1336

¹⁷⁰ BOA, DH, MB, HPS., Dosya; 17, Gömlek; 70, Lef; 2 R-10-11-1337

¹⁷¹ BOA, DH, MB, HPS., Dosya; 17, Gömlek; 70, Lef; 1 H-21-11-1339

¹⁷² BOA, DH, HPS., M, Dosya; 49, Gömlek; 14, Lef; 2-3 R-20-08-1337

¹⁷³ BOA, DH, HPS., M, Dosya; 49, Gömlek; 14, Lef; 2-3-4 H-23-09-1340

	00-400	00-200	00-2	2					Erkeklere ait hapislananin koridordaki kaldırım taşı
	00-6280	00-8	00.785	2			00-13	00-45	Erkeklere ait kiremit doğramalı teferrüdatlarının imali
	00-900	00-15	00-60	2			00-5	00.12	Kadınlara ait hapislananin kiremit doğramalı teferrüdatlarının imali
	00-800	00-160	00-5	2					Kadınlara mahsus odaların döşeme tamirati
	00-1725	00-500	45-3	2			50-	35-2	Kadınlara ait mahpushanenin cam kapısının doğrama çıkari müceddeden imali
	00-1380	00-500	76-2	2			20-1	30-2	Kadınlara ait mahpushanenin iç kapının doğrama pikari müceddeden imali
00-1500	00-500	00-3	2				50-1	00-2	Kadınlara ait mahpushanenin müceddeden halatının inşası
00-12985	Yalnız on iki bin dokuz yüz seksen beş kuruştür.		Sene 20 Teşrin-i evvel sene 337						Aslına mutabıktır.

İmalatının beyanı	Aded	Arzen -metre	Tulen -metre	Merba -metre	Fiyatı	
Erkeklere ait mahpushanenin koridordaki kaldırım taşı				2	200	400
Erkeklere ait mahpushanenin kassamlarının itası				2	200	400
Erkeklere ait mahpushanenin		13	45	785	8	6280

kiremit aktarılması						
Kadınlara ait mahpushanenin kiremit aktarılması		5	12	60	15	900
Kadınlara ait mahpushanenin odalarının döşeme tamiri				5	160	800
Kadınlara ait mahpushanenin cephe kapısında doğramaları müceddeden inşası		50-1	30-2	45-3	500	1725
Kadınlara ait mahpushanenin iç koğuşunun doğramaları müceddeden inşası		20-1	30-2	76	500	1380
Kadınlara ait mahpushanenin müceddeden halatın inşası		50-1	2	3	500	1500
Yekün						13055

Hazırlanan bu keşif varakasının mülahazat kısmında erkeklerin bulunduğu hapishanenin koridor kaldırımının tamir edilmesi istenmiştir. Tevkifhanenin çatısında bulunan kiremitlerin tamir edilmesine rağmen tevkifhanenin yanındaki haneye gizlenen mahkûmun firarına meydan vermemek için tevkifhanenin kiremitleri üzerine çıkan jandarma tarafından kiremitlerin bir kısmının kırıldığı ve tamirat için gereken meblağın ödenmesini¹⁷⁴ şöyle izah etmektedir;

Tevkifhaneden firar ile ittisalindeki haneye gizlendiği anlaşılan mevkufinden birisinin firarına meydan verilmemek üzere tevkifhanenin kiremitleri üzerine çıkan jandarma efradı

¹⁷⁴ BOA, DH, HPS., M, Dosya; 49, Gömlek; 14, Lef; 2-3-4 H-23-09-1340

tarafından kiremitlerden bir kısmı kırılmıştır. Kırılanların ikmal ve aktarılması için vaz olunan on bir bin yedi yüz yetmiş beş guruş altı bin iki yüz seksen guruş hasır edilmiştir.¹⁷⁵

devamında Kadınlara ait tevkifhaneye kiremit aktarılması için dokuz yüz kuruşun verilmesi, döşeme tamirat masrafları ve son olarak nisa hapishanesi havalisinde etrafi açık bir halde bulunan abdesthane duvarlarının ahşap olarak inşa edilmesi ve üzerinin kapatılması istenmiş ve tahmini olarak bin beş yüz kuruş masrafa tekabül ettiği belirtilmiştir.¹⁷⁶

Kale-i Sultaniye hapishanesinin bu denli tamir ve tadilatının tamamlanamaması ve gereken meblağın karşılanamaması Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik yetersizlik ve dış ülkelerle arasında yaşanan siyasi buhran ve savaşların bıraktığı ezici ve zor şartların neticesidir.

3.1.2. Kale-i Sultaniye Hapishanesi Görevlileri

Osmanlı Devleti'nde hapishane bünyesinde bulunan görevlilerin 1876 yılında Adliye Nezaretinin kurulmasıyla bu bakanlığa bağlı olarak çalışacakları kararı alınmış olsa da ilerleyen süreçte hapishane müdürleri ve gardiyanları İstanbul'da Zaptiye Nezareti'ne bağlanmış ve taşra da olanlar ise vali ve mutasarrıfa bağlı kalmışlardır. Böylelikle hapishanelerin yönetimi ve ihtiyaçları bu yetkililer tarafından Dahiliye Nezareti'ne aktarılmış olmaktadır.¹⁷⁷ Yukarıda birinci bölümde "Osmanlıda hapis ve hapsetme" başlığı altında değindiğimiz gibi 1880 ve 1916 tarihli hapishane nizamnamelerinde hapishane müdürleri, gardiyanları, kâtipleri, tabipleri ve din görevlilerinin vazifelerinin önemini ve vazifelerini nasıl icra etmeleri gerektiği anlatılmaktadır. Fakat yaşanan ekonomik sorunlar sebebiyle hapishanelerde görevlilerin sadece müdür, kâtip ve gardiyan üçlüsünden oluştuğu görülmektedir.¹⁷⁸ Biga Sancağı hapishanelerinin yönetim kadrosuna arşivlerde sınırlı düzeyde ulaşabildik. Ulaştıklarımız ise genel anlamda hapishane yönetiminde görevlilerin yetersizliği, atamaları, görevlendirmeleri, görevlilerin hukuksuz davranışları hususlar hakkındadır.

¹⁷⁵ BOA, DH, HPS., M, Dosya; 49, Gömlek; 14, Lef; 2-3-4 H-23-09-1340

¹⁷⁶ BOA, DH, HPS., M, Dosya; 49, Gömlek; 14, Lef; 2-3-4 H-23-09-1340

¹⁷⁷ Serpil Bilbaşar, "19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e Hapis Cezasının Örgütsel ve Hukuksal Gelişimi; Hapishanedeki Cezaevine" Birikim Dergisi, S;136, İstanbul 2000, s.45.

¹⁷⁸ BOA, Y.A.RES., Dosya; 5, Gömlek;7 H-15-01-1297; BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 158, Gömlek; 27 H-02-04-1335

Kale-i Sultaniye hapishanesinde yönetim kadrosuyla ilgili sınırlı sayıda arşiv kaynakları bulunmaktadır. Kale-i Sultaniye hapishanesi görevlilerine dair ulaştığımız ilk belge 3 Haziran 1860 tarihli'dir. Belgede Sultaniye hapishanesinde bulunan mahkûmların bir kısmı gece vakti duvarı delerek hapishaneden firar ettikleri bu durumun hapishanede bulunan görevlilerin müsamaha ve rehabetlerinden dolayı yaşandığı belirtilir. Bu sebeple hapishanede bulunan memurların hapishaneden alınıp yerine başka memur atamaları yapıldığı ve bu yolla yaşanan müsamaha ve görev ihmali gibi durumlarda memurların değiştirilmesi yoluna gidilmiştir.¹⁷⁹

Kale-i Sultaniye Hapishanesi'ndeki mahkûmlar arasında silah ve kesici alet tedarik ederek asker yaralama gibi asayiş bozan durumlar ortaya çıkmıştır. Örneğin 18 Ekim 1881 tarihinde gizlice silah ve kesici alet tedarik eden mahkûmlar kaçmışlardır. Kaçan bu mahkûmlar hapishane yakınlarındaki karakol önünde tatbikat yapan askerlerden birini ayağından diğerini ensesinden yaralamışlardır. Kaçan mahkûmların asker yaralamaya kadar giden düzen ve asayiş bozan bu hareketleri esasında hapishane memurlarının uygunsuz davranışları ve mahkûmlara gösterdikleri müsamahadan kaynaklanmıştır. Bu nedenle hapishane memurları hakkında cezai işlem başlatılarak ceza almaları sağlanmıştır.¹⁸⁰ Yönetim kadrosunun bu denli görev ihmalkarlığı Osmanlı Devleti'nin taşra hapishanelerinde otoriteyi tam sağlayamadığını göstermektedir. Kale-i Sultaniye hapishanesinin en üst yönetimi hapishane müdürleridir. 27 Ağustos 1894 tarihli belgede hapishanenin müdürlüğünün Emin Efendi tarafından yürütüldüğü görülür.¹⁸¹ 1901 yıllarında Mehmet Ali Efendi görevi üstlendiği¹⁸² ve 6 Aralık 1904 yılına kadar görevini devam ettirdiği görülür.¹⁸³

15 Ekim 1912 'de düşman donanmasının taarruzu ihtimali üzerine liva hapishanelerindeki mahkûmların kaza hapishanelerine sevk edilmeleri ve bu hapishanelerde vazife yapanların isim, tarih, tayin ve yıllık maaşlarını gösteren bir cetvel mevcuttur. Bahsi geçen cetvelde belirtildiği üzere hapishane müdürü 14 Mart 1911'den beri görevini sürdüren Abdullah Efendi'dir ve beş yüz kuruş maaş almaktadır. Hapishane Kâtibi Süleyman Kâmil Efendi olup iki yüz seksen kuruş maaş almaktadır. Kale-i Sultaniye Hapishanesi 1912 yılı itibariyle Ser-gardıyanı (başgardıyan) ile birlikte

¹⁷⁹ BOA, A(Sadaret), MKT.UM, Dosya; 408, Gömlek; 57, Lef;1 H-14-11-1276

¹⁸⁰ BOA, İ, DH, Dosya; 838, Gömlek;67385, Lef; 1, H-24-11-1298

¹⁸¹ BOA, DH, MKT, Dosya; 276, Gömlek; 4, H-24-02-1312

¹⁸² BOA, DH, MKT, Dosya; 2514, Gömlek; 65, H-09-04-1319

¹⁸³ BOA, DH, MKT, Dosya; 900, Gömlek; 16, H-08-10-1332

altı gardiyana sahiptir. Bunlardan ikisi Nisa hapishanesi gardiyanı olan Ali Çavuş ve Afife Hatundur. Ahmet oğlu Ömer, Hüseyin oğlu Hasan ve Latif Çavuş diğer gardiyanlar olup iki yüz otuz kuruş maaş almaktadırlar. Kadın hapishanesinde görev yapmakta olan tek kadın gardiyan Afife Hatun ise Yüz kuruş maaş almaktadır. Sergardiyan Muhammed Salim Efendi ise İki yüz elli kuruş maaş almaktadır.¹⁸⁴

Tablo 9 : 15 Ekim 1912 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Görevlileri¹⁸⁵

Senevi miktarı (Yıllık Miktarı)	Mahsusat-ı şehri (Aylık Maaş)	Hizmet Edilen Yer	Vazife	Tayin Tarihi	İsim
	500	Kale-i Sultaniye	Hapishane Müdürü	1 Mart sene 1327	Abdullah Efendi
	280	Kale-i Sultaniye	Hapishane Kâtibi	6 Haziran sene 1321	Süleyman Kâmil Efendi
	250	Kale-i Sultaniye	Hapishane Sergardiyanı	2 Kanun-ı evvel sene 1326	Muhammed Salih Efendi
	260	Kale-i Sultaniye	Hapishane Gardiyanı	2 Kanun-ı evvel sene 1326	Ahmed oğlu Ömer Efendi
	230	Kale-i Sultaniye	Hapishane Gardiyanı	26 Eylül sene 1328	Latif Çavuş
	230	Kale-i Sultaniye	Hapishane Gardiyanı	16 Eylül sene 1327	Hüseyin oğlu Hasan
	230	Kale-i Sultaniye	Nisa (Kadın) Hapishanesi Gardiyanı	26 Temmuz sene 1327	Ali Çavuş
	100	Kale-i Sultaniye	Nisa (Kadın) Hapishanesi Gardiyanı	23 Ağustos sene 1327	Hafife Hatun
	250	Ezine	Gardiyan	26 Mart sene 1324	İsmail Hakkı Efendi
	250	Ayvacık	Gardiyan	20 Kanun-ı sani sene 1320	Hüsrev Efendi
	250	Bayramiç	Gardiyan	15 Şubat sene 1320	Hakkı Efendi
	250	Lâpseki	Gardiyan	5 Kanun-ı evvel sene 1311	Hüseyin Efendi

¹⁸⁴ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek, 37, Lef; 14, H-25-12-1330

¹⁸⁵ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, H-04-03-1335

	250	Biga	Gardiyan	12 Temmuz sene 1327	Aziz Efendi
	250	Biga	Gardiyan	16 Haziran sene 1324	Mümin Ağa
	250	Biga	Gardiyan	13 Eylül sene 1321	Hüseyin Oğlu Mustafa
	90	Biga	Nisa Hapishanesi Gardiyanı	24 Eylül sene 1324	Fatıma Hatun
46680	3890				

Guruş	
46680	Senevi tahsisatın miktarı
25320	Altı aylık havalat ile gönderilen miktar
21360	Üç aylık umumu havale ile gönderilen
10680	Bakiyyesi olub bi'lahire gönderilecek havaleye idhal edilecektir.

Yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere Kale-i Sultaniye Hapishanesi ve diğer kazalardaki hapishanelerin bünyesinde çalışan görevlilerin sadece müdür, başkâtip, sergardıyan ve gardiyanlardan oluştuğunu görmekteyiz. 1880 tarihli Hapishaneler Nizamnamesindeki ihtiyaca göre her hapishane için aşçı, imam, doktor, çamaşırcı ve hastane görevlisi bulundurulması kararı ile 1916 tarihli Hapishaneler Nizamnamesindeki üç sınıf müdür, dört sınıf muhasebeci, sertabip, hekim, eczacı başı, eczacı, tımarcı, sağlık görevlileri, başkâtip, katipler, imam, haham, papaz, muallim, usta, sanatkar ve hademe gibi çalışanlar bulundurulması kararları alınmış olsa da maddi sıkıntılar ve personel ihtiyacı karşılamada yaşanan aksaklıklar nedeniyle hayata geçirilemediğini görmekteyiz. 1917 tarihli izahat varakasını incelediğimizde Kale-i Sultaniye Hapishanesinde Abdullah Kemal Efendi isminde bir müdür, bir kâtip ve beş gardiyan bulunduğu görülür.¹⁸⁶

Kale-i Sultaniye Hapishanesinde önemli sorun teşkil eden durumlardan birisi de hapishanenin iç düzenini ve güvenliğini sağlamakta etkili olan gardiyanların sayıca yeterli olmamasıdır. 27 Nisan 1898 tarihli belgede Kale-i Sultaniye Hapishanesi'ndeki mahkûm sayısının fazlalığı nedeniyle gardiyan ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Biga Hapishanesi'nde bulunan her üç gardiyanından bir tanesinin Kale-i Sultaniye

¹⁸⁶ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, H-04-03-1335

Hapishanesi'ne gönderilmesi istenilmiştir.¹⁸⁷ Gardiyan ihtiyacı önceki yıllardan hapishanenin hemen hemen son dönemlerine kadar devam etmiştir. XIX. yüzyılın sonlarında Kale-i Sultaniye hapishanesinde mahkûm kapasitesinin çok üzerinde sayıya ulaşması gardiyan ihtiyacını sık sık gündeme getirmiştir. 1893 yılında Kale-i Sultaniye Hapishanesinde kapasitesinin üzerinde mahkum barındırması ve sadece dört gardiyanın müstahdem olması yani görev yapması, hapishane yönetimini zor durumda bırakmış ve aynı zamanda nisa / kadın hapishanesinde hiçbir gardiyanın olmaması ve ihtiyaca bağlı olarak ilaveten iki gardiyan istenildiği gündeme gelmiştir. Gardiyanlık hizmeti için ellerinde sadece bin beş yüz elli kuruş olduğu bütçede tahsisat olmaması nedeniyle alınmadığı aktarılmış olsa da bu talebin bütçe yetersizliği nedeniyle bir sonraki yıla ertelenmesi kararı verilmiştir.¹⁸⁸

Kale-i Sultaniye hapishanesinde önemli sorunlardan biri de gardiyan maaşlarıdır. Nitekim gardiyanların aldıkları maaşlardan memnun olmadıklarını ve her defasında zam istediklerini görmekteyiz. 9 Eylül 1893 tarihinde Kale-i Sultaniye hapishanesinde görev yapmakta olan gardiyanların aylık iki yüz elli kuruş maaş aldıkları ve kifayet edilmediğini dile getirerek ihtiyaç halindeki bir kısım suçlulara verilen iki çift ekmeğin kendilerine de verilmesini istemişlerdir. Fakat talepleri geri çevrilmiştir.¹⁸⁹

Osmanlı Hapishanelerinin birçoğunda görülen personel eksikliği ve maaş sıkıntıları her taşra hapishanesinde olduğu gibi Kale-i Sultaniye Hapishanesinde de olduğunu görmekteyiz nitekim 14 Kasım 1888 tarihinde Kale-i Sultaniye hapishanesinde bütçe yetersizliği nedeniyle Nisa hapishanesinde hiçbir gardiyan olmadığı¹⁹⁰ gardiyan ihtiyacını karşılamak için erkek hapishanesinde bulunan yedi gardiyanın aylık maaşlarından yüzde beş kesinti yapılarak yeni bir gardiyan istihdam edilmesi fikri sunulmuştur.¹⁹¹ Talep uygun görülerek erkek gardiyanların aylık maaşlarından kesintiler yapılmış ve nisa hapishanesi için kadın gardiyanlar alınmıştır.¹⁹² Fakat bu yöntem uzun vadede geçerli olmadığını bütçe yetersizliği ve maaş zammı isteyen gardiyanlardan anlamak zor olmayacaktır.

¹⁸⁷ BOA, DH, TMIK, S, Dosya; 18, Gömlek; 66, Lef; 3, H-05-12-1315

¹⁸⁸ BOA, DH, MKT, Dosya; 88, Gömlek; 45, Lef; 1, H-22-04-1311

¹⁸⁹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 35, H-29-04-1311

¹⁹⁰ BOA, DH, MKT, Dosya; 1564, Gömlek; 65, H-10-03-1306

¹⁹¹ BOA, DH, MKT, Dosya; 1567, Gömlek; 67, H-18-03-1306

¹⁹² BOA, DH, MKT, Dosya; 1572, Gömlek; 78, Lef;1, H-06-04-1306

20 Mart 1919 tarihinde Kale-i Sultaniye hapisanesinde personel eksikliğinin halen devam ettiği ve aynı süreçte mahkûmların sayılarının da arttığı görülür. Bu nedenle hapisanede hastalık nüksettiğini ve hasta olan mahkumları tedavi edecek herhangi bir tabip bulunmadığını belirterek memur edilecek bir tabibin gelmesine kadar Kale merkezinden bir hekimin görevlendirmesini talep etmişlerdir.¹⁹³

Kale-i Sultaniye hapisanesinde görülen bu memur eksikliği diğer sancak ve kazalarda pek görülmemiştir. Ayrıca memur eksikliği sadece hapisane bünyesindeki görevlilerle sınırlı değildir. Öyle ki kaza güvenliğini sağlayan ve hapisanelerin mahkûm kayıt cetvellerinde mührü bulunan polis mürettebatlarında da personel eksikliği yaşanmıştır. Nitekim 28 Mart 1912 tarihli belgede Kale-i Sultaniye kazasında müstahdem olan ser-komiser(başkomiser), komiser-i sani (ikinci komiser), komiser-i salis (üçüncü komiser), komiser muavini (komiser yardımcısı), polis memuru ve tabip mevcudiyetini gösteren ve ilave edilmesi lazım olunan memur sayısını bildirir bir cetvel oluşturulmuştur.¹⁹⁴

Tablo 10 : 28 Mart 1912 tarihli Kale-i Sultaniye Kazası Polis Mürettebatı Cetveli¹⁹⁵

Kale-i Sultaniye kazası								Mülahazat
Merkez memuru	Serkomiser	Komiser-i sani	Komiser-i salis	Komiser muavini	Polis memuru	Tabib	Mıntuka	
0	1	1	1	0	16	0	3	Mevcut
1	0	1	1	6	10	1	3	İlavesi iktiza eden

¹⁹³ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 80, Gömlek; 39, Lef;1, H-17-06-1337

¹⁹⁴ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

¹⁹⁵ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1-2, H-09-04-1330

Bu cetvelde dikkat çeken husus kazada hiçbir tabibin ve merkez memuru ile komiser muavinlerinin olmamasıdır. Cetvelde bir Ser-komiser, bir komiser-i sani, bir komiser-i salis, on altı polis memuru ve üç mıntika (askeri birlik) dan oluşan kaza güvenlik mürettebatı bulunmaktadır. Kazada ilaveten istenilen memurların bütçe sorunundan kaynaklı tam anlamıyla ilavesinin yapılmadığı görülür. Bunun sebebi Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu savaşlar ve ekonomik buhrandır. Bu nedenle görevli açığı devletin son zamanlarına kadar devam etmiştir.¹⁹⁶

3.1.3. Kale-i Sultaniye Hapishanesi Mahkûm Kayıtları

Kale-i Sultaniye Hapishanesine dair ulaştığımız en eski mahkûm yoklama cetveli 3 Şubat 1912 tarihine aittir.¹⁹⁷ Takribi iki yıl sonra 1914 yılı itibariyle mahkûmlara ait yoklama cetvelleri yılda dörder aylık dönemlerle hazırlanıp yılda üç defa Dâhiliye Nezareti'ne teslim edilmiştir. Yoklamada zikredilen suçlar erkek-kadın olarak ayrılıp kabahat (küçük suçlar), cünha (orta suçlar) ve cinayet (büyük suçlar) olarak belirtilmiştir. Yoklama tarihleri ise Mart, Temmuz, Teşrin-i sani aylarının ilk günlerinde yapılmıştır.¹⁹⁸ Nitekim ilerleyen zamanlarda yoklama cetvellerinde verilen suç ve tarihler değişmiş 1918 tarihi itibariyle bir yılda dört ay yoklama yapılmış bunlar genel olarak Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarını kapsamıştır.¹⁹⁹ 1919 tarihinde Haziran, Temmuz, Teşrin-i evvel ve Teşrin-i sani aylarını²⁰⁰, 1921 tarihi itibariyle de senenin ilk iki ve son iki ayı olan Mart, Nisan ile Kanun-i sani ve Şubat aylarını kapsamıştır.²⁰¹

3 Şubat 1912 tarihli en eski arşiv belgesinde mahkûmların işledikleri suçlar, suç işledikleri mahal, şikayetçi olunan kişi ve tarihi açık bir surette cetvelde göstermektedir. Cetvelde işlenen suçlar cürm başlığı altında tasnif edilmiş ve genel olarak sirkat (hırsızlık) ve sarhoşluk suçları olmuştur.²⁰²

¹⁹⁶ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1-2, H-09-04-1330

¹⁹⁷ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 107, Gömlek; 31, Lef; 3, H-14-02-1330

¹⁹⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, R-01-05-1330

¹⁹⁹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 34, Gömlek; 105, Lef; 5, R-25-05-1334

²⁰⁰ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337,

BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337,

BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338,

BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338.

²⁰¹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-2-3-4 H-00-08-1339

²⁰² BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 107, Gömlek; 31, Lef; 3, H-14-02-1330

Tablo 11 : 3 Şubat 1912 Tarihli Mağdur ve Maznuna Dair Malumat Cetveli ²⁰³

Sıra numarası	Müteaddi-i aliye (Mağdurun) isim ve şöhreti	Müteaddi (Maznun) aleyhinin İsim ve Şöhreti	Nev-i Cürm (İşlediği suç)	Tarih-i Vukuu	Mahal-i Vukuu	Mülahazat
1	Kale-i Sultaniye'nin Bali mahallesi ahalisinden ve bakkal esnafından otuz dokuz yaşlarında Hacı Mehmed Efendi bin Hacı Hüseyin	Kale-i Sultaniye'nin levbat mahallesinden arabacı Yaveran Ahmed oğlu Behçet ve Girid mahallesinden Giridli Ahmed bin Hasan	Darb ve teşhir-i silah	1/2 Kanun-ı evvel sene 1327	Zayanove'nin mağazası önünde	
2	Kale-i Sultaniye'nin Mevsoy mahallesinden Girişov'un oğlu iki buçuk yaşlarında Daviçün	Posta arabacılarından Ezineli Yoraki	Vakitsizlik eseriyle arabasına zarar vermek	1 kanun-ı evvel sene 1327	Çınarlık Mahallesinde	
3	Hukuk-ı umumiye	Kale-i Sultaniye'nin zor mahallesinden Topal Erkir Veled-i Hursitov	Sarhoşluk	3/4 kanun-ı evvel sene 1327	Değirmenin karakol civarında	
4	Hukuk-ı umumiye	İngiliz oğlu Atnas	Sarhoşluk	4 Kanun-ı evvel sene 1327	Arslanca mahallesinde Atnasın gazinosunda	
5	Rençetim boyunda kahveci teba-i yunaniden Endeka oğlu İstifan	Rençetim boyundaki dakik fabrikasında amelelik eden Rafe dört yaşında endeka oğlu Adem	Sirkat (Hırsızlık)	3 Kanun-ı evvel sene 1327	İstifani'nin Hanesinde	
6	Kale-i Sultaniye'nin Çay mahallesinden Silivrili Derviş Abidin	Kale-i Sultaniyenin Çay Mahallesinden Celb Hüseyin	İzin olmayan haneye girmek	6 Kanun-ı evvel sene 1327	Çay mahallesinde	
7	Hukuk-ı umumiye	Kale-i Sultaniye'nin değirmenlik mahallesinde Mukim	Sarhoşluk ve gürültü şamata	5/6 kanun-ı evvel sene 1327	Yorki'nin hanesinde	

²⁰³ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 107, Gömlek; 31, Lef; 3, H-14-02-1330

		Çanakçı deli Yorki				
8	Kale-i Sultaniyenin Aziziye mahallesinden Zincir İsmail oğlu otuz yaşlarındaki Mehmed	Kale-i Sultaniye'nin Aziziye mahallesinde Tatar Hasan	Mehmed ve Kadir Çavuşun hanelerine leylen(gece) taciz ve cam şikeste (Cam kırmak)	6 Kanun-ı evvel sene 1327	Mehmed ve Kadir Çavuşun hanelerinde	
9	Hukuk-ı umumiye	Kale-i Sultaniye'nin yukarı çarşısı mevkinde Müstantik Mehmed Efendi'nin hanında bidayet eden kereste simarı kırk yaşlarındaki Ahmed bin Ahmed	Sarhoşluk	7 Kanun-ı evvel sene 1327	Küçük cami sokağında	
10	Kale-i Sultaniye'nin Rum mahallesinden Enanest oğlu Marangoz Etnan	Musevi mahallesinden kereste simarı hanım Kuhen oğlu İshak Kuhen	Sirkat	1 Kanun-ı evvel sene 1327	Etnasın mağazasında	

17 Kasım 1913 tarihine geldiğimizde Kale-i Sultaniye ve diğer kazalarda suçların sirkat ve sarhoşluktan daha ziyade katl (adam öldürme), cerh (yaralama) ve tecavüz olduğunu görmekteyiz.²⁰⁴

Tablo 12 : 17 Kasım 1913 Tarihli Yoklama Cetveli ²⁰⁵

Cürmün Tarih-i Vukuu (Rumi)	Nev-i cerm	Müteaddi (Suçlu)	Müteaddi-i aliye (Mağdur)	Mülâhazat
R 2 Ağustos sene 1329	Cerh (yaralama)	Ezine'nin alay üzerinden Mehmed oğlu Edip	Biga'nın kilisealayı karyesinde Karabıçak oğlu Ramazan	Bayramiç kazasına Ağustos 1329 cedvelinin tedkikinden anlaşılmıştır.
27 Ağustos sene 1329	Katl (öldürme)	Üç şahsı meçhul	Köse dere karyesinde Mühtedi Mehmed	Ayvacık kazasının Ağustos sene 1329 cedvelinin tedkikinden anlaşılmıştır.

²⁰⁴ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 35, Gömlek; 12, Lef; 4, H-17-12-1331

²⁰⁵ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 35, Gömlek; 12, Lef; 4, H-17-12-1331

3 Ağustos sene 1329	İzale-i Bekir (bekaret bozma)	Terk-i demirci karyesinden Garip	Hasan kerimesi Aişe	Biga kazasının Ağustos sene 1329 cedvelinin tedkikinden anlaşılmıştır.
11 Ağustos sene 1329	Cerh (yaralama)	Aynıtab karyesinden asker firarisi Eyüp oğlu Mehmed	Maksud karyesinden Osman oğlu Said	
12 Ağustos sene 1329	Ta'til-i uzuv (organ kesme)	Maçhul	Ağa karyesinden salim oğlu selim	
16 Ağustos sene 1329	Cerh (yaralama)	Ahmedler karyesinden Hüseyin Vasıf	Süleyman ve Cebecisi	
20 Ağustos sene 1329	Katl ve gasb (öldürme) ve (gasp)	Ayvalı dere karyesinden kel Selim ve iki refiki(arkadaşı)	Sadırmemçe karyesinden Aleksandır oğlu Yoriki	
24 Ağustos sene 1329	Cebren katl-i şeni (zorla tecavüzden öldürme)	Kavak alayı karyesinden Ahmed oğlu derviş	Kavak alayında Harin ve Cemile	
24 Ağustos sene 1329	Sirkat	Çerkes Çavuş karyesinden Halil oğlu Hüseyin'in rüfekası mechul	Hacı oğlu Halil Ağa	

28 Eylül 1914 tarihine geldiğimizde ise Rumi 1330/1914 Mart-Temmuz-Teşrin-i Sani aylarının ilk günlerinde her yıl senenin ilk dört ayının mahkûm ve mevkuf yoklama cetvelinin Dâhiliye Nezareti'ne irsal edildiğini yani gönderildiğini görmekteyiz. Ulaştığımız bu temmuz ayı tutulan cetvelde mahkûm ve mevkuların bir arada verildiğini ve beş yüz elli dokuz mahkûm bulunduğunu bunların beş yüz kırk dördünün erkek, on beşinin kadın olduğunu ve suçların büyük bir kısmının cinayet (büyük suçlar) olarak kayda geçtiğini söylemek mümkündür. Kabahat (küçük suçlar) suçlarının olmadığı aktarılmaktadır. İlk dört ay içerisindeki Rumi 1 Mart'tan 1 Temmuz'a kadar geçen sürede mahkûmiyet süreleri biterek tahliye edilen mevkuf sayısı ise on iki kadın ile üç yüz on erkek olmak üzere toplam üç yüz yirmi iki kişidir.²⁰⁶ Biga sancağında bulunan bütün kazaların hapisanelerinin aynı zamanda tevkifhane olarak da kullanıldığı, mevkuların ve mahkumların bir arada kaldığı ve ulaşılan bütün cetvellere mahkumin ve mevkufin şeklinde tasnif edilerek birlikte verildiği görülür.

²⁰⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 5, H-08-11-1332

Tablo 13 : 1914 Tarihli Dört Aylık Yoklama Cetveli²⁰⁷

Nev-i cerain	Mahkûmeyn miktarı			Mülâhazat	Mevkufeynin miktarı		
	Zükur (Erkekler)	İnas (Kadınlar)	Yekün (Toplam)		Zükur (Erkekler)	İnas (Kadınlar)	Yekün (Toplam)
Cinayet	437	12	449	1 Mart sene 1330 tarihinden itibaren fi 1 Temmuz sene 1330 tarihine kadar cinayetle mahkûm bulunup müddet-i mahkûmiyetleri hitam (son) bularak tahliye kılındıktan sonra mevcut 1 Mart sene 1330 tarihinden itibaren 1 Temmuz sene 330 tarihine kadar cünha ile mahkûm bulunup müddet-i mahkûmiyetleri hitam (son) bularak tahliye kılındıktan sonra mevcut	310	12	322
Cünha	107	3	110				
Kabahat	0	0	0				
Yekün	544	15	559				

1 Aralık 1914 tarihli Kale-i Sultaniye hapishanesi yoklama cetvelinde 1 Temmuz'dan Teşrin-i evvel ayının sonuna kadar süre gelen dört aylık mahkûm yoklama cetvelinin takdimiyle karşılaşmaktayız. Cetvelde Kale-i Sultaniye hapishanesinde dört yüz yetmiş bir mahkûm bulunduğu ve mahkûmlarının tümünün erkek olduğu dikkat çekmektedir. Cinayet suçlarından (büyük suçlar) üç yüz doksan altı, cünha (orta suçlar) suçlarından yetmiş beş mahkûm bulunmakta olup kabahat suçundan herhangi bir mahkûm bulunmamaktadır. Nitekim dört aylık yoklamanın sonunda mahkûmiyet süreleri biterek tahliye edilen mahkûm sayısı cinayet suçunda iki yüz on sekiz mevkuf olup diğer suçlardan kayda geçen olmamıştır.²⁰⁸

²⁰⁷ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 5, H-08-11-1332

²⁰⁸ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 18 Gömlek; 26, Lef; 1 H-13-01-1333

Tablo 14 : 1 Aralık 1914 Kale-i Sultaniye Hapishanesine ait dört aylık yoklama cetveli

209

Nev-i ceraim	Mahkûmeynin miktarı			Mülâhazat	Mevkufeynin miktarı		
	Zükür (Erkekler)	İnas (Kadınlar)	Yekün (Toplam)		Zükür (Erkekler)	İnas (Kadınlar)	Yekün (Toplam)
Cinayet	396	0	396	R/1 Temmuz sene 1330 tarihinden itibaren Teşrin-i evvel sene 1330 mahi (ay) gayesine kadar mahkûm bulunup müddet-i mahkûmiyetleri (hapishane süreleri) hitam bulunarak tahliye kılındıktan sonra mevcut bulunan mahkûmeyni	218	0	218
Cünha	75	0	75	1 Temmuz sene 330 tarihinden itibaren Teşrin-i evvel sene 1330 mahı (ayı) gayesine kadar cünha ile mahkûm bulunup müddet-i mahkûmiyetleri hitam bulunarak tahliye kılındıktan sonra mevcut bulunan mahkûmeyn			
Kabahat	0	0	0				
	471	0	471	1 Temmuz tarihinden itibaren Teşrin-i evvel sene 1330 mahı gayesine kadar dört mah zarfında cinayet ve cünha mahkûmeyni			

28 Ocak 1917 tarihinde Kale-i Sultaniye hapishanesine yönelik oluşturulmuş izahat varakası ise ilk kez bize on sekiz yaşından küçük olan mevkuların yani tutukluların da bulunduğunu ve bu mevkuların on dört kişiden oluştuğunu aktarmaktadır. Aynı varakada yetmiş dört mahkûmun olduğu elli erkek mahkûm, on kadın mahkûm ve on dört adet on sekiz yaş altı tutuklunun bulunduğu görülmektedir.²¹⁰ İzahat varakaları kazalara dair geniş çaplı bilgiler barındırmakta olup kazada bulunan müdürün, kâtabın, gardiyanların ve hapishane bünyesinde yol tamiri ve çiftçilik işlerinde çalıştırılacak mahkûmlar hakkında bilgi vermektedir. Nitekim izahat varakamızda Ceza kanunnamesinin 38 ila 67 maddelerinde siyasi tutuklular haricinde beraat etmesine altı ay kalan mahkûmların çiftçilik ve yol tamiri gibi toplumun menfaatine olacak işlerde

²⁰⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 18 Gömlek; 26, Lef;1 H-13-01-1333

²¹⁰ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4 Lef; 5, H-04-04-1335

çalıştırıldığı aktarılmış ve Kale-i sultaniye Hapishanesinin bu izahat varakasinda infazının bitmesine altı ay kalan mahkumların yol tamiri ve çiftçilik gibi işlerde çalıştırılacak mahkûmun bulunmadığı aktarılmış ve bir müteahhit vasıtasıyla hapishanede sadece ekmek üretildiği vurgulanmıştır.²¹¹ Önceleri merkez hapishane için kurulan imalathanede kunduracılık ve çorapçılık kısa müddet yapılmış ve kapatılarak şuanda sadece ekmek üretilbildiği aktarılmıştır.²¹²

Ekmek sorununun Osmanlı Devleti'nin hapishane iaşesinde önemli bir sorun haline geldiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu savaş nedeniyle un kıtlığı yaşandığı halkın ve cephede savaşan ordunun yeterli ekmek alamadığı ve bu nedenle önemli bir sorun haline geldiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra hapishane ve tevkifhanelerde temel tüketim gıdalarından biri olan ekmeğin yeterli miktarda bulunmadığı, Dahiliye Nezareti'ne gönderilen telgraflardan anlaşılmaktadır. Hapishane ve tevkifhanelerde bulunan suçlu ve zanlıların açlıktan sefil durumda oldukları ve ekmek ihtiyacının giderilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ekmek ihtiyacının düzenli karşılanmadığı Beyoğlu Tevkifhanesinde mahkûm ve mevkûfların firar etme teşebbüsünde olduklarını ve ihtiyacın yeterli ve düzenli bir şekilde karşılanması gerektiği talep edilmiştir. Savaş yıllarında ekmek sorunu birçok hapishane ve tevkifhanelerde bulunan mahkûm, mevkuf ve hapishanede çalışmakta olan görevli, asker ve hapishane tamiratında yer alan işçilere de sirayet ettiğini ve bu temel ihtiyacın düzenli ve yeterli bir şekilde karşılanmasının elzem olduğu telgraflarda belirtilmektedir. Bunun yanı sıra hapishanelere ekmek tedarik eden müteahhidlerin alacaklarının eksik karşılandığı bazen hiç karşılanmadığı da aktarılmaktadır. Dahiliye Nezaretine gönderilen yazılarda hapishanelerdeki ekmek müteahhidlerinin alacaklarının biriktiği ve ivedilikle ödenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Biga hapishanesinde bulunan ekmek müteahhidi Müfitzade Münib Efendi tarafından çekilen bir telgrafta 41.000 kuruş alacaklı olduğunu kaymakamlık ve mutasarrıflığa başvurmasına rağmen herhangi bir karşılık alamadığını ve buna rağmen her gün ekmek vermeye devam ettiğini belirtmektedir.²¹³

²¹¹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4 Lef; 5, H-04-04-1335

²¹² BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4 Lef; 6, H-04-04-1335

²¹³ Nevin Tüzün, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Hapishanelerinde ve Tevkifhanelerinde İaşe Sorunu" History Studies, 2021 Aralık, 13/6, s.1930-1935.

Tablo 15 : 28 Ocak 1917 tarihli Kale-i Sultaniye Hapishanesi İzahat Varakası ²¹⁴

1- Hapishane mahallerinin isimleri		Müstakil Kale-i Sultaniye	
2- Hapishane		Müstakil Kale-i Sultaniye livası hapishane-i Umumiyesi	
3- Tevkifhane		Yoktur	
4- Müdürün ismi, müdür bulunmadığı takdirde memur veya ser-gardiyanın ismi		Müdür Abdullah Kemal Efendi	
5-Kâtiplerin adedi		Birdir	
6-Gardiyanların adedi		Beştir	
7- Mevcudun adedi	Erkek	Kadın	Henüz 18 yaşında bulunmayan mevkufeyn(tutuklular)
74	50	10	14
8- ceza kanunnamesinin 38 ila 67 maddelerine kadar zikrolunan ceraimden dolayı mezkûr maddeler ahkâmına tevfikeyn mahkûm olan siyasi mücrimler hariç olmak üzere cezalarını ikmal itmeğe altı ay kalmış olan çiftçi ve yol tamircileri gibi menafi-i umumiyeye çalışabilecek mahkûmların adedi		Kanunname-i mezkûrun madde-i mahsusası muccebince siyasi mücrimler hariç kalmak üzere müddet-i mahbuseyni ikmal edip altı mah mahkûmiyeti kalmış menafi-i umumiyede çalışabilecek hiçbir şahıs bulunmadığı	
9- 74	50	10	14
b- Elyevm menafi-i umumiye için çalışanlar yoktur. c- hapishanenin kendi işlerinde müstahdem bulunanlar yoktur. z- hususu sipariş imaliyle meşgul bulunanların adedi yoktur s- hiçbir işsiz bulunanların adedi 74			
10- mekulatın ne suretle ihzar edildiği b- hapishanenin kendi matbahanesinde c- bir müteahhid vasıtasıyla d- bir cemiyet-i Hayriye tarafından	Mahkûm mevkufeyn idare-i teşebbüslerini kendileri temin etmektedirler b- hususu matbah yoktur c- Yalnız nan-ı aziz müteahhidi mevcut bulunup sair levazımat daire-i hapishane tahsisatından tediye edilmektedir. d- yoktur		

²¹⁴ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4 Lef; 5, H-04-04-1335

1919 tarihine ulaştığımızda Kale-i Sultaniye hapisanesinin Haziran ayı yoklama cetveli²¹⁵, Temmuz ayı yoklama cetveli²¹⁶, Teşrin-i Evvel ayı yoklama cetveli²¹⁷ ve Teşrin-i Sani ayı yoklama cetveli²¹⁸ olmak üzere ayrı ayrı tutulmuş yoklama cetvellerine rastlamaktayız. 1919 yılını kapsayan bu cetvellerde toplamda katl (öldürme) suçundan iki kişi, cerh ve darb (yaralama ve darp) otuz bir kişi, sirkat-i cebriye (zorla hırsızlık) suçundan on yedi kişi, sirkat-i âdiye (küçük hırsızlıklar) suçundan on iki kişi, Şekavet suçundan on kişi, fiil-i şeni (ırza geçme) suçundan bir kişi, teşhir-i silah (silah kaçakçılığı) suçundan iki kişi, memura hakaret suçundan üç kişi ve ceraim-i mütenevvi (çeşitli suçlar) suçlarından elli dört kişi olmak üzere toplamında yüz otuz bir kişi gösterilmiştir.

Tablo 16 : 1919 Tarihli Dört Aylık Yoklama Cetveli ²¹⁹

Merkez Liva	Katl	Cerh ve darp	Sirkat cebriye(zorla hırsızlık)	Sirkat âdiye(sıradan hırsızlık)	Adiyyen hayvan hırsızlığı	Ahız u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni' (ırza geçme)	Teşhir-i silah(silah kaçakçılığı)	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi(çeşitli suçlar)	Yekün	Mülâhazat
Haziran		7		5			3								13	27	
Temmuz	2	8		6			7					3			13	38	

²¹⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337

²¹⁶ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337

²¹⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338

²¹⁸ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

²¹⁹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

Teşrin-i evvel		4	4	1							1				10	
Teşrin-i Sani		12	13							1	1			28	56	
Yekün															131	

1920 tarihli Kale-i Sultaniye Hapishanesine ait dokuz aylık yoklama cetvelini incelediğimizde ise Rumi takvime göre Nisan ayından başlayıp Kanun-ı evvel ayına kadar mahkumların yoklamalarının tutulduğunu görmekteyiz. Bahsi geçen cetvele göre adiyyen hayvan hırsızlığı, ahz u gasp, şekavet, serserilik, telgraf muhaberatı ihlali suçlarından hiçbir mahkumun bulunmadığı, katl suçundan iki, sirkat-ı adiyye suçundan otuz dört, darp u cerh suçundan atmış iki sirkat-ı cebriyye suçundan beş, kundakçılık suçundan bir, fiil-i şeni' suçundan üç, teşhir-i silah suçundan üç, memuriyet-i zaptiyana hakaret suçundan on iki ve ceraim-i mütenevvi suçundan doksan dört kişi olmak üzere toplamda iki yüz on beş kişi bulunduğunu aktarmaktadır.²²⁰

Tablo 17 : 1920 Tarihli Dokuz Aylık Yoklama Cetvel ²²¹

	Katl	Sirkat-i adiyye	Darb u cerh	Sirkat-i cebriyye	Adiyyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasp	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni'	Teşhir-i silah	Memuriyet-i zabıttana hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvia	Yekün
Nisan	0	4	14	3	0	0	0	0	0	0	1	4	0	0	14	40
Mayıs	0	6	3	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	10	20
Haziran	0	3	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	10

²²⁰ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 2 H-26-05-1339

²²¹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 2 H-26-05-1339

Temmuz	0	3	6	1	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	8	21
Ağustos	1	4	10	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	14	31
Eylül	1	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	17
Teşrin-i evvel	0	2	9	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	10	23
Teşrin-i sani	0	2	9	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	12	26
Kanun-i evvel	0	2	9	0	0	0	0	1	0	0	0	3	0	0	13	27
Yekün	2	34	62	5	0	0	0	1	0	3	3	12	0	0	94	215

Kale-i Sultaniye hapishanesine ait 1921 tarihli yoklama cetvellerini incelediğimizde ise Rumi takvimi esasıyla senenin ilk iki ayı olan Mart ve Nisan aylarına ait yoklama cetvelleri ile senenin son iki ayı olan Kanun-i Sani ve Şubat aylarına ait yoklama cetvelleri oluşturulduğunu görmekteyiz.²²²

Tablo 18 : 1921 Tarihli Dört Aylık Yoklama Cetveli ²²³

Merkez İli	Katl	Cerh ve darb	Sirkat cebriye	Sirkat âdiye	Adıyven hayvan hırsızlığı	Ahız u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fil-i şeni	Teşhir-i salah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi	Yekün	Mülâhazat
Mart	2	8		6		1								5		22	
Nisan	3	5		5		1	1				1	1			6	23	
Kanu-i Sani	1	7		10	2	1	3					1			6	31	

²²² BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-2-3-4 H-00-08-1339

²²³ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-2-3-4 H-00-08-1339

Şubat	1	4		6		1	1					1			11	25	
Toplam															101		

Bu cetvelde mahkûm sayılarını 1919 tarihli cetvele oranla daha çok azaldığını ve katl suçlarının arttığını görmekteyiz. 1921 tarihli yoklama cetvelinde katl suçundan yedi kişi, cerh ve darp suçundan yirmi dört kişi, sirkat-ı adiyeye suçundan yirmi yedi kişi, adiyyen hayvan hırsızlığı suçundan iki kişi, ahz u gasb suçundan dört kişi, şekavet suçundan beş kişi, teşhir-i silah suçundan bir kişi, memurin-i zabtiyana hakaret suçundan üç kişi, telgraf muhaberatı ihlali suçundan beş kişi ve ceraim-i mütenevvi yani çeşitli suçlardan on bir kişi olmak üzere toplamda yüz bir kişi bulunmaktadır.²²⁴

Kale-i Sultaniye hapishanesinde bulunan bu mahkumların suçlarına mukabil kaç yıl ceza aldıklarını veya kaç yıldır hapiste bulduklarını öğrenmemiz araştırmamıza ışık tutacağından arşiv belgelerinde bu konuya yönelik sınırlı sayıda kaynaklara ulaşılmış bulunmaktayız. Nitekim Hicri 1340 tarihinde Kale-i Sultaniye hapishanesi ve diğer kazalarda mahkûm olan mevkufaların hapishanelerinde aşırı yığılmadan dolayı sağlık sorunu, firar olaylarından ve Biga Sancağı'nın işgal altında olması sebebiyle bir kısmının Dersaadet Hapishane-i Umumiyesine nakledildiğini ve nakil sırasında mahkumların işledikleri suçlar, müddet-i mahkumiyetleri, künyeleri ile buldukları mahalleri ve mahkemece mülahaza durumlarına yönelik raporlar aktarılmaktadır.²²⁵

Tablo 19 : Dersaadet Hapishane-i Umumiyesine Nakil Edilecekler ²²⁶

Nev-i cerm	Müddet-i mahkûmeyn	Esami-yi mahkûmeyn
Katl	On beş sene	Bayramiç Bigarbaşı karyesinde Halil oğlu İbrahim Hüseyin
Katl	On beş sene	Biga'nın Çavuş karyesinde Hüseyin oğlu Hasan
Katl	On beş sene	Lâpseki'in Çardak nahiyesinden Mehmed oğlu Mehmed

²²⁴ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-2-3-4 H-00-08-1339

²²⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek;71, Lef; 3-4-8, H-24-04-1340

²²⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek;71, Lef; 3-4-8, H-24-04-1340

Katl	On beş sene	Kale-i Sultaniye'nin Gerzeli karyesinden Eyüp oğlu Şevket
Katl	On beş sene kalebend	Ezine'nin Ak karyesinden Mehmet Ali bin Ali Çavuş
Katl	Yedi buçuk sene	Kale-i Sultaniye'nin Çubullar karyesinden İsmail mahdumu(çalışanı) Ahmed
Tatil-i afv	Üç sene	Kale-i Sultaniyenin Aziziye mahallesinden Tatar Hasan
Ahz u gasb	Üç sen	Bayramiç Yassıbağ karyesinden Hüseyin oğlu Ahmed
Ahz u gasb	Üç sene	Bayramiç Yassıbağ karyesinden Nasuh oğlu Hasan
Ahz u gasb	Üç sene	Bayramiç Yassıbağ karyesinden İbrahim oğlu Salih
Ahz u gasb	Üç sene	Biga'nın Bardakçılar karyesinden Receb oğlu Ramazan
Ahz u gasb	Üç sene	Biga'nın Bardakçılar karyesinden Hüseyin oğlu Rüstem

Nev-i cerm	İbtida-i tarih-i tevkifleri (hapsedilme tarihleri) Arabî(hicri)-Rumî	Müddet-i mahkûmeyn (mahkûmiyet süreleri)	Esami-i mahkûmeyn (Mahkûmların isimleri)	Mûlahazat
Katl	17 Recep sene 1338 7 Şubat sene 1336	On beş sene	Kale-i Sultaniye'nin Gözölü karyesinden Eyüp oğlu Şevket	Hâkimi mahkûme-i temyizce kesb-i katiyet (işlediği kanıtlanmıştır) etmiştir.
Katl		On beş sene	Lâpseki'nin Çardak nahiyesinden Mehmed oğlu Mehmed	Hâkimi mahkûme-i temyizce kesb-i katiyet etmiştir.
Katl	15 Zilhicce sene 1338- 31 Ağustos sene 1336	On beş sene	Biga'nın Çavuş karyesinden Hüseyin oğlu Hasan	Hâkimi mahkûme-i temyizce kesb-i katiyet etmiştir.

Katl		On sene Kalebent	Ezine'nin Ak karyesinden Mehmed Ali bin Ali Çavuş	Hâkimi mahkûme-i temyizce kesb-i katiyet etmiştir.
Katl		Yedi buçuk sene	Kale-i Sultaniye'nin Çubullar karyesinden İsmail oğlu Ahmed	Hâkimi mahkûme-i temyizce kesb-i katiyet etmiştir.
Tatil-i uzv		Üç sene	Kale-i Sultaniye'nin Tatar mahallesinden İbiş oğlu Tatar hüseyin	Hâkimi mahkûme-i temyizce kesb-i katiyet etmiştir.

Son olarak Biga Sancağı hapishanelerinde bir arada bulunan mahkûm ve mevkûfların Miladi 1919/Rumi 1335 yılında Mart'tan yılın en son ayı olan Şubat'a kadar bir senelik sarfiyat ve borç cetveli verildiğini görmekteyiz. Sözü edilen cetvelde Kale-i Sultaniye Hapishanesi ile Lapseki hapishanesinin sarfiyatları birlikte toplanarak verilmiştir. Buna göre ödenmesi gereken borç başlığı altında mütefarrika (çeşitli giderler) otuz beş pare, yedi bin üç yüz elli beş kuruş, tayinat (erzak) on pare, sekiz yüz yirmi bir kuruş olmaktadır. Sarfiyatlar ise muaccelat on bin kuruş, müteferrika otuz beş pare, yirmi dört bin üç yüz elli beş kuruş, tayinat-ı ekmek bedeli yirmi beş pare, iki yüz elli üç bin altı yüz doksan bir kuruş olmaktadır. Kale-i Sultaniye ve Lapseki Hapishanesi için verilen bu sarfiyat ve borç miktarlarının beraberinde o seneki mahkum ve mevkuf sayıları da on dört kadın mevkuf, altı yüz kırk bir erkek mevkuf, on dört kadın mahpus ve iki yüz on bir erkek mahpus olarak verilmektedir.²²⁷

Tablo 20 : 1919 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Sarfiyat Cetveli ²²⁸

Ez-kayd tesviye bakiye-i diyun (ödenmesi gereken borç)	335 senesi martı ibtidasından (başlangıcından) şubatı nihayetine kadar liva hapishanelerinde bulunan mahkûmeyn ve mevkufeyn için vuku bulan sarfiyat	335 senesi martı ibtidasından(başlangıcından) şubatı nihayetine kadar hapishane ve tevkifhanelerde bulunan	Kazası	Mûlahazat
---	--	--	--------	-----------

²²⁷ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10 H-24-08-1338

²²⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10 H-24-08-1338

Mualecat (ilaç)		Muteferrika (küçük giderler)		Tayinat (erzak)		Mualecat		Muteferrika		tayinat-ı ekmeke bedeli		Mevkufeyn		Mahbuseyn			
Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	(kadınlar)	(erkekler) Zilzur	İnas	Zilzur		
	0	35	7355	10	821	0	10000	35	24355	25	253691	14	641	14	211	Merkez İiva hapishanesi	Lâpski'deki kaza hapishanesiyle birlikte
	0		0		0		0		0		0			0	0	Biga hapishanesi	Hadisat-ı gayride dolayısıyla mahumat alıza mümkün olamamıştır
	0		0		0	0	415	0	4968	10	44108	6	66	0	13	Ayvack hapishanesi	
	0		0	15	1308 2	0	1390	0	3986	0	52000	4	66	5	20	Ezine hapishanesi	
	0		0		0		0	20	3675	35	27447	5	24	5	22	Bayramiç hapishanesi	
	0	35	7355	25	1390 3	0	11805	1 5	36985	3 0	377247	29	807	2 4	266	Yekün	

3.1.4. Kale-i Sultaniye Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yaşanan savaş ve ekonomik yetersizlik münasebetiyle birçok kurum ihmal edilmiştir. Bunlardan bir tanesi de hapishane kurumlarıydı. Hapishanelerin kapasitesinden fazla barındırdığı mahkumlarla yaşanan yığılma, hapishanede tabip olmaması ve diğer personel eksikliği nedeniyle hastalıklar baş göstermiştir. Nitekim 1901'de Kale-i Sultaniye hapishanesinde mahkumlar arasında bir salgın ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu salgından korunmak için hapishanede bulunan bütün mahkumlar yataklarını, yorganlarını ve elbiselerini atmak durumunda kalmışlardır.²²⁹ Alınan kararlar yenilerinin verilmesi uygun görülerek Maliye

²²⁹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 2473, Gömlek; 68, H-27-12-1318

Nezaretinden iki bin yüz kırk beş kuruş havale yani ödenek alınarak mahkumların ihtiyaçları giderilmiştir.²³⁰

Kale-i Sultaniye Hapishanesinde sağlık sorunları ilerleyen zamanlarda da iyileştirilemediğini 1908 yılında da aynı sorunların devam ettiğini görmekteyiz. Nitekim bu hapishaneye nakil olarak gelen altı mahkûmdan birisi olan Geredeli Tuna'nın kuma hastalığına yakalanarak vefat ettiği bu soruna birer örnek olarak gösterebilir.²³¹ Bu hastalıklara hapishanelerde sıklıkla karşılaşılmıştır. Bunun üzerine Dahiliye Nezareti harekete geçerek hapishanelerin sağlık koşulları hakkında bilgi almak için belirli sürelerde teftişler yapılmış ve raporlar sunulmuştur. Nitekim 12 Ekim 1913'te Kale-i Sultaniye'den gönderilen telgrafta hapishanenin teftiş edildiği ve mahkumlar arasında hastalıktan vefat edenlerin olmadığını; "Beş liva habishanesine de sene-yi haliye ibtidasından bu ana kadar lehü'l hamd hiçbir hastalıktan bir mahbusun bile vefat etmemiş olduğu maruzdur."²³² ifadeleriyle belirterek Dahiliye Nezaretine sunmuştur.²³³ 1915'te ise tekrar teftiş edilmiş ve hapishanede mahkumlar arasında hiçbir hastalık olmadığı aktarılmıştır.²³⁴

Kale-i Sultaniye'de mahkumların bulunduğu hapishanenin rutubetli, eski ve tadilat görmesi gerektiği, kapasitesinin üzerinde mahkûm bulundurduğu ve aşırı yığılmadan dolayı mahkûmlar arasında sağlığa aykırı durumların yaşandığı bu yüzden de başka hapishanelere nakil edildikleri görülmüştür. Nitekim 20 Ağustos 1921 tarihinde Kale-i Sultaniye Hapishanesinde aşırı yığılmadan dolayı yaşanan olumsuz durumlar ve sağlık sorunlarının oluşumundan dolayı yirmi dört mahkûmun Dersaadet Hapishane-i Umumiyesine nakillerinin istenildiği ve bunlar içerisinde birinin çok ağır hasta olduğu ve bulunduğu hapishanede kalamayacağı belirtilerek acilen nakil edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.²³⁵ 1917 yılında Dersaadet Hapishane-i Umumiyesinde tifüs ve fizyolojik sefaletten vuku bulan ölümlerin yaşandığını ve bu durumun ciddiye taşıdığını İstanbul vilayetine yazılan bir rapordan anlamak mümkündür. Söz konusu raporda;

Dersaadet habishanesinde tifos ile {sefalet-i fisyolojeye}den vukubulan vefatının şu aralık şayan-ı dikkat bir dereceye vasıl olduğu dersaadet istinaf müdde-i umumiliğinden Adliye Nezaret-i Celilesinden bâ-tezkire tevdi olunan raporlarında gösterilmiştir.²³⁶

²³⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 2496, Gömlek; 46, H-23-02-1319

²³¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 2273, Gömlek; 85, H-17-08-1317

²³² BOA, DH, ŞFR, Dosya; 493, Gömlek; 54, Lef; 1, H-29-07-1331

²³³ BOA, DH, ŞFR, Dosya; 493, Gömlek; 54, Lef; 1, H-29-07-1331

²³⁴ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 493, Gömlek; 54, H-03-12-1333

²³⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek; 71, Lef; 1-15, H-24-04-1340

²³⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 76, Gömlek; 16, Lef; 1-4, H-25-02-1335

şeklinde ifade edilmiştir.²³⁷ Dersaadet Hapishanesi'nde bu durumun önüne geçildiğini gerek sihi gerekse temizlik konusunda gereğinin yapıldığı ve mahkumlara verilen tayinatların artırıldığı belirtmiştir.²³⁸ Dersaadet hapishanesine nakilleri yapılmadan önce Kale-i Sultaniye Hapishanesinde aşırı yığılmadan dolayı izdiham yaşamıp bir çok mahkumun vefat ettiğini ve nakilleri gereken mahkumların Lapseki'deki eski askeri deponun cüzi bir hapishaneye çevrilmesi istenilerek nakillerinin talep edildiği aktarılmaktadır.²³⁹

13 Ağustos 1922'de Mülkiye Müfettişi Rıfat Bey ve Doktor Süleyman Bey liva hapishanesi olan Kale-i Sultaniye'yi teftiş ederek elli dokuz mevkuf ile yetmiş mahkûmu tek tek muayene etmişlerdir. Mahkumlardan iki kişinin sağlık sorunları nedeniyle suçlarının affedilmesi ve on iki kişinin ıslah olduğu ve durumlarında iyileşme görüldüğü belirtilerek beraat ettirilmeleri gerektiği talep edilmiştir. Bunlardan Nuri oğlu Mustafa adlı mahkûmun yakalandığı hastalığın tedavisi bulunmadığını ve hapishanede kalmasının hayatî tehlike arz ettiğini belirterek suçunun affedilmesi talep edilmiştir. Bunun yanı sıra Hacı Ahmed oğlu Ali'nin de çok zayıf ve güçsüz bir bedene dönüştüğünü aktararak beraberindeki on iki mahkumunda affedilmesi kararı verilmiştir.²⁴⁰

Af kararı istenilen on dört mahkûmun suçları ve mahkûmiyet müddetleri yazılan bir cetvel oluşturularak Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir.²⁴¹

Tablo 21 : 1922 Tarihli Af Kararı İstenilen Mahkûm Cetveli ²⁴²

Nev-i cerm	Bidayet tevkihi	Karakolluk esnasında umum myeamında Lâpseki habishanesine çıkanlar	Biahire derdest tarihi	Vaziet sebebiyle hükümetce tarih-i tahliyesi	Ahiren derdest tarihi	Müddet-i mahkûmeyn		Habishanede mevkuf kaldığı müddet			Esami
								Sene	Mah	Gün	
	Arabî (hicri)	Arabî (hicri)	Arabî (hicri)	Arabî(hicri)	Arabî (hicri)						

²³⁷ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 76, Gömlek; 16, Lef; 1-4, H-25-02-1335

²³⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 76, Gömlek; 16, Lef; 2, H-25-02-1335

²³⁹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 76, Gömlek; 16, Lef; 3, H-25-02-1335

²⁴⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 139, Gömlek; 26, Lef; 7-12, H-21-01-1341

²⁴¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 139, Gömlek; 26, Lef;9-10, H-21-01-1341

²⁴² BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 139, Gömlek; 26, Lef;9-10, H-21-01-1341

Tatil-i afv	7 Rebiülahir sene 38	0	0	13 Şevval sene 38	22 Cemaziyelevvel sene 39	Üç sene	2	1	0	Kale-i Sultaniye kasabasından Tatar Hüseyin bin Emin
İzale-i Bekir (Kızlık Bozmak)	9 Rebiülahir sene 38	19 Receb sene 38	25 Safer sene 38	0	0	Üç sene	2	1	1	Memure nahiyesinin küçüklü karyesinden Halil oğlu Mustafa
Ahz u gasb	8 Safer sene 38	19 Receb sene 38	7 Ramazan sene 38	13 Şevval sene 38	23 Muharem sene 39	Üç sene iki mah(ay)	2	5	10	Ezine'nin Pazar karyesinden İsa oğlu Mustafa bin Hüseyin
Vefata sebebiyet	3 Cemaziyelevvel sene 37	19 Receb sene 38	21 Ramazan sene 38	13 Şevval sene 37	19 Cemaziyelevvel sene 39	Üç sene kalebend	2	10	7	Bayramiç'in saçaklı karyesinden Ali oğlu Şükrü
Sirkat	1 Şaban sene 37	12 Şaban sene 38	5 Ramazan sene 38	13 Şevval sene 38	19 Rebiülevvel sene 39	Üç sene	2	10	17	Ayvacık'ın kösedere karyesinden Hanife binti Hüsnü
Sirkat	14 Ramazan sene 37	0	0	13 Şevval sene 38	9 Rebiülahir sene 39	Üç sene	2	9	2	Ayvacık'ın Şidan evvel karyesinden Fettah oğlu Ali
Kız kaçırarak	19 Cemaziyelevvel sene 39	0	0	0	0	İki sene	1	6	27	Biga'nın terzi alan karyesinden Bayram oğlu Mümin
Katıl	23 Receb sene 38	0	0	13 Şevval sene 38	1 Ramazan sene 39	İki sene	1	8	23	Biga'nın bardakçılar karyesinden Mustafa oğlu Abdurrahman
Sirkat	4 Rebiülevvel sene 340	0	0	0	0	Bir sene	0	10	12	Lâpseki subaşı karyesinden Hüseyin zevcesi Şerife
Sirkat	9 Cemaziyelevvel sene 39	0	0	0	0	Sekiz mah	0	6	7	Biga'nın Arabakonaklı karyesinden Ferhad oğlu Mehmed
Sirkat	25 Şaban sene 340	0	0	0	0	Dört mah	0	3	21	Kale-i Sultaniye'den arabacı Hilmi oğlu Hikmet
Tehdit ile para almak	22 Şaban sene 340	0	0	0	0	Dört mah	0	3	24	Bayramiç kapıcık karyesinden Hasan bin onluk Ali
Ahz u gasb	21 Muharrem sene 39	0	0	0	0	Üç sene bir mah	1	10	25	Ayvacık'ın Kösedere karyesinden

										Nuri oğlu Mustafa Çeri
Ahız u gasb	7 Safer sene 39	0	0	0	0	Üç sene bir mah	1	10	9	Biga'nın Pub karyesinden Hacı Ahmed oğlu Ali

3.1.5. Kale-i Sultaniye Hapishanesi'nde Firar Olayları

Osmanlı Devleti son zamanlarında içinde bulunduğu ekonomik buhran ve savaşlar nedeniyle hapishanelerin tamir ve tadilatlarını ihmal etmek durumunda kalmıştır. Hapishanelerin eski ve bakımsız olması duvarlarının dayanıksız olmasından dolayı sık sık firarlar gündeme getirmiştir. Nitekim 1860 yılında Kale-i Sultaniye Hapishanesinde kat'-ı tarik (yol kesme) suçundan hükümlü bazı mahkûmların geceleyin hapishane duvarını delip kaçtıkları aktarılmış ve müdüriyet tarafından derhal yakalanmaları kararı verilmiştir. Firarın yaşanmasında ihmali bulunan ve müsamaha gösteren hapishane memurlarının da yerleri değiştirilmiştir.²⁴³

Firarların yaşanmasında hapishanenin eski ve bakımsız olmasının yanı sıra hapishane memurlarının da vazifelerini layıkıyla yerine getirmemelerinin etkisini görmekteyiz. 1881 tarihinde Kale-i Sultaniye hapishanesinde mahkumlar dışarıdan hapishaneye revolver tabancalarla kesici alet sokarak firar etmişlerdir. Firar eden mahkumlar silah ve kesici aletlerle hapishane yakınında olan Haçenli Karakolu'ndaki iki askerin yaralanmasına sebep olmuşlardır. Askerlerin yaralanması; "Asakir-i merkume tarafından bi'l mukabele ifrad-ı nezâret ve diğeri revolver kurşunuyla dizinden ve biri dahi kama ile ensesinden yaralanmış olduğu orada bulunan ümerâ-yı askeriyeden birinin işar ve vakıadan rehin ilm-i âli olmasına..."²⁴⁴ şeklinde ifade edilmiştir. Belgeden de anlaşıldığı üzere askerlerden birisini dizinden birisini kesici aletle ensesinden yaralamış ve olay karakol yetkilisi tarafından merkeze bildirilerek memurlara gerekli cezalar verilmiştir.

1911 yılında ise Kale-i Sultaniye Mutasarrıfı Sami Bey hapishanenin önünde hiçbir jandarma ve güvenlik unsurunun olmadığını ve duvarlarının eski ve çatlak olduğunu firarların kolaylıkla yaşanabileceğini ve önü alınmazsa büyük bir tehlike arz

²⁴³ BOA, A(sadaret), MKT, UM, Dosya; 408, Gömlek; 57, Lef; 1, H-14-11-1276

²⁴⁴ BOA, İ, DH, Dosya; 838, Gömlek; 67385, Lef; 1, H-24-11-1298

edeceğini belirterek acilen bir hapisane yapılması gerektiğini Dahiliye Nezaretine bildirmiştir.²⁴⁵

Yaşanan firar olayları Emniyet-i Umumiye'yi hareket geçirmiş ve firarilerin bilgilerini Kale-i Sultaniye mutasarrıflığından talep etmiştir. Kale-i Sultaniye Mutasarrıfı Murad Fuad Bey tarafından 13 Ekim 1913'te Emniyet-i Umumiye Müdürlüğüne gönderilen cetvelde firar eden mahkumların bilgilerine yer verilmektedir. Cetvelde Kale-i Sultaniye bünyesinde toplamda doksan bir firari mahkûm bulunduğu geçmektedir. Dokuz sahifeden oluşan cetvelde mahkumların isimleri, işledikleri suç, mahkûmiyet süreleri, bağlı olduğu kaza, karye ve mahallesi, yakalanamamasının nedenlerini içermektedir. Firar edenlerin seksen dokuzu erkek diğer ikisi kadındır. İşledikleri suçlara bakacak olursak yirmi beş firari mahkumun işledikleri suçlar belirtilmemiş olup geriye kalanları katl suçundan on dört, sirket suçundan on iki, darp ve cerh suçundan dokuz, taammüden adam öldürme suçundan altı, katl kastıyla cerh suçundan dört, teşhir-i silah suçundan üç, akçe kabzı ve cerh suçundan üç, kız kaçırma ve cerh suçundan üç, cerh suçundan iki, akçe kabzı suçundan iki, fiil-i şenî suçundan iki, darp suçundan bir, kız kaçırma ve akçe kabzı suçundan bir, şiddetle sirket suçundan bir ve ta'til-i uzv suçundan bir şeklinde verilmiştir.²⁴⁶ Cetvelde Kale-i Sultaniye kazasına bağlı firarilerden Kasap Salmum adlı kişi katl suçundan mahkûm edilmiş fakat bu kişi Amerika'ya firar etmiştir.²⁴⁷

Tablo 22 : 13 Ekim 1913 Tarihli Firari Mahkûm Cetvelinin Birinci Sahifesi ²⁴⁸

Sıra numarası	Nev-i cerm	Mahkûmun					Mülâhazat
		Müddet-i mahkûmiyeti	Kazası	Kariye ve mahallesi	İsmi	Hakvar derdest olunamamanın esbabı	
1	Katl		Kale-i Sultaniye	Mürsel mahallesi	Kasap Şalmum	Amerika'ya firar etmiş olduğu	
2	Katl		Gelibolu	Şeytan köyü	Ergiri	takip defada olduğu /firar etmiş	

²⁴⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 143, Gömlek; 7, Lef; 1-2, H-08-04-1329

²⁴⁶ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef; 1-9, H-09-12-1331

²⁴⁷ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef; 1, H-09-12-1331

²⁴⁸ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef; 1-9, H-09-12-1331

3	Katl		Lâpseki	Yenice karyesi	Recep	Bu dahi (Bu da aynı)	
4	Katl	On beş sene kürek hukuk müddetinden ıskat	Lâpseki	İlpagun karyesi	Mustafa	Bu dahi (Bu da aynı)	
5	Sirkat	Bir sene habıs	Biga	Koca Papla	Hüseyin	Tecide haride iskelesinde asker bulunur kıta-i askeriye gayrı malum olduğu	
6		Bir mah hapis	Biga	Yakacık çiftliği	Halil	Askerde olup kıtası meçhul bulunduğu	
7		Bir buçuk sene hapis	Biga	Doğanca	Bekir	Kale-i Sultaniye taburunun dördüncü bölüğünde iken vefat etmiş olduğu	
8	Darb ve cerh	On gün hapis	Biga	Yeniceleri	Zeynep	Muhtereme olup esir bir haldedir	
9	Darb u cerh	Bir hafta hapis	Biga	Yeniceleri	Kezban	Bu dahi	
10	Tüccara tecavüz	Bir hafta habıs	Biga	Kanat	Muhammed	Gayride olup kıtası meçhul.	

Fırar eden bu mahkumların bilgileri Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne sevk edildikten sonra arama çalışmaları başlatılarak büyük bir çoğunluğu kısa bir süreyle derdest edilmiştir.²⁴⁹

Kale-i Sultaniye hapisanesinde firar olaylarının devam ettiğini yine 29 Mayıs 1921 tarihinde görmekteyiz. Mayıs ayının sonlarında güneşin batmasına yakın bir müddette hapishanenin ikinci koğuşunun duvarından darbe sesleri işitildiği ve harici sokağındaki nöbetçiler tarafından duyulup şikâyet edilmesi ve gece saatlerinde hapishane ışığı söndürülmesi üzerine arama başlatılmıştır. Yapılan aramada duvara bir kazık çakılıp üzerine bir çamaşır asılarak sakladıkları duvarı üç karış uzunluğunda on santim genişliğinde bir delik açıldığı ve pencere söke taşı altından on santim uzunluğunda kırk santim genişliğinde başka bir delik açıldığı hapishane müdürü, sergardıyan ile gardıyanlar ve karakol kumandanı tarafından gözlemlenmiştir. Hapishanede firar teşebbüslerinin sıklıkla yaşandığını hatta gündüz vakti herkesin gözü önünde

²⁴⁹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, H-28-01-1332

hapishanenin teneffüs mahallinden hapishane damına çıkıp firar girişiminden bulunduğu müşahede edilmiştir. Soruşturma açıldıktan sonra herhangi bir yetkilinin orada hâlihazırda olmadığı saptanmıştır. Bu halin devam etmesi sonucu büyük firarlar yaşanacağı aktararak yıkılan ve tamir edilmesi gereken duvarları çimento ile onarılması istenmiştir.²⁵⁰

Firar hadiseleri hapishanelerin imarına çok fazla zarar vermiştir. Tamir ve tadilatı istenilen hapishaneler firar vakalarıyla daha da zarar görmüş ve kullanılması güçleşmiştir. 27 Kasım 1921 tarihinde firar etmeye çalışan bir mahkûmun hapishane yanındaki hane çatısına gizlenmesi sonucu firar etmesine engel olmaya çalışan jandarma tarafından hapishane çatısına çıkarken kiremitlerden bir kısmının kırıldığı görülmüştür.²⁵¹ Kale-i Sultaniye hapishanesinin duvarlarının çok harap vaziyette olduğu ve duvarları delip kaçmaya çalışan mahkûmlara engel olursa da ilerleyen zamanlarda büyük tehlike arz edecekleri ve aşırı yığılmadan dolayı da mahkûmların bir kısmının Dersaadet-i Umumiye hapishanesine nakledilmesi istenerek nakilleri gerçekleştirilmiştir.²⁵²

3.2. Ezine Kazası Hapishanesi

Biga Sancağı'nın Ezine kazasında bulunan bu hapishane Kale-i Sultaniye hapishanesinden sonra en kalabalık hapishanelerden birisi olduğunu söyleyebiliriz. Ezine Hapishane'nin fiziki durumu, tamir ve tadilatı, hapishane görevlileri, mahkûm kayıtları, sağlık koşulları ve firar olaylarına ayrıntılı bir şekilde değineceğiz.

3.2.1. Ezine Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı

Biga sancağının Ezine kazası Kale-i Sultaniye kazası kadar merkezi ve eski bir yerleşim yeri olmadığından Ezine Hapishanesi de eski bir tarihe dayanmamaktadır. Nitekim Ezine Hapishanesine dair ulaştığımız en eski kaynak 3 Haziran 1883 tarihidir. Ulaştığımız kaynakta Ezine kazasında henüz muntazam bir hapishane olmadığı, mahpusların Hademizâde adlı bir vakfın hükümet konağının iki odasında tevkif edildiği

²⁵⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek; 71, Lef; 9, H-24-04-1340

²⁵¹ BOA, DH, HPS, M, Dosya; 49, Gömlek; 14, Lef; 3, H-23-09-1340

²⁵² BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek; 71, Lef; 1, H-24-04-1340

ve mahpuslara temin eder bir surette olmadığı aktarılarak Ezine kazasına bir hapisane yapılmasını talep edilmiştir. Biga sancağı mutasarrıflığına yapılacak hapisane masrafı için on beş bin kuruş istenmiştir.²⁵³ Nitekim istenen masrafın ödenmediğini ve ihtiyacın zaruret arz ettiğini 10 Eylül 1887 yılında Ezine kazası hükümet konağında bir hapisane inşasının istenilmesinden anlamak mümkündür.²⁵⁴

18 Haziran 1889 tarihine gelindiğinde hususi bir surette hapisane olmadığı ve vakfın hükümet konağındaki odalarında mahpusların tevkifine yani tutulmasına devam edilmiştir. Vakfa bağlı arsaya yapılacak hapisane için yedi bin beş yüz kuruş verildiği fakat bunun yeterli olmadığı ve vakıf bünyesinde yapılamayacağı bildirilmektedir. Bunun yanı sıra konaktaki hapisane ihtiyaçlarına da cevap verilmesini talep etmişlerdir.²⁵⁵

Vakfın hükümet konağında mahpuslar için kullanılan yere kira ödendiğini 10 Mayıs 1892 yılında Ezine kazası hükümet konağının tamiriyle bitişiğindeki arsaya hapisane yapılarak ilave edilmesi düşünülerek yüz seksen kuruş olan bir aylık kira bedelinin toplamda iki yüz elli kuruş istenilmesiyle görmekteyiz.²⁵⁶ Nitekim hükümet konağı yanındaki arsasına yapılması planlanan hapisane için dört yıllık kira bedeli ve masraflarıyla ödeme yapılması istenmiştir.²⁵⁷ 3 Haziran 1906 yılında Ezine Kazasında henüz devlete ait kirasız bedelsiz bir hapisane olmadığı Hademizâde Vakfı'na ait hükümet konağının çevresindeki küçük bir yapının hapisane olarak kiralandığını tamir ve kira bedeli için Dahiliye Nezaretinden sıklıkla yardım istendiğini müşahede etmekteyiz.²⁵⁸

Ezine Kazasında bulunan hapisane hakkında en detaylı bilgiyi 14 Ocak 1914 tarihli Dahiliye Nezaretine verilecek olan Biga Sancağı veya diğer adıyla Kale-i Sultaniye Sancağı hapisaneleri hakkında malumat veren sual varakalarından öğrenmekteyiz. Önceleri Hükümet Konağının içerisindeki bir bölümün hapisane olarak kullanıldığı ve yetersiz kaldığı gerekçesiyle hükümet konağı yanındaki arsaya hapisane yapılması istenmiştir. Başka bir belge hapisanenin Hademizâde bünyesinde müstakil bir yapı olarak taş ve tuğladan yapılmış zemin bir kattan oluşan dört koğuş, bir gardiyan

²⁵³ BOA, ŞD, Dosya; 296, Gömlek; 52, Lef; 2-7, H-09-08-1301

²⁵⁴ BOA, DH, MKT, Dosya; 1459, Gömlek; 49, Lef; 1, H-14-02-1305

²⁵⁵ BOA, DH, MKT, Dosya; 1692, Gömlek; 26, Lef; 1, H-01-06-1307

²⁵⁶ BOA, DH, MKT, Dosya; 1969, Gömlek; 36, Lef; 1, H-08-12-1309

²⁵⁷ BOA, DH, MKT, Dosya; 2001, Gömlek; 92, Lef; 1, H-22-02-1310

²⁵⁸ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 63, Gömlek; 15, Lef; 1, H-18-04-1324

odası, bir mahzen ve heladan oluştuğunu aktarmaktadır. Kadın hapishanesi ise konak yakınında kırk kuruş kira bedeliyle iki odadan mürekkep ahşap bir yapıda olup yeni bir nisa hapishanesinin yapılması lüzumu gösterilmiştir. Belgede Ezine Kazası hapishanesinin yapısı tahminen yüz elli zirâ²⁵⁹ mimariden oluşmakta olup her bir zirâ mimarisi yarım Osmanlı lirasına²⁶⁰ denk gelmektedir. Çatısının harap vaziyette olduğu inşa edilmesi yerine üzerine bir kat daha atılması istendiği belgeden anlaşılmaktadır.²⁶¹ Ezine kazası ve diğer kazalarda olduğu üzere tevkifhanelerin olmadığı hapishanelerin tevkifhane olarak da kullanıldığını mevküfların mahkûmlarla aynı hapishanede kaldıklarını ulaştığımız bu kaynaklardan görmekteyiz.

Tablo 23 : Memalik-i Osmaniye’de Mevcut Hapishaneler İçin Dâhiliye Nezaretine Verilecek Malumata Dair Sual Varakası ²⁶²

Vilayetin ismi		Kazanın ismi	Ezine
Livannın ismi	Müstakil Kale-i Sultaniye sancağı	Hapishanenin husus bir ismi var ise anın ismi	Bu yoktur
Nisaya mahsus hapishane var mıdır?		Hükümet civarında isticar(kıralı) olunan iki odalı bir hane hapishane itihaz olunmaktadır.	
Hükümetin malı mıdır isticaren(kıralık) mi istimal olunur		Hükümet malı olmayıp isticaren istikmal edilmektedir.	
329 senesi kanun-ı evvelin birinci günü mevcut mahbuseyn adedi		Erkek 9+8=17/ Kadın 0/ceman 9+8=17 mahkûm ve mevkuf yekûn	
Hapishane'nin mebni bulunduğu arazinin mahalince derece-i ehemmiyeti hükümet konağı dâhilinde veya haricinde ve hükümet dairesi müştemilat olup olmadığı		Hapishane hademizade evkafına ait olup icarla hükümet konağı itihaz olunan ebniyenin havalisinde müstakil bir binadır. Bazı gûna tercüman icra edildiği takdirde mazbuttur Hükümet müştemilatındandır.	
Hapishane'nin mebni bulunduğu arazinin miktar zirai [bi'l mesaha mümekkin olmadığı halde tahminen]		Hapishane'nin mebni bulunduğu arazi müsaade-i santimce tahminen yüz elli zira mimaridir.	
Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin beher zirainın kıymeti		Beher zira mimarisi yarım lira osmanî kıymetidir.	

²⁵⁹ Zirâ, Türk halkının kullandığı eski bir ölçü birimi olup parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısma denk düşen ölçü birimine verilen addır. Tahminen 75 cm ile 90 cm arasında değişmektedir.

²⁶⁰ Osmanlı lirası, Osmanlı Devleti'nin 1844'te kullanmaya başladığı resmi ve ana parası olup 1 lira 400 kuruşa tekabül etmekteydi.

²⁶¹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-2, H-07-03-1332

²⁶² BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-2, H-07-03-1332

Hapishanenin ahval-i umumiyesine dair tarifât: yeniden yapılmak ictiza eder mi tamir ile matlube muvaffak bir hale ifrağı mümkün müdür. Tamirat derecesi ve mütalaa-i mahsusa	Mezkûr hapishanesi ittihaz edilen bina zemin bir kattan ibaret kargir olup dâhilen dört koğuş bir gardiyan odası ve bir mahzen ve heladan mürekkeptir. Mezkûr bina hademizade evkafına ait ve icarlıdır bir kattan ibaret olmasından dolayı rabıttır. Ve çatı ikamı dahi harapdır müceddeden inşaye lüzum olmayıp eski bina üzerine bir kat ilave edilmek suretle derece-i matlubeye isali mümkündür. Nisa hapishanesi kırk kuruş icarla hükümet civarında tedarik edilen ve iki odadan ibaret olan ahşap bir ebniyedir. Yeni bir Nisa hapishanesinin inşasına lüzum vardır. İşbu varaka mündercatı muvaffak ve mükarat-ı himmet bulundu ale'l havale tasdik kılındı. Fî 1 Kanun-ı sâni sene 329 Tabib/ Jandarma kumandanı/ müstenit imza/ müdde-i umumu vekili/ Ezine mahkeme-i bidayet reisi
---	--

3.2.2. Ezine Hapishanesi Görevlileri

Ezine Hapishanesinde görev yapmakta olan memurlar hakkında sınırlı bilgi mevcuttur. Ezine Hapishanesinde 1889'da Hademizâde adlı vakfa ait hükümet konağının odalarında mahpusların tevkif edildiğini bilmekteyiz.²⁶³ Bu yıllarda herhangi bir müdür, kâtip ve gardiyandan söz edilen bir kaynağa ulaşılamamıştır. Fakat mahpusların güvenliğini ve asayişini sağlayan bir memur olduğu düşüncesi hakimdir. Nitekim ilerleyen yıllarda 15 Ekim 1912'de Kale-i Sultaniye sancağının düşman taarruzu ihtimali üzerine liva hapishanelerindeki mahkumların kaza hapishanelerine nakilleri istenildiği ve kazalardan görev yapan tüm memurların isim, görev, tayin tarihi ve maaşlarını gösteren bir cetvel oluşturulduğunu görmekteyiz. Oluşturulan cetvelde Ezine kazasında İsmail Hakkı Efendi adında aylık iki yüz elli kuruşa müstahdem olan sadece bir erkek gardiyanın bulunduğu görülür. Cetvelin mülâhazat kısmında ise nisa hapishanesinde bir kadın gardiyan olmak üzere iki gardiyandan söz edilmektedir.²⁶⁴ Nisa Hapishanesindeki kadın gardiyanın aylık maaşı seksen kuruş olup artırılması ve

²⁶³ BOA, DH, MKT, Dosya; 1692, Gömlek; 26, Lef; 1, H-01-06-1307

²⁶⁴ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 14-17, H-25-12-1330

maaşlarının havale edilmesi için senevi miktarın taraflarına verilmesini Dahiliye Nezaret-i Celile'sinden talep etmektedirler.²⁶⁵

Tablo 24 : 15 Ekim 1912 Tarihli Kale-i Sultaniye Sancağının Görevlileri ²⁶⁶

Senevi miktarı (Yıllık Miktarı)	Mahsusat-ı şehri (Aylık Maaş)	Hizmet Edilen Yer	Vazife	Tayin Tarihi	İsim
	500	Kale-i Sultaniye	Hapishane Müdürü	1 Mart sene 1327	Abdullah Efendi
	280	Kale-i Sultaniye	Hapishane Kâtibi	6 Haziran sene 1321	Süleyman Kamil Efendi
	250	Kale-i Sultaniye	Hapishane Ser-gardiyanı	2 Kanun-ı evvel sene 1326	Muhammed Salih Efendi
	260	Kale-i Sultaniye	Hapishane Gardiyanı	2 Kanun-ı evvel sene 1326	Ahmed oğlu Ömer Efendi
	230	Kale-i Sultaniye	Hapishane Gardiyanı	26 Eylül sene 1328	Latif Çavuş
	230	Kale-i Sultaniye	Hapishane Gardiyanı	16 Eylül sene 1327	Hüseyin oğlu Hasan
	230	Kale-i Sultaniye	Nisa (Kadın) Hapishanesi Gardiyanı	26 Temmuz sene 1327	Ali Çavuş
	100	Kale-i Sultaniye	Nisa (Kadın) Hapishanesi Gardiyanı	23 Ağustos sene 1327	Hafife Hatun
	250	Ezine	Gardiyan	26 Mart sene 1324	İsmail Hakkı Efendi
	250	Ayvacık	Gardiyan	20 Kanun-ı sani sene 1320	Hüsrev Efendi
	250	Bayramiç	Gardiyan	15 Şubat sene 1320	Hakkı Efendi
	250	Lâpseki	Gardiyan	5 Kanun-ı evvel sene 1311	Hüseyin Efendi
	250	Biga	Gardiyan	12 Temmuz sene 1327	Aziz Efendi
	250	Biga	Gardiyan	16 Haziran sene 1324	Mümin Ağa
	250	Biga	Gardiyan	13 Eylül sene 1321	Hüseyin Oğlu Mustafa
	90	Biga	Nisa Hapishanesi Gardiyanı	24 Eylül sene 1324	Fatma Hatun
46680	3890				

²⁶⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 117, H-25-12-1330

²⁶⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 14-17, H-25-12-1330

kuruş	
46680	Senevi tahsisatın miktarı
25320	Altı aylık havalat ile gönderilen miktar
21360	Üç aylık umumu havale ile gönderilen
10680	Bakıyyesi olup bi'lahire gönderilecek havaleye idhal edilecektir.

14 Ocak 1914 tarihinde Dahiliye Nezaretine verilecek olan Kale-i Sultaniye Sancağı hapishaneleri hakkında malumat veren sual varakasinda Hademizâde vakfina ait kira bedeli karşılığında kullanılan müstakil hapishanede toplam on yedi mahkum olup kadın mahkumların bulunmadığı ve yetkili odası olarak sadece bir gardiyan odası olduğu, kadın hapishanesi olarak ise konak yakınında kırk kuruş kira bedeliyle iki odadan oluşan ahşap bir yapı bilgisi verilmektedir.²⁶⁷ Elde edilen belgelerde hapishane müdürü, kâtip ve ser-gardiyan dan söz edilmemektedir. Fakat mahkumlara dair tutulan arşiv vesikalarına baktığımızda mahkum sayılarını az olduğunu 1914 tarihli Ezine Hapishanesi sual varakasinda mührü vuran bir tabip olduğu²⁶⁸ 1917 yılında Ezine hapishanesinde dört aylık yoklama cetvelini tutan bir hapishane memuru olduğu²⁶⁹ 1918 yılında tekrar dört aylık cetveli tutan Şevket adından bir hapishane memuru olduğu ifade edilmektedir.²⁷⁰ Hapishaneye bu bilgi ve belgeler ışığında bakıldığında Ezine kazasındaki kiralık olarak kullanılan hapishanede görev yapmakta olan memurların geçmişte olduğu üzere tahminen bir ya da iki erkek gardiyan ile bir kadın gardiyan dan ve bir hapishane memuru ile hapishane yönetiminde söz sahibi olan kaimmakam ile birlikte hükümet konağı yetkililerinden söz etmek mümkün olacaktır.

Ezine Kazasında dikkat çeken önemli hususlardan bir tanesi Kale-i Sultaniye hapishanesinde görülen ehemmiyetli bir derecede memuriyet eksikliğinin Ezine Kazası hapishanesinde herhangi bir memuriyet adına eksiklikten söz edilmemesi durumudur. Ezine hapishanesinin çevresinde bulunan jandar ma ile polis mürettebatının da önemli bir yere sahip olduğunu ve mahkûm kayıtlarının oluşturulmasında zaman zaman görevli olduklarını ifade etmiştik. 28 Mart 1913 yılında Ezine kazasında polis mürettebatını

²⁶⁷ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-2, H-07-03-1332

²⁶⁸ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-2, H-07-03-1332

²⁶⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 4, H-10-1335

²⁷⁰ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 34, Gömlek; 105, Lef; 4, H-29-11-1336

gösteren cetvelde bir komiser muavini, bir polis memuru ve bir mıntika polisi bulunduğu sadece iki polis memurunun ilavesinin istendiği gösterilmiştir.²⁷¹

Tablo 25 : 28 Mart 1912 tarihli Ezine Kazası Polis Mürettebatı Cetveli ²⁷²

Ezine kazası				Mülahazat
Komiser-i salis	Komiser muavini	Polis memuru	Mıntika	
0	1	1	1	Mevcut
0	0	2	0	İlavesi iktiza eden

3.2.3. Ezine Hapishanesi Mahkûm Kayıtları

Ezine Kazası mahkûm kayıtlarına geçen en eski arşiv belgesi 29 Ekim 1860 tarihlidir. Belge Ezine kazası eşkıyasından olan Şeyh Ali ile arkadaşı Saraç oğlu Hüseyin'in gasp ve öldürme suçlarından on beş yıl kürek cezasına çarptırılmaları hakkındadır.²⁷³ Bu belgeden sonra eriştiğimiz diğer bir belge ise mahkumların daha net ve ayrıntılı bir biçimde sıralandığı 1907-1908-1909 yılında oluşturulan mahkûm ve mevkufların Müslim-gayrimüslim olarak ayrıldığı bir yoklama cetvelidir. Cetvelde 1907 yılı içerisinde hiçbir mevkufun olmadığı gösterilerek 1908 yılının bütün aylarının yoklaması yazılmıştır. Yoklama cetvelinde Rumi 1324 senesinin başı olan Mart ayından Teşrin-i evvel ayına kadar hiçbir mevkufun olmadığı tekrar gösterilerek Teşrin-i sani ayında daire-i istintakta (sorgu dairesi) Müslüman olan bir kişi ve mevkuf bir kişi yazılmıştır. Kanun-ı evvel ayında hiçbir mevkuf olmadığı kanun-ı sani ayından heyet-i ithamiyede (soruşturma mahkemesi) iki gayrimüslim ile iki mevkuf gayrimüslim gösterilmektedir. Şubat ayında ise heyet-i ithamiyede iki müslim olan mevkuf, daire-i istintakta bir Müslüman olmak üzere iki yıl içerisinde toplamda on iki mevkuf

²⁷¹ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

²⁷² BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

²⁷³ BOA, A. (Sadaret) MKT, UM, Dosya; 434, Gömlek; 6, Lef; 1, H-13-04-1277

gösterilmiştir. 1909 yılı hapishane kaydından ise cünha ve kabahat suçundan toplam on dört mahpus kaydedilmiştir.²⁷⁴

Tablo 26 : 1907-1908-1909 Yılları Ezine Kazası Mahkûm ve Mevkuf Cetveli ²⁷⁵

Hapishane

Cinayetle mahkûm mahbuseyn			Cünha ve kabahatle mahkûm mahbuseyn			Deyninden dolayı mahbuseyn			
Yekün	Gayr-i Müslim	Müslim	Yekün	Gayr-i Müslim	Müslim	Yekün	Gayr-i Müslim	Müslim	
0	0	0	14	0	14	0	0	0	Fî 1 Mart sene 325 tarihinde mevcut mahbuseyn

Tevkifhane

Mevkufeynin işleri hangi dairelerde bulunduğu								Mevkufeynin adedi					
Cünha mahkemesinde		Cinayet mahkemelerinde		Heyet-i ithamiyede (soruşturma mahkemesi)		Daire-i istintakda (sorgu dairesi)							
Gayr-i Müslim	Müslim	Gayr-i Müslim	Müslim	Gayr-i Müslim	Müslim	Gayr-i müslim	Müslim	Yekün	Gayr-i Müslim	Müslim	Yekün		
													Üç yüz yirmi üç senesinden vürud olunan mevkufeyn
													Mart sene 324 den beri mevkuf
													Nisan sene 324 den beri mevkuf
													Mayıs sene 324 den beri mevkuf

²⁷⁴ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 4, H-21-02-1327

²⁷⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 4, H-21-02-1327

												Haziran sene 324 den beri mevkuf
												Temmuz sene 324 den beri mevkuf
												Ağustos sene 324 den beri mevkuf
												Eylül sene 324 den beri mevkuf
												Teşrin-i evvel sene 324 den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	Teşrin-i sâni sene 324 den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Kanun-ı evvel sene 324 den beri mevkuf
0	0	0	0	2 Sapanç a kazası	0	0	0	2	2	0	2	Kanun-ı sâni sene 324 den beri mevkuf
0	0	0	0	0	2	0	1	3	0	3	3	Şubat sene 324 den beri mevkuf

1912 tarihinde Temmuz ayı cinayetlerini göstermek amacıyla tutulan cetvelin izahatında Ezine kazası ile Ayvacık kazasında Temmuz ayına ait hiçbir vukuat olmadığı aktarılmaktadır.²⁷⁶ Aynı yılın Rumi 1328 Kanun-i evvel (1912 Aralık) ayına ait cetvelde karşımıza kazaen katl ve cebren fiil-i şeni suçundan iki mahkum karşımıza çıkmaktadır. Bu mahkumlara dair ayrıntılı bir surette malumat veren bir cetvel oluşturularak Dahiliye Nezaretine gönderilmiştir.²⁷⁷

²⁷⁶ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 12, Gömlek; 8, Lef; 2, H-12-10-1330

²⁷⁷ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya;107, Gömlek; 31, Lef; 5, H-14-02-1330

Tablo 27 : 1912 Ezine Hapishanesi'nin Aralık Ayı Vukuat Cetveli ²⁷⁸

Sıra numarası	Müteaddinin isim ve şöhreti ve memleketi	Müteaddi-i aleyhde isim ve şöhret ve memleketi	Nev-i cerm	Mahal-i vukuu	Tarih-i vukuu	Muamele-i vakaa mülahazat
1	Mecidiye karyesinden Koca Osman oğlu Mehmed zevcesi Hafize	Karye-i mezkûreden topal Mehmed oğlu Ahmed	Kazaen katl	Mecidiye karyesi	Fi 25 kanun-ı evvel sene 327	Katile derdest olunarak evrakıyla cihet-i adliyyeye teslim kılınmıştır.
2	Üsküfçü karyesinden veli Mustafa oğlu Mehmed	Ezine kasabasından Meyza Dimitri oğlu Kostanti	Cebren fiil-i şeni icra	Üsküfçü karyesi civarı	Fi 27 minhu (aynı tarih)	Merkum derdest olunarak hakkındaki evrakıyla mean cihet-i adliyyeye teslim olunmuştur.

Ezine Kazası mahkumlarına ait bir başka cetvele ise 14 Mart 1913 tarihinde rastlamaktayız. Bu tarihte Rumi takvime göre Mart ayından Ağustos ayına kadar olan altı aylık ceraim-i mühime (önemli suçlar) ile ceraim-i cinaiyyeyi (cinayet suçları-büyük suçlar) gösteren ve önemli ölçüde mahkumların işledikleri suçları detaylandıran bir cetveldir. Cetvelde işlenen suçlar, olayın yaşandığı tarih, zanlının adı, künyesi ve memleketi verilerek mahkûmun derdest edildiği, firarda bulunduğu ya da işlenen suçun meçhul olduğu başlıkları verilerek sayılarla ayırt edilmiştir. Cetvelde on dört vukuattan söz edilerek on altı failin derdest edildiği, üç failin firarda bulunduğu ve altı olayın failinin meçhul olduğu gösterilmiştir.²⁷⁹

²⁷⁸ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya;107, Gömlek; 31, Lef; 5, H-14-02-1330

²⁷⁹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 31, Gömlek; 19, H-01-11-1331

Tablo 28 : 14 Mart 1913 Tarihli Ezine Hapishanesi'nin Altı Aylık Vukuat Cetveli ²⁸⁰

Aded-i cerm	Nev-i cerm	Tarih-i vukuu	Failin isim ve şöhreti ve memleketi	Failin derdest olunduğu	Failin firarda olduğu	Failin mechul bulunduğu	Malumat ve mülahazat
1	Leylen(geceleyin) âdem oturur mahalden duvar delmek suretiyle sirkate tasaddi	Fî 15 Nisan sene 329				1	Ezine kasabasının çarşı caddesinde mukim aşçı Mehmed'in dükkânı cay-ı cihetinden leylen duvarı delinerek sirkatine tasaddi edildiği icra kılman tahkikattan anlaşılması ise de maznunen(zanlı olarak) derdest olunan eşhas hakkında icra kılman tahkikatta maznuniyetleri ima ettirecek delail-i kuvviye (güçlü delil) elde edilemediğinden elyevm faili taht-ı mechuliyette kalıp(fail bilinmediğinden) derdest takip ve taharri edilmekte bulunmuştur.
2	Rüşvet teklif ve ita (vermek)	Fî 28 Nisan sene 329	Ezine kasabasından Kogay Körükle ve Ezine'nin kızıl karyesinden Hacı Serki oğlu Agob ve Eraklı oğlu kranzil ve Takur oğlu Karabet	4	0	0	Merkumun jandarma mülazımı Halid Efendi'ye bir nefer askerin sevkinden sarf-ı nazar etmek üzere iki Fransız lirası teklif ve ita eyledikleri tahakkuk eylemiş vechle taht-ı tevkika alınarak bade'l itham(ithamından sonra) Kale-i Sultaniye cinayet mahkemesinde icra kılman mahkemeleri neticesinde beratlarına karar verilmiştir.
3	Cebren fiil-i şeni icra etmek (zorla ırza geçmek)	Fî 4 Mayıs sene 329	Ezine kazasına tabi Çakmaklar ovasından Koca Veli oğlu Şaban	1	0	0	Merkum Şaban Ezine kazasına tabi belalar karyesinden Asker Şevket'in zevcesi Hadice'ye cebren fiil-i şeni icra eylediğinden derdestle taht-ı tevkife alınarak heyet-i itham (soruşturma heyeti) ve Kale-i Sultaniye cinayet mahkemesi derdest icra bulunmuştur.
4	Kat-i tarik (yol kesmek)ile para ahz ve katl kastıyla cerh	Fî 15 Mayıs sene 329	Ezine kazasına tabi Hamidiye ve nâm-ı diğer Sarıçalı karyesinden Koca Ali ve Çakır Hasan oğlu İdris berber oğlu Mehmed	3	0	0	Merkumun (adı geçen) Ezine kazası dâhilinde derbend civarında müslimen kat-i tarikle iki şahsın akçesini ahz u gasb ve merkumundan Mehmed tebdil-i kıyafetle Ezine'nin Mahmudiye karyesinden Mehmed Çavuş tüfenk endahıtyla(ateşiyile) ehemmiyetli suretle cerh eylediği her üçü derdest ve tevkif olunarak Kale-i Sultaniye'ye cinayet mahkemesinde

²⁸⁰ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 31, Gömlek; 19, H-01-11-1331

							muhakemeleri derdest icra kılınmıştır.
5	Kazaen cerh ve katl	Fî 18 Mayıs sene 329	Ezine kazasına tabî kalkanlı karyesinden Unköylü Kosanti veledi Dimitri ve eniştesi Hezalantev	2	0	0	Merkumun haneleri derununda tabanca kurcalamakta iken kazaen ateş alarak merkumundan Hezalantev'in zevcesi ve diğer Konstanti'nin hemşiresi Arhundi'ye isabetle cerh ve katl olduğundan merkumen derdest olunarak taht-ı tevkife alınmış vuku bulan istidaları üzerine kefalet-i nakdiye (kan parası) ile tahliye icra ve Ezine bidayet mahkemesinde mehameleri derdest icra bulunmuştur.
6	Taammüden (isteyerek) katl ve kastla cerh	Fî 7 Haziran sene 329	Bozcaada ahalisinden Erbud Hasan kapudan oğlu Ahmed	1	0	0	Merkum Ahmed Bozcaada'dan gelerek Ezine kasabasında mukim Bozca adalı Himparlı oğlu Osman'ı taammüden (isteyerek) dört mahalinden ehemmiyetli surette bıçakla cerh eylediğinden derdestle taht-ı tevkif alınarak eylevm Ezine müstakalince tahkikat icra edilmekte bulunmuştur.
7	Katl kastıyla taammüden tüfenk endahıyla (ateşiyile) cerh	Fî 19 Haziran sene 329	Ezine kazasına tabî Kızıl karyesinden Berber Recep oğlu Süleyman ve Hatip Süleyman Efendi oğlu Asker Firarisi Mehmed	1	1	0	Merkumun kariye-i mezkûreden (zikredilen karyeden) Edremidli İsmail oğlu Hüseyin'i katl kastıyla leylem tüfenk endahıyla (saldırmak niyetiyle) cerh ve sağ kulunun mutal (kaybetmesine) kalmasına sebebiyet verdiklerinden merkumandan Süleyman derdest olunarak taht-ı tevkide alınmış ve diğer Mehmed firar ederek eylevm derdest olunamamış ve Ezine müstakalince tahkikat icra edilmekte bulunmuştur.
8	Cerh ve katl	Fî 27 Haziran sene 329	Ezine kazasına tabî Pınarı karyesinde koruyucu bulunmuş olan Diliçrin kazasından Erneboz Sadık bin Tahir	0	1	0	Merkum Sadık Pınarbaşı karyesinde Biramçalı Etnas oğlu Yurutarhoyu bi'l münazaa rovelver endahıyla cerh ve katl ile firar ederek eylevm derdest olunamamış ve Ezine müstakalince (soruşturma mahkemesi) tahkikat derdest icra bulunmuştur.
9	Cerh ve katl	Fî 3 Temmuz sene 329	Ezine kazasına tabî Kekli karyesinde Aramsaz Müstahfız birinci tabur efradından	1	0	0	Merkum Mustafa, Kekli karyesi civarında taburu efradından Deli Ali nâm neferi martın kurşunuyla cerh ve katl ederek tabur kumandanlığı tarafından tahkikat icra ve merkum

			Bayramiçli Mustafa				Mustafa derdest ve cihet-i askeriye tevkîtilmiştir.
10	Kazaen katl	Fî 24 Temmuz sene 329	Ezine kazasına merbut Kumkale nahiyesinin Yenişer karyesinden küçük Yanıy oğlu Etnan	1	0	0	Merkum Etnan sarhoş olarak leylen havaya silah endah (Ateş açarak) ederek karye-i mezkûreden Papa Etnan kerimesi Anay kazaen cerh ve katl eylediğinden derdest olunarak taht-ı tevkîtil alınmış ve Ezine bidayet mahkemesi derdest icra bulunmuştur.
11	Kat-i tarik ile darp ve cerh ve para ahz	Fî 14 Ağustos sene 329	Ezine kazasına tabii Kekli karyesinde Aramsaz müstahfiz birinci taburunda Çavuş Bayramiçli Kıpti Ahmed ve üç nefer ismi meçhul rüfekası (arkadaşları)	1	0	3	Merkum Ahmed Çavuş üç nefer asker rüfekasıyla (arkadaşlarıyla) Kekli karyesi civarında leylen kat-ı tarik ile Ezine'nin Köstenbul karyesinde Dedeci Ahmed oğlu İsmaili darp ve cerh ve parasını ahz u gasb ile kıtalarına avdet eyledikleri tahkik kılınmış ve Ezine müstakilince tahkikat derdest icra bulunmuştur.
12	Taammüden cerh ve katl	Fî 14 Ağustos sene 329		0	0	1	Ezine kazasına tabii Pınarbaşı karyesi civarında Mısır bekçisi Bigalı Raşid nâm şahıs leylen ve taammüden tüfenk endahıyla cerh ve katl olunarak akib'l vakıa maznunen iki ve ahiren yine iki ki ceman dört şahsı derdest olunarak icra kılınan tahkikatta maznuniyetleri tahakkül etmediğinden serbest bırakılmış ve faili elyevm taharri ve takip edilmekte olup Ezine mustakilince tahkikata devam edilmekte bulunmuştur.
13	Kat-i tarik ve cerh ve tehdid	Fî 16 Ağustos sene 329	Ezine kazasına tabii Pınarbaşı karyesinden Asker Firarisi Mustafa oğlu Hamid ve meçhul bir refiki	0	1	1	Merkumun Derviş Paşa Çiftliği mütaciri ile İstifal oğlu Yandili'nin Pınarbaşı karyesi civarında yollarını keserek dağa kaldıracakları tehdit ve tüfenk endahıyla (ateşiyile) cerh ile firar ederek elyevm vadiyi firarda olup Ezine'ye müstakilince tahkikat devam edilmekte bulunmuştur.
14	Cebren fiil-i şeni icra etmek	Fî 27 Ağustos sene 329	Ezine kasabasının Yahşi Bey mahallesinden çırak Mustafa oğlu Süleyman	1	0	0	Merkum Süleyman mahalle-i mezkûreden İbrahim oğlu on bir yaşında Yahyaya fiil-i şeni icra eylediği tahkik kılınmış ve merkum derdest olunarak tevkif ve Ezine müstakilince (soruşturma mahkemesi) tahkikat devam edilmekte bulunmuştur.
14	0	0	0	16	3	6	Yekün

Ezine Hapishanesinin mahkumları merkez Kale-i Sultaniye hapishanesi kadar olmayıp ve kira ile tutulması hasebiyle daha az mahkûmu barındırmıştır. Nitekim 14 Ocak 1914 tarihli sual varakasında on yedi mahkûm olduğu gösterilmiştir.²⁸¹ Mahkûmlara ait istatistik cetvellerinin yaygın ve düzenli bir şekilde 1914 tarihinde tutulmaya başlandığını söylemiştik. Ezine Hapishanesine Rumi 1330/1914 senesinde Mart-Temmuz-Teşrin-i Sani aylarının ilk günlerinden itibaren her yıl dört ayda bir mahkûm ve mevkuf cetveli tutularak Dahiliye Nezaretine teslim edildiğini ifade etmiştik. Bu cetvelde Mart ayı başından Temmuz ayı başına kadar cünha suçundan on üç mahkûm ve cinayet suçundan on mevkufun bulunduğu ve tümünün erkek olduğu görülmektedir.²⁸²

Tablo 29 : 1914 Tarihli Ezine Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ²⁸³

Nev-i cerain	Mahkûmeyn miktarı			Mülâhazat	Mevkufeynin miktarı		
	Zükur	İnas	Yekün		Zükur	İnas	Yekün
Cinayet	0	0	0		10	0	10
Cünha	13	0	13				
Kabahat	0	0	0				
Yekün	13		13				

Ezine kazası mahkumlarına yönelik dört aylık yoklama cetvelini 1917 yılında da görmekteyiz. Mart ayı başlangıcından Haziran ayının sonuna yani temmuz başına kadar mahpus ve mevkuların sayıları verilmiştir. Bu cetvelde dokuz kadın mahkûm ile dört kadın mevkufun da eklendiğini müşahade ederek cünha suçundan yirmi sekiz erkek mahkûm ile dokuz kadın mahkûmun toplamıyla otuz yedi mahkûm hapsedildiği ve yirmi

²⁸¹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-2, H-07-03-1332

²⁸² BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, H-08-11-1332

²⁸³ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, H-08-11-1332

üç erkek mevkuf ile dört kadın mevkufun bulunduğu yani toplam olarak yirmi yedi mevkuf bulunduğu belirtilmiştir.²⁸⁴

Tablo 30 : 1917 Tarihli Ezine Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ²⁸⁵

Kale-i Sultaniye sancağı Ezine kazası hapishanesinin dört aylık yoklama cetvelidir							
Mahkûmeynin miktarı				Mülâhazat	Mevkufeynin miktarı		
Nev-i ceraim	Zükür	İnas	Yekûn		Zükür	İnas	Yekûn
Cinayet	0	0	0		23	4	27
Cünha	28	9	37				
Kabahat	0	0	0				
Yekûn	28	9	37				

Ezine Hapishanesi için tutulan dört aylık yoklama cetveline bir sonraki sene de rastlamaktayız. Nitekim cetvelde geçen senelerde olduğu üzere 1918 Mart ayının başlangıcından haziran ayının sona kadar mahkûm ve mevkuf sayıları verilmiştir. Cetvelde bu kez cünha suçundan dört kadın mahpus eksilerek yirmi sekiz erkek ile beş kadın mahkûm, toplamda otuz üç mahkûm kalmıştır. Mevkuf olanlardan ise cinayet suçundan beş erkek, cünha suçundan beş kadın ile yirmi üç erkek bulunarak toplam yirmi sekiz mevkuf gösterilmiştir. Bir önceki seneye nazaran cinayet suçundan hiçbir kadın mevkuf bulunmamaktadır.²⁸⁶

²⁸⁴ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 4, H-10-1335

²⁸⁵ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 4, H-10-1335

²⁸⁶ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 34, Gömlek; 105, Lef; 4, H-29-11-1336

Tablo 31 : 1918 Tarihli Ezine Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ²⁸⁷

Mahkûmun			Mûlahazat	Mevkufun			Mûlahazat
Yekûn	Anas	Zûkur		Yekûn	Anas	Zûkur	
0	0	0	Cinayetle mahkûm	5	0	5	Cinayetle mevkûf
33	5	28	Cünha ile mahkûm	23	5	18	Cünha ile mevkûf
0	0	0	Kabahatle mahkûm	0	0	0	Kabahatle mevkûf
33	5	28	Yekûn umumi	28	5	23	Yekûn umumi

Ezine hapishanesi mahkûmlarının bir senelik yoklama cetveline 1919 yılında denk gelmekteyiz. Verilen cetvelde Biga sancağının bütün kazalarına ait bir senelik yoklama cetveli tutulmuştur. Ezine Hapishanesinde dört mevkuf kadın, altmış altı mevkuf erkek, beş kadın mahpus ve yirmi erkek mahpus olmak üzere toplam yetmiş mevkuf ile yirmi beş mahpus bilgisi verilmiştir.²⁸⁸ 1919 tarihli bir başka kaynakta ise Ezine Hapishanesinin Haziran ayı yoklama cetveli²⁸⁹, Temmuz ayı yoklama cetveli²⁹⁰, Teşrin-i Evvel ayı yoklama cetveli²⁹¹ ve Teşrin-i sani ayı yoklama cetveli²⁹² olmak üzere ayrı ayrı tutulmuş yoklama cetvellerine rastlamaktayız. 1919 yılını kapsayan bu cetvellerde; katl suçundan iki kişi, cerh ve darb (yaralama ve darp) on beş kişi, sirakat-i adviye suçundan beş kişi, ahz u gasp suçundan iki kişi, şekavet suçundan iki kişi, teşhir-i silah suçundan bir kişi ve ceraim-i mütenevvi suçlarından sekiz kişi olmak üzere toplam otuz beş kişi gösterilmiştir.

²⁸⁷ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 34, Gömlek; 105, Lef; 4, H-29-11-1336

²⁸⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338

²⁸⁹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337

²⁹⁰ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337

²⁹¹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338

²⁹² BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

Tablo 32 : 1919 Tarihli Ezine Hapishanesi'nin Dört Aylık Cetveli ²⁹³

Ezine Kazası	Katl	Cerh ve darb	Sirkat cebriye	Sirkat adiyeye	Adiyyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fil-i şeni	Teşhir-i salah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Cerain-i mütenevvi	Yekün	Mülahazat
Haziran		4		2		2	2								1	11	
Temmuz	1	4		1											6	12	
Teşrin-i evvel	1	6		1											1	9	
Teşrin-i sani		1		1							1					3	
Toplam																35	

1920 tarihli Ezine Hapishanesine ait dokuz aylık yoklama cetvelini incelediğimizde ise Rumi Takvime göre Nisan ayından başlayıp Kanun-ı evvel ayına kadar mahkûmların yoklamalarının tutulduğunu müşahede ediyoruz. Cetvelimize göre katl, sirkat-i adiyeye, darp u cerh, sirkat-ı ceriyye, adiyen hayvan hırsızlığı ve şekavet suçlarından mahkûmların bulunduğunu görmekteyiz. Katl suçundan bir kişi, sirkatı adiyeye suçundan bir kişi, darp u cerh suçundan üç kişi, sirkat-ı cebriyye suçundan iki kişi,

²⁹³ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338.

Adiyen hayvan hırsızlığı suçundan bir kişi ve şekavet suçundan dokuz kişi olmak üzere toplamda on yedi kişi bulunduğunu aktarmaktadır.²⁹⁴

Tablo 33 : 1920 Tarihli Ezine Hapishanesi'nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli ²⁹⁵

	Katl	Sirkat-i adiyе	Darb u cerh	Sirkat-i ceriyye	Adiyen hayvan	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fil-i şeni'	Teşhir-i salah	Memuriyet	zabitan hakaret	Serserilik	Telgraf	mal hakaret, ahval	Ceraim-i	Yekün	
Nisan	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Mayıs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Vukua t yokdur
Haziran	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Vukua t yokdur
Temmuz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Vukua t yokdur
Ağustos	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
Eylül	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	
Teşrin-i evvel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Vukua t yokdur
Teşrin-i sani	0	1	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	
Kanun-ı evvel	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	
Kanun-ı sani																			
Yekün	1	1	3	2	1	0	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17	

Ezine Hapishanesinin yoklama cetveline 1921 tarihinde de denk gelmekteyiz. Cetvelin Rumi takvim esasıyla senenin ilk iki ayı olan Mart ve Nisan ayları yoklamaları ile senenin son iki ayı olan Kanun-ı Sani ve Şubat aylarına ait oluşturulduğunu görmekteyiz.²⁹⁶ Bu cetvelde mahkûm sayılarının 1919 tarihli dört aylık cetvele nazaran daha çok arttığını görüyoruz. 1921 tarihli yoklama cetvelinde katl suçundan yedi kişi, cerh ve darp suçundan yirmi dört kişi, sirkat-ı adiyе suçundan yirmi yedi kişi, cerh ve darp suçundan dört kişi, sirkat-ı adiyе suçundan dört kişi, adviyen hayvan hırsızlığı

²⁹⁴ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 5 H-26-05-1339

²⁹⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 5 H-26-05-1339

²⁹⁶ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

suçundan üç kişi, ahz u gasb suçundan yirmi altı kişi, şekavet suçundan yedi kişi ve teşhir-i silah suçundan bir kişi olmak üzere toplamda elli yedi kişi bulunmaktadır.²⁹⁷

Tablo 34 : 1921 Tarihli Ezine Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ²⁹⁸

Ezine Kazası	Kafıl	Cerh ve darb	Sirkat-ı cebriye	Sirkat-ı adiyeye	Adiyyen hayvan hırsızlığı	Ahız u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârhk	Fill-i şeni	Teşhir-i silah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihtlali	Ceraim-i mütenewvi	Yekün	Mülâhazat
Mart	1			1	1	6	1							1		11	
Nisan	4	2		3	1	4	4								2	20	
Kanu-i Sani	1					9	1									11	
Şubat	1	2			1	7	1				1				2	15	
Toplam																57	

3.2.4. Ezine Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları

Ezine Hapishanesinin oluşumuna yönelik olarak sınırlı bilgiye erişmiş bulunmaktayız. Önceleri Ezine kazasından henüz muntazam ve müstakil bir hapishane olmadığı mahpusların Hademizâde adlı bir vakıfta, hükümet konağının iki odasında tevkif edildiği ve mahpusların güvende olmadığı aktarılarak Ezine kazasına bir hapishane yapılmasını talep etmişlerdir. Biga sancağı Mutasarrıflığınca yapılacak hapishane masrafı için on beş bin kuruş istenilmiştir.²⁹⁹ Bu konakta ikamet eden mevkufuların sağlık koşulları ve sağlık sorunları hakkında hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Fakat tahminimizce çok az ve sınırlı sayıda mevkuf bulundurması nedeniyle sağlık

²⁹⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

²⁹⁸ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

²⁹⁹ BOA, ŞD, Dosya; 296, Gömlek; 52, Lef; 2-7, H-09-08-1301

problemlerinin yaşanmadığını ve sancak merkezi tabipleri tarafından muayene edildikleri kanısındayız. İlerleyen yıllarda hapishanenin yetersiz kaldığı gerekçesiyle hükümet konağı yanındaki arsaya hapishane yapılması istenmiştir. 1914 tarihli bir sual varakası bize hapishanenin Hademizâde bünyesinde müstakil bir yapı olarak taş ve tuğladan yapılmış zemin bir kattan oluşan dört koğuş, bir gardiyan odası, bir mahzen ve heladan oluşan bir hapishane inşa edilmiş olarak toplam on yedi mahkûmla kullanıldığını aktarmış ve varakada mührü bulunan bir tabib bulunduğunu göstermiştir.³⁰⁰ Ezine Hapishanesinin sağlık koşulları Kale-i Sultaniye hapishanesinde olan mahkûm yığılmaları, rutubet, çürük duvar, bakımsız ve eski yapılar şeklinde olmadığından sağlık koşulları Kale-i Sultaniye hapishanesine nazaran daha iyi olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Ezine hapishanesi mahkûmlarının ilaç ve gıda temini için 1919 yılını kapsayan ödenek tutarlarını mahkûmlara sarfedilen ilaç, erzak, küçük giderler ve ekmek tayinatı ile ödenmesi gereken borçları gösteren bir cetvel olarak ifade edildiğini görüyoruz. Borç olarak ödenecek ilaç, küçük giderler ve tayinat(erzak) bulunmadığını, yirmi beş mahkûm için mualecata (ilaçlar) bin üç yüz doksan kuruş ödendiğini, küçük giderler için üç bin dokuz yüz seksen altı kuruş ödendiğini ve son olarak ekmek tayinatı bedeli için elli iki bin kuruş sarf edildiği görülür.³⁰¹

Tablo 35 : 1919 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Sarfiyat Cetveli³⁰²

Ez-kayd tesviye bakiyye-i düyun (ödenmesi gereken borç)				335 senesi martı ibtidasından(başlangıcından) şubatı nihayetine kadar liva hapishanelerinde bulunan mahkûmeyn ve mevkufeyn için vuku bulan sarfiyat						335 senesi martı ibtidasından şubatı nihayetine kadar hapishane ve tevkifhanelerde bulunan				Kazası	Mülahazat		
Mualecat (ilaç)		Mutefarrık (küçük giderler)		Tayinat (erzak)		Mualecat		Mutefarrık a		tayinat-ı ekmek bedeli		Mevkufeyn		Mahbuseyn			
Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	(kadınlar) İnas	(erkekler) Zükur	İnas	Zükur		
0	35	7355		0	821	0	10000	35	24355	25	253691	14	641	14	211	Merkez liva	Lâpseki'dek i kaza

³⁰⁰ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-2, H-07-03-1332

³⁰¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338

³⁰² BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338

																hapishanesi	hapishanesiyle birlikte
0		0		0		0		0		0		0		0		Biga hapishanesi	Hadisat-ı gayride dolayısıyla malumat ahzı mümkün olamamıştır
0		0		0	0	415	0	4968	10	44108	6	66	0	13	Ayvacık hapishanesi		
0		0	15	13082	0	1390	0	3986	0	52000	4	66	5	20	Ezine hapishanesi		
0		0		0		0	20	3675	35	27447	5	24	5	22	Bayramiç hapishanesi		
0	35	7355	25	13903	0	11805	15	36985	30	377247	29	807	24	266	Yekün		

Ezine Hapishanesinin bu ödenekler ve koşullarda aynı zamanda bulundurduğu az sayıdaki mahkûmlarla merkez Kale-i Sultaniye Hapishanesi kadar ciddi ve önemli düzeyde sağlık sorunları olmadığını söylemek mümkündür. Ezine hapishanesinin sağlık koşulları bulundurduğu az sayıdaki mahkûm ve hükümet konağı arsasında kira bedelli yapılan yeni hapishane olmasından dolayı ciddi sorunlar yaşanmamıştır. Fakat Ezine hapishanesinin sağlık koşullarının ideal bir düzeyde olduğu söylenemez. Nitekim 12 Ağustos 1919 yılında bir İngiliz generalinin yanında binbaşı ve yüzbaşıyla Ezine hapishanesini teftiş ettiği görülür.³⁰³ İngiliz generalinin Ezine hapishanesinin sağlık koşullarına yönelik herhangi bir yargısına ulaşamamıştır. Fakat ziyaret tarihinden altı ay sonra İngilizler tarafından Ezine, Lapseki ve Bayramiç hapishanelerinin muayene edildiği Ezine hapishanesinde bulunan iki Ermeni ile bir Rum'un tahliyesinin istendiği görülmüştür.³⁰⁴ Ezine hapishanesinin sağlık koşullarının mükemmel olmamakla birlikte ciddi ölümlere, veba ve hastalıklara sebebiyet vermediğini belirttiğimiz arşiv belgelerinden görmekteyiz.

1920'li yıllarda Ezine hapishanesine mahkûmların ekmek bedelleri için gerekli havalenin talep edildiği bir senelik ekmek ödeneğinin ancak altı ayı karşılayabildiği mahkûmların daha fazla zor durumda kalmaması nedeniyle gerekli havalenin

³⁰³ BOA, DH, ŞFR, Dosya; 641, Gömlek; 82, H-12-08-1335

³⁰⁴ BOA, DH, ŞFR, Dosya; 617, Gömlek; 58, Lef; 1-2-3, H-25-02-1335

gönderilmesi talep edilmiştir. Ancak kazanın Yunan işgali altında olması nedeniyle havalenin merkezden bir türlü gönderilememiştir.³⁰⁵ Ekmek bedeli ihtiyacı 1921 yılında da devam etmekte olup mevkuflar için tayinat-i müteferrika (küçük giderler bedeli) bedelinden yirmi beş bin kuruş verilmesi istenmiş olup ekmek ihtiyacı için ayrıca bir havale gönderilmemesi umumi havaleden karşılanması gerektiği belirtilmiştir.³⁰⁶

3.2.5. Ezine Hapishanesi'nde Firar Olayları

Ezine Hapishanesinde firar olaylarına çok az rastlanmakla birlikte Ezine'de firar edenlerin bilgisi 1 Aralık 1913 tarihine aittir. Biga Sancağında ya da diğer ismiyle Kale-i Sultaniye sancağında bulunan kaza hapishanelerinden firar ederek kısa bir sürede jandarmanın tarafından Rumi 1329 Eylül, Teşrin-i Evvel ve Teşrin-i Sani aylarında yakalanan mahkûmların havi olduğu cetvelde geçmektedir. Cetvelde Ezine hapishanesinden zabıtaya hakaret suçundan on beş gün ceza aldıktan sonra hapishaneden firar eden Gemlik karyesi sakini Dimitri oğlu Ayustol adlı mahkûm yer almaktadır.³⁰⁷ Bir başka firar hadisesi ise 1921 yılında Biga Sancağı kazalarının işgal altında olduğu ve Kale-i Sultaniye Hapishanesinde yoğunluk yaşandığı hasebiyle hapishanede firara teşebbüs eden, bomba ve benzeri asayiş olayları çıkarmaları muhtemel görünen mahkûmların Dersaadet Hapishane-i Umumiye'ye nakledilmeleri talep edilmiştir. Firara teşebbüs edenlerin ve etmesi muhtemel olanların çoğunluğu katl ve cerh suçundan uzun yıllar hapis cezası alanlar oluşturmaktadır. Nitekim oluşturulan listede yirmi dört mahkûm bulunmakta olup Ezine Kazasından katl suçundan on beş sene kalebend cezası verilen Ali Çavuş oğlu Mehmet Ali adlı mahkûm ile katl suçundan on beş sene hapis cezası verilen Muhammed oğlu Halil adlı mahkûm yer almaktadır.³⁰⁸

Ezine Hapishanesi'nden firar eden mahkûmlara ilişkin belgeler az sayıda olsa da hapishaneye derdest edilmeden firar edenlerin sayısı oldukça fazladır. Derdesti mümkün olmamış en eski firar hadisesi 2 Temmuz 1913 tarihinde Recep oğlu Süleyman ile Hatip Süleyman Efendi oğlu asker firarisi Mehmed'in Edremitli İsmail oğlu Hüseyin'i öldürmek kastıyla tüfekle yaralayarak sol kolunun mutal kalmasına sebebiyet verme

³⁰⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 166, Gömlek; 2, Lef; 2, H-01-01-1339

³⁰⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 70, Gömlek; 11, Lef; 1-2, H-03-08-1339

³⁰⁷ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 2, H-02-02-1332

³⁰⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek; 71, Lef; 1-4-16, 24-04-1340

hadisesidir. Bu hadisede Recep oğlu Süleyman derdest edilmiş yalnız asker firarisi Mehmed yakalanamayarak firar etmiştir.³⁰⁹

Ezine Kazasında firar hadiseleri genellikle katl ve cerh suçlarından olmuştur. Nitekim 10 Temmuz 1913'te Ezine kazası Pınarbaşı karyesinden Tahir oğlu Sadık'ın Etnas oğlu Yurutarhoy'u öldürmek kastıyla rovelverle önce yaralayıp sonra öldürerek firar etmesi hadisesinde görmekteyiz.³¹⁰ 29 Ağustos 1913'te Ezine kazasının Pınarbaşı karyesinde firar olayı tekrar yaşanmış olup Mustafa oğlu Hamid ile meçhul olan bir arkadaşı derviş paşa çiftliğinde tacir olan İstifal oğlu Yandili'nin Pınarbaşı karyesinde yolunu keserek önce tehdit etmiş sonra tüfekle yaralayarak firar etmiştir.³¹¹

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında Ezine kazasında sirket ve gasp suçlarını işledikten sonra derdest edilemeyip firar eden suçluların sayılarının arttığını görmekteyiz. 8 Haziran 1919 gecesinde Ezine'nin Güller Obası altı şahıs tarafından basılmış ve bir hayvan ile bir miktar ev eşyası gasp edilerek firar edilmiştir.³¹² Aynı yılın 8 Ağustos tarihinde ise Güller Oba Emimi Müslim Şahki'nin aktarımıyla köylünün miktarı belli olmayan parası ve eşyaları birtakım suçlular tarafından gasp edilip firar edilmiştir.³¹³

14 Ağustos 1919 yılında da devam eden gasp hadisleri Ayvacık-Ezine yolu üzerinde Ezineli Tenekeci Erail ve Kadir isminde iki şahsın önü kesilmiş ve malları gasp edilerek firar edilmiştir.³¹⁴ Aynı yılın Eylül ayında Ezine'nin Sarı Dere karyesinde geceleyin Süleyman Çavuş, İbrahim ve Halil adındaki şahıslar ahalinin paralarını ve eşyalarını gasp ederek firar etmişlerdir.³¹⁵ Ardı arkası kesilmeyen gasp suçlarından firar etme hadiseleri devam etmiş sözü edilen olaylardan üç gün sonra Ezine Kızılye karyesinde geceleyin bir takım şahıslar tarafından ahalinin paraları gasp edilerek firar edilmiştir.³¹⁶ İki hafta sonra tekrar Ezine'nin Horhor yolu üzerinde değirmende olan ahalinin önüne birtakım şahıslar çıkarak paralarını ahz u gasp ederek firar etmişlerdir.³¹⁷

³⁰⁹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 31, Gömlek; 19, H-01-11-1331

³¹⁰ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 31, Gömlek; 19, H-01-11-1331

³¹¹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 31, Gömlek; 19, H-01-11-1331

³¹² BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 6, H-09-01-1338

³¹³ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 2, H-09-01-1338

³¹⁴ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 2, H-09-01-1338

³¹⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 3, H-09-01-1338

³¹⁶ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 3, H-09-01-1338

³¹⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 3, H-09-01-1338

3.3. Ayvacık Kazası Hapishanesi

Biga Sancağı'nın Ayvacık kazasındaki kira bedelli tutulan bu küçük hapishanenin fiziki durumu, tamir ve tadilatı, hapishane görevlileri, mahkûm kayıtları, sağlık koşulları ve firar olaylarına ayrıntılı bir şekilde değineceğiz.

3.3.1. Ayvacık Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı

Ayvacık kaza hapishanesine yönelik eriştiğimiz en eski arşiv belgesi 26 Şubat 1888 tarihli Karesi vilayetine gönderilen inşa edilmiş hükümet konağına dairdir. Hükümet konağının her ay iki yüz yirmi sekiz kuruş bedeli ödendiğine vurgu yapılarak konağın inşa masrafları istenmiştir.³¹⁸

Hükümet konağının hangi bölümünün hapishane olarak kullanıldığı hakkında 25 Ocak 1914 tarihli sual varakasinda bazı bilgiler mevcuttur. Söz konusu sual varakasinda hapishanenin bulunduğu arazinin hükümet konağı bitişiğindeki hükümet dairesinin ek binasında olduğu aktarılmaktadır.³¹⁹ 16 Nisan 1903 tarihli belgede ise sözü edilen hükümet konağında hapishane olmadığı fakat bir koğuşun hastane olarak kullanıldığı bunun da yeterli gelmediği ifade edilmiştir. Bu düşünceden hareketle bir hastane inşa edilmesinin elzem olduğu vurgulanmıştır.³²⁰

25 Ocak 1914 tarihli sual varakasinda Ayvacık Hapishanesinin hükümet malı olmadığı isticaren (kira bedeli karşılığında) kullanıldığı ve kadınlara mahsus bir hapishane bölümü olduğu fakat o yıllarda kadın mahkûmların bulunmadığı sadece dokuz erkek mahkûmun bulunduğu ifade edilmiştir. Hapishanenin tamir edilmesi gerektiği tamir masrafının ise altı bin sekiz yüz kuruş olduğu aktarılmıştır.³²¹ Ayrıca bu hapishanenin bulunduğu arazinin miktarı ise bin iki yüz seksen üç arşın³²² olup bu dönemde her arşın değeri bir mecdiye³²³ ya da 15 kuruş olarak verilmiştir.³²⁴

³¹⁸ BOA, DH, MKT, Dosya; 1497, Gömlek; 28, H-14-07-1305

³¹⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-3, H-07-03-1332

³²⁰ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 44 Gömlek; 6, Lef; 1, H-20-01-1321

³²¹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-3, H-07-03-1332

³²² Türkiye'de metrenin resmen kabulüne kadar kullanılan mimaride 75 cm, kumaş arşınında 68 cm olan uzunluk birimidir.

³²³ Sultan Abdülmecid'in tahta çıkması ile kullanılmaya başlanan ve saltanatın kaldırılmasıyla tedavülden kalkan değeri ise yirmi kuruş değerindeki gümüş sikkeye tekabül eden Osmanlı'nın son para birimidir.

³²⁴ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-3, H-07-03-1332

Tablo 36 : Memalik-i Osmaniye’de Mevcut Hapishaneler İçin Dâhiliye Nezaretine Verilecek Malumata Dair Sual Varakasıdır ³²⁵

Vilayetin ismi		Kazanın ismi	Ayvacık
Livanın ismi		Hapishane’nin hususi bir ismi var ise onun ismi	Yoktur
Nisaya mahsus hapishane var mıdır?		Mevcut	
Hükümetin malı mıdır isticaren mi istimal olunur		İsticaren	
329 senesi kanun-ı evvelin birinci günü mevcut mahbuseyn adedi		Erkek 9/ Kadın 0/ceman 9	
Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin mahalince derece-i ehemmiyeti hükümet konağı dâhilinde veya haricinde ve hükümet dairesi müştemilat olup olmadığı		Hükümet konağı ittisalinde hükümet dairesi müştemilatından olduğu	
Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin miktar zirai [bi’l mesaha mümekkin olmadığı halde tahminen]		Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin miktar-ı zirai bin iki yüz seksen üç arşın	
Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin beher zirai’nın kıymeti		Beher arşın kıymet-i hakikisi mecidiye yirmi kuruş hesabıyla on beş kuruştur.	
Hapishanenin ahval-i umumiyesine dair tarifât: yeniden yapılmak iktiza eder mi tamir ile matlube muvaffak bir hale ifrağı mümkün müdür. Tamirat derecesi ve mütalaa-i mahsusa		Tamir ile matlube muvaffak bir hale ifrağı mümkün olduğu tamiratın derecesi altı bin sekiz yüz kuruş ile olacak Kazamız hapishaneleri komisyon mahsusu tarafından keşf edilerek işbu cetvel müvacehesinde imla edildiği musaddaktır. Fî 12 Kanun-ı sâni sene 329 Belediye tabibi İsmail Hakkı/Ayvacık Jandarma kumandanı vekili/ Ayvacık müdde-i umumi vekili/ Ayvacık bidayet mahkeme reisi	

27 Ağustos 1913 tarihinde Ayvacık kazasının merkezinde bir Nisa hapishanesi yapılmak istenmiş ve kadın mahkumlar için erkek hapishanesinden tahsis edilen koğuşun yeterli olmadığı ve yeniden ilave edilmesinin de mümkün olmayacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle kira bedeli karşılığında bir hanenin tutulmasını ve bir kadın

³²⁵ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-3, H-07-03-1332

gardiyanın tayin edilmesi talep edilmiştir.³²⁶ 1 Temmuz 1917 tarihli mahkum cetvelinde iki erkek koğuşu olduğu ve derece-i istiâb-ı umumiyesi (kapasitesi) yirmi kişilik toplamından kırk kişilik kapasiteye sahip olduğu belirtilerek İnasa mahsus koğuşların (kadınlara ait koğuş) bir adet olduğu ve derece-i istiâb-ı umumiyesi yirmi sekiz kişilik olduğu belirtilmektedir.³²⁷ Hükümet konağının tamir ve tadilatı için 17 Kasım 1920 tarihinde elli üç bin sekiz yüz yirmi beş kuruş tahsisat talep edildiği görülmektedir.³²⁸ Fakat tahsisatın yapılmadığı kanaatindeyiz ki 6 Temmuz 1921 tarihinde Ayvacık hapishanesinin tavan ve döşeme tahtalarının kısmen çöktüğünü ve pencerelerin çerçevelerinin tamamen çürüdüğünü açıklayarak tamir ve tadilatının yapılmasının elzem olduğu ve hapishanenin tamirinin beş bin üç yüz kırk beş kuruşa malolabileceği hesaplanmıştır.³²⁹ Hapishanenin tamirinde kullanılacak malzemeler ve masraflarıyla ilgili bir cetvel oluşturularak hapishanenin umum bölgeleri için yirmi beş adet döşeme tahtası ve on adet tavan tahtası, nezaret için yirmi adet döşeme tahtası ve beş adet tavan tahtası, saçak için yirmi adet tavan tahtası, nezaret için on adet çerçvelik kereste, umumi kullanım için kırk kuruş fiyatına çivi, on üstadiye ve amele çalışanları için yüzer kuruş talep edilmiştir.³³⁰

Tablo 37 : Ayvacık Hapishanesinin Tamirinde Kullanılacak Malzemeler ve Masraflar

331

Toplam Fiyat	Fiyatı	Adedi		
750	30	25	Döşeme tahtası	Hapishane-i Umumi
250	25	10	Tavan tahtası	
600	30	20	Döşeme tahtası	Nezaret için
125	25	5	Tavan tahtası	
400	20	20	Tavan tahtası	Saçak için
100	10	10	Çerçvelik kereste	Nezaret için

³²⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 42, Gömlek; 6, Lef; 2, H-16-10-1331

³²⁷ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 2, H-10-1335

³²⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 21, Gömlek; 99, H-01-05-1339

³²⁹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 167, Gömlek; 18, Lef; 2-3, H-25-05-1340

³³⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 167, Gömlek; 18, Lef; 1, H-25-05-1340

³³¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 167, Gömlek; 18, Lef; 1, H-25-05-1340

120	40		Çivi	Umumi/ 3
4345	200 Üstadiye	10		Üstadiye - Amele
1000	100 Amele			(çalışanlar için)
5345				

Ayvacak hapishanesinin tamiri için istenilen malzemelerle ancak on gün içerisinde tamiratın bitebileceği vurgulanmıştır.³³² Fakat ne yazık ki talep edilen beş bin üç yüz kırk beş kuruş tutarındaki tahsisatın gönderilmediği ve durumun hiç iç acıcı olmadığı 21 Ocak 1921 tarihli arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.³³³

3.3.2. Ayvacık Hapishanesi Görevlileri

Ayvacak hapishanesinin iki erkek koğuşu ile bir kadın koğuşundan oluştuğunu ifade etmiştik. Nitekim Ayvacık hapishanesinin görevlilerine 15 Ekim 1912 tarihli Kale-i Sultaniye sancağı kazalarında vazife yapanların ismi, tayin tarihi ve maaşlarını gösteren cetvelde rastlamaktayız.³³⁴ Cetvelde 2 Şubat 1905 tarihinde göreve başlamış olan Gardiyan Hüsrev Efendi yer almaktadır. Gardiyan Hüsrev Efendi'nin aylık iki yüz elli kuruş tahsisat aldığı cetvelde gösterilmektedir. Cetvelde Ayvacık hapishanesinde sadece Gardiyan Hüsrev Efendinin çalıştığı gösterilmektedir.³³⁵

Ayvacak Hapishanesinde erkek gardiyan olan Hüsrev Efendi dışında nisa hapishanesi olarak ayrılan bir koğuşun başında doksan beş kuruş tahsisatla bir kadın gardiyan bulunduğu da aktarılmıştır.³³⁶ Ayvacık hapishanesinde gardiyan dışında hapishanede çalışan tabip olmadığını da görmekteyiz. Nitekim Ayvacık hapishanesinde hastane bulunmadığı bir koğuşun hastane olarak sayıldığı fakat gayr-i kâfi geldiği ve hapishanede bir tabip bulunmadığı ifade edilerek gereğinin yapılmasını talep etmişlerdir.³³⁷ Ayvacık hapishanesinde tabibin belediye merkezinden olan İsmail Hakkı Efendi olduğu görülür. Dolayısıyla hapishanenin kendine mahsus bir tabibi olmadığı 25 Ocak 1914 tarihli sual varakasının mühründe gösterilmektedir.³³⁸

³³² BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 167, Gömlek; 18, Lef; 1, H-25-05-1340

³³³ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 167, Gömlek; 18, Lef; 5 H-25-05-1340

³³⁴ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 14, H-25-12-1330

³³⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 14, H-25-12-1330

³³⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 42, Gömlek; 6, Lef; 1-2, H-16-10-1331

³³⁷ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 44, Gömlek; 6, Lef; 1, H-20-01-1321

³³⁸ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-3, H-07-03-1332

Ayvacık kazasındaki hapisane ve tevkifhane için 1 Temmuz 1917/ R 1 Temmuz 1333 tarihinde Rumi takvime göre senenin ilk ayı olan Mart ayından Şubat ayına kadar cünha ve cinayet suçundan mahkum cetveli oluşturulmuş ve cetvelde iki mahkum ve beş mevkuf bulunduğu başlarında ise bir gardiyan olduğu görülmektedir.³³⁹ Ayvacık Hapishanesinin kapasitesi ve mahkûm sayısı az olduğundan bünyesinde çalışan bir erkek gardiyan ile nisa hapishanesinden sorumlu bir kadın gardiyan olduğu, tabibin belediye merkezinde çalışanlardan birisi olduğu görülür. Yönetimde ise Ezine hapishanesinde olduğu gibi kaimmakam ile birlikte hükümet konağındaki yetkililerin söz sahibi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ayvacık hapishanesi görevlilerinin yanı sıra hapishane çevresinde bulunan jandarma ile polis mürettebatının da önemli bir yere sahip olduğunu ve Ayvacık kazasında 28 Mart 1912 tarihli polis mürettebatı cetvelinde Ayvacık kazasından iki polis memuru ile bir mıntika polisi olduğunu bir komiser muavini ile üç polis memuruna ihtiyaç olduğu açıklanmaktadır.³⁴⁰

Tablo 38 : 28 Mart 1913 Tarihli Ayvacık Kazası Polis Mürettebatı Cetveli ³⁴¹

Ayvacık kazası				Mülahazat
Komiseri salis	Komiser muavini	Polis memuru	Mıntika	
0	0	2	1	Mevcut
0	1	3	0	İlavesi iktiza eden

³³⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 2, H-10-1335

³⁴⁰ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

³⁴¹ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

3.3.3. Ayvacık Hapishanesi Mahkûm Kayıtları

Ayvacık hapishanesi mahkûmlarına ait ulaştığımız en erken tarihli arşiv belgesi 14 Mart 1907/ R 1 Mart 1323 senesinin bir yıllık mahkûm ve mevkuf kayıt cetvelidir. Rumi 1323 Mart ayından bir senevi mahkûm ve mevkuf kaydı tutulmuştur. Aynı cetvelde Rumi 1324/1908 on iki aylık kayıt cetveline de rastlamaktayız.³⁴² Cetvelde Rumi 1323/1907 yılının mart ayında cünha ve kabahat suçlarından sekiz kişi mahkûm edilmiş, mart ayından Kanun-ı sani sonuna kadar cünha suçundan beş tanesi gayrimüslim olmak üzere toplam elli kişi mahkûm edilmiştir. Rumi 1324/1908 ilk ayı olan mart ayından senenin en son aylarından olan Kanun-ı sani ayına kadar cünha ve kabahat suçlarından tutuklu olan elli üç mahkûm hapis süreleri sona erdikten sonra salıverilmişlerdir.³⁴³ Cetvelde Rumi 1323/1907 yılında cünha suçundan biri gayr-i müslim toplam sekiz mevkuf, heyet-i ithamiyeden ikisi gayrimüslim yedi kişi ve daire-i istintaktan on kişi olmak üzere toplamda yirmi beş mevkuf verilmiştir.³⁴⁴ Rumi 1324/1908 ilk ayı olan mart ayından Kanun-ı sani ayına kadar Rumi 1324/1908 mevkuları da dahil edilerek cünha suçundan dördü gayrimüslim otuz dört mevkuf, heyet-i ithamiyeden beşi gayrimüslim yirmi üç mevkuf ve daire-i istintaktan üçü gayrimüslim kırk mevkuf olmak üzere doksan yedi mevkufun tevkifhanede bulunduğu ve seksen sekiz mevkufun tahliye edilerek 1324'ün son ayı olan şubatta sadece dokuz mevkuf kaldığı kayda geçmiştir.³⁴⁵

Tablo 39 : 1907-1908-1909 Yılları Ayvacık Kazası Mahkûm ve Mevkuf Cetveli ³⁴⁶

Hapishane

Cinayetle Mahkûm Mahbuseyn			Cünha ve Kabahatle Mahkûm Mahbuseyn			Deyninden (borcundan) Dolayı Mahbuseyn				
Yekün	Gayr-i Müslim	Müslim	Yekün	Gayr-i Müslim	Müslim	Yekün	Gayr-i Müslim	Müslim	Yekün mahbuseyn	
0	0	0	8	0	8	0	0	0	8	1323 senesi Mart tarihinde mevcut mahbuseyn

³⁴² BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 2, Lef; 1, H-24-01-1327

³⁴³ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 2, Lef; 1, H-24-01-1327

³⁴⁴ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 2, Lef; 1, H-24-01-1327

³⁴⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 2, Lef; 1, H-24-01-1327

³⁴⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 2, Lef; 1, H-24-01-1327

0	0	0	50	5	45	0	0	0	50	1323 senesi martında n Kanun-ı sani gayesine (sonuna) kadar vürüt eden mahkûme yn
0	0	0	58	5	53	0	0	00	58	Yekün
0	0	0	53	2	51				53	1324 senesi Martı ibtidasında (başlan gıcından) gayesine kadar ve tarih-i mezkürde n kanun-ı sani gayesi tarihine kadar mahkûmi yetleri hitam bulunarak salıverile n mahkûme yn
0	0	0	5	3	2	0	0	0	5	Kanun-ı sani gayesinde mevcut olup şubatına devir olunan mevcut mahbuse yn

Tevkifhane

Mevkufeynin işleri hangi dairelerde bulunduğu						Mevkufeynin adedi				
Cünha mahkûme yn		Cinayeti mahkûmeyn		Heyet-i ithamiyede (soruşturma mahkemesi)		Daire-i istintakda (sorgu dairesi)				
Müslim	Gayr-i Müslim	Müslim	Gayr-i Müslim	Müslim	Gayr- Müslim	Müslim	Gayr-i Müslim	Yekün	Müslim	Gayr-i Müslim

7	1			5	2	1		2	2	3	25	1323 senesinden devir olunan mevkufeyn
4						8		1	1	0	12	1324 Mart
3				1	2	2		8	6	2	8	Nisan
2				2		4	1	9	8	1	9	Mayıs
0				4	1	2	1	8	6	2	8	Haziran
7				1		2	0	1	1	0	10	Temmuz
0				1		2	0	3	3	0	3	Ağustos
0				0		0	0	0	0	0	0	Eylül
1				4		1		6	6	0	6	Teşrin-i evvel
1						1		2	2	0	2	Teşrin-i sani
4						0	1	5	4	1	5	Kanun-ı evvel
1	3					5	0	6	6	3	9	Kanun-ı sâni
30	4			18	5	3	3	9	8	12	97	Yekün
30	4			18	5	2	3	8	7	12	88	Tahliye edilenler
0	0			0	0	9	0	9	9	0	9	Şubat sene 1324 ibtidasından (başlangıcından) mevcut mevkufeyn

25 Aralık 1911/ R 1327 senesinde Kanun-ı evvel ayına ait ceraim-i mühimme suç cetvelini görmekteyiz. Cetvelde yedi mahkûmun isim ve şöhreti, aleyhinde suç duyurusu yapan müdde-i aleyhin isim ve şöhreti, failiyeti, mahkûmun işlediği suç, suçun işlediği tarih, suçun işlendiği mahal, adliyyeye sevk edildiği tarih ve mülahazat başlıkları geçmektedir. Cetvelde geçen suçlar çoğunlukla sirkat (hırsızlık) olmak üzere fiil-i şeni', darb-i teşhir-i silah ile vefata sebebiyet, rüşvet-i ahz ve zarar-ı ribat (önemli yapılara zarar verme) suçları olmaktadır.³⁴⁷

Tablo 40 : 1911 tarihli Ayvacık Hapishanesi Ceraim-i Mühimme Suç Cetveli ³⁴⁸

Sıra numarası	Müddeinin isim ve şöhreti ve mahalli	Müdde-i aleyhin isim ve şöhreti ve mahalli	Failiyeti	Nev-i cerm	Tarih-i cerm	Mahal-i vukuu	Adliyyeye buyurulduğu tarih	Mülahazat
---------------	--------------------------------------	--	-----------	------------	--------------	---------------	-----------------------------	-----------

³⁴⁷ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 107, Gömlek; 31, Lef; 2, H-14-02-1330

³⁴⁸ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 107, Gömlek; 31, Lef; 2, H-14-02-1330

1	Boyabatlı karyesinden Nuri oğlu Ali	Boyabatlı karyesinden Hetuz oğlu Ethem	Devlet celbe	Fiil-i şeni icrasına tasaddi ve tasdik (yardım ve yataklık)	10 Kanun-1 evvel sene 1327	Boyabatlı karyesi	Fi 19 Kanun-1 evvel sene 1327	
2	Araplar karyesinden Yahya oğlu Mehmed	Taha karyesinden Çavuş oğlu Mustafa	Devlet celbe	Sirkat	Fi 3 kanun-1 evvel sene 1327	Araplar karyesi	Fi 19 kanun-1 evvel sene 1327	
3	Karlıadi karyesinden değirmenci oğlu Ali Osman	Kestanelik karyesinden Ahmed oğlu Hasan	Devlet celb	Darb-ı teşhir silah vefata sebebiyet	Fi 25 kanun-1 evvel sene 1327	Karlıadi	29 Kanun-1 evvel sene 1327	
4	Ayvacık'ın bulak karyesinden ramazan oğlu Mustafa	Bulak karyesinden Halil oğlu Mehmed	Devlet celb	Sirkat	Fi 21 Kanun-1 evvel sene 1327	Bucak karyesi	22 Kanun-1 evvel sene 1327	
5	Hukuk-ı umumiye	Erkler karyesinden değirmenci oğlu fırıncı oğlu Hüseyin Zihni karyesinden Şerif Mehmed	Devlet celb	Rüşvet-i ahzı	Fi 2 Kanun-1 evvel sene 1327	Hatime ve erekli obaları	31 Kanun-1 evvel sene 1327	
6	Ahmedce karyesinden Salih oğlu Hüseyin	Hamallar karyesinden Cemal	Devlet celb	Sirkat	Fi 29 kanun-1 evvel sene 1327	Ahmedce	29 Kanun-1 evvel sene 1327	
7	Şeyd-i kasani tekimlerinden Veli oğlu Aşır	Papashlık karyesinden Pamid oğlu Nakov	Devlet celb	Zarar-ı ribat (önemli yapılara zarar verme	29 kanun-1 evvel sene 1327	Meydan evvel	30 Kanun-1 evvel sene 1327	

14 Ocak 1914 tarihli sual varakasına baktığımızda ise hapisyanede sadece dokuz erkek mahkûm olduğu görülmektedir.³⁴⁹ Aynı yılın her dört ayda bir tutulan Mart ayından Temmuz başına kadar dört aylık bir cetvel tutulduğu görülmektedir. Temmuz ayına ait Cetvelde Ayvacık hapisyanesinde toplam altmış sekiz kişi bulunduğunu, bunların cünha suçundan iki kadın mahkûmla birlikte otuz iki mahkûm olduğu, tevkifhanede otuz altı mevkuf olmak üzere toplam altmış sekiz kişi olduğu aktarılmaktadır.³⁵⁰

³⁴⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-3, H-07-03-1332

³⁵⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 3, H-08-11-1332

Tablo 41 : 1914 Tarihli Ayvacık Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ³⁵¹

Nev-i ceraim	Mahkûmeyn miktarı			Mülâhazat	Mevkufeynin miktarı		
	Zükur	İnas	Yekün		Zükur	İnas	Yekün
Cinayet				Cinayetle mahbus vürut etmemiştir	36	0	36
Cünha	30	2	32				
Kabahat	0	0	0	Kabahatle mahbus vürut etmemiştir			
Yekün	30	2	32				

1 Mart 1917 tarihine geldiğimizde ise tutulan başka bir cetvele rastlamaktayız. Bu cetvelde cünha ve kabahat suçundan bir kadın ve bir erkek olmak üzere sadece iki mahkûm mevcuttur.³⁵² Aynı şekilde Rumi 1333/1917 mart ayından senenin son ayı şubat ayına kadar beş mevkuf olduğu anlaşılmaktadır.³⁵³ Cetvelde Mart ayında daire-i istintaktan iki erkek mevkuf, Nisan ayında tekrar daire-i istintaktan bir erkek mevkuf, Mayıs ayından iki erkek mevkuf olmakla birlikte daire-i istintaktan toplam beş mevkuf kayıtlara geçmiştir.³⁵⁴

Tablo 42 : 1917 Tarihli Ayvacık Hapishanesinin 1 yıllık Cetveli ³⁵⁵

Hapishane

Koşuların adedi	Derece-i istiab umumiyesi	İnasa mahsus koşuların adedi	Derece-i istiab umumiyesi	Cinayetle mahkûm mahbuseyn		Cünha ve kabahatle mahkûm mahbuseyn		Deyninden dolayı mahkûm mahbuseyn		Yekün mahbuseyn
				Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas	
İki	Yirmi	1	Yirmi sekiz	Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas	2
				0	0	1	1	0	0	

³⁵¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 3, H-08-11-1332

³⁵² BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 2, H-10-1335

³⁵³ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 2, H-10-1335

³⁵⁴ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 2, H-10-1335

³⁵⁵ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 2, H-10-1335

Mevkufeynin işleri hangi dairede olduğu								Yekün	
Cinayet-i mahkûmeyn		Cünha mahkûmeyn		Heyet-i ittihamiyede		Daire-i istintakda			
Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas		
0	0	0	0	0	0	2	0	İkidir	Mart sene 333 senesinden beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	1	0	Birdir	Nisan sene minhu ("ondan"ayını yıl 333) den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	2	0	İkidir	Mayıs sene minhu (333) den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	Haziran sene minhu(333) den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	Temmuz sene minhu(333) den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	Ağustos sene minhu(333) den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	Eylül sene minhu (333) den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	Teşrin-i evvel sene minhu den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	Teşrin-i sâni sene minhu (333) den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	Kanun-ı evvel sene minhu(333)den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	Kanun-ı sani sene minhu (333)den beri mevkuf
0	0	0	0	0	0	0	0	0	Şubat sene minhu (333) den berü mevkuf
0	0	0	0	0	0	5	0	Beştir	Yekün umumi

1919 tarihli başka bir kaynakta ise Ayvacık hapishanesinin Haziran ayı yoklama cetveli³⁵⁶, Temmuz ayı yoklama cetveli³⁵⁷, Teşrin-i Evvel ayı yoklama cetveli³⁵⁸ ve Teşrin-i Sani ayı yoklama cetveli³⁵⁹ olmak üzere ayrı ayrı tutulmuş yoklama cetvelleri bulunmaktadır. 1919 yılını kapsayan bu cetvellerde toplamda katli suçundan beş kişi, cerh ve darb (yaralama ve darp) on altı kişi, sirakat-i adkiye suçundan bir kişi, adiyen hayvan hırsızlığı suçundan üç kişi, ahz u gasp suçundan yirmi iki kişi, şekavet suçundan on altı kişi, fiil-i şeni' suçundan üç kişi, teşhir-i silah suçundan bir kişi, memureyn-i zabıtaya hakaret suçundan iki kişi ve ceraim-i mütenevvi suçlarından üç kişi olmak üzere toplamında yetmiş dört mahkûm gösterilmiştir.

Tablo 43 : 1919 Tarihli Ayvacık Hapishanesi'nin Dört Aylık Cetveli ³⁶⁰

Ayvacak Kazası	Katl	Cerh ve darb	Sirkat cebriye	Sirkat adiyе	Adiyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni'	Teşhir-i silah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi	Yekûn	Mülâhazat
Haziran	1				1	9	9									20	
Temmuz	1	10			2	1				2	1	1				18	
Teşrin-i evvel	2	5				10	5					1			2	25	
Teşrin-i sani	3	1		1		2	2			1					1	11	
Toplam																74	

1920 tarihli Ayvacık hapishanesine ait dokuz aylık yoklama cetvelini incelediğimizde Rumi takvimine göre Nisan ayından başlayıp Kanun-ı evvel ayına kadar mahkumların yoklamalarının tutulduğunu görmekteyiz. Cetvele göre haziran ayından

³⁵⁶ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337

³⁵⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337

³⁵⁸ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338

³⁵⁹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

³⁶⁰ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

hiçbir vukuatın olmamasıyla birlikte sirkat-ı cebriyye, kundakçılık, sahtekârlık, teşhir-i salah, memuriyet-i zabıtana hakaret, serserilik ve telgraf muhaberatı ihlal suçlarından mahkumların bulunmadığını görmekteyiz. Aynı şekilde cetvelde katl suçundan dokuz kişi, sirkatı adiyeye suçundan bir kişi, darp u cerh suçundan on iki kişi, Adiyen hayvan hırsızlığı suçundan kırk bir kişi, ahz u gasb suçundan yirmi altı kişi, şekavet suçundan on yedi kişi, fiil-i şeni' suçundan dört kişi ve ceraim-i mütenevvi suçundan yedi kişi olmak üzere toplamda yüz on yedi kişi bulunduğu görülür.³⁶¹

Tablo 44 : 1920 Tarihli Ayvacık Hapishanesi'nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli ³⁶²

	Katl	Sirkat-i adiyeye	Darb u cerh	Sirkat-i cebriyye	Adiyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni'	Teşhir-i salah	Memuriyet-i zabıtana hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı	ihlal	Ceraim-i mütenevvia	Yekün	
Nisan	3	0	0	0	11	8	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	
Mayıs	2	0	2	0	10	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	17	
Haziran	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Vukuat yoktur
Temmuz	3	0	3	0	1	5	4	0	0	1	0	0	0	0	0	0	17	
Ağustos	1	0	0	0	3	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	2	12	
Eylül	0	0	5	0	10	7	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2	25	
Teşrin-i evvel	0	0	1	0	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	
Teşrin-i sani	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	
Kanun-i evvel	0	1	1	0	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	1	7	
Kanun-i sani																		
Yekün	9	1	12	0	41	26	17	0	0	4	0	0	0	0	0	7	117	

³⁶¹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 7 H-26-05-1339

³⁶² BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 7 H-26-05-1339

Ayvacak hapishanesinin bu istatistik yoklama cetveline 1921 tarihinde de rastlamaktayız. Cetvel Rumi takvim esasıyla senenin ilk iki ayı olan Mart ve Nisan ayları yoklamaları ile senenin son iki ayı olan Kanun-i Sani ve Şubat aylarına ait olarak oluşturulmuştur. ³⁶³ Bu cetvelde mahkûm sayılarının 1919 tarihli dört aylık cetvele nazaran çok daha azaldığını görmekteyiz. 1921 tarihli yoklama cetvelinde katl suçundan iki kişi, cerh ve darp suçundan altı kişi, sirkat-ı cebriye suçundan beş kişi, sirkat-ı adiyeye suçundan iki kişi, adiyen hayvan hırsızlığından beş kişi, ahz u gasb suçundan bir kişi, şekavet suçundan iki kişi, kundakçılık suçundan iki kişi ve fiil-i şeni' suçundan iki kişi olmak üzere toplamda yirmi yedi kişi bulunmaktadır.³⁶⁴

Tablo 45 : 1921 Tarihli Ayvacak Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ³⁶⁵

Ayvacak Kazası	Katl	Cerh ve darb	Sirkat-ı cebriye	Sirkat-ı adiyeye	Adiyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni	Teshir-i salah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi	Yekün	Mülâhazat
Mart	2	2	2		2			1								9	
Nisan		1	2	1			2	1		1						8	
Kanun-i Sani		2		1	2					1						6	
Şubat		1	1		1	1										4	
Toplam																27	

³⁶³ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

³⁶⁴ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

³⁶⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

3.3.4. Ayvacık Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları

Ayvacık hapishanesinin sıhhi durumu hakkında ayrıntılı bilgiler mevcut değildir fakat sıhhi durumunun çok iyi olduğunu da söylememiz mümkün değildir. Nitekim ulaşılan en eski 26 Nisan 1903 tarihli belgede, hapishanede hastane bulunmadığı aktarılmaktadır. Bir koğuşun hastane olarak kullanıldığını fakat bununda gayr-i kâfi geldiğini ve aynı zamanda hapishanede beş mahkûmda ciddi bulaşıcı bir hastalık bulunduğu belirtilmiştir. Hapishanede ayrı ayrı olmak üzere koğuş hastaneleri olmasının gerektiği belediye tabibi tarafından zikredilmiş ve bir hastane inşa edilmesi iktiza ettiğini önemle vurgulanmıştır.³⁶⁶

Ayvacık hapishanesinde ilerleyen zamanlarda belediye tabipleri tarafından az da olsa teftiş edilmiş ve ihtiyaçlar karşılanmış hatta 1907 yılında hapishanede hıfz-ı sıhhiye'ye mugayir bir hal ve olayla karşılaşmadığı ve sağlık koşullarının normal düzeyde olduğu mahkum yoklamalarının mülhaza kısmında ifade edilmektedir.³⁶⁷ Bir sonraki sene de aynı surette mahkum yoklamaları tutulmuş ve belediye tabibi onayıyla da herhangi bir sağlık sorunu oluşturacak durum ve olay yaşanmadığı belirtilmiştir.³⁶⁸ Ayvacık Hapishanesinin tabibi olmadığını hapishanenin sağlık sorunlarıyla ilgilenenlerin belediye tabibi olduğunu yukarıda hapishanenin görevliler başlığında izah etmiştik. 1914 senesinde Ayvacık hapishanesinin hıfz-ı sıhhiyesinden sorumlu kişinin belediye tabibi İsmail Hakkı Efendi olduğunu görüyoruz.³⁶⁹

Hapishanelerin sağlık durumları mahkûm kapasiteleri ve kaza yoğunluklarıyla doğru orantılı olduğunu söylememiz yanlış olmaz. Nitekim hapishane kapasitelerinin üzerinde mahkûm barındırılması sağlık koşullarını kötü yönde etkilediği gibi kazaların nüfus yoğunluğu da bunu desteklemektedir. Ayvacık Kazasının karye ve obaları çok yoğun olmamakla birlikte 25 Temmuz 1914 yılında Ayvacık kazasına bağlı Papalık, Narlı, Narlıbaşı Obası, Tavşan Alan Obası, Şiran Şani ve Türkmenler karyesinin Karesi sancağının Edremit kazasına ilhak edildiği de vurgulanmaktadır.³⁷⁰

Ayvacık Hapishanesindeki mahkûm ve mevkuların sağlık koşullarını hapishaneye ödenen erzak, ekmek, ilaç ve küçük giderler tablosundan da görmemiz

³⁶⁶ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 44, Gömlek; 6, Lef; 1, H-20-01-1321

³⁶⁷ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 2, Lef; 1, H-21-01-1327

³⁶⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 5, Lef; 1, H-21-02-1327

³⁶⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 3, H-07-03-1332

³⁷⁰ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 15, Gömlek; 56, H-26-09-1332

mümkündür. Biga sancağı hapishanelerinde Miladi 1919/Rumi 1335 yılında Mart ayından yılın en son ayı olan Şubat'a kadar bir senelik sarfiyat ve borç cetveli verildiğini görmekteyiz. Cetvelde borç olarak ödenecek ilaç, müteferrika (küçük giderler) ve tayinat(erzak) bulunmadığını, on üç mahkûm ile yetmiş iki mevkuf için mualecata (ilaçlar) dört yüz on beş kuruş ödendiğini, müteferrika (küçük giderler) için dört bin dokuz yüz altmış sekiz kuruş ödendiğini ve son olarak ekmek tayinatı bedeli için kırk dört bin yüz kırk sekiz kuruş sarf edildiğini müşahade ediyoruz.³⁷¹

Tablo 46 : 1919 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Sarfiyat Cetveli ³⁷²

Ez-kayd tesviye bakiye-i düyun (ödenmesi gereken borç)						335 senesi martı ibtidasından(başlangıcından) şubatı nihayetine kadar liva hapishanelerinde bulunan mahkûmeyn ve mevkufeyn için vuku bulan sarfiyat						335 senesi martı ibtidasından şubatı nihayetine kadar hapishane ve tevkifhanelerde bulunan				Kazası	Mülahazat
Mualecat (ilaç)		Muteferrika (küçük giderler)		Tayinat (erzak)		Mualecat		Muteferrika		tayinat-ı ekmek bedeli		Mevkufeyn		Mahbuseyn			
Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	(kadınlar) İnas	(erkekler) Zükür	İnas	Zükür		
	0	35	73 55	10	821	0	10000	35	24355	25	253691	14	641	14	211	Merkez liva hapishanesi	Lâpseki'deki kaza hapishanesiy le birlikte
	0		0		0		0		0		0					Biga hapishanesi	Hadisat-ı gayride dolayısıyla malumat ahzı mümkün olamamıştır
	0		0		0		415	0	4968	10	44108	6	66	0	13	Ayvacak hapishanesi	
	0		0	15	130 82	0	1390	0	3986	0	52000	4	66	5	20	Ezine hapishanesi	
	0		0		0		0	20	3675	35	27447	5	24	5	22	Bayramiç hapishanesi	
	0	35	73 55	25	139 03	0	11805	15	36985	30	377247	29	807	24	266	Yekün	

³⁷¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338

³⁷² BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338

3.3.5. Ayvacık Hapishanesi'nde Firar Olayları

Ayvacık hapishanesinde firar olayları hakkında geniş ayrıntılı bilgiler sunan kaynaklara erişemedik fakat tespit edilen belge ve kaynaklarda en erken tarih olarak 1913 senesi karşımıza çıkmaktadır. 1913/1329 senesinin mart başlangıcından ağustos sonuna kadar vukua gelen ceraim-i cinayye listesiyle birlikte firarda olan mahkûm adının verildiğini müşahede ediyoruz. Listede bütünü katl suçu ve bir kat-ı tarik suçundan derdest edilen on üç mahkûmun Temmuz ayında kat-ı tarik şekavet (yol keserek soygun) suçundan bir mahkumun firar ettiği ve gerekli işlemlerin başlatıldığı aktarılmaktadır.³⁷³

1329 /1913 Teşrin-i evvel ayına geldiğimizde ise sirkat suçundan Mevkuf kasaba dahilinden Necip oğlu Musaddak'ın tevkif edildiği sırada hapishaneden kaçtığı ve hanesinde yakalanarak derdest edildiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiye Eylül, teşrin-i evvel ve teşrin-i sani aylarında kale-i sultaniye sancağından yakalananlar listesinde karşılaşmaktayız.³⁷⁴ Ayvacık hapishanesinde yaşanan bu firarlar dışında suç işleyip derdest olmayarak firarda olanların sayısı oldukça fazladır. 1335/1919 yılının haziran ayında Ayvacık kazasının çam köyü karyesinde Hüseyin Çavuş adlı bir vatandaşın Ayvacık'tan Tuzla'ya geçerken yolda bilinmeyen bir şahıs tarafından katledildiği ve şahsın firar ederek arandığı aktarılmaktadır.³⁷⁵ Aynı yılın 21 ağustosunda Ayvacıklı Ali Bey'in Çeşme Karyesinden Mustafa Efendi ve Kundakçı Mustafa adlı kişiler tarafından gasp edildiği ve bunların firar ettikleri belirtilmektedir.³⁷⁶ Eylül ayında üç mevkufun hapishaneye tevkif edildiği sırada jandarmaların silahlarını gasp ederek firar ettikleri aktarılmaktadır.³⁷⁷ Teşrin-i evvel ayında ise Saçalar Karyesinden Hacı Şakir Efendinin evine bilinmeyen iki şahıs girerek bir takım ev eşyası çalarak firar ettikleri belirtilmektedir.³⁷⁸

Ayvacık kazasında çete olaylarını da sıkça görmekteyiz. Nitekim 1335/1919 senesinin Teşrin-i sani ayında Ahmedçe mevkine otuz kişilik bir çete tarafından ve ahalinin paraları gasp edilerek dört köylü darp edilmiş ve firar eden çeteler aranmaya

³⁷³ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 31, Gömlek; 11, Lef; 1, H-29-10-1331

³⁷⁴ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 4, H-02-02-1332

³⁷⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 2, H-09-01-1338

³⁷⁶ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 3, H-09-01-1338

³⁷⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 3, H-09-01-1338

³⁷⁸ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 4, H-09-01-1338

başlanmış ve olaydan bir gün sonra Ayvacık rıhtımı adasında tekrar görünmüşlerdir.³⁷⁹ Aynı ayın on altısında Araplar karyesi basılıp ahz u gasp edildikleriyle ilgili olarak;

Arablar kariyesi altı kişilik bir çete tarafından basılarak kariye-i mezkûreden bölükbaşı Mehmed ve kasab Mustafa ve molla Mustafa ve şerif Mehmed ile koca Hüseyin oğlu İbrahim Ağaların hanelerine girekerek mevcut altun paraları ile evrak-ı nakidleri ahz u gasb ettikleri ve kasab Mustafa ile ailesini darb ve cerh ve keza Mustafayı da ağır surette cerh ederek firar ettikleri³⁸⁰

anlatılmıştır. Bununla ilgili olarak on beş kişilik askerle ile çetelerin takip edildikleri ifade edilmiştir.³⁸¹ Ayvacık Kazasında ve hapishanesinde yaşanan bu firar olaylarının Osmanlı Devleti tarafından takip edildiği ifade edilse de Osmanlının içinde bulunduğu işgal ve buhrandan dolayı devletin zor bir dönemden geçtiği ve otoritesinin çok sarsıldığını unutmamak gerekir.

3.4. Bayramiç Kazası Hapishanesi

Biga Sancağı'nın Bayramiç kazasında bulunan ve hükümet konağı içerisinde kira bedelli yer alan bu hapishanenin fiziki durumu, tamir ve tadilatı, hapishane görevlileri, mahkûm kayıtları, sağlık koşulları ve firar olaylarına ayrıntılı bir şekilde değineceğiz.

3.4.1. Bayramiç Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı

Bayramiç kazasındaki hapishane hakkında en eski belge 25 Mayıs 1904 tarihli belgedir. Bu belge Bayramiç kazasında yeni bir hapishane inşa edilmesi gerektiği ve inşa edilecek hapishanenin keşif evrakıyla haritasının komisyona verilip tetkik edildiği hakkındadır.³⁸² Yeni hapishane fikri kabul edilemeyip inşa edilmediğini 8 Nisan 1911 tarihli belgede Bayramiç kazasında bulunan mevcut hapishanenin kâfi olmadığı yüz kişilik bir hapishane yapılması istendiği bilgisinden anlamak mümkündür.³⁸³

³⁷⁹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 5, H-09-01-1338

³⁸⁰ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 5, H-09-01-1338

³⁸¹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 5, H-09-01-1338

³⁸² BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 53, Gömlek; 39, Lef; 1, H-10-03-1322

³⁸³ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 143, Gömlek; 7, Lef; 1/1-2, H-08-04-1329

Bayramiç hapishanesi hakkında ayrıntılı bilgileri sual varakasinda görmekteyiz. Varakada Bayramiç hapishanesinin hükümet dairesinde erkekler için iki odadan oluştuğu ve bir diğer odanın kadınlar için aylık doksan kuruşa kiralandığı aktarılarak hapishanenin hususi cünha hapishanesi olarak kullanıldığı vurgulanmıştır. Hapishane odasının birisi yirmi beş arşın diğeri on beş arşın üzerine bina edilmiş olduğu görülür. Hapishanenin her bir ziraat uzunluğunun yirmi kuruş kıymetinde olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda acilen elli erkek nefer ve on nefer kadını kapsayacak ve içerisinde bir gardiyan odası muhafız jandarma koğuşu olacak surette bir hapishane istenip hükümet malı olan bir arsaya yapılması gerektiği ve nisa hapishanesi için her ay ödenen doksan kuruştan da tasarruf edeceklerini söyleyerek acilen inşa edilmesini talep etmişlerdir.³⁸⁴

Tablo 47 : Memalik-i Osmaniye’de Mevcut Hapishaneler İçin Dâhiliye Nezaretine Verilecek Malumata Dair Sual Varakası ³⁸⁵

Vilayetin ismi	Müstakil Kale-i Sultaniye sancağı	Kazanın ismi	Bayramiç
Livanın ismi	Kale-i Sultaniye	Hapishane'nin husus bir ismi var ise anın ismi	Cünha hapishanesi
Nisaya mahsus hapishane var mıdır?		Mevkufen kırk kuruşa bir hane isticar ve gardiyan elli kuruştan maaş verilmektedir.	
Hükümetin malı mıdır isticaren mi istimal olunur		Nisa hapishanesi isticaren istimal olunmaktadır zükur hapishanesi hükümet dairesi derununda mevkuf iki oda tefrik edilmiştir.	
329 senesi kanun-ı evvelin birinci günü mevcut mahbuseyn adedi		Erkek 29/ kadın 2/ ceman 31	

³⁸⁴ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-6, H-07-03-1332

³⁸⁵ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-6, H-07-03-1332

Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin mahalince derece-i ehemmiyeti hükümet konağı dâhilinde veya haricinde ve hükümet dairesi müştemilat olup olmadığı	Hükümet dairesi derununda gayrı münasebet mahalinde iki oda tefrik olunarak hapishane ittihaz edilmekte ise de hapishane inşasına elverişli hükümet dairesi ittisalinde bir arsa bulunmadı
Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin miktar zirai [bi'l mesaha mümekkin olmadığı halde tahminen]	Odanın birisi yirmi beş arşın sayı ve diğeri on beş sai arşın üzerine mebni olduğu
Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin beher zirai'nın kıymeti	Hapishane inşasına elverişli arazi hükümetin malı olup beher zirainin kıymeti tahmini yirmi kuruştur.
Hapishanenin ahval-i umumiyesine dair tarifât: yeniden yapılmak ıktiza eder mi tamir ile matlube muvaffak bir hale ifrağı mümkün müdür. Tamirat derecesi ve mütalaa-i mahsusa	Ellı nefer zükur ve on nefer inas istiab edecek derecede bir hapishaneye eşedd-i ihtiyaç (şiddetli ihtiyaç) vardır. Bi'l tab derununda gardiyan odası muhafız jandarma koğuşu havi olacak ve böyle bir hapishanenin inşasına hükümetin malı olmak üzere raşı bir arsa mevcuttur. Böyle bir hapishane hin-i inşasında hükümetin şeref ve rahatı sebep eden mahpusların görüldüğünden sürülmüş olacağı gibi nisa hapishanesi için mah be mah (ay ve ay düzenli) verilmekte olan doksan kuruş icar dahi tasarruf edilmiş olacaktır. 23 Kanun-ı evvel sene 329

1914 senesine gelindiğinde aylık doksan kuruş kira bedeliyle kullanılan bir odalık nisa hapishanesinin kapasitesi on beş kişilik olduğu iki oda koğuştan ibaret erkek hapishanesinin mahkûm koğuşu en fazla yirmi beş kişi, diğer oda olan mevkuf koğuşu ise on beş kişiyi barındırabilmektedir.³⁸⁶ 1916 tarihli belgede 1920 de Bayramiç kazası için ihtiyaçı karşılayacak bir hapishane ve hastane yapılması gerektiği masraflarının elli beş bin kuruşa mukabil gelerek tahsisat arz edilmiş fakat olumlu cevap alınamayarak rafa kaldırılmıştır.³⁸⁷ 12 Ocak 1917 tarihli izahat varakasında kiralık olarak kullanılan nisa hapishanesinin tevkifhane olarak da kullanıldığı gösterilmiştir.³⁸⁸ Bayramiç

³⁸⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 6, H-08-11-1332

³⁸⁷ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 63, Gömlek; 15, Lef; 1, H-18-04-1324

³⁸⁸ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, Lef; 4, H-04-04-1335

hapishanesinin tamir ve tadilatları için kale-i sultaniye mutasarrıflığından altı bin sekiz yüz kırk kuruşluk havalename istendiğine de rastlamaktayız.³⁸⁹

3.4.2. Bayramiç Hapishanesi Görevlileri

Bayramiç hapishanesinin iki erkek koğuşu ile kiralık kullanılan bir kadın koğuşundan ibaret olduğunu ve yeni bir hapishaneye ihtiyacı olduğunu aktarmıştık. Bu mevcut hapishanede bulunan görevlilere yönelik ulaştığımız en eski belge 15 Ekim 1912 tarihli Kale-i Sultaniye sancağı kazalarında vazife yapan görevlilerin ismi, tayin tarihi ve maaşlarını gösteren cetveldir. Cetvelde 28 Şubat 1905'te gardiyanlığa atanan ve aylık iki yüz elli kuruş tahsisat alan Hakkı Efendinin ismi yer alır. Verilen bu cetvelde Bayramiç hapishanesinde sadece bir gardiyan gösterilmektedir.³⁹⁰ 1915 tarihli sual varakasında ise kadın hapishanesi için aylık elli kuruş tahsisatla bir kadın gardiyanın görevlendirildiği vurgulanmıştır.³⁹¹

12 Ocak 1917 tarihli izahat varakası bize hapishane görevlileri hakkında ehemmiyetli bilgiler vermektedir. İzahat varakasında Bayramiç hapishanesinde müdür, memur, kâtip ve ser-gardiyan olmadığı yalnız erkek hapishanesi için bir erkek gardiyan kadın hapishanesi için de bir gardiyan olduğu Bayramiç hapishanesinde sadece iki gardiyan görevlendirildiği açıklanmaktadır.³⁹²

Tablo 48 : 12 Ocak 1917 Bayramiç Hapishanesi İzahat Varakası³⁹³

1- Hapishane mahallerinin isimleri	Bayramiç	
2- Hapishane	Bir erkek bir de kadın hapishaneleri vardır	İkisi birlikte dir yani iki bina biri erkek hapishane ve tevkifhanesi değildir kadın hapishane ve tevkifhanesidir.
3- Tevkifhane	Bir erkek bir de kadın tevkifhaneleri vardır	

³⁸⁹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 20, Gömlek; 43, Lef; 1, H-03-12-1335

³⁹⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 14, H-25-12-1330

³⁹¹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-6, H-07-03-1332

³⁹² BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, Lef; 4, H-04-04-1335

³⁹³ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, Lef; 4, H-04-04-1335

4- Müdürün ismi, müdür bulunmadığı takdirde memur veya ser-gardiyanın ismi		Müdür veya memur ve ser-gardiyan yoktur. Yalnız bir gardiyan mevcuttur. Bir de kadın gardiyan vardır.	
5-Kâtiplerin adedi		Yoktur	
6-Gardiyanların adedi		Bir adet gardiyan mevcuttur bir de kadın gardiyan vardır.	
7- Mevcudun adedi	Erkek	Kadın	Henüz 18 yaşında bulunmayan mevkufeyn
b- tevkifhanede c-hapishanede	İki mevkuf Bir mahkûm	Üç mevkuf İki mahkûm	Olmadığı Bir mahkûm vardır.
8- ceza kanunnamesininin 38 ila 67 maddelerine kadar zikrolunan ceraimden dolayı mezkûr maddeler ahkâmına tevfikeyn mahkûm olan siyasi mücrimler hariç olmak üzere cezalarını ikmal itmeğe altı ay kalmış olan çiftçi ve yol tamircileri gibi menafi-i umumiyyeye çalışabilecek mahkûmların adedi	Olmadığı	Olmadığı	Olmadığı
9- mevkufeynin adedi b- elyevm menafi-i umumiye için çalışanlar c- hapishanenin kendi işlerinde müstahdem bulunanlar z- hususu siparişatın imaliyle meşgul bulunanların adedi s- hiçbir işsiz bulunanların adedi	b- olmadığı c- olmadığı z- olmadığı s- olmadığı		
10- mekulatın ne suretle ihzar edildiği b- hapishanenin kendi matnahanesinde c- bir müteahhid vasıtasıyla d- bir cemiyet-i Hayriye tarafından	Bir müteahhid vasıtasıyla yani fırıncılar vasıtasıyla ekmek tevzi olunur		

Bayramiç Hapishanesinde görevli olan gardiyan Hakkı Efendi yerine bu dönemde bir başka gardiyan olarak Mustafa Efendi'nin ismi geçer. Ayrıca kâtip olarak hükümet kâtibi İsmail Hakkı Efendinin görev yaptığı mühürlerinden anlaşılmaktadır.³⁹⁴

Bayramiç hapishanesi görevlilerinin yanı sıra hapishane çevresinde bulunan jandarma ile polis mürettebatının da önemli bir yere sahip olduğunu söylemiştik. 28 Mart 1912 tarihli polis mürettebatı cetvelinde Bayramiç kazasından bir komiser

³⁹⁴ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 30, Gömlek; 6, Lef; 3, H-24-10-1335

muavini, bir polis memuru ile bir mıntıka polisi olduğunu bir komiser muavini, beş polis memuru ile mıntıka polisine ihtiyaç olduğu açıklanmaktadır.³⁹⁵

Tablo 49 : 28 Mart 1912 Tarihli Bayramiç Kazası Polis Mürettebatı Cetveli ³⁹⁶

Bayramiç kazası				Mlahazat
Komiser-i salis	Komiser muavini	Polis memuru	Mıntıka	
0	1	1	1	Mevcut
0	1	5	1	İlavesi iktiza eden

3.4.3. Bayramiç Hapishanesi Mahkûm Kayıtları

Bayramiç Hapishanesinde bulunan mahkûmların kayıtları hakkında bilgilere en erken 5 Ocak 1914 tarihli sual varakasında rastlıyoruz. Varakada iki odalı erkek hapishanesinde yirmi dokuz mahkûm; bir odalı kadın hapishanesinde ise iki kadın mahkûm olduğu görülür.³⁹⁷ 1330/1914 senesinin haziran-temmuz ayı mahkûm cetveline baktığımızda haziran sonuna kadar cünha ve kabahat suçuyla mahkûm dört erkek mahkûm ve deyninden (borcundan) dolayı iki erkek mahkûm olmak üzere toplam altı mahkûm bulunmaktadır. Temmuz ayı zarfında mahkûm olan mahkûmlar ise cünha ve kabahat suçundan mahkûm sadece beş erkek olup haziran ve temmuz ayı yeknun on biri olduğu gösterilmiş ve cünha-kabahat suçundan beş kişi tahliye edilerek hapishanede toplam altı mahkûm kalmıştır.³⁹⁸ Aynı senenin mevkuf kayıtlarına baktığımızda ise 1330/1914 senesi boyunca heyet-i ithamiye'de iki erkek mevkuf ile daire-i istintakta iki erkek mevkuf olmak üzere bir yıl boyunca dört erkek mevkuf bulunduğu gösterilmektedir.³⁹⁹

³⁹⁵ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

³⁹⁶ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

³⁹⁷ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-6, H-07-03-1332

³⁹⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 6, H-08-11-1332

³⁹⁹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 6, H-08-11-1332

Tablo 50 : 1914 Yılı Haziran-Temmuz Ayları Mahkûm Yoklama Cetveli ⁴⁰⁰

Koşuların adedi	Derece-i istiab umumiyesi	İnasa mahsus koşuların adedi	Derece-i istiab umumiyesi	Cinayetle mahkûm mahbuseyn		Cünha ve kabahatle mahkûm mahbuseyn		Deyninden dolayı mahkûm mahbuseyn		Yekûn mahbuseyn	
				Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas		
1	25	1	15	0	0	4	0	2	0	6	Haziran sene 330 gayesinde (sonundan) mevcut olup ibtidasına (başlangıcına) devir olunan mahbuseyn
				0	0	5	0	0	0	5	Temmuz sene minhu zarfında mahpus olan
				0	0	9	0	2	0	11	Yekûn
				0	0	5	0	0	0	5	Temmuz sene 330 ibtidamdan nihayetine değin ikmal-i müddet

⁴⁰⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 6, H-08-11-1332

								edip tahliye olunan
	0	0	4	0	2	0	6	Temmuz sene minhu gayesinde mevcut mahbuseyn

Tablo 51 : 1914-1915 Yılı Mevkuf Yoklama Cetveli ⁴⁰¹

Koşuların adedi	Derece-i istiaf	İnasa mahsus koşuların adedi	Derece-i istiaf	Mevkufe'nin işleri hangi dairede olduğu								Yekün
				Cinayet-i mahkûme yn	Cünha mahkûme yn	Heyet-i ithamiyed e		Daire-i istintakda				
				Z ük ur	İnas	Zü kur	İna s	Zü kur	İna s	Zü kur	İna s	
1	15	0	0									
				0	0	0	0	0	0	0	0	0
				0	0	0	0	1	0	0	0	1
				0	0	0	0	0	0	0	0	0
												329 senesinden mürur-ı mevkufe'nin
												330 senesi Martında tevkif olunan
												330 senesi Nisan tevkif olunan

⁴⁰¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 6, H-08-11-1332

0	0	0	0	0	0	0	0	0	330 senesi Mayıs tevkif olunan
0	0	0	0	1	0	0	0	1	330 senesi Haziran tevkif olunan
0	0	0	0	0	0	2	0	2	330 senesi Temmuz tevkif olunan
0	0	0	0	0	0	0	0	0	330 senesi Ağustos tevkif olunan
0	0	0	0	0	0	0	0	0	330 senesi Eylül tevkif olunan
0	0	0	0	0	0	0	0	0	330 senesi Teşrin-i evvel tevkif olunan
0	0	0	0	0	0	0	0	0	330 senesi Teşrin-i sani tevkif olunan
0	0	0	0	0	0	0	0	0	330 senesi Kanun-ı evvel tevkif olunan
0	0	0	0	0	0	0	0	0	330 senesi Kanun-ı sani tevkif olunan
0	0	0	0	0	0	0	0	0	330 senesi Şubat tevkif olunan
0	0	0	0	2	0	2	0	4	Yekün

Bayramiç Hapishanesinde aynı cetvelin iki yıl sonra da tutulduğunu müşahede ediyoruz. 1332/1917 Kanun-i sani ayının başından şubat ayının beşini kapsayan mahkûm cetvelinde ise cünha ve kabahat suçundan kanun-i sani ayında üç erkek ile bir kadın mahkûm, şubat ayından ise dokuz erkek ile bir kadın mahkûm olmak üzere cünha ve kabahat suçundan on dört mahkûm tutuklu bulunmaktadır. Şubat ayının on beşine gelindiğinde cünha suçundan on erkek ile bir kadın tahliye edilerek şubat sonuna kadar iki erkek ile bir kadın mahkûm olmak üzere üç mahkûm cünha ve kabahat suçundan tutuklu bulunmaktadır.⁴⁰² Aynı yılın mevkuf kayıtlarına baktığımızda ise 1332/1916-1917 yılı boyunca cünha ve kabahatten on kadın mevkuf, daire-i istintaktan dört erkek ile dört kadın mevkuf olmak üzere toplam on sekiz mevkuf bulunduğu gösterilmiştir.⁴⁰³

⁴⁰² BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 30, Gömlek; 6, Lef; 3, H-24-10-1335

⁴⁰³ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 30, Gömlek; 6, Lef; 3, H-24-10-1335

Tablo 52 : 1917 Kanun-i Sani-Şubat Ayları Mahkûm Yoklama Cetveli ⁴⁰⁴

Koşuların adedi	Derece-i eşgali	Koşuların İnas- ı mahsusu adedi	Derece-i eşgali	Cinayetle mahkûm mahbuseyn		Cünha ve kazayla mahkûm mahbuseyn		Dinden dolayı mahbuseyn		Yekûn	
				Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas		
1	15	1	15	Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas		
				0	0	3	1	0	0		332 senesi Kanun-ı sanisinden mürur
				0	0	9	1	0	0		332 senesi Şubatın beşine kadar mürur eden
				0	0	12	2	0	0		Yekûn
				0	0	10	1	0	0		332 senesi Şubatın on beşine kadar tahliye edilen
				0	0	2	1	0	0		332 senesi Martına devir olan

Tablo 53 : 1916-1917 Yılı Mevkuf Yoklama Cetveli ⁴⁰⁵

Koşuların adedi	Derece-i eşgali	Koşuların İnas- ı mahsusu adedi	Derece-i eşgali	Cinayet mahkûm esinde		Cünha ve kaza mevkufe yni		Heyet-i ithamiye		Daire-i istintak		Yekûn		
				Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas			
1	15	1	15	Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas			
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	331 senesinden mürur- ı mevkufe yni
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Martın da tevkif edilen
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Nisan

⁴⁰⁴ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 30, Gömlek; 6, Lef; 3, H-24-10-1335

⁴⁰⁵ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 30, Gömlek; 6, Lef; 3, H-24-10-1335

	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Mayıs
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Haziran
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Temmuz
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Ağustos
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Eylül
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Teşrinievvel
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Teşrinisani
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesi Kanun-1 evvel
	0	0	0	0	0	0	1	0	0	332 senesi Kanun-1 sani
	0	0	0	10	0	0	3	4	0	332 senesi Şubat sene 332
	0	0	0	10	0	0	4	4	18	332 senesi Martın a devradat

Bayramiç hapishanesinin 1333/1917 senesi temmuz ayı ikinci yoklama cetvelinde temmuz ayının başında cünha ve kabahat suçundan dört erkek mahkûm, temmuzun onuna kadar ise iki kadın mahkûm olmak üzere cünha ve kabahat suçundan altı mahkûm bulunmakta olup tahliye edilen mahkûm bulunmamaktadır.⁴⁰⁶ Aynı yılın mevkuf kayıtlarına baktığımızda 1333/1917 senesi boyunca cünha suçundan iki erkek

⁴⁰⁶ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 31, Gömlek; 64, Lef; 1, H-06-02-1336

mevkuf ile daire-i istintakta iki erkek mevkuf olmak üzere dört mevkuf kayıtlara geçmiştir.⁴⁰⁷

Tablo 54 : 1917 Yılı Temmuz Mahkûm Yoklama Cetveli ⁴⁰⁸

Koşuların adedi	Derece-i istibah umumiyesi	İnasa mahsus koşuların adedi	Derece-i istibah umumiyesi	Cinayetle mahkûm mahbuseyn		Cünha ve kabahatle mahkûm mahbuseyn		Deyninden dolayı mahkûm mahbuseyn		Yekûn mahbuseyn	
				Zükür	İnas	Zükür	İnas	Zükür	İnas		
1	25	1	15								
				0	0	4	0	0	0	4	Temmuz mahı ibtidasında mevcut mahbuseyn
				0	0	0	2	0	0	2	Tarih-i mezkûrden 10 Temmuz sene 333 tarihine kadar gelen mahbuseyn
				0	0	4	2	0	0	6	Yekûn
				0	0	0	0	0	0	0	Tarih-i mezkûreden 10 Temmuz sene 333 tarihine müddet-i mahkûmeynlerin hitam bulunarak salıverilen
				0	0	0	0	0	0	6	10 Temmuz sene 333 tarihinde mevcut mahbuseyn

⁴⁰⁷ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 31, Gömlek; 64, Lef; 1, H-06-02-1336

⁴⁰⁸ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 31, Gömlek; 64, Lef; 1, H-06-02-1336

Tablo 55 : 1917 Yılı Mevkuf Yoklama Cetveli ⁴⁰⁹

Koşuların adedi	Derece-i istfiab	İnasa mahsus koşuların adedi	Derece-i istfiab	Mevkufeynin işleri hangi dairede olduğu								Yekün	
				Cinayet-i mahkûm eyn	Cünha mahkûme yn		Heyet-i ittihamiy ede		Daire-i istintakda				
1	15	1	15	Zü kur	İn as	Zü kur	İn as	Zü kur	İn as	Zü kur	İn as		
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	332 senesinden mürur-ı mevkufeyn
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Mart sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Nisan sene 332'den beri mevkuf
				0	0	2	0	0	0	0	0	2	Mayıs sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Haziran sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	2	0	2	Temmuz sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Ağustos sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Eylül sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Teşrin-i evvel sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Teşrin-i sâni sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Kanun-ı evvel sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Kanun-ı sani sene 332'den beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	0	0	0	Şubat sene 332'den beri mevkuf

⁴⁰⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 31, Gömlek; 64, Lef; 1, H-06-02-1336

	0	0	2	0	0	0	2	0	4	Yekün umumi
	0	0	2	0	0	0	2	0	4	10 Temmuz sene 332 tarihinde mevcud mevkufeyn

1919 tarihli arşiv belgemizde ise Bayramiç hapishanesinin Haziran ayı yoklama cetveli⁴¹⁰, Temmuz ayı yoklama cetveli⁴¹¹, Teşrin-i Evvel ayı yoklama cetveli⁴¹² ve Teşrin-i Sani ayı yoklama cetveli⁴¹³ olmak üzere ayrı ayrı tutulmuş yoklama cetvellerine denk gelmekteyiz. 1919 yılını kapsayan bu cetvellerde toplamda katl suçundan sekiz kişi, sirkat-i adiyе suçundan dört kişi, adiyen hayvan hırsızlığı suçundan beş kişi, ahz u gasp suçundan dört kişi, şekavet suçundan dört kişi, fiil-i şeni' suçundan dört kişi ve ceraim-i mütenevvi suçlarından bir kişi olmak üzere toplamında otuz bir kişi gösterilmiştir.

Tablo 56 : 1919 Tarihli Bayramiç Hapishanesi'nin Dört Aylık Cetveli ⁴¹⁴

	Katl	Cerh ve darb	Sirkat cebriye	Sirkat adiyе	Adiyen hayvan hırsızlığı	Ahız u gasb	Şekavet	Kündakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni'	Teşhir-i silah	Memureyn-i zabıtaya	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi	Yekün	Mülâhazat
Haziran	2					1	1									4	
Temmuz				1		1	1									3	
Teşrin-i evvel	6			3	5	3				4						21	
Teşrin-i sani							2								1	3	
Toplam																31	

⁴¹⁰ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337

⁴¹¹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337

⁴¹² BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338

⁴¹³ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

⁴¹⁴ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 31, Gömlek; 64, Lef; 1, H-06-02-1336, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

1920 tarihli Bayramiç Hapishanesine ait dokuz aylık yoklama cetvelini incelediğimizde Rumi takvimine göre Nisan ayından başlayıp Kanun-ı evvel ayına kadar mahkumların yoklamalarının kaydedildiğini görmekteyiz. Cetvele göre Nisan, Mayıs ve Temmuz aylarından hiçbir vukuatın olmadığını ve sirkat-ı âdiye, sirkat-ı cebriye, kundakçılık, sahtekârlık, serserilik ve telgraf muhaberatı ihlal suçlarından mahkumların bulunmadığını görmekteyiz. Aynı şekilde cetvelde Katl suçundan bir kişi, darp u cerh suçundan on iki kişi, adiyen hayvan hırsızlığı suçundan dört kişi, ahz u gasb suçundan altı kişi, şekavet suçundan bir kişi, fiil-i şeni' suçundan iki kişi, teşhir-i silah suçundan bir kişi, memuriyet-i zabıtana hakaret suçundan bir kişi ve ceraim-i mütenevvi suçundan dört kişi olmak üzere toplamda otuz kişi bulunduğu aktarılmaktadır.⁴¹⁵

Tablo 57 : 1920 Tarihli Bayramiç Hapishanesi'nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli⁴¹⁶

	Katl	Sirkat-i adiyeye	Darb u cerh	Sirkat-i cebriye	Adiyen hayvan	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni'	Teşhir-i silah	Memuriyet-i zabıtana hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ahval	Ceraim-i	Yekün	
Nisan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Vukuat zuhur etmediği
Mayıs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Vukuat zuhur etmediği
Haziran	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3	
Temmuz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Vukuat zuhur etmediği
Ağustos	1	0	3	0	2	3	0	0	0	0	2	2	0	0	1	12	
Eylül	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	3	
Teşrin-i evvel	0	0	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	6	
Teşrin-i sani	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
Kanun-ı evvel	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	
Kanun-ı sani																	
Yekün	1	0	10	0	4	6	1	0	0	2	1	1	0	0	4	30	

⁴¹⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 4 H-26-05-1339

⁴¹⁶ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 4 H-26-05-1339

Bayramiç hapishanesinin bu istatistiksel yoklama cetveline 1921 tarihinde de rastlamaktayız. Cetvel Rumi takvim esasıyla senenin ilk iki ayı olan mart ve nisan ayları yoklamaları ile senenin son iki ayı olan Kanun-i Sani ve Şubat aylarına ait oluşturulduğunu görüyoruz.⁴¹⁷ Bu cetvelde mahkûm sayılarının 1919 tarihli dört aylık cetvelle aynı sayıda mahkum sayılarının olduğunu görmekteyiz. 1921 tarihli yoklama cetvelinde katl suçundan iki kişi, cerh ve darp suçundan üç kişi, sirkat-ı âdiye suçundan dört kişi, ahz u gasb suçundan dokuz kişi, şekavet suçundan on bir kişi, telgraf muhaberatı ihlal suçundan bir kişi ve ceraim-i mütenevvi suçundan bir kişi olmak üzere toplamda otuz bir kişi bulunmaktadır.⁴¹⁸

Tablo 58 : 1921 Tarihli Bayramiç Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ⁴¹⁹

	Katl	Cerh ve darb	Sirkat-ı cebriye	Sirkat-ı adiyе	Adiyyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fil-i şeni	Teshir-i salah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi	Yekün	Mülâhazat	
Mart						1								1		2		
Nisan		1		1			1 1										13	
Kanun-i Sani	1	2		1		2											6	
Şubat	1			2		6									1		10	
Toplam																31		

⁴¹⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

⁴¹⁸ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

⁴¹⁹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

Genel itibariyle Bayramiç karyesinden olan mahkumların işledikleri suçların kaç seneye cezalandırıldıklarına bakacak olursak ulaştığımız bir cetvel bize sadece bir kısmını göstermektedir. Cetvelde katl suçundan mahkumların on beş seneye, ahz u gasp suçundan mahkumların ise üç seneye ve katl kastıyla cerh suçundan mahkûm olanların da üç seneye cezalandırıldığını aşağıdaki cetveldən anlamak mümkündür.⁴²⁰

Tablo 59 : 1921 Tarihli Kale-i Sultaniye Sancağı Mahkûm Bildirir Cetveli⁴²¹

Nev-i cerm	İbtida-i tarih tevkifleri	Müddet-i Mahkûmeyni	Esami-i Mahkûmeyni
Katl	24 Cemaziye'1 ahir38 -15 Mart sene 36	15 sene	Bayramiç Pınarbaşı karyesinden Halil oğlu İbrahim'in Hüseyin
Ahz u gasb	23 Cemaziye'1 evvel sene 39- 2 Şubat sene 37	Üç sene Evvelce mevkuf kılındığı bir mah yirmi yedi gün mahsup edilecektir.	Bayramiç Yassıbağ karyesinden Hüseyin oğlu Ahmed
Ahz u gasb	23 minhu-2 Şubat sene 37	Üç sene Evvelce mevkuf kılındığı sekiz mah yirmi iki gün mahsup edilecektir.	Bayramiç Yassıbağ karyesinden Nasuh oğlu Hüseyin
Ahz u gasp	23 minhu-2 Şubat sene 37	Minhu	Bayramiç Yassıbağ karyesinden İbrahim oğlu Salih
Katl kasdıyla cerh	12 Cemaziyel ahir sene 38-3 Mart sene 36	Üç sene dokuz mah	Bayramiç Pınarbaşı karyesinden Menaf Mehmed oğlu Mustafa
Katl kasdıyla cerh	24 Rebiülevvel sene 39-6 Kanun-ı evvel sene 36	Üç sene	Bayramiç'in Salihler karyesinden Ali Çavuş oğlu Hilmi

⁴²⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek; 71, Lef; 16, H-24-04-1340

⁴²¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek; 71, Lef; 16, H-24-04-1340

Katlı kasıyyla cerh	24 minhu-6 Kanun-ı evvel sene minhu	Üç sene	Bayramiç'in Salihler karyesinden Hüseyin oğlu Hasan
Ahız u gasb	7 Safer sene 39-20 Teşrin-i evvel sene 36	Üç sene	Bayramiç'in Pınarbaşı karyesinden Hasan Efendi oğlu Cumali

3.4.4. Bayramiç Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları

Bayramiç Hapishanesinin sağlık koşullarına dair sınırlı sayıda arşiv belgesi mevcuttur. Hapishanenin hükümet dairesinde iki odadan oluştuğunu ve mahkûm sayılarının da çok az olduğunu belirtmiştik. Nitekim hapishanede hastane ve tabip olmadığını belediye tabipleri tarafından hapishanenin aralıklı zamanlarda muayene yapıldığı bilgisi 13 Ağustos 1914 tarihli belgede yer alır. Belgede hapishane mahkûm ve mevkuflarının bir yıllık yoklamalarının alındığı ve herhangi bir sağlık sorunları olmadığı, mahkûmların günlük ekmeklerini külliye aldıkları yapılan muayenede hastalığa denk gelmediği, mahkûmların düzenli bir şekilde teneffüse çıkarıldıkları ve mahkûmların sağlık konusunda bir şikâyetlerinin bulunmadığı gayr-i sıhhi bir vaziyette olmadığı aktarılarak belediye tabibi tarafından mühür basılmıştır.⁴²²

1 Mart 1917 senesinde Bayramiç Hapishanesi teftiş edilerek mahkûm ve mevkuf yoklaması tutulmuş ve aynı zamanda hapishanenin temiz olduğu, temiz tutulduğu ve tutukluların teneffüse düzenli çıkarıldıkları ve aynı zamanda herhangi bir şikâyet durumu bulunmadığı aktarılmıştır.⁴²³ Bayramiç hapishanesinin temiz ve düzenli tutulduğunu mahkûmlar arasında bulaşıcı bir hastalık olmadığını ulaştığımız bu kayıtlardan yola çıkarak anlamak mümkündür.

Bayramiç Hapishanesindeki mahkûm ve mevkufaların sağlık koşullarını hapishaneye ödenen erzak, ekmek, ilaç ve küçük giderler tablosundan da görmemiz mümkün olacaktır. Miladi 1919/Rumi 1335 yılında Mart'tan yılın en son ayı olan Şubat'a kadar bir senelik sarfiyat ve borç cetveli verildiğini görmekteyiz. Cetvelde borç olarak ödenecek ilaç, müteferrika (küçük giderler) ve tayinat(erzak) bulunmadığını,

⁴²² BOA, DH, MB, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 6, H-08-11-1332

⁴²³ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 30, Gömlek; 6, Lef; 3, H-24-10-1335

yirmi yedi mahkûm ile yirmi dokuz mevkuf için mualecat (ilaçlar) ödemesi yapılmadığını fakat müteferrika (küçük giderler) için üç bin altı yüz yetmiş beş kuruş ödendiğini ve ekmek tayinatı bedeli için yirmi yedi bin dört yüz kırk yedi kuruş sarf edildiğini müşahede ediyoruz.⁴²⁴

Tablo 60 : 1919 Tarihli Bayramiç Hapishanesi Sarfiyat Cetveli ⁴²⁵

Ez-kayd tesviye bakiye-i düyun (ödenmesi gereken borç)			335 senesi martı ibtidasından (başlangıcından) şubatı nihayetine kadar liva hapishanelerinde bulunan mahkûmeyn ve mevkufeyn için vuku bulan sarfiyat						335 senesi martı ibtidasından şubatı nihayetine kadar hapishane ve tevkifhanelerde bulunan				M ü l l a h a z a t	
Mualecat (ilaç)	Müteferrika (küçük giderler)	Tayinat (erzak)	Mualecat	Müteferrika	tayinat-ı ekmek bedeli	Mevkufeyn	Mahbuseyn	Kazası						
Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	İnas	Zükür	İnas	Zükür			
	0		0		0	20	3675	35	27447	5	24	5	22	Bayramiç hapishanesi

3.4.5. Bayramiç Hapishanesi'nde Firar Olayları

Bayramiç Hapishanesinde firar olaylarından arşiv kayıtlarında en erken 1913 tarihinde bahsedilmiştir. Nitekim 1329/1913 teşrin-i sani ayında cerh suçundan bir ay mahkûm kalıp kaçan Bayramiç kazasının Ağaç karyesinden Mühim oğlu İbrahim Eyüp'ün firari olduğu 13 Teşrin-i Sani'de Ağaç karyesinde yakalandığı aktarılmaktadır.⁴²⁶ Aynı ayda ve aynı karyeden olan cerh suçundan bir ay mahkûm kalıp

⁴²⁴ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338

⁴²⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338

⁴²⁶ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 2, H-02-02-1332

kaçan Muhacir Musa kısa bir süre aranarak Bayramiç kasabasında bulunmuş ve derdest edilmiştir.⁴²⁷ Teşrin-i Sani ayının 27. gününde ise cerh suçundan firar eden Bayramiç'in Pazar karyesinden Kelebek Emin oğlu Hasan evinde yakalanarak teslim olduğu arşiv kayıtlarında geçmektedir.⁴²⁸

1329/1913 yılının Eylül ayında tutulan bir cetvelde hapisaneden firar edip henüz yakalanamayanların bilgileri verilmektedir. Cetvelde Bayramiç Hapishanesinde teşhir-i silah suçundan bir hafta hapis yatan Bayramiç Kazasının Bazarkanlar karyesinden Halil Çavuş adlı mahkûmun arandığını fakat ulaşılan bilgilere göre vefat ettiği belirtilmektedir.⁴²⁹ Bayramiç'in Tongurlu karyesinden Kel Emin lakaplı zanlının akçekadı ve darp (dolandırıcılık ve yaralama) suçundan firari olup takip edilmek üzere olduğu aktarılmıştır.⁴³⁰ Aynı surette akçekadı suçundan üç maznunun daha olduğu Tongurlu Karyesinden Kadir İbrahim, Bölükden karyesinden Hüseyin, Bölükden karyesinden Karadağlı Ahmed adlı mahkumların firari oldukları belirtilir. Yine Bölük karyesinden Hüseyin'nin askeriye'ye iltihak edildiği aktarılmaktadır.⁴³¹ Cetvelde Bayramiç'in Kuruoba karyesinden maznun Mustafa'nın tatil-i uzv suçundan firarda olduğu, katl suçundan on beş sene kürek cezası verilen Papaslık karyesinden ecnebi Astratı ve Ayvaz Metrev adlı mahkumların Midilli adasına firar ettikleri bilgisi mevcuttur. Yine katl suçundan on beş sene kürek cezası alan Rum karyesinden Nikola adlı mahkumun firarda olduğu, katl suçundan idam cezası alan Sarıca Emin Karyesinden Yunus Pehlivan adlı mahkumun firarda olduğu ve son olarak katl suçundan on beş sene kürek cezası verilen Ali bey adlı mahkumun da firarda olduğu bilgisi 1329/1913 30 Eylül tarihli firari cetvelinde yer alır.⁴³² Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında özellikle 19. yüzyılın sonlarında verilen kürek cezalarının uygulanmadığını hatta istiklal mahkemelerinde verilen kürek cezalarının sadece ismen kaldığı görülmüştür.⁴³³

⁴²⁷ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 2, H-02-02-1332

⁴²⁸ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 2, H-02-02-1332

⁴²⁹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef; 2, H-09-12-1331

⁴³⁰ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef; 9, H-09-12-1331

⁴³¹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef; 9, H-09-12-1331

⁴³² BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef; 9, H-09-12-1331

⁴³³ Mustafa Yağlıdere, "624 Numaralı Ayniyat Defterine (H.1266-1271/M.1850-1855) Göre Osmanlı Devleti'nde Uygulanan Kürek Cezası" Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeni Çağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2019, s.54

Tablo 61 : 1913 Tarihli Bayramiç Hapishanesi Firari Mahkumları ⁴³⁴

Sıra numarası	Nev-i cerm	Mahkûmun					Mûlahazat
		Müddet-i mahkûmiyeti	Kazası	Kariye ve mahallesi	İsmi	Hakvar derdest olunamamanın esbabı	
	Akçekadı (dolandırıcılık) ve darb	Maznun	Bayramiç	Tongurlu	Kel Emin	Asker firarisi olup takip edilmektedir	
	Akçekadı ve darb	Maznun		Tongurlu	Kadir İbrahim	Bu dahi	
	Tatil-i afv	Maznun		Kuruoba	Mustafa	Hal-i firardadır	
	Akçe kadı	Maznun		Bölükden	Merkeblisi Hüseyin	Takip ve tatbik üzerine kıta-i askeriyesine ittihak etmiştir	
	Akçe kadı	Maznun		Bölükden	Karadağlı'nın Ahmed	Bu dahi	
	Katl	On beş sene kürek		Papaslık	Astratı	İka-ı cermi müteakib Midilli adasına firar etmiştir	
	Katl	On beş Sene kürek		Papaslık	Halkalı Mebletbadı	Bu dahi	
	Katl	On beş sene kürek		Papaslık	Ayvaz metrev	Bu dahi	
	Katl	On beş kürek		Rum mahalle	Nikola	Hal-i firarda	
	Katl	İdam		Sarıca Emin	Yunus Pehlivan	Bu dahi	
	Katl	On beş sene kürek			Ali Bey	Bu dahi	

⁴³⁴ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef; 9, H-09-12-1331

3.5. Lapseki Kazası Hapishanesi

Biga Sancağı'nın Lapseki kazasında bulunan ve genellikle kaynaklarda çok kötü bir vaziyette olmasına değinilen bu hapishanenin fiziki durumu, tamir ve tadilatı, hapishane görevlileri, mahkûm kayıtları, sağlık koşulları ve firar olaylarına ayrıntılı bir şekilde değineceğiz.

3.5.1. Lapseki Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı

Lapseki hapishanesine yönelik ulaştığımız en eski kayıt 3 Haziran 1906 tarihli tamir ve tadilata yönelik bir belgedir. Belgede Lapseki kazasında yeni bir hapishane yapılması gerektiği ve mevcut olan hapishanenin tamire ihtiyacı olduğu aktarılmaktadır.⁴³⁵ 6 Temmuz 1913 tarihine gelindiğinde Lapseki Hapishanesinin zeminin çok kötü bir durumda olduğu ve çimento ile onarılması gerektiği aksi takdirde mahkumların firarlarına sebebiyet verebileceği söylenmiştir. Bu nedenle iki bin yedi yüz yetmiş beş kuruş istenmiş fakat merkez mutasarrıflıktan yapılacak yerin ve dökülecek çimento miktarının tetkik edilerek hesaplanması gerektiği ve ölçüleri ve boyutuyla israfsız ve lüzumsuz malzemeler dışında keşfedilerek gönderilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁴³⁶

Lapseki hapishanesinin fiziki durumuna gelecek olursak 22 Ocak 1914 tarihli sual varakasinda Lapseki hapishanesinin hükümet konağının arka tarafında denize yakın bir konumda olduğu ve aylık elli kuruş bedel ile kiralandığını hükümetin malı olmadığını aynı zamanda bir kadın hapishanesi de bulunduğunu görüyoruz.⁴³⁷ Hapishanenin mebni olduğu arazinin doksan arşın miktar-i zira' olduğu ve her zira'nın yarım Osmanlı lirasına denk geldiği anlatılmaktadır.⁴³⁸ Sual varakasinda hapishanenin kiremitlerinin kısmen noksan olduğundan bin beş yüz kiremide muhtaç olunduğunu ve koşulların döşemelerinin çürümüş olmasından mahkum ve mevkufaların birkaç defa delip kaçmaya çalıştığını bu duruma imkan vermemek için tahtaların sökülerek çimento ile inşa edilmesi gerektiği belirtilmiştir.. Ayrıca kapıların üstü olmadığından dolayı ölçüsüne uygun yeniden saçak yapılması lazım olduğunu ve son olarak bir gasilhane,

⁴³⁵ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 63, Gömlek; 15, Lef; 1, H-18-04-1324

⁴³⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 4, Gömlek; 14, Lef; 1, H-26-08-1331

⁴³⁷ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-5, H-07-03-1332

⁴³⁸ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-5, H-07-03-1332

kömürlük ve iki gözün su gideri yapılmasının elzem olduğunu belirterek üç bin dört yüz kuruş hesapla yapılabileceği ve tamir ve tadilat için kullanılacak malzeme şeması verilerek vurgulanmıştır.⁴³⁹

Tablo 62 : Tamir ve Tadilatta Kullanılacak Malzemeler⁴⁴⁰

Kuruş	
200	Taş esmanı
1000	Çimento esmanı
300	Kiremit esmanı
200	Tuğla esmanı
150	Kireç esmanı
650	Saçakların masarraf-ı umumiyesi
200	Carizlerin yapılması için harç
700	Tamirat icrası için usta ücreti ve yevmi saire
3400	Yekün

Lapseki hapishanesinin tamir ihtiyacı için gereken havalenin gönderilip gönderilmediği hakkında bir bilgiye ulaşamadık. Fakat ilerleyen yıllarda da tamir ihtiyacının sık sık gündeme geldiğini görüyoruz. 6 Kasım 1915 senesinde Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığından tamirat masrafları istendiği ve iki bin iki yüz yedi buçuk kuruşa tekabül ettiği ifade edilmiştir. Ama tamiratın nevi, malzemeleri, ebat ve fiyatları gösterilmediği gerekçesiyle kabul edilmeyip yeniden istenilenlere havi usule uygun bir keşif varakası hazırlanılması istenmiştir.⁴⁴¹

Lapseki Hapishanesinin pek ziyade dar olduğu ve mahkumların bu yüzden çok sıkıştığı bir kısmının Biga hapishanesine gönderildiği görülmüştür.⁴⁴² Lapseki Hapishanesinin bu olumsuz vaziyetlerinden dolayı 6 Haziran 1917 senesinde yüz otuz kişilik yeni ve umumi bir hapishane yapılması istenmiş ve ser-mühendis tarafından keşf-

⁴³⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-5, H-07-03-1332

⁴⁴⁰ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-5, H-07-03-1332

⁴⁴¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 9, Gömlek; 46, Lef; 1-2, H-02-02-1334

⁴⁴² BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 76, Gömlek; 16, Lef; 3, H-25-02-1335

i evvel varakası oluşturulmuştur. Varakada, yapılması istenen hapishanenin inşaat malzemeleri, kullanılacak harç, mermer türü ve uzunlukları, oluşturulacak bölme duvarlarının boyutu, pencere ve kapı boyutları ve boşlukları, kat döşeme uzunluk ve miktarları gibi hapishanenin en ince detayına kadar hesaplanmıştır.⁴⁴³ Hapishanenin inşasının mümkün olup olmadığı hakkında bir net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yalnız sancağın işgal altında olmasından ve yaşanan ekonomik buhrandan dolayı inşa edilmediği düşünülebilir.

Tablo 63 : 6 Haziran 1917 Tarihli Keş-i Evvel Varakası⁴⁴⁴

İmalat beyanı	Aksâm-ı müteşabile (Benzer Kısımları)	Ebad			Mekab yahut miktar	Fiyat kuruş	Kuruş
		Tul (uzunluk)	Arz (genişlik)	İrtiza ve tahsin (uygunluk)			
Cumba kapısı önüne inşa olunacak merdiven mahalın duvarlarının hamisi kum ve kireç		2,4	2,00	1			
Harçla inşası							
Kapı önünün suhteliğine mermer döşeme inşası		3,00	1,20				
Merdiven kademelerinin Marmara mermerinden inşası	5	3,40	0,30	0,20			
İmalat beyanı	Aksâm-ı müteşabile	Ebad	Mekab yahut miktar	Fiyat kuruş	Kuruş		
		Tul	Arz	İrtiza veya tahsin			
Ber-muceb-i resm-i etraf arabadan ve bölme duvarlarının tahallülleri sağlam zemine kadar hazıratıyla çıkan tedarik nakliyesi							
Beden duvarı		159,90	1,00	1,5	239,85		
Bölme duvarı		138,80	0,80	1,5	145,74		
Bölme duvarı		4,80	0,50	1,5	3060		
Tahl-ı hafriyari yekün					41619		
Hazır edilen tahl üzerine Meşe ağasından usulen askara yapılarak sağlam					416,19		

⁴⁴³ BOA, DH, MB, HPS, M., Dosya; 28, Gömlek; 88, Lef; 1, H-15-08-1335

⁴⁴⁴ BOA, DH, MB, HPS, M., Dosya; 28, Gömlek; 88, Lef; 1, H-15-08-1335

taştan halis kum ve kireç harçla tahl inşası							
Tahldan itibaren tahl sathı iki sıra tuğla ile harç teşkil olunarak su basmak kuzinesine kadar beden ve bölme duvarlar inşası		159,90	0,90	1,00	143,91		
		138,80	0,65	1,00	90,22		
		40,80	0,40	1,00	1633		
					250,45		
Ber-muceb-i resm-i mezkûr temelın üzerine her bir metrede üç sıra pişkin tuğla hatlı sağlam yapılı taştan halisi kum ve kireç ile harçla dâhili kum ve kireçli harçla harcı çimentolu harçla sıvalı pencere ve kapıların kenarları ile kat kuzineleri ve su basman teşkilatı tuğladan ve her katta giriş va'zı olunacak seviyede üç sıra tuğla hatlı olarak beden duvarı inşası		159,90	0,80	11,40	1458,28		
Pencere ve kapı boşlukları inha					147,90		
					1310,38		
Halisi kum ve kireç harçla yarı pişkin tuğladan tarifi kum ve kireç harçla cilalı ve badanalı bölme duvarlar inşası		138,80	0,65	11,40	1028,50		
		40,80	0,40	11,40			
Kapı boşlukları minha					231,00		
					797,50		
Ebniye-i mezkurenin katları arasına ber-muceb-i resm fasıhalı vaz olunacak 0,14 metre ittifaında ve donluta şeklinde demir kirişler arasına pişkin tuğla kum ve kireçli harçla ve mastur çevrilerek üzeri üç santimde kum ve çimento ve döndürme harç ile döşeme ve tahtındaki kata tavan olmak üzere kum ve çimento harç ile sıvayı döşeme inşası							
Zemin kat döşemesi	2	4,40	7,200		Metre merbaa 43,36		
	6	2,20	3,70		48,84		
	5	5,70	3,20		91,20		
		32,70	3,00		98,10		
		700	3,80		25,90		
		4,60	3,00		13,80		
	4	8,60	6,60		237,54		
	2	6,40	2,70		34,56		
		22,0	3,00		66,00		

		4,40	3,00		13,40		
					692,20		
Zemin kat döşemesi		Metre merbaa 692,2	612		83,06		
Birinci kat döşemesi					3/83,06		
İkinci kat döşemesi					3/83,06		
Sakf tahtına müsadif tunuz tavan inşası					83,06		
Döşeme inşaatı yekünü							
1/14 mezvar-ı tekaüdünde ve beheri metrotu 218 kilogram şeklindeki iki kar yağlı boyalı yüzü	49	18,40		Beher metresi kilogram 18	16228		
	46	8,80		18	7286,40		
Zemin katına					23514,40		
Birinci katına					23514,40		
İkinci katına					23514,40		
Sakf tahtına					23514,40		
Postral yekünü kilogram					94057,60		
Ebniye pencere mahallerine demir rahtına ve pirinç dökme takımlı ve ebniye camlı ve iki yüzü yağlı boyalı çirali çamdan doğrama çıkari mea kasa çerçevesi ve iki santimetre ve katrında demir hin-i kasalı bir mazgallı çerçeve inşa	15	2,80	1,40		58,8		
	87	1,40	1,00		12780		
	24	1,00	0,80		19,20		
					199,80		
İmalat beyanı	Aksâm-ı müteşabihe	Ebad	Mekab yahut miktar	Fiyat kuruş	Kuruş		
		Tul	Arz	İrtiza ve ya tahsin			
Bir çırpı kalastan tarikini kitabeli tablaya doğrama çıkari ve yağlı boya tolamı mea tefriat kapı inşası	27	2,20	1,15		67,31		
Bir çırpı kalastan dış yüzü kitabeli ve içi takma kayış saç kaplı ve üç mahalden kayış kuşaklarla rabıtlı ve arzu olunduğu zaman hariçten içerisi gösterilebilmek üzere harçtan açılar kapayiz surette küçük pencere muhakkem surette kapı inşası	46	2,20	1,00		101,20		

Bera-yı kabalık lame demirinden etrafı çerçeveyi ve üç mahalden aynı demirden kuşaklı ve iki santimde katrında çubuk demirden hin-i kazası demir parmaklıklık kapı inşası		2,60	1,80		4,68		
Veçhi karartma overloklu doğrama çıkari gayet zemin 0,07 metre tahtında meşeden mamul çifte kanatlı piriç toplu ve alat-ı eheyinnesi mükemmel tabişi zenkde cilalı cümle kapının inşası		3,20	2,00		6,40		
Ebniye-yi mezkure esami duvar ve bölmelerinin üstüne on beş santimlik meşe ağacından bir sıra taban keşidesiyle üzerine bir metre yirmi santim fasıllı meşe ağacından direk fereşli ve babalar ikameli çapraşlı mefreseli göğüslemeli istivan ve mahiyye ve âşik ve poralık kuşaklı ve çıralı çam bahçesinden mader ve üzeri çam tahtasından kaplı verile [bu tesrii takdirde Marsilya kiremidi] kiremidi puşideli dere ve boruları kalın çukurdan oluklu sakf inşası	2	11,00	36,00		792,00		
	4	5,00	13,00		260,00 1052,00		
Ebniye-yi mezkure dâhilinde merdiven mahali olarak bırakılan boşluklara Marmara mermerlerinden kademeli ve demir parmaklık korkuluklu üzeri ihlamur köşeli merdiven inşası	Adet 72	Beher kademelinin ebadı 1,40	0,32	0,18	72		
Resiminde erae olunan mahallere Marmara'nın yekpare sert taşından basamak ve eteğin etrafı zarlı sifon tertibatlı ve yine sert Marmara taşından tekneli ve aynı taştan aynalı piriç musluklu ve her helâda dört musluklu el yüz yıkanacak mahallerle beraber helâların inşası	9				9		
Haricinde inşa olunacak kapıya veyahut denize müntehi olmak üzere mecra inşası							
Hafriyesi		58	1,20	1,50	104,4		
Tavan duvarlarının inşası	2	58	0,40	0,60	27,84		
Üzerinin kapanması		58			58		
İmalat beyanı	Aksâ m-ı müteş abine	Ebad	Mekab yahut miktar	Fiyat Kuruş	Kuruş		

		Tul	Arz	İrtiza ve tahsin			
Cümle kapısı önüne inşa olunacak merdiven mahalının duvarlarının halisi kum ve kirç harç ile inşası		2,4	2,00	1,00			
Kapı önünün sahanlığına mermer döşeme inşası		3,00	1,20				
Merdiven katlarının Marmara mermerinden inşası	5	3,40	0,30	0,20			

3.5.2. Lapseki Hapishanesi Görevlileri

Lapseki hapishanesinin küçük ve dar olduğunu kira bedeliyle tutulduğunu ifade etmiştik. Hapishanenin görevlilerine yönelik ulaştığımız en erken tarihli bilgi ise 15 Ekim 1912 tarihli Kale-i Sultaniye Sancağı hapishanelerinde çalışan görevli cetvelindedir. Cetvelde Lapseki hapishanesinde 17 Aralık 1895 yılında göreve başlayan aylık iki yüz elli kuruş maaş almakta olan Hüseyin Efendi adlı Gardiyan gösterilmektedir.⁴⁴⁵ Cetvelde sadece bir gardiyan olarak Hüseyin Efendi gösterilmekte olup 22 Ocak 1914 tarihli sual varakasında bir de Nisa hapishanesi için kadın gardiyan bulunduğu ve aylık otuz kuruş maaş ödendiği aktarılmıştır.⁴⁴⁶

Lapseki hapishanesinde tabip olmadığını hapishanenin zaman zaman belediye tabibi tarafından teftiş edilip gayr-i sıhhi vaziyet ve hallerin taharri edildiğini görüyoruz.⁴⁴⁷ Hapishaneyi teftişe gelen tabiplerin son zamanlarda mahkûmların azalmasıyla merkezden ihtiyaç duyulmadığını müşahede ediyoruz. Nitekim 13 Mart 1919 senesine geldiğinde Lapseki hapishanesinde sadece sekiz mahkûm olduğunu ve hastalık bulunmadığı gayr-i sıhhi bir durumla karşılaşılmadığı söylenerek sancak mutasarrıflığından kaza merkez tabibine ihtiyaç duyulmadığı belirtilmiştir.⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 14, H-25-12-1330

⁴⁴⁶ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-5, H-07-03-1332

⁴⁴⁷ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 11, Lef; 1, H-25-02-1327

⁴⁴⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 80, Gömlek; 49, Lef; 1, H-21-07-1337

Lapseki Hapishanesinde iki gardiyan dışında bir de müdür olduğunu 29 Nisan 1920 yılında hapishaneden firar eden bir kısım mahkûmların firarlarına göz yummaları sebebiyle Jandarma taburu müfettişi mülazım mösyö Ponsoya tarafından yazılan umum jandarma kumandanlığından leffen tesyir kılınan rapor suretinde Lapseki Hapishanesi müdürü ve gardiyanları hakkında görevlerini ihmal ve su-i idare ettiklerinden dolayı gereğinin yapılması istenmiştir.⁴⁴⁹

Lapseki Hapishanesi görevlilerinin yeterli olmadığı gardiyan ve hapishane inzibatına ihtiyaç duyulduğu aktarılmıştır.⁴⁵⁰ Ayrıca hapishane çevresinde bulunan jandarma ile polis mürettebatının da önemli bir yere sahip olduğunu bilmekteyiz. 28 Mart 1912 tarihli polis mürettebatı cetvelinde Lapseki Kazasından bir polis memuru ile bir mıntka polisi olduğunu beş polis memuru ile mıntka polisine ihtiyaç olduğu gösterilmektedir.⁴⁵¹

Tablo 64 : 28 Mart 1912 Tarihli Lapseki Kazası Polis Mürettebatı Cetveli ⁴⁵²

Lâpseki kazası				Mülâhazat
Komisier-i salis	Komisier muavini	Polis memuru	Mıntka	
0	0	1	1	Mevcut
0	0	5	1	İlavesi iktiza eden

⁴⁴⁹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 80, Gömlek;49, Lef; 1, H-21-07-1337

⁴⁵⁰ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 48, Gömlek; 67, H-22-08-1340

⁴⁵¹ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

⁴⁵² BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

3.5.3 Lapseki Hapishanesi Mahkûm Kayıtları

Lapseki Hapishanesinde bulunan mahkum kayıtlarına en geç dönemle 14 Şubat 1909/1324 tarihli Rumi takvime göre şubat ayının başından sonuna dek 1 aylık tutulan yoklama cetvelinde rastlamaktayız. Cetvelde Rumi şubat ayı başından mart ayının başına kadar sadece cünha ve kabahat suçlarından bir Müslüman mahkum olduğu görülür. Mevkuf olarak şubat başında heyet-i ithamiyeden sekiz Müslüman, daire-i istintaktan dört Müslüman olmak üzere on iki mevkuf, şubat ayı sonunda ise daire-i istintaktan sadece altı Müslüman mevkuf gösterilmiş ve bunların sekiz tanesi tahliye ve mürur ederek ayın sonunda heyet-i ithamiye'den üç Müslüman ile daire-i istintaktan dört Müslüman olmak üzere on mevkuf kalmıştır.⁴⁵³

Tablo 65 : 1909 Tarihli Şubat Ayı Mahkûm ve Mevkuf Cetveli ⁴⁵⁴

Cinayetle mahkûm			Cünha ve kabahatle mahkûm			Deyninden dolayı mahkûm				
Yekûn	Gayr-i müslim	Müslim	Yekûn	Gayr-i müslim	Müslim	Yekûn	Gayr-i müslim	Müslim	Yekûn	
0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	Fî 1 Şubat sene 324 tarihinde mevcut mahbuseyn
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Tarih-i mezkûr fi 28 Şubat sene 324 tarihine kadar vürut eden mahkumeyn
0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	Yekûn
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Tarih-i mezkûreden fi 28 Şubat sene 324 tarihine kadar mahkûmiyetleri hitam (son) bulup

⁴⁵³ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 11, Lef; 1, H-25-02-1327

⁴⁵⁴ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 11, Lef; 1, H-25-02-1327

												salverilen mahkumeyn
0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1		Fî 1 Mart sene 325 tarihinde mevcut mahkumeyn
Mevkufeynin işleri hangi dairede bulunduğu												
Cinayet-i mahkûmeyn		Cünha mahkûmeyn		Heyet-i ittihamiyede		Daire-i istintakda		Yekûn				
Müslim	Gayr-i müslim	Müslim	Gayr-i müslim	Müslim	Gayr-i müslim	Müslim	Gayr-i müslim		Müslim	Gayr-i müslim	Yekûn	
0	0	0	0	8	0	4	0	12	12	0	12	Fî 1 Şubat sene 324 tarihinde mevcut mevkufeyn
0	0	0	0	0	0	6	0	6	6	0	6	Tarih-i mezkûreden fî 28 Şubat sene 324 tarihine kadar tevkif edilen mevkufeyn
0	0	0	0	8	0	1	0	18	18	0	18	Yekûn
0	0	0	0	4	0	0	0	4	4	0	4	Fî 1 Şubat sene 324 tarihinden fî 28 Şubat sene minhu tarihine kadar heyet-i ittihamiyede mürur etmekle tezyil kılınan
0	0	0	0	2	0	0	0	2	2	0	2	Fî 1 minhu tarihinden fî 28 minhu tarihine

												kadar ehyet-i itthamiyeye gönderilen
0	0	0	0	3	0	3	0	2	2	0	2	Fî 1 minhu tarihinden fi 28 minhu tarihine kadar tahliye ve livaya gönderilen mevkufeyn
0	0	0	0	3	0	7	0	10	10	0	10	Fî 1 Mart sene 325 tarihinde mevcut mevkufeyn

Lapseki hapishanesinin bu mahkum ve mevkuf yoklama cetveline Miladi 1909 Temmuz /R 1325 Temmuz ayında rastlanır. Temmuz ayı başından bitimine dek tutulan cetvelde 1 Temmuz tarihine kadar cünha ve kabahat suçundan yedi Müslüman, temmuz bitimine kadar yine cünha ve kabahat suçundan üç müslim olmak üzere toplam on mahkûm gösterilmiş tahliye edilenler ile birlikte ağustos sonunda cünha ve kabahat suçlarından sadece iki Müslüman mahkûm kalmıştır. Temmuz başında heyet-i ithamiye’de dört Müslüman ile daire-i istintakta üç Müslüman olmak üzere yedi mevkuf gösterilmiştir. Temmuz bitimine dek daire-i istintaktan üç müslim ile birlikte toplam on mevkuf ve tahliyesi yapılan altı mevkuf ile beraber temmuz ayı sonunda üç heyet-i ithamiye’den bir daire-i istintaktan olmak üzere dört müslim mevkuf kalmıştır.⁴⁵⁵

Tablo 66 : 1909 Tarihli Temmuz Ayı Mahkûm ve Mevkuf Cetveli ⁴⁵⁶

Cinayetle mahkûm			Cünha ve kabahatle mahkûm			Deyninden dolayı mahkûm			Yekûn
Yekûn	Gayr-i müslim	Müslim	Yekûn	Gayr-i Müslim	Müslim	Yekûn	Gayr-i müslim	Müslim	

⁴⁵⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 142, Gömlek; 10, Lef; 1, H-04-08-1327

⁴⁵⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 142, Gömlek; 10, Lef; 1, H-04-08-1327

0	0	0	7	0	7	0	0	0	7	Fi 1 Temmuz sene 325 tarihinde mevcut mahbuseyn
0	0	0	3	0	3	0	0	0	3	Tarih-i mezkûr gayesine kadar vürüt eden mahkumeyn
0	0	0	10	0	10	0	0	0	10	Yekûn
0	0	0	2	0	2	0	0	0	2	Tarih-i mezkûreye gayesine kadar müddetleri ikmal edip tahliye edilen mahkumeyn
0	0	0	2	0	2	0	0	0	2	Fi Ağustos sene 325 tarihinde mevcut olan mahkumeyn

Mevkufeynin işleri hangi dairede bulunduğu								Yekûn	Müslim	Gayr-i müslim	Yekûn	
Cinayet-i mahkûmeyn		Cünha mahkûmeyn		Heyet-i ittihamiyede		Daire-i istintakda						
Müslim	Gayr-i müslim	Müslim	Gayr-i müslim	Müslim	Gayr-i müslim	Müslim	Gayr-i müslim					
0	0	0	0	4	0	3	0	7	7	0	7	Fi 1 Temmuz sene 325 tarihinde mevcut mevkufeyn
0	0	0	0	0	0	3	0	3	3	0	3	Tarih-i mezkûre nihayetine kadar vürüt eden mevkufeyn
0	0	0	0	4	0	6	0	10	10	0	10	Yekûn
0	0	0	0	4/0	0	2/4	0	6 / 4	6/4	0	6/4	Tarih-i mezkûrede nihayetine kadar tahliye ve livadan gönderilen mevkufeyn
0	0	0	0	3	0	3	0	0	0	0	0	Tarih-i mezkûre nihayetine kadar heyet-i ittihanameye takdim kılınan mevkufeyn
0	0	0	0	3	0	1	0	4	4	0	4	Fi 1 Ağustos sene 325 tarihinde mevcut mevkufeyn

1913/1329 senesine gelindiğinde ise Rumi mart ayı nihayetine kadar Lapseki kazası dahilinde bir aylık vukua gelen cinayet suçları (büyük suçlar) tablosu mevcuttur. Cetvelde Kankol karyesi civarında maktul birisi olduğu ve kimliğinin henüz teşhis edilmediği ve failinin derdest edilmediği bir katl suçu, Subaşı karyesinde Fiil-i şen-i

livata (eşcinsel birliktelik) suçuyla Asker Kamil oğlu Ali ile Deveci Hüseyin ve arkadaşı, İdelkızılada karyesinde cebren fiil-i şeni' ve cerh suçundan Mehmet kerimesi Sofya veledi Mehmed ve Koca Mehmet oğlu asker Safer, Mustafa ve Kızılkçeçeli karyesinden asker firarisi Kayış oğlu Nasuh, Bayındır karyesi civarında kasten katl suçundan Şaban oğlu Mustafa olmak üzere toplam dört cinayet suçu gibi suçlar cetvelde gösterilmiştir.⁴⁵⁷

Tablo 67 : 1913 Tarihli Mart Ayı Vukua Gelen Cinayet Suçları (büyük suçlar) Cetveli
458

Ceraimin tarih-i vukuu	Mahall-i vakia	Nev-i Cerime	Müteaddi	Müteaddi-i aliyye	Failin ne vakit derdest edildiği	Fail firarda ise derdest edilememesi sebebi	Fail derdest edilememesinde dolayı mesulleri ihbarı memurları esamisi	Fail derdest etmeyen memurların hakkında icra olunan muamele	Mülâhazat
Bir hadım gün mukaddem	Kankol karyesi civarında	Katl	Meçhul	Meçhul					Maktulün na sahih (doğrulanmasından) etmesinden kim olduğu mübeyyen ve elyevm faili takip ve taharri edilmektedir
Fi 13 Mart sene 329	Subaşı karyesi	Fiil-i şeni livata (eşcinsel birlik telik)	Subaşı karyesinde n asker Kamil oğlu Ali	Kariye-i merkumede mukim deveci Hüseyin ve refiki recep	Mahal-i vakia derdest edilmiştir.				Bu babda, evrakı cihet-i adliyyeye tevdi olunmuştur.
Fi 23 Mart sene 329	Bayıldır kız karyesi civarında	Kasten katl	Ahız itacı Prezrinli Salih bin Murad	Bergos da mukimbsala muhacirlerinden Şaban oğlu Mustafa	Mahal-i vakia gününde n üç gün sonra derdest olduğu				Evrakıyla cihet-i adliyyeye teslim edilmiştir.
Fi 27 Mart sene 329	İdelkızılada	Cebren fiil-i şeni ve cerh	İdelik karyesinde n Mehmed kerimesi Sofiya veledi Mehmed	Karyeden koca Mehmed oğlu asker safer ve Mustafa ve Kızılkçeçeli karyesinde n asker firarisi Kayış oğlu Nasuh	Derdest edilmediği	Tahrirat ve takibat icra olunmaktadır	Bi'lahire bildirilecektir		Bu babdaki evrakın cihet-i adliyyeye tevdi olduğu

⁴⁵⁷ BOA, DH, EUM, Dosya; 35, Gömlek; 27, Lef; 8, H-20-12-1331

⁴⁵⁸ BOA, DH, EUM, Dosya; 35, Gömlek; 27, Lef; 8, H-20-12-1331

22 Ocak 1914 tarihli Lapseki hapishanesi sual varakasına baktığımızda Rumi Kanun-ı evvel ayı başında on iki erkek mahkûm dört kadın mahkûm olmak üzere on altı mahkum bulunduğu belirtilmiştir.⁴⁵⁹ Rumi 1330/1914 senesinde Mart-Temmuz-Teşrin-i Sani aylarında her yıl dört ayda bir mahkum ve mevkuf cetveli tutulduğunu ifade etmiştik. Ulaştığımız bu cetvelde Mart ayından Temmuz ayı sonuna kadar cünha suçundan üç erkek mahkum olduğu gösterilmiştir. Ayrıca sekiz erkek mevkuf olmak üzere mevkulardan cebren fiil-i şeni'ye tasaddi suçundan bir kişi, hataen katl ve cerh suçundan bir kişi, fiil-i zabıtaya cihet (zabıtaya direnme suçu) suçundan üç kişi, evrakları heyet-i ithamiyeye sevk edilmiş katl suçundan iki kişi ve bir diğeri de kabahat suçundan mevkuf olmak üzere toplam sekiz mevkuf bulunmaktadır.⁴⁶⁰

Tablo 68 : 1914 Tarihli Temmuz Dört Aylık Mahkûm ve Mevkuf Cetveli ⁴⁶¹

Nev-i cerain	Mahkûmeyn miktarı			Mülâhazat	Mevkufeynin miktarı			Beş kıta tarıklık ikisi tecciden katl evrakları heyet-i ittihamiyeye birisi de seyahate kaldıktan dolayı mevkuf olduğu
	Zükur	İnas	Yekün		Zükur	İnas	Yekün	
Cinayet	0	0	0	Bunlardan birisi cebren fiil-i şeniye tasaddü ikisi hataen katl ve cerh, ve diğer üçüsü fiil-i zabıtaya cihet ve diğer üçüsü cünha mahkûmudur	8	0	8	
Cünha	3		3					
Kabahat	0	0	0					
Yekün	3		3					

⁴⁵⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-5, H-07-03-1332

⁴⁶⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 1, H-08-11-1332

⁴⁶¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 1, H-08-11-1332

Lapseki Hapishanesinde aynı yılın Temmuz ayı başından Teşrin-i sani ayının başına kadar tutulan ikinci cetvelde cünha suçundan üç erkek mahkûm ile altı erkek mevkuf bulunmakta olup mevkufların dördü sirkat birisi revolverle cerh diğeri ise katl suçlarından tevkif edilmişlerdir.⁴⁶²

Tablo 69 : 1914 Tarihli Teşrin-i Sani Dört Aylık Mahkûm ve Mevkuf Cetveli ⁴⁶³

Nev-i ceraim	Mahkûmeynin miktarı			Mülâhazat	Mevkufeynin miktarı			Bundan dördü duvar ve lahın ve sirkat birisi de revolver ile cerh diğeri de katl maddesinde dolayı mevkuttur.
	Zükur	İnas	Yekün		Zükur	İnas	Yekün	
Cinayet					6	0	6	
Cünha	3		3					
Kabahat	0		0					
Yekün	3		3					

1919 tarihine baktığımızda ise Lapseki hapishanesinin Haziran ayı yoklama cetveli⁴⁶⁴, Temmuz ayı yoklama cetveli⁴⁶⁵, Teşrin-i Evvel ayı yoklama cetveli⁴⁶⁶ ve Teşrin-i Sani ayı yoklama cetveli⁴⁶⁷ olarak belirtebileceğimiz yoklama cetvellerinin mevcut olduğu görülür. 1919 yılını kapsayan bu cetvellerde katl suçundan sekiz kişi, cerh ve darp suçundan sekiz kişi, sirkat-i âdiye suçundan üç kişi, adiyen hayvan hırsızlığı suçundan otuz dört kişi, ahz u gasp suçundan bir kişi, şekavet suçundan bir kişi, fiil-i seni' suçundan dört kişi, teşhir-i silah suçundan iki kişi, memurîn-i zabıtaya hakaret suçundan iki kişi ve ceraim-i mütenevvi suçlarından yüz seksen sekiz kişi olmak üzere toplamında iki yüz elli beş kişi gösterilmiştir. Fakat burada dikkat çeken husus haziran ve temmuz ayında ceraim-i mütenevvi suçundan yüz seksen sekiz kişinin hapishanede olmasıdır. İki ay içerisinde bu kadar kişinin hapishaneye alınmasıyla ilgili

⁴⁶² BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 18, Gömlek; 26, Lef; 6, H-13-01-1333

⁴⁶³ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 18, Gömlek; 26, Lef; 6, H-13-01-1333

⁴⁶⁴ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337

⁴⁶⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337

⁴⁶⁶ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338

⁴⁶⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

olarak araştırmalarımız sonucunda herhangi bir kaynağa ulaşamadık. Fakat kale-i sultaniye hapishanesinden nakledildikleri kuvvetli bir ihtimaldir. İki ay içerisinde ceraim-i mütenevvi suçlarından yüz seksen sekiz suçlunun hapishanede olması izdihama sebebiyet vermiş ve bu izdihamın hafifletilmesi için hükümleri kesin olan ve suçları sabit mahkumların derhal Dersaadet ve Biga hapishanesine nakledilmeleri istenmiş ve bunların büyük bir kısmı nakledilerek nakillerinin yapılması için sevkiyat ücretleri ile mahkumların altı aylık ihtiyaçlarının tahsisatı da gönderilmiştir.⁴⁶⁸

Tablo 70 : 1919 Tarihli Lapseki Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ⁴⁶⁹

	Katl	Cerh ve darb	Sirkat cebriye	Sirkat adiyе	Adiyyen hayvan hırsızlığı	Ahı u gash	Şekavet	Kundakçılık	Sahrekârlık	Fil-i seni'	Teşhir-i silah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi	Yekün	Mülahazat
Haziran		3		2	10					2	1				94	112	
Temmuz	8	4			10	1	1			2	1	1			94	122	
Teşrin-i evvel		1			10							1			2	14	
Teşrin-i sani				1	4										2	7	
Toplam																255	

1920 tarihli Lapseki hapishanesine ait dokuz aylık yoklama cetvelini incelediğimiz sırada Rumi takvime göre nisan ayından başlayıp Kanun-ı Evvel ayına

⁴⁶⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 68, Gömlek; 29, Lef; 1-2, H-17-01-1338

⁴⁶⁹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338

kadar mahkûmların yoklamalarının kaydedildiğini görmekteyiz. Söz konusu cetvele göre nisan, mayıs, haziran ve temmuz aylarında cetvel tanzim olamaması nedeniyle boş bırakılmış olup sirkat-ı cebriye, ahz u gasp, kundakçılık, sahtekârlık, serserilik ve telgraf muhaberatı ihlal suçlarından mahkumların bulunmadığını görmekteyiz. Aynı şekilde cetvelde Katl suçundan sekiz kişi, sirkat-ı âdiye suçundan sekiz kişi, darp u cerh suçundan bir kişi, Adiyen hayvan hırsızlığı suçundan bir kişi, şekavet suçundan üç kişi, fiil-i şeni' suçundan bir kişi, teşhir-i silah suçundan bir kişi, memuriyet-i zabıtana hakaret suçundan iki kişi ve ceraim-i mütenevvi suçundan üç kişi olmak üzere toplamda on dokuz kişi bulunduğu aktarılmaktadır.⁴⁷⁰

Tablo 71 : 1920 Tarihli Lapseki Hapishanesi'nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli ⁴⁷¹

	Katl	Sirkat-i adiyeye	Darb u cerh	Sirkat-i cebriyye	Adiyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni'	Teşhir-i silah	Memuriyet zabıtana hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ahval	Ceraim-i mütenevvia	Yekün
Nisan	Nisan sene 336 ibtidasından Temmuz gayesine kadar olan cetvelin tanzimi kabil olamadığı işar kılınmağla şerh verildi.															
Mayıs																
Haziran																
Temmuz																
Ağustos	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	7
Eylül	1	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	7
Teşrin-i evvel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	
Teşrin-i sani	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	
Kanun-i evvel	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0	3
Kanun-i sani																
Yekün	4	4	1	0	1	0	2	0	0	1	1	2	0	0	3	19

⁴⁷⁰ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 6, H-26-05-1339

⁴⁷¹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 6, H-26-05-1339

Lapseki Hapishanesinin bu istatistik yoklama cetveline 1921 tarihinde de rastlamaktayız. Cetvel Rumi takvim esasıyla senenin ilk iki ayı olan mart ve nisan ayları yoklamaları ile senenin son iki ayı olan kanun-i sani ve şubat aylarına ait oluşturulduğunu görüyoruz.⁴⁷² Bu cetvelde mahkûm sayılarının 1919 tarihli dört aylık cetvele göre büyük oranda düştüğü görülür. 1921 tarihli yoklama cetvelinde katl suçundan üç kişi, cerh ve darp suçundan on bir kişi, sirkat-i cebriye suçundan bir kişi, sirkat-ı âdiye suçundan on kişi, ahz u gasb suçundan yedi kişi, şekavet suçundan üç kişi, fiil-i şeni' suçundan bir kişi, teşhir-i silah suçundan dört kişi ve ceraim-i mütenevvi suçundan iki kişi olmak üzere toplamda kırk iki kişi bulunmaktadır.⁴⁷³

Tablo 72 : 1921 Tarihli Lapseki Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ⁴⁷⁴

	Katl	Cerh ve darb	Sirkat-i cebriye	Sirkat-ı adiye	Adiyyen hayvan hursuzlğa	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçlık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni	Teşhir-i silah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi	Yekûn	Mütalahazat
Mart	1	4		2		1										8	
Nisan		1	1			2	3				1					8	
Kanun-i Sani	1	3		2		1				1	1				2	11	
Şubat	1	3		6		3					2					15	
Toplam																42	

⁴⁷² BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

⁴⁷³ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

⁴⁷⁴ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

3.5.4. Lapseki Hapishanesi'nde Sağlık Koşulları

Lapseki hapishanesinin sağlık koşulları hakkında pek fazla bilgi mevcut olmamakla birlikte ulaştığımız en eski belge 17 Mart 1909 tarihli hapishane muayene, teftiş ve yoklama belgesidir. Bu belgeye dayanarak hapishanede bir mahkûm ve on mevkuf bulunduğunu yapılan muayene ve teftişte sağlığa mugayir bir vaziyet olmadığını hapishanenin temiz tutulduğunu mahkûm ve mevkuların ihtiyaçlarının karşılandığını hapishane gardiyanı ve muhafazaya memur jandarmalar tarafından bir gün dahi kötü muamele görmediklerini koşulların iyi durumda olduğunu söylemek mümkündür.⁴⁷⁵ 14 Ağustos 1909 senesinde tekrar teftiş edilen hapishanede iki mahkûm ile dört mevkuf bulunduğu hapishanede gayr-i sıhhi bir durumla karşılaşılmadığı ihtiyaçların düzenli bir surette karşılandığı önemle vurgulanmıştır.⁴⁷⁶ 22 Mart 1919 tarihli bir başka belgede ise Lapseki Hapishanesinde az sayıda mahkûm kaldığı ve mahkûmlarda hastalık görülmediği bu nedenle merkezden tabip gönderilmesine gerek kalmadığı belirtilmiştir.⁴⁷⁷

11 Ekim 1919 senesine gelindiğinde ise hapishanenin bir anda sayısının yükseldiğini nakillerle Lapseki hapishanesinde çok sayıda mahkûm ve mevkuf bulunduğu ve bu nedenle hapishanede izdiham yaşandığı aktararak izdihamın hafifletilmesi için Dersaadet ve Biga hapishanelerine mahkûmların nakledilmesi istenmiş ve gereği derhal yerine getirilerek hapishane ferahlatılmıştır.⁴⁷⁸ Lapseki Hapishanesindeki mahkûm ve mevkuların sağlık koşullarını hapishaneye ödenen erzak, ekmek, ilaç ve küçük giderler tablosundan da görmemiz mümkün olacaktır. Miladi 1919/Rumi 1335 yılında mart ayından yılın en son ayı olan şubat ayına kadar bir senelik sarfiyat ve borç cetveli verildiğini görmekteyiz. Cetvelde Lapseki Hapishanesiyle birlikte merkez liva olan Kale-i Sultaniye Hapishanesi bir arada verilmiştir. Cetvelde borç olarak ödenecek mualecat (ilaç) bulunmadığı, ödenmesi gereken borç başlığı altında mütefarrika (küçük giderler) otuz beş para, yedi bin üç yüz elli beş kuruş; tayinat (erzak) on para, sekiz yüz yirmi bir kuruş olmaktadır. Sarfiyatlar ise mualecat on bin kuruş, müteferrika otuz beş para, yirmi dört bin üç yüz elli beş kuruş, tayinat-ı ekmek bedeli yirmi beş para, iki yüz elli üç bin altı yüz doksan bir kuruş olmaktadır. Lapseki

⁴⁷⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 11, Lef; 1-2, H-25-02-1327

⁴⁷⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 142, Gömlek; 10, Lef; 1-2, H-04-08-1327

⁴⁷⁷ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 80, Gömlek; 49, Lef; 1, H-21-07-1337

⁴⁷⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 68, Gömlek; 29, Lef; 1-2, H-17-01-1338

Hapishanesi ve Kale-i Sultaniye için verilen bu sarfiyat ve borç miktarlarının beraberinde o seneki mahkum ve mevkuf sayıları da on dört kadın mevkuf, altı yüz kırk bir erkek mevkuf, on dört kadın mahpus ve iki yüz on bir erkek mahpus olmak üzere toplam sekiz yüz seksen kişi verilmektedir.⁴⁷⁹

Tablo 73 : 1919 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Sarfiyat Cetveli ⁴⁸⁰

Ez-kayd tesviye bakiyye-i düyun (ödenmesi gereken borç)						335 senesi martı ibtidasından şubatı nihayetine kadar liva hapishanelerinde bulunan mahkûmeyn ve mevkufeyn için vukubulan sarfiyat						335 senesi martı ibtidasından şubatı nihayetine kadar hapishane ve tevkifhanelerde bulunan				Kazası	Mıla hazat
Mualecat (ilaç)		Muteferrika (küçük giderler)		Tayinat (erzak)		Mualecat		Muteferrika		tayinat-ı ekmek bedeli		Mevkufeyn		Mahbuseyn			
Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	Pare	Kuruş	İnas (kadınlar)	Zükur (erkekler)	İnas	Zükur		
	0	35	7355	10	821	0	10000	35	24355	25	253691	14	641	14	211	Merke z liva hapish anesi	Lâpse ki'deki kaza hapish anesiyl e birlikt e

⁴⁷⁹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338

⁴⁸⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338

3.5.5. Lapseki Hapishanesi'nde Firar Olayları

Lapseki hapishanesinde yaşanan firar olaylarına en erken 30 Eylül 1913 tarihli firari cetvel kaynağında rastlamaktayız. Cetvelde Lapseki Kazasının İlpağun Karyesinde katl suçundan on beş sene mahkûm edilen Mustafa adlı mahkum ile Yenice karyesinden katl suçuyla mahkûm olan Recep adlı mahkûmun firar ettiği ve aranmakta olduğu bilgisi yer almaktadır.⁴⁸¹ 23 Ekim 1913 tarihinde Lapseki'nin merkez karyesinde darp suçundan on gün hapishanede bulunup firar eden Kazan oğlu Mustafa kasabada yakalanmıştır.⁴⁸² Aynı senenin bir sonraki ayında ise kabahat suçundan yedi firari mahkum ile cünha suçundan üç firari mahkûm olmak üzere on kişi derdest edilmiştir.⁴⁸³

Tablo 74 : 1913 Tarihli Lapseki Hapishanesi Firarilerinden On Kişinin Derdest Cetveli
484

Sıra numarası	Nev-i cerm	Mahkûmun					
		Müddet-i mahkûmeyn	Kazası	Karyesi	İsim verenerin ismiyle şöreti	Tarih-i tevkif ve istihşali	Derdest ve istihşal bulunduğu mahali
1	Kabahat	Üç gün	Lâpseki	Kızıl keçi	Mustafa oğlu Aziz	Fî 3 Teşrin-i sâni sene 329	Karyesinde
2	Kabahat	Bir hafta	Lâpseki	Bin Bikar	Herkeleci Hüseyin bin Mehmed	Fî 13 minhu	Hanesinde
3	Kabahat	Bir hafta	Lâpseki	Bin Bikar	Süleyman Kadın bin Maznun	Fî 16 minhu	Kasabada
4	Kabahat	Bir hafta	Lâpseki	Bin Bikar	Mehmed bin Hüseyin	Fî 16 minhu	Karyesinde
5	Kabahat	Bir hafta	Lâpseki	Bin Bikar	Terzi bin İbrahim	Fî 16 minhu	Kasabadaki hanesinde
6	Cünha	Bir mah	Lâpseki	Adatepe kariyesinden	Süleyman oğlu Yusuf	Fî 9 minhu	Karyesinde
7	Cünha	On beş gün	Lâpseki	Adatepe kariyesinden	Mustafa oğlu Murad	Fî 19 minhu	Karyesinde
8	Kabahat	Bir hafta	Lâpseki	Kangırı kariyesinde	Mütehaddi Mustafa bin Ahmed	Fî 19 minhu	Karyesinde

⁴⁸¹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef; 1, H-09-12-1331

⁴⁸² BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 4, H-02-02-1332

⁴⁸³ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 2, H-02-02-1332

⁴⁸⁴ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 2, H-02-02-1332

9	Cünha	Altı mah	Lâpseki	Kangırı karyesinde	Ahmed Kızı Sıdika	Fî 20 minhu	Hanesinde	
10	Kabahat	Bir hafta	Lâpseki	Kızıl keçi	Kalfa İbrahim	Fî 13 minhu	Kasabasında	

10 Ağustos 1919 yılında bayramın birinci günü sabahleyin Lapseki Hapishanesinin koğuşları açıldığı sırada mahkûmların gardiyan ve jandarmalar üzerine hücum ederek jandarmaların silahlarını gasp edip firar ettikleri ve alınan tedbirlere rağmen yirmi dört şahsın firar edebildiği görülür. Bunlardan on tanesinin kısa sürede yakalandığı ve birinin sonradan yakalandığı diğer firarilerin ise arandığı bilgisi yer almaktadır. Yaşanan firar olayının sebebinin hapishanede çok fazla sayıda mahkûm bulunduğu ve izdiham yaşanması nedeniyle mahkûmların firarlarının önüne geçilemediği derhal izdihamın hafifletilmesi gerektiği böylelikle firarların önlenebileceği aktarılmıştır.⁴⁸⁵ 18 Nisan 1920 tarihli belgede ise Lapseki Hapishanesinde huzursuzluk çıkaran, asayiş bozan, nöbetçilerin üzerine hücum eden ve kapıları kırarak duvarları delerek firara teşvik eden bir takım mahkûmun Kale-İ Sultaniye Hapishanesine nakil edilmeleri istendiği aksi takdirde hapishane de nizam kalmadığı ve adaletin sağlanamadığı vurgulanarak suçu ispat edilmiş ya da edilmemiş bu mahkûm ve mevkuların nakillerinin yapılması gerektiği belirtilmiştir.⁴⁸⁶ Aynı ayın sonlarında hapishanede yine firar olayları yaşanmış ve firar edenlerin on altısının sağ, bir kaçının yaralı, birisinin ölü olarak ele geçirildiği anlaşılmaktadır. Firarilerden sekiz tanesinin ise pişmanlıkla teslim olduğu ve bir tanesinin merkez livaya göç ettiği diğerlerinin ise şiddetle takip edildiği bilgisi verilerek bu olayın Anzavur ayaklanmasıyla bir ilgisi olabileceği düşünülerek araştırılması istenmiştir.⁴⁸⁷ 29 Nisan 1920 tarihinde hapishaneden firar eden mahkûmların firarlarına sebebiyet vererek göz yumdukları gerekçesiyle Jandarma Taburu Müfettişi Mülazım Mösyö Ponsoya tarafından yazılan umum jandarma kumandanlığından tevi ve leffen tesyir kılınan rapor suretinde Lapseki Hapishanesi müdürü ve gardiyanları hakkında görevlerini ihmal ve su-i idare ettiklerinden dolayı gereğinin yapılması istenmiştir.⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 39, Gömlek; 76, Lef; 1-2, H-15-12-1337

⁴⁸⁶ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 48, Gömlek; 67, H-22-08-1340

⁴⁸⁷ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 42, Gömlek; 39, H-28-07-1338

⁴⁸⁸ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 80, Gömlek; 49, Lef; 1, H-21-07-1337

3.6. Biga Kazası Hapishanesi

Biga Sancağı'nın Biga kazasında bulunan bu hapishanenin mülkî olarak devlete ait olduğunu ve bu hapishanenin fiziki durumu, tamir ve tadilatı, hapishane görevlileri, mahkûm kayıtları, sağlık koşulları ve firar olaylarına ayrıntılı bir şekilde değineceğiz.

3.6.1. Biga Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı

Biga Kazası Hapishanesinin Fiziki durumu, tamir ve tadilatına dair ulaşabildiğimiz en eski belge 16 Nisan 1903 tarihli Biga Hapishanesinin gayr-i sıhhi bir durumda olması ve hapishanede hastane bulunmaması durumuna yönelik olup hastane ihtiyacının karşılanması talebine yöneliktir.⁴⁸⁹ Diğer bir belge ise 25 Nisan 1904 tarihinde hapishanede çıkan bir yangına yöneliktir. Yanarak zarar gören Biga Hapishanesinin onarım masrafı için tahsisat istenmiş fakat bu isteğin onaylanmadığı görülmüştür. Hapishanesinin yüz yirmi nefer mahpus kapasitesine kâfi olmak üzere iki yüz seksen zira' arazi üzerinde olduğu büyük ve küçük dört koğuşu havi olarak tamir ve tadilatının yapılması istendiği fakat gerekli tahsisatın (ödenegin) yapılmadığı vurgulanmaktadır.⁴⁹⁰ Genel olarak erkek koğuş kapasitelerinin otuz kişiyi, kadın koğuşunun ise on ila on beş kişiyi kapsayabildiği görülmektedir.⁴⁹¹

18 Şubat 1907 tarihinde Biga Hapishanesinin teftiş edildiği ve teftiş neticesinde hapishanesinin karanlık, rutubetli ve gereken ihtiyaca yeterli olmadığı anlaşıl原因 olarak gereğinin yapılması talep edilmiştir.⁴⁹² 18 Eylül 1912'de Biga Kazası Hapishanesinin avlusu etrafındaki duvarlara demir parmaklıklar konulması ve bazı kısımların tamir ve tadilatının yapılmasının elzem görüldüğü aktarılarak masraflar için dört bin iki yüz otuz yedi kuruş ödenmesi talep edilmiştir.⁴⁹³

Biga kazası Hapishanesinin 14 Aralık 1913 tarihli sual varakasında hapishanesinin hükümetin malı olduğu, erkek ve kadın hapishanelerinin hükümet konağının bulunduğu arsa üzerinde olduğu ve ikinci derecede haiz-i ehemmiyette bulunduğu vurgulanmaktadır. Hapishanesinin tahminen iki yüz yirmi metrekare olduğu her bir

⁴⁸⁹ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 44, Gömlek; 6, Lef; 1-2, H-20-01-1321

⁴⁹⁰ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 63, Gömlek; 15, Lef; 1, H-18-04-1324

⁴⁹¹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 1, H-10-1335

⁴⁹² BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 67, Gömlek; 14, Lef; 1, H-17-01-1325

⁴⁹³ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 3, Gömlek; 16, Lef; 1, H-06-10-1330

metresi elli kuruş kıymetinde olduğu belirtilir. Söz konusu hapishanenin ihtiyacı karşılayamadığı ve iyi durumda olmaması cihetiyle yeniden inşa edilmesi gerektiği arz edilmiştir.⁴⁹⁴

Tablo 75 : Memalik-i Osmaniye’de Mevcut Hapishaneler İçin Dahiliye Nezaretine Verilecek Malumata Dair Sual Varakası ⁴⁹⁵

Vilayetin ismi		Kazanın ismi	Biga
Livannın ismi	Kale-i Sultaniye	Hapishane'nin husus bir ismi var ise annın ismi	Yoktur
Nisaya mahsus hapishane var mıdır?	Bir adet nisa hapishanesi vardır		
Hükümetin malı mıdır isticaren mi istimal olunur	Hükümet malıdır		
329 senesi kanun-ı evvelin birinci günü mevcut mahbuseyn adedi	Erkek 19/Kadın 3/ ceman 22		
Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin mahalince derece-i ehemmiyeti hükümet konağı dâhilinde veya haricinde ve hükümet dairesi müştemilat olup olmadığı	Zükur ve İnas hapishaneleri hükümet konağının mebni bulunduğu arsa üzerindedir. Arazi buraca ikinci derecede haiz ehemmiyettedir		
Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin miktar zirai [bi'l mesaha mümekkin olmadığı halde tahminen]	İki yüz yirmi metre merbaanedir		
Hapishanenin mebni bulunduğu arazinin beher zirai'nin kıymeti	Metre merbaa elli kuruş kıymeti haizdir.		
Hapishanenin ahval-i umumiyesine dair tarif: yeniden yapılmak iktiza eder mi tamir ile matlube muvaffak bir hale ifrağı mümkün müdür. Tamirat derecesi ve mütalaa-i mahsusa	Hapishane mebani cihet-i şerifi'ye nazar olmayıp hayat-ı sairesi kapalı bulunduğu ihtiyaç mahaliyi temin edecek vesayeti haiz olmadığı vechle ve kabil-i salah olmadığından yeniden inşası müktezidir.		

21 Şubat 1916 yılına gelindiğinde Biga Hapishanesinin tamiratına ait havalenamenin tahsil edildiği ve masraflar için cetveller oluşturulduğu görülür. Tamirat için istihdam olunan amele ücreti ile nakliyat ve müfredat cetveli mevcuttur. Cetvelde odabaşı (kalfa) için yevmiye adedi on bir olmak üzere yüz on kuruş ödendiği, normal

⁴⁹⁴ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-4, H-07-03-1332

⁴⁹⁵ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-4, H-07-03-1332

amele için elli beş kuruş ödendiği ve kum nakliyesi için yetmiş iki kuruş olmak üzere toplam iki yüz otuz yedi kuruş gösterilmektedir. Diğer cetvellerde ise taban kirişi, duvarlar, kapılar, pencereler, bölmeler, tavan temeli, tavan çubuğu ve destek direklerinin ne türde olduğu uzunlukları, miktarları ve fiyatlarını göstermekte olup toplamda yedi yüz iki kuruş tuttuğu belirtilmiş ve gerekli ödemeler yapılmıştır. ⁴⁹⁶

Tablo 76 : 21 Şubat 1916 Tarihli Tamirat Masraf Cetveli ⁴⁹⁷

Pare	Kuruş	Amele yevmiyesi			Nakliye ücreti		Götürü verilen işin miktar-ı ücreti	M ü l a h a z a t
		Yevmiye adedi	Dâhiliye kasası cüret	Amelenin sakfı	Dâhiliye kasası ücreti	Nakliyenin nvi		
00	110	11	10	Odabaşı (kalfa)		Kum nakliyesi tedavülü		
00	55	11	5	Amele-i âdi				
	72				2 kum erae 36	Tek arabacı Abdullah Ağa		
Pah 35/05	237/11/2 5	Yekün akçe-i marki						

Yekün		Müfredat fiyatı		Miktar-ı saçmı veya yasthiyesi		Ebadı			Mekadiri			Nev i	Esami-i malzeme	M ü l a h a z a t
San tim	Kur uş	Santi m	Gur uş	Mik ab	Mer ba	İrtif a	Arz	Tu l	Kiy ye	Ki lo	Ade t			
			156	0,47 5		0,10 9	0,16	5, 50			6	Meş e	Taban kirişi duvarın kuşak vesaire için	

⁴⁹⁶ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 24, Gömlek; 46, Lef; 1-2-3-4-5, H-21-06-1334

⁴⁹⁷ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 24, Gömlek; 46, Lef; 1-2-3-4-5, H-21-06-1334

			108	0,100		0,00	0,15	4,50		12	Çam	Bila tebeytün kapı ve pencere kasaları için	
			140	0,12		0,12	0,12	5,00		10	Çam	Mertek bölmeler için ve bağdadi çaprazlara	
			96	0,328		0,12	0,42	5,70		12	Meşe	Tavan çubuğu	
		50	22	0,060		0,12	0,10	5,00		1	Meşe	İstinad direkleri	
			45	0,080		0,05	0,12	4,50		3	Meşe	İstinad direkleri	
50	702		135		3250	701/7015	0,25	3,0		30	Çam	Tavan temeli	
113,537,0	35667	Akçe meri											

Yekün		Müfredat-ı fiyatı		Miktar-ı cemi ve mathiyesi		Ebadı			Mekadiri			Nevi	Esam-i malzeme	Mülhazat
Santim	Kuruş	Santim	Kuruş	Mekab	Merbat	Arşın	Arz	Tul	Kıyye	Kilo	Adet			
		00	156	875		0,09	0,16	5,50			6	Meşe	Taban kirişi duvarlara kuşak ve saire için	

		00	00	0	0	0,05	2,15	4,00			12	Çam	Pilatin kapı ve pencere kasaları için	
		00	140	0,720		0,12	0,12	5,00			10	Çam	Yerin bölmeleri için ve yağdarı çeyranelere	
		00	96	0,328		0,12	0,12	5,12			12	Meşe	Tavan çubuğu	
		50	225	0,060		0,12	0,10	5,00			1	Meşe	İstinad direkleri	
50	712	00	45,0	0,080		0,05	0,12	4,50			3	Meşe	İstinad direkleri	
		00	135,00		32,50	0,01/0,0010	0,25	3,00			30	Çam	Tavan tahtası	

3.6.2. Biga Hapishanesi Görevlileri

Biga Hapishanesinde bulunan görevlilere dair ulaşılan en eski arşiv belgesi 12 Ocak 1889 tarihli gardiyan tayini hakkındadır. Biga Hapishanesinde gardiyan olarak çalışmakta olan Haydar Efendi'nin hizmetinde devamsızlığına ve hapishaneyi taharetsiz (kirli) bir halde bulundurmasından dolayı gardiyan Haydar Efendi yerine orman süvarisinde istihdam olunup okuma yazması olan ve gardiyan hizmetine istidadı olan Uzun Ali Efendi'nin aylık iki yüz elli kuruş maaşla tayininin yapılması istenmiştir. Söz konusu talep kabul edilerek Uzun Ali Efendi göreve başlamıştır.⁴⁹⁸ Bu tarihlerde hapishanede kaç gardiyan olduğu bilinmemektedir. Fakat 27 Nisan 1898 tarihinde Kale-i Sultaniye Hapishanesinde bulunan mahkûmların kesreti (çokluğu) ve vazife yapan gardiyanların kifayet etmediği, inzibatın (düzenin) gayri kabil bulunduğu gerekçesiyle Biga Hapishanesinde bulunan üç gardiyandan birinin Kale-i Sultaniye Hapishanesine

⁴⁹⁸ BOA, DH, MKT, Dosya; 1583, Gömlek; 94, Lef; 1, H-10-05-1306

gönderilmesi istenmiştir. Bu bilgiye dayanarak Biga hapishanesinde üç gardiyan bulunduğunu söylemek mümkündür.⁴⁹⁹

15 Ekim 1912 tarihli Kale-i Sultaniye Sancağında bulunan hapishane görevlileri cetvelinde Biga hapishanesi için 26 Eylül 1905 senesinde aylık iki yüz elli kuruş maaşla gardiyan olarak göreve başlayan Hüseyin oğlu Mustafa adlı gardiyan, 29 Haziran 1908 senesinde aylık iki yüz elli kuruş maaşla gardiyan olarak göreve başlayan Mümin Ağa adlı gardiyan, 7 Ekim 1908 yılında aylık doksan kuruş maaşla Nisa gardiyanı olarak göreve başlayan Fatma Hatun adlı gardiyan ve 25 Temmuz 1911 yılında gardiyan olarak göreve başlayan Aziz Efendi Adlı gardiyan olmak üzere Biga hapishanesinde görev yapmakta olan toplam dört gardiyan olduğu gösterilmiştir.⁵⁰⁰

28 Ocak 1917 tarihli izahat varakasında Biga hapishanesi bünyesinde çalışan Müdür, memur ve kâtabin olmadığı Ser-gardiyan Zülkarin Efendi ile iki gardiyanın bulunduğu gösterilmektedir.⁵⁰¹ Bunun yanında hapishane görevlileri kadar çevresinde bulunan jandarma ile polis mürettebatının da önemli bir yere sahip olduğunu bilmekteyiz. 28 Mart 1912 tarihli polis mürettebatı cetvelinde Biga Kazasından bir komiser muavini, dört polis memuru ile iki mıntıka polisi olduğunu, bir komiser-i salise, sekiz polis memuru ile iki mıntıka polisine ihtiyaç olduğu gösterilmektedir.⁵⁰²

Tablo 77 : 28 Mart 1913 Tarihli Biga Kazası Polis Mürettebatı Cetveli ⁵⁰³

Biga kazası				Mülâhazat
Komiser-i salis	Komiser muavini	Polis memuru	Mıntıka	
0	1	4	2	Mevcut
1	0	8	2	İlavesi iktiza eden

⁴⁹⁹ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 18, Gömlek; 66, Lef; 3, H-05-12-1315

⁵⁰⁰ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 14, H-25-12-1330

⁵⁰¹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, Lef; 1, H-04-04-1335

⁵⁰² BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

⁵⁰³ BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1, H-09-04-1330

3.6.3. Biga Hapishanesi Mahkûm Kayıtları

Biga Hapishanesinde bulunan mahkûmlara yönelik en erken tarihli belgelerden bir tanesi 8 Ekim 1902 tarihli kürek cezasıyla mahkûm edilen çoğunluğu katl suçundan mahkûm yirmi beş neferle ilgilidir. Bunların hapishanede asayişi tehlikeye soktukları ve hapishane kurallarını ihlal edebilecekleri ihbarıyla kürek cezası olan mahallere gönderilmesi istenmiştir. Fakat kürek merkezlerinin müsait olmaması nedeniyle yirmi beş mahkûmun hapishanede devam etmeleri ve hıfzedilmeleri kararı verilmiştir.⁵⁰⁴

Tablo 78 : 8 Ekim 1902 Tarihli Biga Hapishanesi Kürek Mahkumları Cetveli ⁵⁰⁵

Nevm-i cerm	Müddet-i mahkumeyni	İbtidâ-yı tarih-i tevkifi		Esami-i mahbuseyn	Mülâhazat
		Arabi	Rumi		
Ammeden ihrak	Müeyyid	1 Rebiülahir sene 317	26 Temmuz sene 315	Ezine kazasına tabii Hamidiye karyesinden Menad oğlu Hasan bin Hüseyin	
Katl	15 sene	9 Rebiülahir sene 313	17 Ağustos sene 311	Ayvacık kazasına tabii Ercid karyesinden Hacı Emin oğlu Halil İbrahim oğlu Mehmed	
Katl	15 sene	25 Muharrem sene 311	26 Temmuz sene 309	Üsküp vilayeti dâhilinde Dakmin karyesinden Arnavud Mustafa bin Hacı Salih	
Katl	15 sene	12 Muharrem sene 314	11 Haziran sene 312	Lâpseki kazasının yulkarı okçular karyesinden İbrahim bin Hüseyin	
Katl	15 sene	17 Rebiülahir sene 314	13 Ağustos sene 312	Ayvacık kazasına tabi sazlı karyesinden Hacı oğlu Süleyman bin Mustafa	
Katl	15 sene	9 Rebiülahir sene 314	4 Eylül sene 312	Biga kasabasının Kurşunlu mahallesinden Arnavud Kurtes oğlu Receb bin Receb	
Katl	15 sene	5 Şevval sene 314	25 Şubat sene 312	Ezine kazasına tabi Bakkalı karyesinden sarı Muhsin oğlu Süleyman bin Mustafa	
Katl	15 sene	5 Cemaziyelahir sene 315	19 teşrin-i evvel sene 313	Ezine kazasının Bayramiç kasabasında tepecik mahallesinden Kıbtî Mahmud bin Mustafa	
Katl	15 sene	8 Safer sene 316	16 Haziran sene 314	Ayvacık kazasının Bergos karyesinden Kazı oğlu Halil bin Yusuf	
Katl	15 sene	17 Zilhicce sene 315	26 Nisan sene 314	Ezine kazasının Koç Ali karyesinden Hacı torun Hafız Halil bin Ahmed	
Katl	15 sene	14 Safer sene 316	21 Haziran 314	Ezine kazasının Franlı karyesinden Ali Onbaşı oğlu Şerif Mehmed bin Hüseyin	

⁵⁰⁴ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 44, Gömlek; 27, Lef;1, H-29-01-1321

⁵⁰⁵ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 44, Gömlek; 27, Lef;1, H-29-01-1321

Katl	15 sene	23 Cemaziyelevvel sene 316	26 Eylül sene 314	Bayramiç nahiyesinin Terekli karyesinden Kıbtî Ali bin İsmail	
Katl	15 sene	20 Cemaziyelahir sene 316	25 Eylül sene 314	Kale-i Sultaniye kasabasının Yahudi mahallesinden Yakud veledi Dayvid Eziril	
Katl	15 sene	14 Şevval sene 315	23 Şubat sene 313	Ayvacık kazasının Çenterli obasından Çenterli oğlu yörük Kadir bin Musa	
Cebren izale-i bekr	15 sene	10 Rebiülevvel sene 317	6 Temmuz sene 315	Kale-i Sultaniye kasabasının Yahudi mahallesinden Nesim veledi Rofail karisi	
Katl	15 sene	26 Muharrem sene 317	24 Mayıs sene 315	Ayvacık kazasının Tameş karyesinden Baba Ahmed oğlu kiracı Mustafa bin Hasan	
Katl	15 sene	23 Zilkade sene 316	23 Mart sene 315	Ezine kazasının Yakıdaliler karyesinden piri oğlu Ferhad bin Ali	
Cerh ve sirkat	15 sene	22 Cemaziyelevvel sene 317	16 Eylül sene 315	Gelibolu'nda Bolayır karyesinden Ohanis oğlu Tusuri veled Erhondi	
Bu dahi	15 sene	22 Cemaziyelevvel sene 317	16 Eylül sene 315	Gelibolu'nda Bolayır karyesinden Ohanis oğlu Topal Yani veledi Erhondi	
Bu dahi	15 sene	22 Cemaziyelevvel sene 317	16 Eylül sene 315	Ezine'nin Cedid karyesinden Bağdal oğlu Endon veled-i Kostanti	
Bu dahi	15 sene	22 Cemaziyelevvel sene 317	16 Eylül sene 315	Ezine'nin Cedid karyesinden Bulgar Hırsetorlu oğlu Loka	
Bu dahi	15 sene	22 Cemaziyelevvel sene 317	16 Eylül sene 315	Ezine'nin Cedid karyesinden Dimitraki oğlu Kurnev veledi Kostanti	
Bu dahi	15 sene	22 Cemaziyelevvel sene 317	16 Eylül sene 315	Gelibolu'nda Taykur karyesinden Dimitraki oğlu Zanta Pinabot	
Katl	15 sene	13 Safer sene 318	28 Mayıs sene 316	Biga kazasının Suret Tepe karyesinin Nuh oğlu Çerkes muhacir	
Cerh ve katl	15 sene	18 Rebiülahir sene 319	21 Temmuz sene 317	Ezine kasabasından Sinek Osman oğlu Emin	

1911 senesine gelindiğinde ise Rumi 1327 Kanun-i evvel ayına ait vukuat cetveliyle karşılaşmaktayız. Cetvelde kanun-ı evvel ayının üçüncü gününde Kara Biga karyesinde vukua gelen fiil-i şeni' suçundan derdest edilen Karabon Mustafa ile Behçi oğlu Mustafa ve mağdur Koca Mehmed oğlu Mustafa yer almaktadır. İkincisi Kanun-ı Evvel ayının sekizinci gününde Yakacık Karyesinde vukua gelen Cebren nikahlı kadın kaçırma suçundan ikisi derdest edilen, diğeri aranmakta olan İsmail oğlu Halil, Abdullah oğlu Hüseyin ve Rabnor Mustafa oğlu Hüsni ve mağdur Koca Hüseyin oğlu Mehmedin Kerimesi (kızı) yer almaktadır. Son olarak Kanun-ı Evvel ayının yirmi dördüncü gününde Biga kasabasında çarşı içerisinde bıçakla cerh ve katl suçundan derdest edilen

Biga Kasabasında bir Ermeni mahallesinde Berber Aleks'in oğlu Tarus ve mağdur Biga Kasabasında Akgazi mahallesinde Kasap Hacı İsmail oğlu maktul Şükrü yer almaktadır.⁵⁰⁶

Tablo 79 : 1911 Tarihli Biga Kazası Vukuat Cetveli ⁵⁰⁷

Sıra numarası	Yeym-i vukuatı	Nev-i cerm	Mahal-i cerm	Mütecasir ve fail müştereklerini n esamisi	Mağdurun esamisi	Derece-i takibat	M ü l h a z a t
1	3 Kanun-ı evvel sene 327 3 minhu	Fiil-i şeni Fiil-i şeni	Kara biga karyesi Kara biga karyesi	Karabon Mustafa Behçi oğlu Mustafa	Koca Mehmed oğlu Mustafa Koca Mehmed oğlu Mustafa	Mütecasirleri derdest ve evrakıyla cihet-i adliyyeye teslim edilmiştir.	
2	8 Kanun-ı evvel sene 327	Cebren nikahlı karı kaçırılmak	Yakacık karyesi	İsmail oğlu Halil ve Oğulluğu Hüseyin bin Abdullah koruyucu Rabnor Mustafa oğlu Hüsni	Karyeden Koca Hüseyin oğlu Mehmed kerimesi Emine	Kaçarlarken ikisi derdest olunup birisi vadi-i firarda olduğundan taharri ve muktezat olunmaktadır	
3	24 Kanun-ı evvel sene 327	Bıçakla cerh ve katl	Biga kasabasında çarşı derununda	Biga kasabasının Ermeni mahallesinde berber Aleks'in oğlu Tarus	Biga kasabasında Akkazi mahallesinde Kasap Hacı İsmail oğlu maktul Şükrü	Mütecasir derdest evrakıyla cihet-i adliyyeye teslim edilmiştir.	

Biga Hapishanesine sevk edilen bu mahkumların yanı sıra 1913 yılının Rumi 1328 Kanun-ı Sani ayında cinayet suçlarından derdest edilenlere ait cetvel bulunmaktadır. Cetvelde kanun-ı sani ayının ilk günlerinde Kara Biga civarındaki Akbağ mevkiinde kurşunla katl suçundan derdest edilen Aksaz Karyesinden Aleks'in Kerimesi ve kerimesinin hizmetkârı Yanih, Kosantin Karavane ve Kara Biga'dan İsmail oğlu Mehmed ve mağdur Şarköy kazasının Çengelli Kariyesinden Murad oğulları İzzet ve Kazım yer almaktadır. İkinci olarak Akköprü değirmeni mahalinde kurşunla cerh suçundan derdest edilen Kazım oğlu Aziz ve Barbuvağ oğlu Ali ve mağdur Çavuş

⁵⁰⁶ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 107, Gömlek; 31, Lef; 4, H-14-02-1330

⁵⁰⁷ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 107, Gömlek; 31, Lef; 4, H-14-02-1330

Karyesinde Hüseyin oğlu Hüseyin yer almaktadır. Üçüncü olarak yine aynı karyede kurşunla cerh suçundan derdest edilmiş olan Reji süvari kolcularından ⁵⁰⁸ Kasap Mehmed, Arnavut Ahmed, İslam ve Handeci Mustafa ve mağdur edilen Havran Karyesi sakinlerinden Necip oğlu Arnavut Hüseyin yer almaktadır. Son olarak Çan kasabası dahilinde Veli Mehmed çeşmesi mevkinde kurşunla katl suçundan biri derdest diğeri aranmakta olan Çakmak Çayır Karyesinden Raşid damadı Halil ile Uzunalan Karyesinden Keke Ali oğlu firari Ahmed ve maktul olan Biga'nın Rum mahallesinden Esparka oğlu Dimitri yer almaktadır.⁵⁰⁹

Tablo 80 : 1913 Tarihli Biga Kazası Cinayet Suçları Cetveli ⁵¹⁰

Numara	Cerai min tarih-i vukuu	Mahalli -i vakta	Nev-i Cerime	Müteaddi	Müteaddi-i aliyye	Failin ne vakit derdest edildiği	Fail firarda ise derdest edilemesi sebebi	Fail derst edilememesinden dolayı mesulleri ihbarı memurları esamisi	Fail derdest etmeyen memurları n hakkında icra olunan muamele	M ü l a h a z a t
1	Fî Kanun -i sâni sene 328	Kara Biga civarında Akbağ	Kurşunla katl	Aksaz karyesinden Aleksi kerimesinin hizmetkârı kara kaç turdaraki oğlu Yani ve Kostanti Karavaneve Aleksi kerimesi ve Kara Biga'da İsmail oğlu mehmed	Şarköy kazasının Çengelli karyesinde Murad oğulları İzzet ve Kazım	Derdest edilmiştir				
2	Fî 5 minhu	Akköprü değirmeni	Kurşunla cerh	Akköprü karyesinden Kasım oğlu Aziz ve Barbuvak oğlu Ali	Çavuş karyesinde Hüseyin oğlu Hüseyin	Derdest edilmiştir				

⁵⁰⁸ Tütün ve tuz tekeline yöneten Reji kurumunun kendi bünyesinde geliştirdiği silahlı kolcu birlikleridir.

⁵⁰⁹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 97, Gömlek; 4, Lef; 5, H-15-03-1331

⁵¹⁰ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 97, Gömlek; 4, Lef; 5, H-15-03-1331

3	Fî 26 minhu	Akköprü lariyesi	Kurşunla cerh	Reji süvari kolcularından kasab Mehmed ve Arnavud Ahmed ve İslam ve Handeci Mustafa	Havran karyesinde sakin Aranvud Hüseyin bin Necib	Derdest edilmiştir				
4	Fî 27 minhu	Çan kasabası dâhilinde Veli Mehmed çeşmesi	Kurşunla katl	Çakmak Çayır karyesinden Raşid damadı Halil ve Uzunalan karyesinden Keke Ali oğlu firari Ahmed	Biga'nın Rum mahallesi nden Esperka oğlu Dimitri	Halil derdest ve Ahmed derdest taharri edildiği				

Biga Kazası Miladi aynı senenin 14 Mart'tan 12 Nisan'a kadar olan Rumi takvimde ise 1329 yılının mart ayı zarfında vuku bulan cinayet suçları cetvelde gösterilmektedir. Cetvelde dört adet cinayet suçu verilmekte olup bunların ikisi ahz u gasp ve cerh suçları, biri katl kastıyla bıçakla cerh ve bir diğeri kurşunla mütemadiyen katl suçlarıdır. Sözü edilen cinayet zanlılarının ikisi derdest edilmiş olup diğeri ikisinin aranmakta olduğu bilgisi verilmektedir.⁵¹¹

Tablo 81 : 1913 Tarihli Biga Kazası Cinayet Suçları Cetveli ⁵¹²

Numara	Tarih-i cerm	Mahali vakıa	Nev-i cerm	Müteaddi-i aliyyenin ismi ve şöhreti	Müteaddinin ismi ve şöhreti	Derdest edilüp edilmediği	Mülâhazat
1	Fî 9 Mart sene 329	Borlar karyesi	Kurşunla müteammüden katl (isteyerek ve bilerek öldürme)	Ezine vilayetinin Uzun Köprü kazasının Pavşî karyesi muhacirlerinden olup mevkiten Bozlar karyesinde İbiş oğlu Pomak Hasan	Bozlar karyesinde Sapı Veli oğlu Kara İsmail bin Veli	Derdest edilmiştir.	

⁵¹¹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 35, Gömlek; 27, Lef; 10, H-20-12-1331

⁵¹² BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 35, Gömlek; 27, Lef; 10, H-20-12-1331

2	Fi 18 minhu	Kara Hamzalar karyesi	Ahz u gasp ve cerh	Hoca kazası muhacirlerinden olan Karahamzalar karyesinde mevkât-i mukim İbrahim oğlu Hacı Ahmed zevcesi Hafize	Kaza-i mezkûr muhacirlerinden olup merkumun hizmetkârı Emin oğlu Mehmed ve Biga kasabasının muhacir berber oğlu Şevket	Şevket derdest edilerek taht-ı tevkife alınmış ve Mehmed derdest taharri edildiği	
3	Fi 30 minhu	Biga kasabasında	Katl kastıyla bıçakla cerh	Bigalı İbrahim Bey mahallesinden Güğümcü çırağı İsmail oğlu Kara Mehmed	Biga'nın Tekeci mahallesinden Güğümcü Sadık oğlu Topal Ahmed	Takip vakıada hemen derdest edilmiştir.	
4	Fi 30 minhu	Gürgen Dere karyesi	Ahz u gasb ve kurşunla cerh	Lâpseki kazasında hanedan karyesinden Karlulu hacı Mestan oğlu Hacı Osman Ağa ve çoban Keşanlı Ahmed oğlu Osman	Biga'nın Çınar dere karyesinden asker firarisi Hacı Hasan oğlu Ziyaeddin ve Bekir oğlu Mehmed bin Abdullah	Takip vakıada firar etiklerinden derdest taharri edildikleri	

14 Aralık 1913 tarihli sual varakasında Biga Hapishanesinde on dokuz erkek mahkûm ile üç kadın mahkûm olmak üzere toplam yirmi iki mahkûmun bulunduğu gösterilmiştir.⁵¹³ 1914 senesinde ise Rumi mart başlangıcından temmuz ayı başına kadar dört aylık cetvel oluşturulduğu görülür. Cetvelde cünha suçundan on sekiz erkek mahkûm, cinayet suçundan on üç erkek mevkuf ile cünha suçundan on iki erkek mevkuf olmak üzere yirmi beş mevkuf gösterilmektedir.⁵¹⁴

Tablo 82 : 1914 Tarihli Temmuz Dört Aylık Mahkûm ve Mevkuf Cetveli ⁵¹⁵

Nev-i ceraim	Mahkûmeyn mikdarı			Mülâhazat	Mevkufeynin mikdarı		
	Zükur	İnas	Yekün		Zükur	İnas	Yekün

⁵¹³ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-4, H-07-03-1332

⁵¹⁴ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 2, H-08-11-1332

⁵¹⁵ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 2, H-08-11-1332

Cinayet	0	0	0		13	0	13
Cünha	18	0	18		12	0	12
Kabahat	0	0	0		0	0	0
Yekün	18	0	18		25	0	25

Biga Hapishanesinde zaman zaman mahkûm ve mevkuf sayıları çok artmış ve hapishanenin kapasitesinin üzerine çıkmıştır. Bu durumun izdihama sebebiyet verdiği ve hapishaneden bir kısmının Dersaadet Hapishanesine nakledilmesi talep edilmiştir. Nitekim 1916 yılının Ekim ayında mahkûm ve mevkuf sayıları haddinden fazla olduğu için hapishanenin kapasitesi zorlanmıştır. Bundan dolayı yirmi üç kişinin Dersaadet Hapishanesine gönderildiği görülmüştür.⁵¹⁶

14 Ocak 1917 tarihli izahat varakasinda hapishanede tevkif edilen yirmi yedi erkek mevkuf ve bir kadın mevkuf ile henüz on sekiz yaşında bulunmayan üç mevkuf olmak üzere otuz bir mevkuf olduğu bildirilir. Yine on erkek mahkûm ve bir kadın mahkûm ile birlikte on sekiz yaşının altında olan üç mahkûm verilmekte olup toplam on üç mahkûm bildirilir. Toplamda Biga Hapishanesinde kırk dört nefer olduğu gösterilmektedir. Bunların içerisinde ceza kanunnamesinin 38 ila 67 maddelerine kadar zikrolunan ceraimden dolayı mezkûr maddeler ahkâmına tevfikan mahkûm olan siyasi mücrimler hariç olmak üzere cezalarının bitmesine altı ay kalmış olan çiftçi ve yol tamircileri gibi menafi-i umumiyyeye çalışabilecek sadece dört erkek mahkûm olduğu ama hapishanede bulunan mahkûm ile mevkufların hiçbirinin çalıştırılmadığı işsiz buldukları aktarılmaktadır.⁵¹⁷

Tablo 83 : 14 Ocak 1917 Tarihli Biga Hapishanesi İzahat Varakası⁵¹⁸

1- Hapishane mahallerinin isimleri	Biga kazasında
2- Hapishane	Adet bir
3- Tevkifhane	Adet 1
4- Müdürün ismi, müdür bulunmadığı takdirde memur veya ser-gardiyanın ismi	Ser-gardiyan Zülkarin Efendi
5-Kâtiplerin adedi	Olmadığı

⁵¹⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 106, Gömlek; 29, Lef; 1-2-3-4, H-15-04-1335

⁵¹⁷ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, Lef; 1, H-04-04-1335

⁵¹⁸ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, Lef; 1, H-04-04-1335

6-Gardiyanların adedi		İki	
7- Mevcudun adedi	Erkek	Kadın	Henüz 18 yaşında bulunmayan mevkufeyn
b- tevkifhanede c-hapishanede	Yirmi yedi On	Bir Bir	Adedi üç Adedi iki
8- ceza kanunnamesinin 38 ila 67 maddelerine kadar zikr olunan ceraimden dolayı mezkûr maddeler ahkâmına tevfi ken mahkûm olan siyasi mücrimler hariç olmak üzere cezalarını ikmal itmeğe altı ay kalmış olan çiftçi ve yol tamircileri gibi menafi-i umumiyyeye çalışabilecek mahkûmların adedi	Adedi dört	Olmadığı	Olmadığı
9- mevkufeynin adedi b- elyevm menafi-i umumiye için çalışanlar c- hapishanenin kendi işlerinde müstahdem bulunanlar z- hususu siparişatın imaliyle meşgul bulunanların adedi s- hiçbir işsiz bulunanların adedi	b- olmadığı c- olmadığı z- olmadığı s- otuz yedi	b- olmadığı c- olmadığı z- olmadığı s- iki	b- olmadığı c- olmadığı z- olmadığı s- adedi beş
10- mekulatın ne suretle ihzar edildiği b- hapishanenin kendi matnahanesinde c- bir müteahhid vasıtasıyla d- bir cemiyet-i Hayriye tarafından	b- olmadığı c- müteahhid vasıtayla d- olmadığı	b- olmadığı c- müteahhid vasıtasıyla d- olmadığı	

Biga hapishanesinin 1917/1333 Rumi mayıs ayına ait bir aylık yoklama cetvelinde mayıs başlarında hapishanede cünha ve kabahat suçundan yirmi bir erkek ve altı kadın ile deyninden (borcundan) dolayı mahkum iki erkek olmak üzere yirmi dokuz mahkum bulunmaktadır. Mayıs sonlarına kadar sadece cünha suçundan bir mahkûm

gelmekte olup hapishaneye mahkûm olarak girenlerin sayısı otuza tamamlanmıştır. Fakat mayıs sonuna dek müddet-i mahkumiyetleri son bulan cünha ve kabahat suçundan on erkek ve dört kadın ile birlikte deyninden mahkûm olan iki erkek olmak üzere on altı mahkûm salıverilmiş ve hapishanede mayıs ayı gayesinde (sonlarında) mevcut mahkûm sayısı on dört kişiye düşmüştür. Tevkif edilenlerden ise mart ayında cünha suçundan bir erkek mevkuf, heyet-i ithamiyede iki erkek mevkuf ve nisan ayında daire-i istintakta bir erkek mevkuf ile mayıs ayında daire-i istintakta bir erkek mevkuf olmak üzere üç ayda toplam beş mevkuf bulunmaktadır.⁵¹⁹

Tablo 84 : 1917 Tarihli Biga Hapishanesi'nin Mahkûm ve Mevkuf Yoklama Cetveli⁵²⁰

Koşuların adedi	Derece-i istiab	İnasa mahsus koşuların adedi	Derece-i istiab	Mevkufeynin işleri hangi dairede olduğu								
				Cinayet-i mahkûmeyn		Cünha mahkûmeyn		Heyet-i ittihamiyede		Daire-i istintakta		
0	0	0	0	Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas	Zükur	İnas	
				0	0	1	0	2	0	0	0	Mart mahından beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	1	0	Nisan sene 333 beri mevkuf
				0	0	0	0	0	0	1	0	Mayıs sene 333 beri mevkuf

⁵¹⁹ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 1, H-10-1335

⁵²⁰ BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 1, H-10-1335

Koşuların adedi	Derece-i istilab umumiyesi	İnasa mahsus koşuların adedi	Derece-i istiab umumiyesi	Cinayetle mahkûm mahbuseyn		Cünha ve kabahatle mahkûm mahbuseyn		Deyninden dolayı mahkûm mahbuseyn		Yekûn mahbuseyn	Mülâhazat
				Zükür	İnas	Zükür	İnas	Zükür	İnas		
1	30	1	10								
				0	0	21	6	2	0	29	Mayıs mahı ibtidasında mevcut mahbuseyn
				0	0	1	0	0	0	1	Tarih-i mezkûreden mayıs mahı gayesine kadar gelen mahkûmeyn
				0	0	22	6	2	0	30	Yekûn
				0	0	10	4	2	0	16	Müddet-i mahkûmiyetleri hitam bularak salıverilen
						12	2	0		14	Mayıs mahiye gayesine mevcut mahbuseyn

Biga Hapishanesine zaman zaman başka hapishanelerden mahkûm getirildiğine de şahit olmaktadır. Nitekim 29 Nisan 1917 tarihinde Kale-i Sultaniye Hapishanesinde yaşanan izdiham nedeniyle mahkûmların bir kısmının Biga Hapishanesine diğer bir kısmının ise Dersaadet hapishanesine nakledildikleri görülür.⁵²¹ 25 Eylül 1919 senesinde de Lapseki Hapishanesinde yoğunluğun verdiği izdiham nedeniyle ve bu izdihamın hafifletilmesi adına hükümleri kesin olan ve suçları sabit mahkûmların derhal Dersaadet ve Biga Hapishanelerine nakledilmeleri istenmiştir. Bunların büyük bir kısmının nakledilerek sevkiyat ücretleri ile mahkûmların altı aylık ihtiyaçlarının

⁵²¹ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 76, Gömlek; 16, Lef; 1, H-25-02-1335

tahsisatı da gönderilmiştir.⁵²² Biga Hapishanesine nakledilenlerle birlikte mevcut mahkûm ve mevkuf sayılarının arttığını, 1919 senesinin Haziran ayı yoklama cetveli⁵²³, Temmuz ayı yoklama cetveli⁵²⁴, Teşrin-i Evvel ayı yoklama cetveli⁵²⁵ ve Teşrin-i Sani ayı yoklama cetveli⁵²⁶ olmak üzere ayrı ayrı tutulmuş yoklama cetvellerinde görmekteyiz. 1919 yılını kapsayan bu cetvellerde toplamda katl suçundan otuz yedi kişi, cerh ve darp suçundan yirmi üç kişi, sirkat-ı cebriye suçundan altı kişi, sirkat-ı âdiye suçundan on beş kişi, adiyen hayvan hırsızlığı suçundan beş kişi, ahz u gasp suçundan otuz bir kişi, kundakçılık suçundan bir kişi, sahtekârlık suçundan bir kişi, fiil-i şeni' suçundan yirmi bir kişi, teşhir-i silah suçundan yirmi altı kişi, memurîn-i zabıtana hakaret suçundan iki kişi ve ceraim-i mütenevvi suçlarından otuz bir kişi olmak üzere toplamında yüz doksan dört kişi gösterilmiştir.

Tablo 85 : 1919 Tarihli Biga Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ⁵²⁷

	Katl	Cerh ve darb	Sirkat cebriye	Sirkat adiyeye	Adiyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni'	Teşhir-i silah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi	Yekün	Mülâhazat
Haziran	5	4		2		3				5	1	1				21	
Temmuz	18	6	3	3	3	18		1		3	2				8	65	
Teşrin-i evvel	5	10	1	9	1	9		1		9	21	1			16	83	
Teşrin-i sani	4	3	2	1	1	1				4	2				7	25	
Toplam																194	

1920 tarihli Biga Hapishanesine ait dokuz aylık yoklama cetvelini incelediğimizde ise Rumi takvimine göre Nisan ayından başlayıp Kanun-ı Evvel ayına

⁵²² BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 68, Gömlek; 29, Lef; 1-2, H-17-01-1338

⁵²³ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337

⁵²⁴ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337

⁵²⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338

⁵²⁶ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

⁵²⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338, BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338

kadar mahkumların yoklamalarının kaydedildiğini görmekteyiz. Söz konusu cetvele göre Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında cetvel tanzim olamaması nedeniyle kayıt tutulmamış olup kundakçılık, memuriyet-i zabıtana hakaret, serserilik ve telgraf muhaberatını ihlal suçlarından mahkumların bulunmadığını görmekteyiz. Aynı şekilde cetvelde Katl suçundan on dört kişi, sirkat-ı âdiye suçundan on beş kişi, darp u cerh suçundan on beş kişi, âdiyen hayvan hırsızlığı suçundan dört kişi, ahz u gasp suçundan altı kişi, şekavet suçundan dokuz kişi, sahtekârlık suçundan iki kişi, fiil-i şeni' suçundan beş kişi, teşhir-i silah suçundan bir kişi ve ceraim-i mütenevvi suçundan altı kişi olmak üzere toplamda seksen kişi bulunduğu aktarılmaktadır.⁵²⁸

Tablo 86 : 1920 Tarihli Biga Hapishanesi'nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli ⁵²⁹

	Katl	Sirkat-i adiyе	Darb u cerh	Sirkat-i ceriyye	Adiyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni'	Teşhir-i silah	Memuriyet-i zabıtana	Serserilik	Telgraf muhaberatı	Ceraim-i mütenevvia	Yekün	
Nisan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Kayıd yokdur
Mayıs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	"
Haziran	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	"
Temmuz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	"
Ağustos	9	1	4	0	1	0	4	0	0	1	0	0	0	0	2	22	
Eylül	0	1	7	0	3	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	15	
Teşrin-i evvel	1	5	0	0	0	1	2	0	1	3	0	0	0	0	0	13	
Teşrin-i sani	2	3	1	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	13	
Kanun-ı evvel	2	5	3	0	0	2	1	0	1	1	1	0	0	0	1	17	
Kanun-ı sani																	
Yekün	14	15	15	3	4	6	9	0	2	5	1	0	0	0	6	80	

⁵²⁸ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 3, H-26-05-1339

⁵²⁹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 3, H-26-05-1339

Biga Hapishanesinin bu gibi istatistiksel yoklama cetvellerine 1921 tarihinde de rastlamaktayız. Cetvellerin, Rumi takvim esasıyla senenin ilk iki ayı olan Mart ve Nisan ayları yoklamaları ile senenin son iki ayı olan Kanun-i Sani ve Şubat aylarına kapsayacak şekilde oluşturulduğunu görüyoruz.⁵³⁰

Cetvellerde mahkûm sayılarının 1919 tarihli dört aylık yoklama cetveline kıyasla hemen hemen yarıya inerek azaldığı görülür. 1921 tarihli yoklama cetvelinde katl suçundan on dört kişi, cerh ve darp suçundan on bir kişi, sirkat-ı cebriye suçundan bir kişi, sirkat-ı âdiye suçundan sekiz kişi, âdiyen hayvan hırsızlığı suçundan iki kişi, ahz u gasb suçundan yirmi altı kişi, şekavet suçundan sekiz kişi, sahtekârlık suçundan üç kişi, fiil-i şeni' suçundan altı kişi, teşhir-i silah suçundan bir kişi, telgraf muhaberatını ihlal suçundan dokuz kişi ve ceraim-i mütenevvi suçundan on kişi olmak üzere toplamda doksan dokuz kişi bulunmaktadır.⁵³¹

Tablo 87 : 1921 Tarihli Biga Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli ⁵³²

	Katl	Cerh ve darp	Sirkat-ı cebriye	Sirkat-ı adiyeye	Adiyyen hayvan hırsızlığı	Ahz u gasb	Şekavet	Kundakçılık	Sahtekârlık	Fiil-i şeni	Teşhir-i silah	Memureyn-i zabıtaya hakaret	Serserilik	Telgraf muhaberatı ihlali	Ceraim-i mütenevvi	Yekûn	Mûlahazat
Mart	1	4		5						2				9		21	
Nisan	6	3			1	9	5		1	1					5	31	
Kanun-i Sani	6	2	1	2		10	2		2	2	1				4	32	
Şubat	1	2		1	1	7	1			1					1	15	
Toplam																99	

⁵³⁰ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

⁵³¹ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

⁵³² BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-4 H-00-08-1339

3.6.4. Biga Hapishanesinde Sağlık Koşulları

Biga hapishanesinde sağlık koşullarına yönelik ulaştığımız en eski belgelerden bir tanesi daha önce de sözünü ettiğimiz Haydar Efendi ile ilgilidir. Söz konusu belge hapishaneyi temiz bir şekil bulundurmamasından ve görevini layıkıyla yerine getirmediği gerekçesiyle bulunduğu gardiyanlık görevinden azledilmesi istenen Haydar Efendi ve onun yerine okuma yazma bilen işini layıkıyla yapabilecek olan Uzun Ali Efendi'nin tayin ve ilgili işlemler yapılması durumudur.⁵³³ Görüldüğü üzere hapishanede temizlik ve teftiş gibi işlerin bir bakıma gardiyanın da sorumluluğunda olduğu anlaşılmaktadır.

16 Nisan 1903 senesinde Biga Hapishanesinde sağlık koşullarının iyi bir vaziyette olmadığı görülür. Hapishanede hastane bulunmadığı ve koşulların bir tanesinin hapishane olarak kullanıldığı fakat bunun yeterli olmadığı mahkûmlar arasında hasta olanların olduğu bu nedenle acilen bir hapishane hastanesi yapılması istenmiştir.⁵³⁴ 25 Nisan 1904 senesinde ise Biga Hapishanesinde çıkan yangında hapishane koşulları yanarak hasar görmüş olup tamir ve tadilat yapılması merkezden ısrarla istenmiştir.⁵³⁵ Çıkan yangının sebebine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. İlerleyen yıllarda hapishanenin teftişi neticesinde karanlık, rutubetli ve ihtiyaca yeterli bir durumda olmaması hapishanenin bakımsız olması gibi durumların devam ettiği aksaklıkların giderilmesi için gereğinin yapılması istenmiştir.⁵³⁶ Bu koşullarda bırakılan bir hapishanenin yangın ve benzeri durumlara sebebiyet verebileceğini unutmamak gerekir.

Biga Hapishanesinde zaman zaman mahkûm ve mevkuf sayıları çok fazla artmış ve hapishanenin kapasitesinin üzerine çıktığı gözlemlenmiş olup izdihama sebebiyet verdiği ve gayr-i sıhhi durumların başladığı gerekçesiyle hapishaneden bir kısmının Dersaadet Hapishanesine nakledilmek istendiği görülür. Nitekim 1916 yılının Ekim aylarında mahkûm ve mevkuf sayıları haddinden fazla olduğundan hapishanenin kapasitesinin zorlandığı anlaşılmaktadır. Bu durumun sağlık koşullarını kötü etkilediği ve mahkûmların durumları nazar-ı dikkate alınarak yirmi üç kişinin Dersaadet Hapishanesine gönderildiği görülmüştür.⁵³⁷

⁵³³ BOA, DH, MKT, Dosya; 1583, Gömlek; 94, Lef; 1, H-10-05-1306

⁵³⁴ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 44, Gömlek; 6, Lef; 1, H-20-01-1321

⁵³⁵ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 63, Gömlek; 15, Lef; 1, H-18-04-1324

⁵³⁶ BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 67, Gömlek; 14, Lef; 1, H-17-01-1325

⁵³⁷ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 106, Gömlek; 29, Lef; 1-2-3-4, H-15-04-1335

3.6.5. Biga Hapishanesinde Firar Olayları

Biga Hapishanesinde yaşanan firar olaylarını 1913 mayıs ayında Rumi takvime göre ise 1329 Mart ayında tutulan firari cetvellerinde görmekteyiz. Oluşturulan cetvelde dört firarının adı geçmektedir. Birincisi 9 Mart'ta Borlar Karyesinde uzun köprü Kazasının Pavşu Karyesi muhacirlerinden olan Borlar karyesindeki İbiş oğlu Pomak Hasan'ı kurşunla katlettiği suçundan mahkum olan Sapı Veli oğlu Kara İsmail bin Veli firar etmiştir. Bu kişinin derdest edildiği görülür. ikincisi aynı ayın 18 Mart'ında Kara Hamzalar karyesinde Hoca kazası muhacirlerinden olan Kara Hamzalar karyesinde mevkât-i mukim İbrahim oğlu Hacı Ahmed zevcesi Hafize'yi ahz u gasp ve cerh suçundan mahkûm kaza-i mezkûr muhacirlerinden olan merhumun hizmetkârı Emin oğlu Mehmed ve Biga kasabasının muhacir berber oğlu Şevket'in firar ettiği görülür. Bunların kısa müddette derdest edildiği belirtilmiştir. Üçüncüsü ise aynı ayın 30'unda Biga Kasabasında Bigalı İbrahim bey mahallesinden Güğümcü çırağı İsmail oğlu Kara Mehmed'i katl kastıyla bıçakla cerh suçundan mahkum Biga'nın Tekeci mahallesinden Güğümcü Sadık oğlu Topal Ahmed'in firar ettiği ve takip edilerek hemen derdest edildiği bildirilir. Son ve dördüncü olarak aynı ayın 30'unda Gürgen Dere Karyesinde Lâpseki Kazasında Hanedan Karyesinden Karlulu Hacı Mestan oğlu Hacı Osman Ağa ve çoban Keşanlı Ahmed oğlu Osman'ı ahz u gasp ve kurşunla cerh suçundan mahkum Biga'nın Çınardere Karyesinden asker firarisi Hacı Hasan oğlu Ziyaeddin ve Bekir oğlu Mehmed bin Abdullah'ın firar etmişlerdir. Bunların takip edilerek henüz derdest edilemedikleri bilgisi mevcuttur.⁵³⁸

Aynı yılın mayıs ayında ceraim-i cinaiyye suçlarından mahkûm olanlar ve firarda bulunan mahkûmlar hakkında yapılan tatbikat neticesinin bildirildiğini ve bir cetvelde gösterildiklerini görmekteyiz. Verilen cetvelde on bir kişi gösterilmiş bunların beşinin derdest edildiği altısını ise firarda olduğu belirtilmiştir. Cetvelde yedi mahkûmun kurşunla cerh suçundan mahkûm edildikleri, iki mahkûmun kurşunla katl suçundan mahkûm edildiği ve birinin fiil-i şeni', diğerinin ise muamele-i cebr-i şiddetle sirkat ve cerh suçundan mahkûm olduğu görülmektedir.⁵³⁹

⁵³⁸ BOA, DH, EUM, Dosya; 35, Gömlek; 27, Lef; 10, H-20-12-1331

⁵³⁹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 36, Gömlek; 22, Lef; 9, H-24-12-1331

Tablo 88 : Biga kazasında Mayıs Ayı Zarfında Vuku Bulan Cinayet Cetveli ve Firariler
540

	Cerhin tarih-i vukuu	Mahalli vakra	Nev-i cerm	Müteaddi	Müteaddi-i aliyye	Failin ne vakit derdest edildiği	Fail firarda ise derdest edilememesi sebebi	Fail derdest edilememesinden dolayı mesuliyetleri icap eden memurların esamisi	Fail derdest etmeyen memurlar hakkında icra olunan muamele	M ü l a h z a t
1	Fî 4 Mayıs sene 329	Tuzçeşme karyesi mevkiinde	Kurşunla cerh ve ahzu gasb	Meçhul	Kuzçeşme karyesinde n Dedeci Şerif	Firarda olup takip ve taharri olunmaktadır.				
2	Fî 9 Mayıs sene 329	Yelkenli çeşme karyesi	Kurşunla cerh	Yelkenli çeşme karyesinde İbiş Hasan oğlu Halil ve Tevkev Hüseyin oğlu Ahmed	Kariye-i mezkûrede n Hacı Hüseyin bin Adem	Derdest				
3	Ahmed Paşa karyesi mevki	Gügüm alan karyesinden Arnavud İsmail ve refiki(arkadaşı) Arnavud Ramazan	Kurşunla cerh	Ahmed paşa karyesinde n İsmail bin Adem	Firarda olup takip ve taharri olunmaktadır.					
4	Fî 8 min hu	İhsaniye karyesinden	Kurşunla cerh	Kara Biga nahiyesinde n livada Mehmed bin Abdullah ve Hesab karyesinde n kur ve sevk Ahmediye karyesinde n Süleyman ve Hüseyin	Hukuk-ı umumiyeye	Derdest				
5	Fî 8 min hu	Dimetok mevki	Cebren fiil-i şeni'	Dimetokadan Hacı kasım oğlu Saim çobanı İdris	Dimetokadan kuparan ebü'l himmet	Firarda olup takip ve taharri olunmaktadır.				

⁵⁴⁰ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 36, Gömlek; 22, Lef; 9, H-24-12-1331

					oğlu Ahmed					
6	Fî 8 min hu	Bekirli mevkiisi i	Kurşunl a katl	Çınardere karyesinde n Ömer oğlu Hüseyn Arnavud ali ve Zeynullah ve İstima Kadın	Bekirli karyesinde n Hacı Ömer oğlu Ömer bin Veli	Derdest				
7	Fî 11 min hu	Kuruçeş me mevkiin de	Kurşunl a cerh	Kuruçeşme karyesinde n Arif oğlu Osman	Kuruçeşm e karyesinde n Ebulehim oğlu Bekir	Firarda olup takip ve taharri olunmakta dır				
8	Fî 20 min hu	Kuzçeş me karyesi	Kurşunl a cerh	Kuzçeşme karyesinde n Kâhya oğlu Hüseyn	Kuzçeşme karyesinde n Ömer oğlu Nasuh	Derdest				
9	Fî 23 min hu	Akköprü karyesi	Kurşunl a cerh	Akköprü karyesinde n Zülkarin oğlu Ali	Karye-i mezkûrede n Mamay han oğlu Hasan bin Mehmed	Firarda olup takip v taharri olunmakta dır.				
10	Fî 23 min hu	Kerdelli mevkiisi	Muamel e-i cebr- i şiddetle sirkat ve cerh	Meçhul	Kerdelli karyesinde n Ebulvehim oğlu Mustafa	Firarda olup takip ve taharri olunmakta dır				
11	Fî 27 min hu	Çakal karyesi	Kurşunl a katl	Uzun alay karyesinde n keke Ali oğlu Ahmed	Çakal karyesinde n muhacir Hüseyn zevcesi Fatıma	Firarda olup takip ve taharri olunmakta dır.				

Rumi 1329/1913 senesinin Eylül, Teşrin-i Evvel ve Teşrin-i Sani aylarında jandarmalar tarafından takibat neticesinde yakalananların bilgilerini barındıran bir cetvel de mevcuttur. Cetvelde teşrin-i evvel ayında yedi kişinin yakalandığını ve bunların suçlarının Şekavet, Cebren kız kaçırmak, izale-i bıkır, hane efradına (fertlerine) tasaddi (hane halkına saldırı), katl ve darp suçları geçmektedir. Bunlar çoğunlukla kendi buldukları karyelerinde derdest edilmişlerdir.⁵⁴¹ Teşrin-i Sani ayında ise on iki kişinin yakalandığını ve bunların suçlarının cerh, balta ile cerh, rüşvet, sirkat, katl kastıyla cerh,

⁵⁴¹ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 4, H-02-02-1332

kız kaçırmak, kurşunla katl ve gasp suçlarıdır. Bunların çoğunlukla Biga Kasabası ve kendi buldukları karyelerinde derdest edildikleri vurgulanmaktadır.⁵⁴²

Tablo 89 : Biga’da Teşrin-i Evvel – Teşrin-i Sani Aylarında Derdest edilenler⁵⁴³

Teşrin-i Evvel

1	Şekave t	Maznun	Biga	Güntepe	Kuru Salim	Fî 22 Teşrin-i evvel sene 329	Karyesinde	Bi'l müsaade derdest edilmiştir
2	Cebren kız kaçırma	Maznun	Biga	Kuzçeşme	Şerif oğlu Arnavud Aziz	Fî 10 Teşrin-i evvel	Karyesinde	
3	İzale-i Bıkr	Müstehim	Biga	Balıklıçeşme	Çamur Ahmed	Fî 16 Teşrin-i evvel 329	Balıklıçeşme karyesi civarında	
4	Hane etrafına tasaddi	Cinayetle mütehemmin	Biga	Aziziye	Veli oğlu Ahmed Ziyadeddin	Fî 26 Teşrin-i evvel sene 329	Karyesinde	
5	Katl	Hiyanetle mütehemmin	Biga	Kuzçeşme	Arif oğlu Osman	Fî 16 Teşrin-i evvel 329	Karyesinde	
6	Darb	Yirmi gün	Biga	Tanepınar	Mehmed Pehlivan bin Hasan	Fî 21 Teşrin-i evvel sene 329	Karyesinde	
7	Cebren kız kaçırma	Cinayetle mütehemmin	Biga	Kuzçeşme	Deveci Şaban Arif oğlu Osman ve beni Hüseyin oğlu Hasan	Fî 3 Teşrin-i evvel sene 329	Kuzçeşme civarında	

Teşrin-i Sani

Sıra numarası	Nev-i cerm	Mahkûmun						Mülâhazat
		Müddet-i mahkûmeyn	Kazası	Karyesi	İsim verenlerin ismiyle şöreti	Tarih-i tevkif ve istihşali	Derdest ve istihşal olduğu mahali	

⁵⁴² BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 2, H-02-02-1332

⁵⁴³ BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 4-2, H-02-02-1332

1	Balta ile cerh		Biga	Adliye	Hacı Ali oğlu	Fî 3 Teşrin-i sâni sene 329	Biga kasabasında	
2	Cerh	Doksan bir gün	Biga	Hacı Hüseyin Baylay	Eskici Raif	Fî 5 minhu	Biga kasabasından	
3	Rüşvet	Doksan bir gün	Biga	Aksar	Dimitri oğlu Lefter	Fî 7 minhu	Aksar karyesinden	
4	Sirkat	İki sene	Biga	Eğridere	Emin oğlu Kebir	Fî 12 minhu	Aksar karyesinde	
5	Katli kastıyla cerh	İki sene	Biga	Hamidiye mahallesi	Veli kadı oğlu Boşnak Hadir	Fî 11 minhu	Kasabada köy hanesinde	
6	Katli kasdıyla cerh	İki sene	Biga	Gemlik	Gemlik telgraf müdürü Memduh Efendi	Fî 13 minhu	Biga'da kendi hanesinde	
7	Kız kaçırma	İki sene	Biga	Hamidiye mahallesi	Osman pehlivan oğlu Nazif	Fî 13 minhu	Biga'da kendi hanesinde	
8	Kız kaçırma	İki sene	Biga	İskender	Mehmed oğlu Süleyman	Fî 18 minhu	İskender'de kendi hanesinde	
9	Kurşunla katli	İki sene	Biga	Karantı	Bahkçı Haşim jandarma karakol efradı Süleyman Mehmed	Fî 4 Minhu	Karantı karyesinde	
10	Cerh ve gasb	Bir hafta	Biga	Karadağ karyesinde	Abdurrahman oğlu Mehmed	Fî 21 minhu	karyesinde	
11	Katli ve gasb	Bir hafta	Biga	Hadunca karyesinden	Aleksandr oğlu Yorki	Fî 26 minhu	Karyesindeki hanesinde	
12	Katli	Maznun	Biga	Kilisa Alaki	Kara bıçak Ramazan	Fî 25 minhu	Karyesi civarında	

Biga Kazasında yaşanan şikayet suçlarını işleyerek firar edenlere de rastlamak mümkündür. 1919/1335 yılında işledikleri şikayet suçlarından sonra firar eden kimseler vardır. Bunlardan bir kısmının kısa sürede yakalanıp adliyeye teslim edildiği birkaçının hala takibat ile arandığı bilgisi mevcuttur. Nitekim bunlar arasında Rumi 1335 yılının altıncı ayı olan Ağustos ayında gasp, cerh ve katli, suçlarından dört hadise ve faileri geçmektedir. Bunlar arasında iki hadisede henüz derdest olunmayanlar olup bunların takibat sürecinde buldukları görülür. Ayrıca Teşrin-i Evvel ayında haneyi gasp eden eşkiyaların bulunduğu ve ikisinin derdest edildiği diğerlerinin arandığı anlaşılmaktadır.

Son olarak Teşrin-i Sani ayında ahz u gasp ile haneye girerek nakdi para ve eşya gasp edildiği ve failinin derdest edildiği bilgeleri verilmektedir. ⁵⁴⁴

Tablo 90 : Biga Kazasında Şekavet Suçları Cetveli ⁵⁴⁵

Sıra numarası	Vakıa			Mahalince itihaz olunan tedabir
	Mahal	Tarihi	Suret-i ceryan	
1	Biga'nın Dimetoka	8/6/1335	Beş Müslim Çerkes Hacı Ali namında birinin hanesine cebren duhul ederek bir miktar para gasp ile firar etmişlerdir.	Dimetoka karakol kumandanlığı mukayyetinde miktar kâfi kuvvet derhal sevk edilmiş ise faillerin suretleri hakkında bir malumat elde edilememiş ve takibat tevalide bulunmuştur
2	Biga'nın Çekna karyesi	16-17/6/1335	Biga'nın Çekna karyesi ahalisinden yirmi yaşlarında Hamid bir müddetten beri teravih namazından hanesine avdet etmekte iken eşhas-ı meçhule tarafından katledildiği	Failin derdesti için takibat-ı şedide'ye müsaraat olunduğu
3	Biga'nın Safir karyesi	19/6/1335	Biga kazasının sulu karyesinden şikavetle meluf Nuri Çavuş oğlu Halil çakmak çayırı karyesinden Civelek Mustafa Çakıl karyesinden Laz Veysel Çavuşun Mehmed namında üç şahsı paşa-yı kebir karyeyi handan oğlu Ali'nin önüne geçerek nü kud (para) mevcudiyetini gasp ile saldırdıkları	Faillerine derhal mahzere sevk edildiği
4	Biga-Çan-Dereköy	29/6/1335	Merkum Hasan oğlu İbrahim Dereköy karyesinden Abdurrahman oğlu Osman'ın çobanı Hüseyin'in üzerine hamil bulunduğu tabanca ile ateş ederek cerh ve katline sebep olduğu	İbrahim derdest olunarak cihet-i adliyeye teslim edildiği

⁵⁴⁴ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 1-2-3-4-5-6, H-09-01-1338

⁵⁴⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 1-2-3-4-5-6, H-09-01-1338

5	Biga'nın Dimetoka	13/8/1335	9/10 gecesi saat altı raddelerinde Biga'nın Dimetoka karyesi ahalisinden Habis'in hanesine duvarları meçhul ve müsbeh olan tahsisi delerek zevcesini mezkûr ile tehdid ve cerh etmek suretle yirmi buçuk eve beş yüzlük altına ve bir mikdtar ba-melfuz gasb ile firar ettikleri	Derdestleri makreze tahrik ettirilerek şakilerden iki kişi derdest ettirilerek cihet-i adliyyeye teslim edildiği
6	Biga Yenice	14/9/1335	Şehr-i halin on üçüncü Cumartesi günü saat on bir raddelerinde Yenice karyesinde Şerif Arif'in hanesine duhul ile salmış olduğundan bilistikada on beş liradan fazla evrak-ı nakdiye ve eşyay-ı tebdile ahz u gasb ve firar eyledikleri	Mezkûre bi'l derdest sihet-i adliyyeye teslim edildiği

Son olarak 13 Temmuz 1920 senesinde Biga tevkifhanesinden altı kişinin firar ederek Ezine ile Bayramiç Kazaları arasında dolaştıklarını ve jandarmalar tarafından Ezine'nin Araplar karyeli Katil Halil oğlu İbrahim, Bağçe karyeli şaki ve katil Mustafa oğlu Mehmed Ali, Kızıl karyesinden Berber Recep oğlu Ahmed, Süleyman köyünden Hüseyin oğlu Çolak Mustafa, Ayvacık'ın Varıdaşık karyeli Mustafa oğlu Hasan ve Bayramiç'in Nebiler karyesinden Mustafa oğlu Osman'ın derdest edilerek adliyyeye teslim edildikleri belirtilmiştir.⁵⁴⁶

⁵⁴⁶ BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 165, Gömlek; 93, Lef; 1, H-02-12-1338

SONUÇ

Hapishanelerin ilk oluşumundan Osmanlı Devleti'ne yansımalarına kadar ki süreçte Osmanlı Devleti'nde bedeni cezaların olduğunu ve cezanın infaz edileceği ilk mahbes mekanların zindanlar, tomruk evleri ve mahbesler olduğunu izah ettik. Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın başında bedeni cezaların olması ve hapishane kurumunun olmaması önce Batı devletlerinin nazar-ı dikkatini çekmiş ve zamanla Osmanlı Devleti'nde bir sorun olarak telakki edilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nin merkezi konumlarında hapishaneler açılmaya başlanmış ve böylece işlenen suçlara mukabil verilen hapis cezası Osmanlı Devleti'nde geç bir vakitte yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde Hapishane-i Umumiye olarak İstanbul'da ilk örneği yapılan kurum daha sorunları sancak merkezlerine ve ardından kazalara kadar intikal etmiştir. Biga Sancağı hapishaneleri bu örneklerin içerisinde yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nde hapishane kurumları ne yazık ki tahayyül edildiği şekilde hayata geçirilememiş ve çoğunlukla kapasite sorunları, sağlık ve hijyen koşullarının iyileştirilememesi, hapishane çalışanlarının eksikliği ve görevlerinde görülen suistimaller, eski yapıtların hapishane kurumuna dönüştürülerek tamir ve tadilatlarının aksaklığı ve mahkûm firarları hapishane kurumlarının istenilen ve düşünülen şekilde hayata geçirilemediğini, geçirilenlerin ise bu koşullarda idamesi çok zor olduğu görülmüştür.

Biga Sancağı hapishanelerinin tamir ve tadilatları her dönem eksik ve aksak bir surette devam ederek çoğu zaman firar olaylarına zemin hazırlamıştır. Bunun yanı sıra Biga Sancağında müstakil olan fakat kapasitesinin çok üzerinde mahkûm ve mevkuf bulundurarak hijyen, sağlık sorunları ve firar olaylarına çoğu kez neden olan Kale-i Sultaniye Hapishanesi olmuştur. Biga Sancağında müstakil, kapasitesi uygun ve ihtiyacı karşılayacak görevli ve odaları olan hapishanenin inşası çalıştığımız altı kaza hapishanesi için bir çok kez Dâhiliye Nezaretinden istenmiştir. Fakat söz konusu talepler çoğu kez ertelenerek veya reddedilerek rafa kaldırılmıştır. Biga Sancağındaki bu hapishane sorunu asayiş de etkilemiş ve mahkûmların firar hadiseleri ile suç işleme rahatlığına kadar sirayet etmiş bulunmaktadır.

1910-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Biga Sancağındaki hapishanelerin çok zor koşullarda olduğu Dahiliye Nezaretine gönderilen telgraflardaki

hapishane ihtiyaçlarının çoğunluğunun karşılanamadığı ve hapishanelerin durumunun i açıcı bir vaziyette olmadığı aktarılmaktadır. Fakat unutulmaması ve ehemmiyet arz eden bir nokta vardır ki o da hapishane kurumlarının Osmanlı Devleti'yle geç bir vakitte tanıştığı, ekonomik olarak ihtiyaçları karşılayacak bir durumda olamaması, Balkan Harbi ile Birinci Cihan Harbinde yaşanan savaşlar ve Milli Mücadele yıllarına denk gelmesiyle birlikte hapishane kurumlarının tam anlamıyla sorunsuz ve düzenli bir halde yerleşmesi Cumhuriyet Dönemi sonrasına kalmıştır. Yaşanan savaşlar, ekonomik buhranlar yalnız Biga Sancağı hapishanelerini değil özellikle Osmanlı taşrasında yer alan pek çok sancak ve kaza hapishanesini fazlasıyla etkilemiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi):

- BOA, A(Sadaret), MKT.UM, Dosya; 408, Gömlek; 57, Lef;1 H-14-11-1276
- BOA, A. (Sadaret) MKT, UM, Dosya; 434, Gömlek; 6, Lef; 1, H-13-04-1277
- BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 17, Gömlek; 20, Lef; 2 H-03-11-1337
- BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 19, Gömlek; 53, Lef; 2 H-27-11-1337
- BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 1-2-3-4-5-6, H-09-01-1338
- BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 23, Gömlek; 72, Lef; 2-3-4-5-6, H-09-01-1338
- BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 26, Gömlek; 81, Lef; 2 H-28-02-1338
- BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 28, Gömlek; 17, Lef; 2 H-23-03-1338
- BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 50, Gömlek; 64, Lef; 2-3-4-5-6-7, H-26-05-1339
- BOA, DH, EUM, AYŞ, Dosya; 53, Gömlek; 51, Lef; 1-2-3-4 H-00-08-1339
- BOA, DH, EUM, Dosya; 35, Gömlek; 27, Lef; 8-10, H-20-12-1331
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 100, Gömlek; 81, Lef;1-2-9, H-09-12-1331
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, H-28-01-1332
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 101, Gömlek; 48, Lef; 2- 4, H-02-02-1332
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 107, Gömlek; 31, Lef; 2-4, H-14-02-1330
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 12, Gömlek; 8, Lef; 2, H-12-10-1330
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 31, Gömlek; 11, Lef; 1, H-29-10-1331
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 31, Gömlek; 19, H-01-11-1331
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 35, Gömlek; 12, Lef; 4, H-17-12-1331
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 35, Gömlek; 27, Lef; 10, H-20-12-1331
- BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 36, Gömlek; 22, Lef; 9, H-24-12-1331

BOA, DH, EUM, EMN, Dosya; 97, Gömlek; 4, Lef; 5, H-15-03-1331
BOA, DH, EUM, EMN, Dosya;107, Gömlek; 31, Lef; 3-5, H-14-02-1330
BOA, DH, EUM, MEM, Dosya; 10, Gömlek; 16, Lef; 1-2, H-09-04-1330
BOA, DH, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 2-3-4-6, H-29-04-1330
BOA, DH, HPS., M, Dosya; 49, Gömlek; 14, Lef; 2-3 R-20-08-1337
BOA, DH, HPS., M, Dosya; 49, Gömlek; 14, Lef; 2-3-4 H-23-09-1340
BOA, DH, MB, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 6, H-08-11-1332
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 106, Gömlek; 29, Lef; 1-2-3-4, H-15-04-1335
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 139, Gömlek; 26, Lef; 7-9-10-12, H-21-01-1341
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 11, Lef; 1-2, H-25-02-1327
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 2, Lef; 1, H-21-01-1327
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 4, H-21-02-1327
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 141, Gömlek; 5, Lef; 1, H-21-02-1327
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 142, Gömlek; 10, Lef; 1-2, H-04-08-1327
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 143, Gömlek; 7, Lef; 1/1-2, H-08-04-1329
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 35, H-29-04-1311
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, H-08-11-1332
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, Lef; 1-2-3-5-6, H-08-11-1332
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 151, Gömlek; 41, R-01-05-1330
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 158, Gömlek; 27 H-02-04-1335
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 165, Gömlek; 93, Lef; 1, H-02-12-1338
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 166, Gömlek; 2, Lef; 2, H-01-01-1339
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 167, Gömlek; 18, Lef; 1-2-3-5, H-25-05-1340
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek; 71, Lef; 1-4-9-16, 24-04-1340
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 17, Gömlek;71, Lef; 1-3-4-8-15, H-24-04-1340
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 20, Gömlek; 43, Lef; 1, H-03-12-1335
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 21, Gömlek; 99, H-01-05-1339

BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 2273, Gömlek; 85, H-17-08-1317
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 2473, Gömlek; 68, H-27-12-1318
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 2496, Gömlek; 46, H-23-02-1319
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 3, Gömlek; 16, Lef; 1, H-06-10-1330
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 34, Gömlek; 105, Lef; 5, R-25-05-1334
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 117, H-25-12-1330
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 36, Gömlek; 37, Lef; 14-17, H-25-12-1330
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 4, Gömlek; 14, Lef; 1, H-26-08-1331
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 42, Gömlek; 6, Lef; 1-2, H-16-10-1331
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 493, Gömlek; 54, H-03-12-1333
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 68, Gömlek; 29, Lef; 1-2, H-17-01-1338
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 70, Gömlek; 11, Lef; 1-2, H-03-08-1339
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 76, Gömlek; 16, Lef; 1-2-3-4, H-25-02-1335
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 80, Gömlek; 39, Lef;1, H-17-06-1337
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 80, Gömlek;49, Lef; 1, H-21-07-1337
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 9, Gömlek; 46, Lef;1-2, H-02-02-1334
BOA, DH, MB, HPS, Dosya; 98, Gömlek; 56, Lef; 10, H-24-08-1338
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 10, Gömlek; 13, Lef; 1-2-3-4-5-6, H-07-03-1332
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 15, Gömlek; 56, H-26-09-1332
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 18, Gömlek; 26, Lef; 1-6, H-13-01-1333
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 24, Gömlek; 46, Lef; 1-2-3-4-5, H-21-06-1334
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, H-04-03-1335
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 27, Gömlek; 4, Lef; 1-4-5-6, H-04-04-1335
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 29, Gömlek; 57, Lef; 1-2-4, H-10-1335
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 30, Gömlek; 6, Lef; 3, H-24-10-1335
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 31, Gömlek; 64, Lef; 1, H-06-02-1336
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 34, Gömlek; 105, Lef; 4, H-29-11-1336

BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 39, Gömlek; 76, Lef; 1-2, H-15-12-1337
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 42, Gömlek; 39, H-28-07-1338
BOA, DH, MB, HPS, M, Dosya; 48, Gömlek; 67, H-22-08-1340
BOA, DH, MB, HPS, M., Dosya; 28, Gömlek; 88, Lef; 1, H-15-08-1335
BOA, DH, MB, HPS., Dosya; 17, Gömlek; 70, Lef; 1 H-21-11-1339
BOA, DH, MB, HPS., Dosya; 17, Gömlek; 70, Lef; 2 R-10-11-1337
BOA, DH, MB, HPS., Dosya; 17, Gömlek; 70, Lef; 6 R-13-09-1336
BOA, DH, MB, HPS., Dosya; 24, Gömlek; 17, H-03-05-1332
BOA, DH, MB, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef ;4 H-10-04-1329
BOA, DH, MB, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 1-2, H-25-04-1330
BOA, DH, MB, HPS., Dosya;145 Gömlek;37 Lef; 3 H-20-09-1329
BOA, DH, MB, HPS., Dosya;3, Gömlek:184, H-29-04-1265
BOA, DH, MB, HPS., Dosya;409, Gömlek;17807, Lef 1, H-20-06-1275
BOA, DH, MB, HPS., Dosya;409, Gömlek;17807, Lef 2, H-03-06-1275
BOA, DH, MKT, Dosya; 1459, Gömlek; 49, Lef; 1, H-14-02-1305
BOA, DH, MKT, Dosya; 1497, Gömlek; 28, H-14-07-1305
BOA, DH, MKT, Dosya; 1564, Gömlek; 65, H-10-03-1306
BOA, DH, MKT, Dosya; 1567, Gömlek; 67, H-18-03-1306
BOA, DH, MKT, Dosya; 1572, Gömlek; 78, Lef;1, H-06-04-1306
BOA, DH, MKT, Dosya; 1583, Gömlek; 94, Lef; 1, H-10-05-1306
BOA, DH, MKT, Dosya; 1583, Gömlek; 94, Lef; 1, H-10-05-1306
BOA, DH, MKT, Dosya; 1692, Gömlek; 26, Lef; 1, H-01-06-1307
BOA, DH, MKT, Dosya; 1692, Gömlek; 26, Lef; 1, H-01-06-1307
BOA, DH, MKT, Dosya; 1969, Gömlek; 36, Lef; 1, H-08-12-1309
BOA, DH, MKT, Dosya; 2001, Gömlek; 92, Lef; 1, H-22-02-1310
BOA, DH, MKT, Dosya; 2514, Gömlek; 65, H-09-04-1319
BOA, DH, MKT, Dosya; 276, Gömlek; 4, H-24-02-1312

BOA, DH, MKT, Dosya; 88, Gömlek; 45, Lef; 1, H-22-04-1311
BOA, DH, MKT, Dosya; 900, Gömlek; 16, H-08-10-1332
BOA, DH, ŞFR, Dosya; 493, Gömlek; 54, Lef; 1, H-29-07-1331
BOA, DH, ŞFR, Dosya; 617, Gömlek; 58, Lef; 1-2-3, H-25-02-1335
BOA, DH, ŞFR, Dosya; 641, Gömlek; 82, H-12-08-1335
BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 18, Gömlek; 66, Lef; 3, H-05-12-1315
BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 44, Gömlek; 27, Lef;1, H-29-01-1321
BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 44, Gömlek; 6, Lef; 1-2, H-20-01-1321
BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 53, Gömlek; 39, Lef; 1, H-10-03-1322
BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 63, Gömlek; 15, Lef; 1, H-18-04-1324
BOA, DH, TMIK.S, Dosya; 67, Gömlek; 14, Lef; 1, H-17-01-1325
BOA, İ, DH, Dosya; 838, Gömlek; 67385, Lef; 1, H-24-11-1298
BOA, İ, MVL, Dosya;438 Gömlek;19420 Lef; 1-3, H-14-04-1277
BOA, İ, MVL, Dosya;470 Gömlek; 21300 Lef;1-2, H-30-01-1279
BOA, ŞD, Dosya; 296, Gömlek; 52, Lef; 2-7, H-09-08-1301
BOA, Y.A.RES., Dosya; 5, Gömlek;7 H-15-01-1297

Araştırma ve Tetkik Eserler (Kitap, Dergi, Makale, Tez vd.)

- ADAK, Ufuk, “*XIX. Yüzyılın Sonları XX. Yüzyılın Başlarında Aydın Vilayetindeki Hapishaneler*” Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2006.
- AKBULUT, İlhan “Osmanlı Devleti’nde Adalet Düzeni” *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜEHFD)*, C.IV, S. 1-2, Ankara 2000, s.222.
- AKDAĞ, Mustafa “Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi S.13*, Ankara 1955, s.48.
- AKDAĞ, Mustafa “Türkiye’nin İktisadi ve İctimai Tarihi” Cilt II., Yelken Matbaası, İstanbul, 1974.

- AKGÜNDÜZ, Said Nuri “Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Hukuk Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2010.
- AKIN, Hatice “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi” *History Studies*, Volume 3/3, 2011, s.25.
- ASLAN, Recep “20. Yüzyılın Başlarında Devrek Hapishanesi”, *Turkish Studies Historical Analysis Research Article*, Volume 14, Issue 4, 2019 Ankara, s.739.
- ATA, Feridun “Osmanlı Döneminde Bozkır Hapishanesi”, *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, Mayıs 2016 Konya, s.394
- AVCI, Mustafa “Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezaları” Gökkuşbu Yayinevi, İstanbul, 2004.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Hapis”, “*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*” Cilt;16, s.54-64, İstanbul, 1997.
- BAYKARA, Tuncer “Kaza”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi TDVY*, İstanbul, 1998, s.119.
- BİLBAŞAR, Serpil “19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e Hapis Cezasının Örgütsel ve Hukuksal Gelişimi; Hapishaneden Cezaevine” *Birikim Dergisi*, S;136, İstanbul 2000, s.45.
- BİLİRLİ, Tahir “Son Dönem Osmanlı Taşra Hapishaneleri: Tokat Hapishanesi Örneği” *History Studies*, 2019 Haziran, 11/3, s.893.
- BİLİRLİ, Tahir, “20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Hapishaneleri: Yozgat Örneği”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2018 Kış, 13/2 s.74.
- BOZKURT, Gülnihal “Batı Hukuku’nun Türkiye’de Benimsenmesi, Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne Resepsiyon Süreci (1839-1939)” TTK Basımevi, 1996 Ankara.
- ÇADIRCI, Musa “Tanzimatın İlanı Sıralarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Kadılık Kurumu ve 1838 Tarihli Tarık-ı İlmiyye’ye Dair Ceza Kanunnamesi” *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi Cilt 14 S.25*, Ankara, 1982, s.139.
- DAŞÇIOĞLU, Kemal “Osmanlı Arşivlerine Göre Sinop Hapishanesi’nin Durumu” *XV. Türk Tarih Kongre Bildirisi*, 11-15 Eylül 2006, s.55.
- DEMİR, Emel “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Reformu: Çanakkale Hapishane Örneği” *On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 2013, Çanakkale,

- DEMİRBAŞ, Timur “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi” Hapishane Kitabı, Editörler; Emine Gürsoy, Naskali, Hilal Oytun Altun, İstanbul- 2010.
- DEMİRCAN, Hüsnü “Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2000.
- DEMİREL, Fatmagül “Üsküdar’a Kadar Kastamonu (Kastamonu Hapishanesi)”, Editör Lütfü Seymen, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2008 İstanbul.
- DEMİRKOL, Kurtuluş, II. Meşrutiyet Döneminde Edirne Vilayeti Hapishaneleri, *Sakarya Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi, Sakarya 2012.
- DEMİRYÜREK, Halim “Osmanlı Hapishaneleri (1913-1914)”, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2019 İstanbul.
- DEVELİOĞLU, Ferit “Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat” Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 2013.
- DOĞAN, Muzaffer “Divan-ı Hümayundan Bab-ı âliye Geçiş” *Osmanlı Dergisi (Teşkilat)*, *Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı Cilt.6.*, Editör; Güler Eren, *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara, 1999. s.201.
- EMECEN, Feridun M. “Beylikten Sancağa. Batı Anadolu’da İlk Osmanlı Sancaklarının Kuruluşuna Dair Mülâhazalar” *Belleten Dergi*, C.60, S.227, Ankara, 1996, s.90.
- EMECEN, Feridun M. “Biga” *Diyanet İslam Ansiklopedisi TDVY Cilt.6.*, İstanbul, 1992, s.136.
- EMECEN, Feridun M. “İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu’da Beylikler Dünyası” Kitapevi Yayınları, İstanbul, 2005.
- EREN, Mustafa “Kapatılmanın Patolojisi, Osmanlı’dan Günümüze Hapishane Tarihi”, Kalkedon Yayınları, 2014 İstanbul.
- GÖRKEMLİ, Burcu “İslam Hukukunda ve Modern Hukukta Hapis Cezası ve Hapishaneler” *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.10, Sayı;2, 2015 s.176-177
- GÖYÜNÇ, Nejat “Osmanlı Devleti’nde Taşra Teşkilatı” *Osmanlı Dergisi (Teşkilat)*, *Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı Cilt.6.*, Editör; Güler Eren, *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara, 1999.s.77.
- GÖYÜNÇ, Nejat “Yurtluk Ocaklık Deyimleri Hakkında (Bekir Kütükoğlu’na Armağan)” İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1991.
- GÖYÜNÇ, Nejat “Yurtluk-Ocaklık Deyimleri Hakkında” İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1991.

- GÜRSU, Engin “Biga (Pegai)” Biga Doğuş Yayıncılık, 2001.
- HALAÇOĞLU, Yusuf “XIV-XVII.Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı” *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Seri- S.127*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.
- İLHAN, Mustafa “19.Yüzyıl Osmanlı İdari Yapısında Batı Etkisi” *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Karaman, 2013.
- İNALCIK, Halil “Eyalet” *Diyanet İslam Ansiklopedisi 11.Cilt*, Ankara, 1995, s. 548.
- İNALCIK, Halil “Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), Çeviri; Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.
- İNALCIK, Halil “Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)” Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.
- İSLAMOĞLU, Abdullah “Osmanlı Devleti’nde Modern Belediye’nin Hukuksal Açından Kurumsallaşması” *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2012.
- KARPAT, Kemal Haşim “Osmanlı Nüfusu (1830-1914), Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.
- ORTAYLI, İlber “Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı” *Kronik Kitap Yayınevi 3.basım*, İstanbul, 2017.
- ORTAYLI, İlber “Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi” *Cedit Neşriyat Yayınevi*, Ankara, 2008.
- ÖDEN, Zerrin Günel “Karasi Beyliği” *TTK Yayınevi*, Ankara, 1999.
- ÖZLÜ, Zeynel “1870-1876 yılları arasında Biga Sancağı Yönetimi” *Çanakkale Tarihi II. Cilt.2*, Editör; Mustafa Demir, Değişim Yayınları, Ankara, 2008.
- ÖZTÜRK, İbrahim “Biga Sancağı’nda XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Asayiş Bozukluğu” *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, Cilt;5, Sayı;14, Yaz 2016, s.209-220*.
- ÖZTÜRK, Sevcan “XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Aydın, 2014.
- SANNAV, Sabri Can “Tanzimat’ın İlanından Sonra Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti’nin Yeniden Yapılandırılması Süreci ve Limni Adası’nın Statüsü”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt;6, Sayı;1, Haziran, 2005, s.175-186*.
- SAYDAM, Abdullah “Osmanlı Medeniyeti Tarihi” *Kemal Matbaacılık, Trabzon 1995*.

- SAYKI, Kübra “*Osmanlı'nın Son Devri'nde Kayseri Merkez ve Kaza Hapishaneleri*” Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2002.
- ŞAHİN, İlhan “Sancak” Diyanet İslam Ansiklopedisi TDVY Cilt. 36, Ankara, 2009, s.97.
- ŞEN, Ömer “*Osmanlı'da Mahkûm Olmak*” Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.
- TEKİN, Saadet – ÖZKEŞ, Sevilay “Cumhuriyet Öncesi Türkiye’de Hapishane Sorunu”, *ÇTTAD*, C. VII, S.16-17, 2008 Bahar-Güz, s.195.
- TEMEL, Mehmet “20. Yüzyıl Başlarında Mentеше Sancağı Hapishaneleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, 2009, s.113.
- TURAN, Şerafettin “XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İdari Taksimatı” *Atatürk Üniversitesi 1961 Yıllığı*, Ankara, 1963, s.201-232.
- TÜRKKAN, Hakan “XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Hapishaneleri (Ereğli Hapishanesi Örneği)” *Turkish Studies-Historical Analysis*, 15(1), s.263.
- TÜZÜN, Nevin “Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Hapishanelerinde ve Tevkifhanelerinde İaşe Sorunu” *History Studies*, 2021 Aralık, 13/6, s.1930-1935.
- UZUNÇARŞILI, İbrahim Hakkı “Büyük Osmanlı Tarihi” Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.1, Ankara, 1988.
- ÜNAL, Mehmet Ali “Osmanlı Devlet’inde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı” *Osmanlı Dergisi (Teşkilat)*, Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı Cilt.6., Editör; Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.
- ÜNAL, Mehmet Ali “Osmanlı Müesseseleri Tarihi” Fakülte Kitabevi, Isparta, Ekim 2015.
- YAĞLIDERE, Mustafa “624 Numaralı Ayniyat Defterine (H.1266-1271/M.1850-1855) Göre Osmanlı Devleti’nde Uygulanan Kürek Cezası” *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeni Çağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Kars, 2019.
- YAŞAR, Ayşegül “Osmanlı Devleti’nin Son Dönemlerinde Antalya Hapishanesi” *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2019,
- YILDIZ, Gültekin “*Mapusâne*” Kitabevi Yayınları, İstanbul 2012.

- YILDIZ, Gültekin, “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Islahatı (1838-1908)” *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.
- YILDIZ, Özgür “Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karesi Hapishanesi Örneği” *Akademik Bakış*, C.9, S.17, Kış 2005, s.92.
- YILMAZ, Fatih “Biga Kazasının İdari ve Sosyal Yapısı (1876-1908)” Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2022.
- YILMAZ, Metin "İslâm Tarihinin İlk Üç Asrında Hapishanelere ve Mahkumların Durumlarına İnsan Hakları Bağlamında Genel Bir Bakış" *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı; 12-13, Nisan 2001 s.555-557
- YURTSEVEN, Yılmaz “Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta’zîr Suç ve Cezaları” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Türk Hukuk Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001.
- YÜCELİ, Yaşar- SEVİM, Ali Türkiye Tarihi C.II.” *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara 1990.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 : 1876 tarihli salnâmeğe göre Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti içerisinde yer alan nahiyelerin kazalara ve bu kazaların merkez vilayete olan uzaklıkları	50
Tablo 2 : 1876 tarihli salnameğe göre Biga Sancağı mahkemelerinde görülen davalar	51
Tablo 3 : 1870 tarihli salnameğe göre Biga Sancağı mülki idaresi	52
Tablo 4 : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin keşif varakası	58
Tablo 5 : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin keşif varakası	60
Tablo 6 : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin keşif varakası	62
Tablo 7 : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin keşif varakası	64
Tablo 8 : Mesarifini Mübeyyin Tanzim Kılınan Muzarradat Keşfi Evvel Defter Ettikleri.....	67
Tablo 9 : 15 Ekim 1912 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Görevlileri	72
Tablo 10 : 28 Mart 1912 tarihli Kale-i Sultaniye Kazası Polis Mürettebatı Cetveli....	75
Tablo 11 : 3 Şubat 1912 Tarihli Mağdur ve Maznuna Dair Malumat Cetveli	77
Tablo 12 : 17 Kasım 1913 Tarihli Yoklama Cetveli	78
Tablo 13 : 1914 Tarihli Dört Aylık Yoklama Cetveli	80
Tablo 14 : 1 Aralık 1914 Kale-i Sultaniye Hapishanesine ait dört aylık yoklama cetveli	81
Tablo 15 : 28 Ocak 1917 tarihli Kale-i Sultaniye Hapishanesi İzahat Varakası	83
Tablo 16 : 1919 Tarihli Dört Aylık Yoklama Cetveli	84
Tablo 17 : 1920 Tarihli Dokuz Aylık Yoklama Cetvel	85
Tablo 18 : 1921 Tarihli Dört Aylık Yoklama Cetveli	86
Tablo 19 : Dersaadet Hapishane-i Umumiyesine Nakil Edilecekler	87
Tablo 20 : 1919 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Sarfiyat Cetveli	89

Tablo 21 : 1922 Tarihli Af Kararı İstenilen Mahkûm Cetveli	92
Tablo 22 : 13 Ekim 1913 Tarihli Firari Mahkûm Cetvelinin Birinci Sahifesi	95
Tablo 23 : Memalik-i Osmaniye’de Mevcut Hapishaneler İçin Dâhiliye Nezaretine Verilecek Malumata Dair Sual Varakası	99
Tablo 24 : 15 Ekim 1912 Tarihli Kale-i Sultaniye Sancağının Görevlileri	101
Tablo 25 : 28 Mart 1912 tarihli Ezine Kazası Polis Mürettebatı Cetveli	103
Tablo 26 : 1907-1908-1909 Yılları Ezine Kazası Mahkûm ve Mevkuf Cetveli	104
Tablo 27 : 1912 Ezine Hapishanesi’nin Aralık Ayı Vukuat Cetveli	106
Tablo 28 : 14 Mart 1913 Tarihli Ezine Hapishanesi’nin Altı Aylık Vukuat Cetveli	107
Tablo 29 : 1914 Tarihli Ezine Hapishanesi’nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	110
Tablo 30 : 1917 Tarihli Ezine Hapishanesi’nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	111
Tablo 31 : 1918 Tarihli Ezine Hapishanesi’nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	112
Tablo 32 : 1919 Tarihli Ezine Hapishanesi’nin Dört Aylık Cetveli	113
Tablo 33 : 1920 Tarihli Ezine Hapishanesi’nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli	114
Tablo 34 : 1921 Tarihli Ezine Hapishanesi’nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	115
Tablo 35 : 1919 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Sarfiyat Cetveli	116
Tablo 36 : Memalik-i Osmaniye’de Mevcut Hapishaneler İçin Dâhiliye Nezaretine Verilecek Malumata Dair Sual Varakasıdır	121
Tablo 37 : Ayvacık Hapishanesinin Tamirinde Kullanılacak Malzemeler ve Masraflar	122
Tablo 38 : 28 Mart 1913 Tarihli Ayvacık Kazası Polis Mürettebatı Cetveli	124
Tablo 39 : 1907-1908-1909 Yılları Ayvacık Kazası Mahkûm ve Mevkuf Cetveli ..	125
Tablo 40 : 1911 tarihli Ayvacık Hapishanesi Ceraim-i Mühimme Suç Cetveli	127
Tablo 41 : 1914 Tarihli Ayvacık Hapishanesi’nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	129
Tablo 42 : 1917 Tarihli Ayvacık Hapishanesinin 1 yıllık Cetveli	129
Tablo 43 : 1919 Tarihli Ayvacık Hapishanesi’nin Dört Aylık Cetveli	131
Tablo 44 : 1920 Tarihli Ayvacık Hapishanesi’nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli ..	132

Tablo 45 : 1921 Tarihli Ayvacık Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	133
Tablo 46 : 1919 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Sarfiyat Cetveli	135
Tablo 47 : Memalik-i Osmaniye'de Mevcut Hapishaneler İçin Dâhiliye Nezaretine Verilecek Malumata Dair Sual Varakası	138
Tablo 48 : 12 Ocak 1917 Bayramiç Hapishanesi İzahat Varakası	140
Tablo 49 : 28 Mart 1912 Tarihli Bayramiç Kazası Polis Mürettebatı Cetveli	142
Tablo 50 : 1914 Yılı Haziran-Temmuz Ayları Mahkûm Yoklama Cetveli	143
Tablo 51 : 1914-1915 Yılı Mevkuf Yoklama Cetveli	144
Tablo 52 : 1917 Kanun-i Sani-Şubat Ayları Mahkûm Yoklama Cetveli	146
Tablo 53 : 1916-1917 Yılı Mevkuf Yoklama Cetveli	146
Tablo 54 : 1917 Yılı Temmuz Mahkûm Yoklama Cetveli	148
Tablo 55 : 1917 Yılı Mevkuf Yoklama Cetveli	149
Tablo 56 : 1919 Tarihli Bayramiç Hapishanesi'nin Dört Aylık Cetveli	150
Tablo 57 : 1920 Tarihli Bayramiç Hapishanesi'nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli	151
Tablo 58 : 1921 Tarihli Bayramiç Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	152
Tablo 59 : 1921 Tarihli Kale-i Sultaniye Sancağı Mahkûm Bildirir Cetveli	153
Tablo 60 : 1919 Tarihli Bayramiç Hapishanesi Sarfiyat Cetveli	155
Tablo 61 : 1913 Tarihli Bayramiç Hapishanesi Firari Mahkûmları	157
Tablo 62 : Tamir ve Tadilatla Kullanılacak Malzemeler	159
Tablo 63 : 6 Haziran 1917 Tarihli Keşf-i Evvel Varakası	160
Tablo 64 : 28 Mart 1912 Tarihli Lapseki Kazası Polis Mürettebatı Cetveli	165
Tablo 65 : 1909 Tarihli Şubat Ayı Mahkûm ve Mevkuf Cetveli	166
Tablo 66 : 1909 Tarihli Temmuz Ayı Mahkûm ve Mevkuf Cetveli	168
Tablo 67 : 1913 Tarihli Mart Ayı Vukua Gelen Cinayet Suçları (büyük suçlar) Cetveli	170
Tablo 68 : 1914 Tarihli Temmuz Dört Aylık Mahkûm ve Mevkuf Cetveli	171

Tablo 69 : 1914 Tarihli Teşrin-i Sani Dört Aylık Mahkûm ve Mevkuf Cetveli	172
Tablo 70 : 1919 Tarihli Lapseki Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	173
Tablo 71 : 1920 Tarihli Lapseki Hapishanesi'nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli ...	174
Tablo 72 : 1921 Tarihli Lapseki Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	175
Tablo 73 : 1919 Tarihli Biga Sancağı Hapishanelerinin Sarfiyat Cetveli	177
Tablo 74 : 1913 Tarihli Lapseki Hapishanesi Firarilerinden On Kişinin Derdest Cetveli	178
Tablo 75 : Memalik-i Osmaniye'de Mevcut Hapishaneler İçin Dahiliye Nezaretine Verilecek Malumata Dair Sual Varakası	181
Tablo 76 : 21 Şubat 1916 Tarihli Tamirat Masraf Cetveli	182
Tablo 77 : 28 Mart 1913 Tarihli Biga Kazası Polis Mürettebatı Cetveli	185
Tablo 78 : 8 Ekim 1902 Tarihli Biga Hapishanesi Kürek Mahkumları Cetveli	186
Tablo 79 : 1911 Tarihli Biga Kazası Vukuat Cetveli	188
Tablo 80 : 1913 Tarihli Biga Kazası Cinayet Suçları Cetveli	189
Tablo 81 : 1913 Tarihli Biga Kazası Cinayet Suçları Cetveli	190
Tablo 82 : 1914 Tarihli Temmuz Dört Aylık Mahkûm ve Mevkuf Cetveli	191
Tablo 83 : 14 Ocak 1917 Tarihli Biga Hapishanesi İzahat Varakası	192
Tablo 84 : 1917 Tarihli Biga Hapishanesi'nin Mahkûm ve Mevkuf Yoklama Cetveli	194
Tablo 85 : 1919 Tarihli Biga Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	196
Tablo 86 : 1920 Tarihli Biga Hapishanesi'nin Dokuz Aylık Yoklama Cetveli	197
Tablo 87 : 1921 Tarihli Biga Hapishanesi'nin Dört Aylık Yoklama Cetveli	198
Tablo 88 : Biga kazasında Mayıs Ayı Zarfında Vuku Bulan Cinayet Cetveli ve Firariler	201
Tablo 89 : Biga'da Teşrin-i Evvel – Teşrin-i Sani Aylarında Derdest edilenler	203
Tablo 90 : Biga Kazasında Şekavet Suçları Cetveli	205

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1** : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin mahallinden gönderilen resim ve evrakın takdimi.....56
- Şekil 2** : Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin mahallinden gönderilen resim ve evrakın takdimi.....57
- Şekil 3**: Kale-i Sultaniye’de yeniden inşa edilecek hapishanenin mahallinden gönderilen resim ve evrakın takdimi57

ÖZGEÇMİŞ

İlköğretimi İstanbul/Bağcılar Hasan Kağnıcı İlköğretim Okulu'nda, Liseyi İstanbul/Bağcılar Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi'nde tamamlamıştır. 2016-2020 yılları arasında Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun olmuştur.

Eylül 2020 yılında Karabük Üniversitesinde Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır.